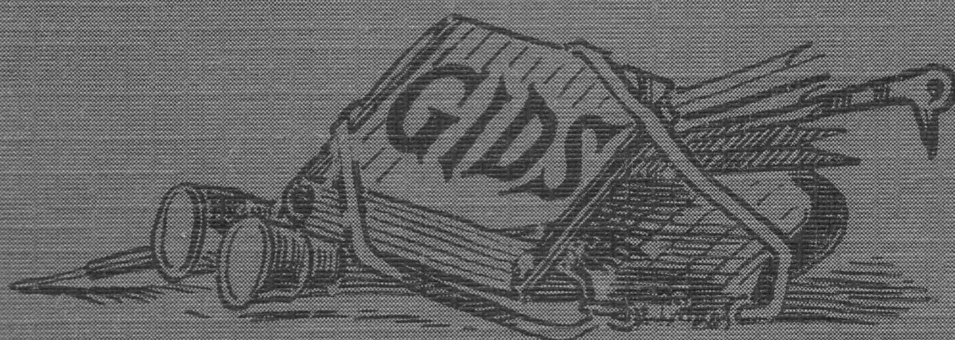
AMSTERDAM

MET PLATEN

H. J. Boomgaard

AMSTERDAM

GIDS

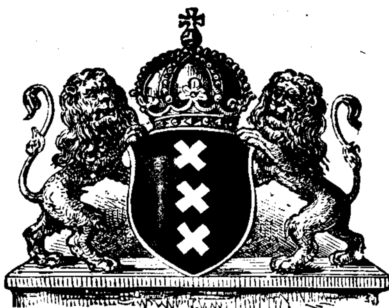
MET

PLATEN

HOUTSNEDEN NAAR TEEKENINGEN

VAN

JOH. BRAAKENSIEK, J. C. GREIVE JR., ALEX. HILVERDINK
EN E. S. WITKAMP JR.

AMSTERDAM
TJ. VAN HOLKEMA
1882

OMNIBUS EN METRO

Het openbaar vervoer in Amsterdam was omstreeks 1880 anders, maar niet minder veelzijdig dan in 1980. Er ligt wel een wereld tussen de omnibus en de metro. Het Amsterdamse leven van honderd jaar geleden had zijn eigen kenmerken. Die zijn vermeld in de Gids – Amsterdam met Platen, een uitgave van Tj. van Holkema uit 1882.
Op initiatief van de Vereniging City Centrum Amsterdam is het 266 pagina's tellende boekje herdrukt – in de authentieke vorm bij de Amsterdamse drukkerij Spin van Mantgem b.v. Aanleiding tot deze herdruk is de opening van de voltooide metro-lijn in de hoofdstad.

Voor minnaars van de Amsterdamse historie – maar voor hen niet alleen – is het een kostelijk bezit.
Toen omnibus en stoomtram reden, de goedkoopste postzegel een halve cent kostte, men voor *f* 1,50 per dag verpleegd kon worden in een der ziekenhuizen, voor een stadsrit met paard en wagen negentig cent per uur moest worden betaald, uit eten gaan voor één gulden mogelijk was. Facetten van een Amsterdamse samenleving, met 350 000 burgers, van wie er slechts ruim 2000 niet tot een kerkgenootschap behoorden. De stad met haar winkels, bedrijven, magazijnen, hotels, koffiehuizen, theaters en musea van die tijd. Toen de omnibus (Dam-Plantage) reed! Haar verre nakomeling is het stadspoor, de metro, tegenhanger van het bedaarde stadsverkeer van weleer.

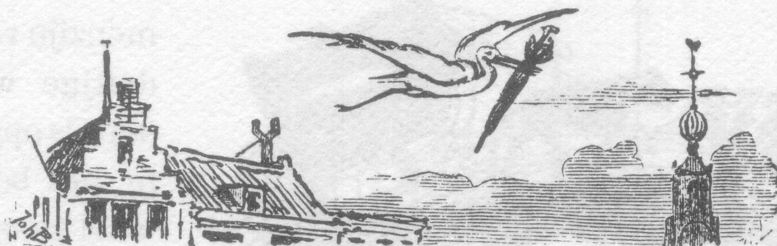
Een rijk boeket van herinneringen, van één van die wisselende tijdbeelden uit het bestaan van ruim zeven eeuwen Amsterdam.

De Vereniging City Centrum biedt het aan nu de binnenstad is verrijkt met een hyper-moderne verkeersvoorziening, die bijdraagt tot verlevendiging van de oude, onveranderd levenskrachtige en onvergelijkbare stadscity.

Amsterdam – Najaar 1980

Oorspronkelijke druk: Stoomdrukkerij Roeloffzen & Hübner Amsterdam
Herdruk 1980: Spin van Mantgem BV Amsterdam

INHOUD.

AMSTERDAM BIJ VOGELVLUCHT.

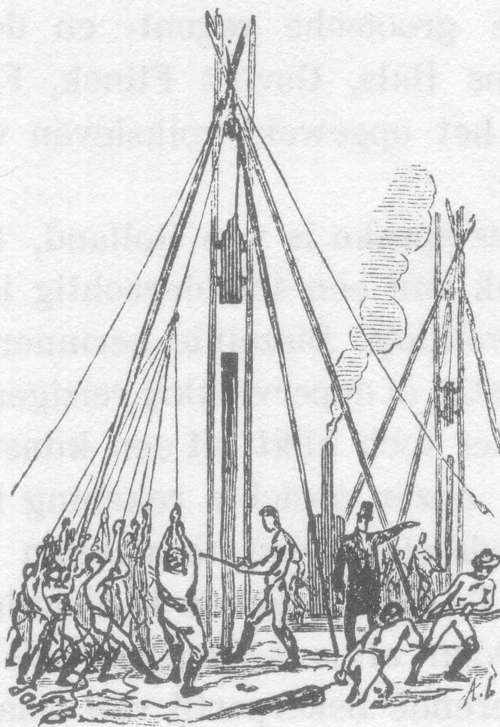
Onze oude hollandsche schilderschool, die, door kunstrechters verheerlijkt en door dichters bezongen, zoo gelukkig arbeidde aan den roem van ons vaderland, heeft het tevens eene eigenaardige bekendheid gegeven. En geen wonder! Immers, wie nimmer een geschreven bladzijde onzer geschiedenis onder de oogen kreeg, kent ten minste het rustige landschap van Ruysdael, Hobbema of van de Velde, de malsche weide met haar prachtig vee Van Potter of Wouwerman, de grootsche regent- en doelestukken van Rembrandt, Frans Hals, Govert Flinck, Ferdinand Bol of Van der Helst, het opgewekt volksleven van Jan Steen of Adriaan Brouwer.

Wanneer er dus sprake is van Holland, herleeft onwillekeurig de indruk van een schilderachtig landschap en karakteristieke bevolking. Diezelfde herinnering heeft echter reeds menig haastig of oppervlakkig reiziger teleurstellingen gebaard. Niet ieder toch kijkt uit een kunstenaarsoog; niet ieder houdt ten onzen opzichte rekening met de schier al omscheppende wisseling van toestanden in verloop van zoo vele jaren. De kenmerkende kleederdrachten zijn ook hier, uit de steden althans, meerendeels verdwenen, en zoowel de schitterende bekerpartij van smaakvol uitgedoste

boogschutters, als het kalm samenzijn van stijfdeftige weesvaders is opgegaan in het bont gewoel eener nieuwerwetsche handelsstad. Naar beide wordt dus vruchteloos omgezien. Vandaar de ongekunstelde ontboezeming van dien gemoedelijken Engelschman dat de menschen hier bijna net waren als elders.

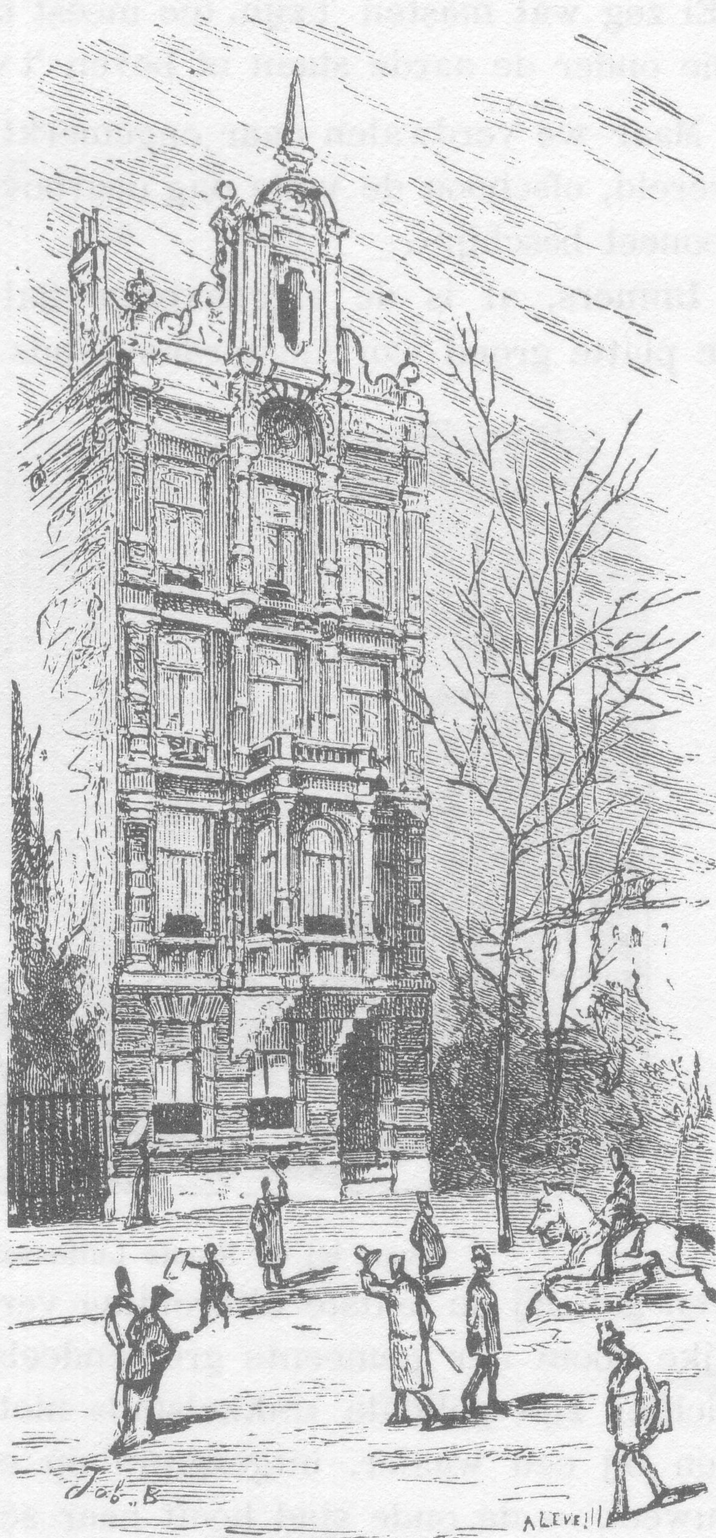
In één opzicht echter wacht ieder vreemdeling hier eene aangename verrassing. Het is 't bekoorlijk stadsgezicht, door de meesters dier oude school betrekkelijkerwijze verwaarloosd, misschien wel omdat dit veld reeds zoo veelhandig werd bearbeid door hunne penvoerende tijdgenooten, die wij thans met den weidschen naam van stedebeschrijvers begroeten.

Dien verrassenden aanblik schenkt ook de hoofdstad in ruime mate en helpt de spreekwoordelijk geworden opmerking bevestigen dat Amsterdam zelf het merkwaardigste van Amsterdam is.

Nog eene andere omstandigheid werkt daartoe mede; namelijk de gesteldheid van onzen bodem, aanvankelijk

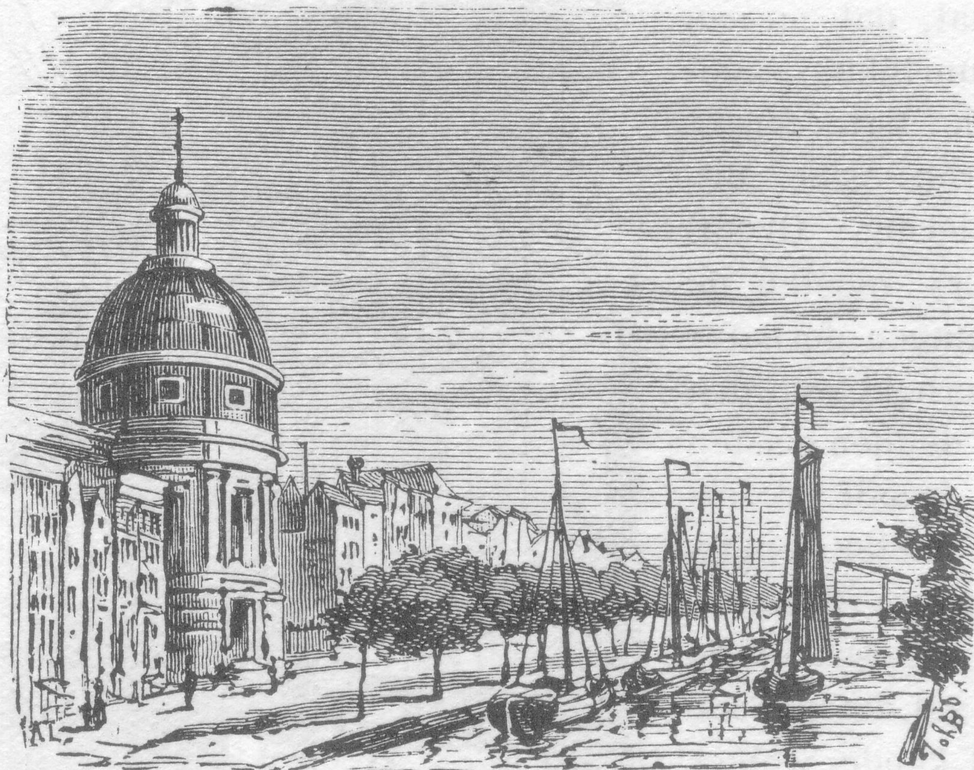
slechts een moeras. Hij bestaat uit slappen veengrond, kunstmatig met eenige voeten heide- en duingrond opgehoogd. Een klein deel der Warmoesstraat, dat op een natuurlijke zandbank ligt, maakt daarop eene uitzondering. Overal elders moeten de woningen derhalve onderheid worden met dennen masten van twaalf tot zestien meter lengte, hetgeen Erasmus het raadsel in de pen gaf, dat hij eene stad kende, welker inwoners, evenals de raven, op de toppen der boomen woonden. Esquiros werd, na uit eigen aanschouwing de oplossing gevonden te hebben, aan de Steltenloopers herinnerd; terwijl De Decker, op deze nieuwerwetsche paalwoningen en de scheepvaart harer vermogende eigenaars zinspelende, ook al te raden gaf:

«Ei zeg wat masten 't zijn, die meest mijn welvaart stijven:
Die onder de aarde staan of boven 't water drijven?»

Maar we verdwalen daar ongemerkt in de duistere onderwereld, ofschoon de volle dag daarboven het aantrekkelijkst tooneel beschijnt.

Immers, al is de eigenaardige halvemaanvorm, welken de platte grond van Amsterdam sinds eeuwen te aanschou-

Singel bij de Ronde Luthersche Kerk.

wen gaf, bij de laatste uitbreiding verdwenen en de landelijke zoom der gemeente grootendeels bebouwd, zoodat de dichter zijn geliefde «Sikkelstad» niet langer kan vergelijken bij een waaier, uitgespreid op een tapeet van groen fluweel, — de oude stad heeft haar schilderachtigen aanleg zoo goed als ongeschonden behouden.

Dat «oude stad» doet, bijwijze van tegenstelling, onwillekeurig aan een nieuwe denken; en inderdaad bestaat er ook alle reden voor die onderscheiding.

Onder oude stad verstaat de spraakmakende gemeente

dat gedeelte wat — de grens ruim getrokken — besloten ligt tusschen het IJ en de Singelgracht; terwijl al, wat daarbuiten ligt, de nieuwe vormt.

Die oude stad, waarvan de Dam den oorsprong en het middenpunt uitmaakt, dagteekent uit het begin der dertiende eeuw. Zij werd vergroot in de jaren 1385, 1447, 1585, 1593, 1612 en 1663. De laatste uitbreiding geschiedde in 1870 en bracht haar oppervlakte tot ruim achthonderd bunders.

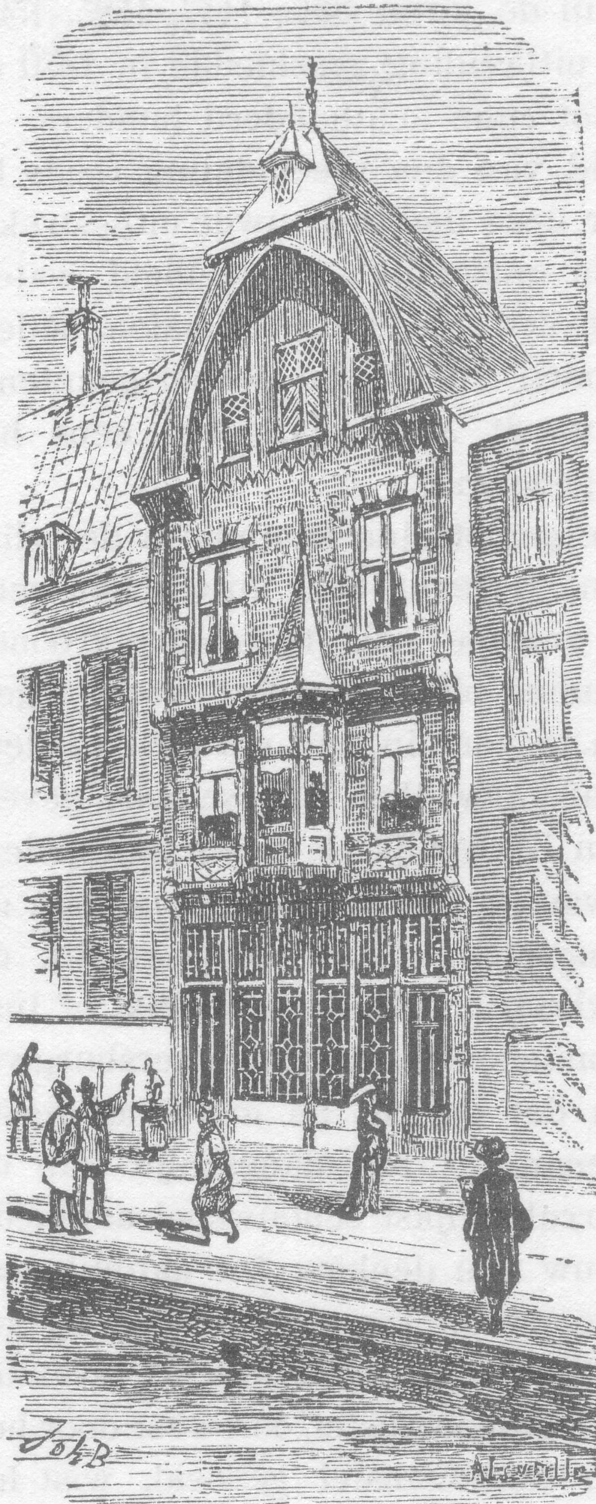
Wat de opmerkzaamheid van den vreemdeling reeds bij zijn eerste wandeling door deze dichtbebouwde uitgestrektheid gaande maakt, is de ontzaglijke hoeveelheid water, dat Amsterdam verdeelt in een honderdtal eilanden, onderling door bruggen verbonden en tot een geheel geketend. Niet ten onrechte dus wordt Amsterdam wel eens het Venetië van het Noorden genoemd.

Al dat water, binnen de gemetselde kaaimuren der slingerende grachten besloten, verleent haar intusschen eene zeldzame bekoorlijkheid, waartoe ook de breedgekroonde olmen ruimschoots het hunne bijdragen. Het weerspiegelt de gewelfde brugbogen en teekent in hun natuurlijke kleuren de geerende huizen af, op welker afwisselende gevels licht en schaduw hun even bekoorlijk als grillig spel spelen.

De zoogenaamde bocht van de Heerengracht tusschen de Vijzelstraat en het Koningsplein, de Warmoesgracht, de Singel tusschen de Blauwbrug en Haarlemmerdijk, of tusschen de Munt en het Koningsplein, de Kloveniersburgwal en het Rokin leveren in dat opzicht de merkwaardigste punten; terwijl de Binnenamstel bij maneschijn van de Hoogesluis gezien, het verrukkelijkst schouwspel aanbiedt, wat men zich bij stedenbouw kan denken. Die aanblik was zelfs een Napoleon I te machtig. Toen hij er zijn oog geruimen tijd had laten rondwaren, nu eens door het levendig gestoffeerd tafereel van den Binnenamstel, dan weer door het rustig vergezicht van den Buitenamstel geboeid, wist hij

geen passender lofspraak te vinden dan «pont des amoureux.»

Parijs, Weenen en Berlijn mogen van meer pracht getuigen; Londen en New-York mogen hun bezoekers overweldigen door hunne grootte en grootschheid, — Amsterdam met zijn grachten en torens spant de kroon in schilderachtigen aanleg en kenschetsende volksbuurten.

Straks, bij de afzonderlijke beschouwing van wijken en gebouwen, zal die uitspraak, bij den eersten oogopslag misschien voor deze en gene naar grootspraak zweemende, telkens hoe langer zoo meer gerechtvaardigd blijken.

Onder de nieuwere gebouwen verdienen enkele de bijzondere aandacht. De hier en op bladzij 3 afgebeelde zijn ontworpen door den architect I. Gosschalk. Zij staan onderscheidenlijk in de Plantage bij de Muiderpoort en aan de Reguliersgracht bij het Amstelveld.

Ten slotte zij nog aan-

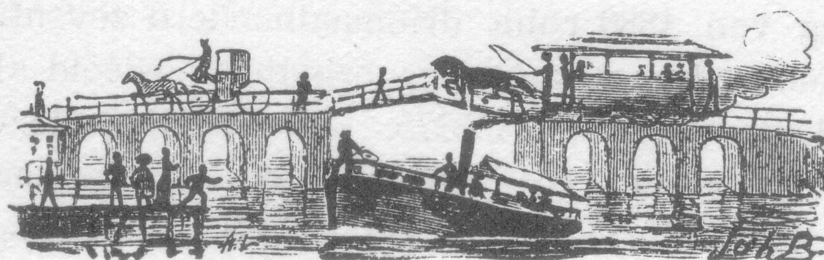
geteekend dat de bevolking (thans ongeveer 340.000) luidens de telling van 1880 ruim driemaalhonderd zeventien duizend zielen bedraagt, naar de gezindte ingedeeld als volgt:

Nederd.-Hervormden 155275. — Waalsch-Hervormden 3724. — Engelsch-Presbyterianen 94. — Remonstranten 1479. — Christel. Gereformeerden 2329. — Doopsgezinden 5695. — Evangelisch-Lutherschen 28303. — Hersteld-Lutherschen 8238. — Hernhutters 4. — Anglikaansch-Episcopalen 120. — Schotsche Cemeente 1. — Roomsch-Katholieken 69284. — Oud-Roomschen 312. — Grieken 14. — Nederduitsche Israëlieten 36811. — Portugeesche Israëlieten 3300.

Tot geen kerkgenootschap behooren 2028 personen.

Amsterdam, 1882. MARTIN KALFF.

VERVOERMIDDELEN.

Rijtuigen van verschillende Vereenigingen.

TARIEF.

a. Rijtuig met één paard binnen de stad:

per ½ uur	. . . .	*f* 0.60
» ¾ »	. . . .	» 0.75
» 1 »	. . . .	» 0.90
elk ¼ uur meer	. . . .	» 0.20

De rit beneden ¼ uur wordt tegen ¼ uur berekend.

b. Rijtuig met twee paarden, binnen de stad:

per ½ uur	. . . .	*f* 1.—
» ¾ »	. . . .	» 1.50
» 1 »	. . . .	» 2.—
elk ¼ uur meer	. . . .	» 0.50

De rit beneden ¼ uur wordt tegen ¼ uur berekend.

c. Rijtuig buiten de stad:

met één paard	per ¼ uur	. . . .	*f* 0.60
» » »	» ½ »	. . . .	» 1.20
» twee paarden	» ¼ »	. . . .	» 0.75
» » »	» ½ »	. . . .	» 1.50

De rit beneden ¼ uur wordt tegen ¼ uur berekend. Na elf uur 's avonds verhoogd tarief. Men zie de boekjes, welke de koetsier verplicht is af te geven.

Het is den koetsiers niet geoorloofd om meer dan een half uur buiten den gebiedpaal te rijden. Het vragen van fooien is den koetsiers verboden.

Deze tarieven zijn niet van toepassing op rijtuigen aan gene zijde van het IJ. Men versta zich vooraf over den prijs.

De Trams.

a. Dam—Vondelstraat en Dam—P. C. Hooftstraat (heen en terug) langs Paleisstraat, Spuistraat, Singel, Koningsplein, Leidschestraat, Leidscheplein en Vondelstraat.

b. Leidscheplein—Plantage (heen en terug) langs Weteringschans, (Spiegelgracht, Vijzelgracht, Reguliersgracht) Frederiksplein, (Amstel-Hotel) Sarphatistraat, Weesperplein, Weesperstraat, Kerkstraat en Plantage.

c. Leidscheplein—Overtoom, langs Vondelkade en Overtoom.

d. Dam—Frederiksplein (heen en terug) langs Rokin, Sophiaplein, Reguliersbreesstraat, Utrechtschestraat, Frederiksplein, (Paleis voor Volksvlijt, Amstel-Hotel) en Sarphatistraat.

e. Dam—Centraalstation langs Damrak en Prins Hendrikkade (westzijde.) (Vertrek van den Dam 15 minuten voor het vertrek van elken trein; vertrek van het station onmiddellijk na aankomst van elken trein).

f. Dam—Prins Herdrikkake (Kweekschool) langs Damrak en Prins Hendrikkade (oostzijde).

g. Dam—Haarlemmerplein langs Damrak, Prins Hendrikkade (westzijde) Haarlemmerstraat en Haarlemmerdijk.

Tarief 12½ cent. Kaartjes aan de kiosken 10½ cent.

Korrespondentiekaarten voor enkele lijnen 12½ cent.

Ontworpen lijnen: Leidscheplein—Haarlemmerplein; Dam—Plantage (thans nog omnibuslijn); Dam—Amsteldijk, Weesperplein en Rijnsp. station, zelfde tarief.

De Omnibus.

Dam—Plantage (heen en terug) langs Rokin, Sophiaplein, Binnenamstel, Halvemaansteeg, Rembrandtplein, Amstelstraat, Blauwbrug, Nieuwe Amstelstraat, Muiderstraat, Plantage bij de Muidergracht.

Dam—Rijnspoor, (van den Dam 25 min. voor het vertrek van elken trein) van den Dam bij de Nieuwe Kerk, langs Beursstraat, Rokin, Sophiaplein, Reguliersbreestraat, Rembrandtplein, Amstelstraat, Blauwbrug, Binnenamstel, Korte Amstelstraat, Nieuwe Achtergracht, Weesperstation.

Haarlemmerplein—Sloterdijk.

Tarief 12½ cent. Kaartjes aan de kiosken 10½ cent.

Stoomtram.

AMSTERDAM—DIEMERBRUG—NAARDEN.

Prijs van de eene halt naar de andere: In geld 7½ en in kaartjes 5 cents.

Loop der lijn: Amsterdam, Oetewalerweg, Watergraafsmeer (Rechthuis), L i n n a e u s, Kruislaan, Hartsvelderbrug, Diemerbrug, Papelaan, Muiden, Hakkelaarsbrug, Muiderberg en Naarden.

Van Amsterdam:

Watergraafsmeer	in	geld	*f* 0.15,	in	kaartjes	*f* 0.10
Diemerbrug. . . .	»	»	» 0.22½,	»	»	» 0.15
Muiden.	»	»	» 0.45,	»	»	» 0.30
Hakkelaarsbrug*.	»	»	» 0.52½,	»	»	» 0.35
Naarden	»	»	» 0.67½,	»	»	» 0.45

Van Naarden:

Hakkelaarsbrug*.	in	geld	*f* 0.15,	in	kaartjes	*f* 0.10
Muiden.	»	»	» 0.22½,	»	»	» 0.15
Diemerbrug	»	»	» 0.45.	»	»	» 0.30
Watergraafsmeer	»	»	» 0.67½,	»	»	» 0.45
Amsterdam	»	»	» 0.67½,	»	»	» 0.45

* Passagiers voor Muiderberg moeten aan deze halte uit stappen.

De prijs van Amsterdam (Rijnsp.) is naar Oetewalerweg, Watergraafsmeer en Linnaeus, in geld 15 cts., in kaartjes 10 cts.

De prijs van Amsterdam (Oetewalerweg) is naar Watergraafsmeer en Linnaeus, in geld 7½ cts., in kaartjes 5 cts.

De prijs van Amsterdam (Rijnsp.) of Oetewalerweg is naar Kruislaan, Hartsvelderbrug en Diemerbrug 22½ en 15 cts.; naar Papelaan 37½ en 25 cts.; naar Muiden 45 en 30 cts.; naar Hakkelaarsbrug 52½ en 35 cts.; naar Muiderberg 67½ en 45 cts.; naar Naarden 67½ en 45 cts.

Retourbiljetten voor onbepaalden tijd tusschen Amsterdam—Muiden *f* 0.45 en Amsterdam—Naarden *f* 0.65.

De Havenbootjes.

Wie Amsterdam bezoekt, verzuime toch niet de schilderachtige gezichtspunten te genieten, welke van 't dek dezer

Havenstoombootdienst.

bevallige vaartuigjes schier overal worden aangeboden. De Amsterdammers zelven rekenen bij voortduring een tochtje er mede onder hunne kleine uitspanningen. Dank zij den slingerenden lijnen onzer grachten krijgt men telkens de verrassendste afwisselingen van perspektief. Een der merkwaardigste en schoonste stadsgezichten ontwaart men in den Binnenamstel in de richting van den Groenburgwal.

Het tochtje langs de Amstelboorden tot Ouderkerk laat insgelijks onvergetelijke indrukken achter. De Amstel is een der mooiste rivieren van ons geheele land. Waterpartijen en landelijk schoon dingen hier om den voorrang.

De bootjes kunnen voor één of meer dagen afgehuurd worden. Gezelschappen nemen die gelegenheid dikwerf te baat om verdere tochtjes, ook op de Zuiderzee, te maken.

De ligplaats dezer bootjes is Rokin en Damrak bij den Dam.

Lijn: Rokin—Schollenbrug. Schollenbrug—Diemen. Rokin—Plantage. Damrak—Rietlanden. Damrak—Zeeburg (des zomers).

Tarief 12½ cent. Kaartjes aan de kiosken 10½ cent.

Stoombooten.

Naar IJmuiden, het Tolhuis, Zaandam, Alkmaar, Nieuwediep, Hoorn en Purmerend, liggen aan het Westerhoofd: — die voor den Havendienst naar Nieuwendam, aan de Prins Hendrikkade bij de Gelderschekade; — die naar de Houthaven voor den Schreierstoren: die naar Harlingen, Zwolle, Kampen enz. aan het Oosterhoofd; — die naar Ouderkerk: Binnenamstel bij de Amstelschutsluis; — die langs Ouderkerk naar Leiden, en die naar Weesp liggen aan den Amstel bij de Achtergracht; — die naar Leiden over Aalsmeer aan 't Leidsche plantsoen.

Manège.

Vondelkade bij de Constantijn Huygensstraat.

Hotel-Adrian.

HOTELS.

AMSTEL-HOTEL. (Zie afb. bladzij 63) Fraai uitzicht op de rivier. Twee honderd kamers en salons, lees-, rook- en gezelschapszalen. Restaurant, table d'hôte 5½ uur. Telegraaf- en spoorwegkantoren in 't hotel. Omnibus aan den trein.

BRACK's DOELEN-HOTEL (Doelenstraat). HOTEL DES PAYS-BAS (Doelenstraat.)

BIBLE-HOTEL (Warmoesstraat. Zie afb. bladz. 75) Eigenaar W. P. Werker. In 't midden der stad. Ruim negentig kamers. Groote eetzaal. Konversatie-, lees- en damessalons, rijk gemeubeld, bijzonder geschikt voor familiën. Fraai uitzicht over het Damrak (Amstel). Door bij- en verbouwing is het aanmerkelijk vergroot, modern ingericht en verfraaid. Matige prijzen. Tarief op iedere kamer. Uitmuntende table d'hote te 5½ uur. Omnibus aan het Centraal Station.

HOTEL-ADRIAN (Kalverstraat, zie afb. bladz. 13). Midden in de stad, in de nabijheid van Post- en Telegraafkantoor, Beurs en Centraal Station. Fransche Keuken. — Table d'hôte 5 uur.

HOTEL PALAIS-ROYAL (Paleisstraat. Zie afb. bladzij 37).

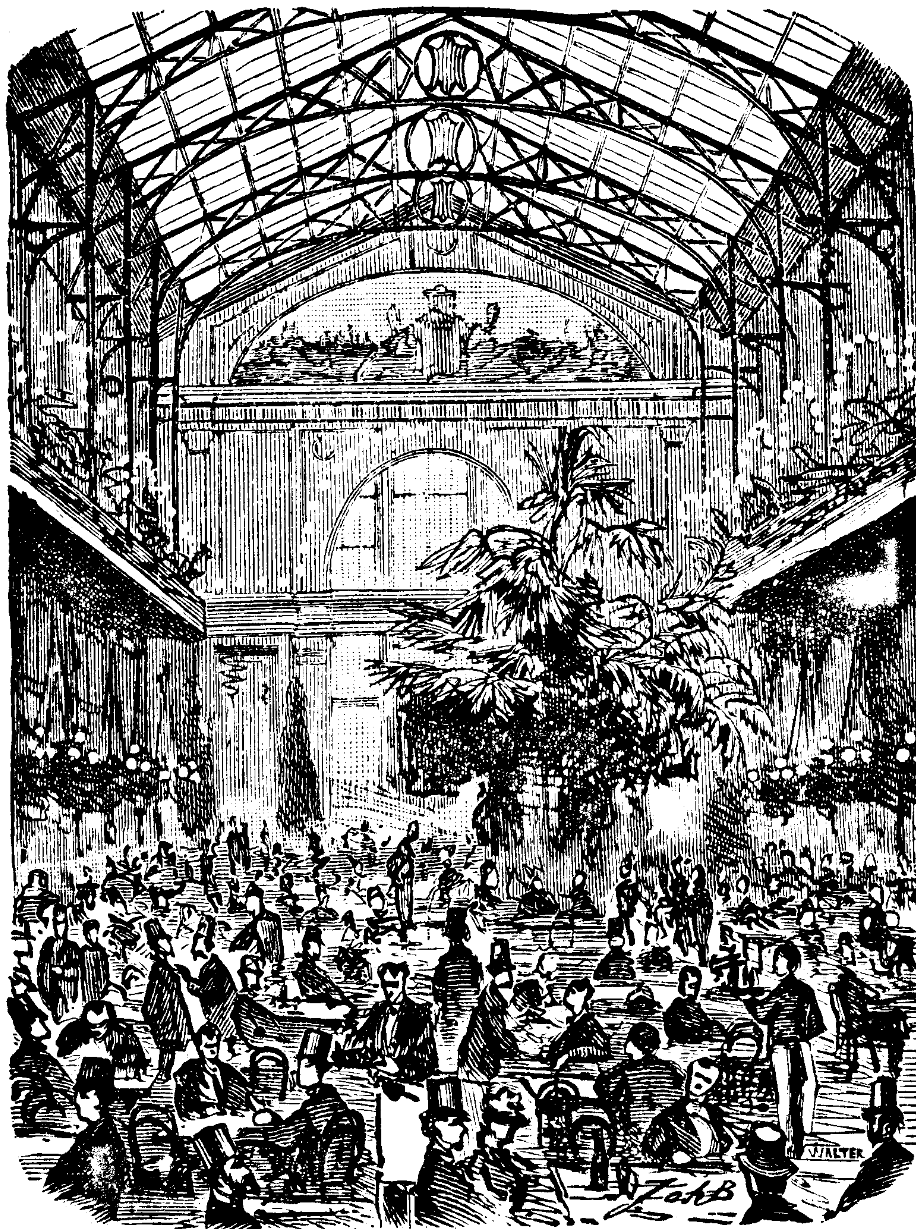
Het ondergedeelte van het ruime gebouw is door den eigenaar den heer Ed. Meijer smaakvol ingericht tot café-restaurant en heeft een afzonderlijke biljartzaal.

Het overige gedeelte is geheel voor het hotel beschikbaar gehouden. Op de verschillende verdiepingen vindt men gezamenlijk veertig logeerkamers, ruime bad- en toiletkamers, salons en een vriendelijke eetzaal, waar ongeveer honderd gasten plaats kunnen vinden.

Door afzonderlijke diensttrap en behoorlijke zorg voor luchtverversching enz. wordt het verblijf veraangenaamd.

Tengevolge de gunstige ligging van het gebouw heeft men overal een levendig uitzicht.

HOTEL ET CAFÉ POLONAIS, Kalverstraat. (Zie afb. blz. 67) Eigenaar H. Mijnhardt Jr. Fraaie inrichting; biljarts.

Wintertuin-Krasnapolsky.

HOTEL RONDEEL, (Doelenstr.) HOTEL STADT ELBERFELDT, (O. Z. Achterburgwal bij de Hoogstr.) HOTEL-MAST, (Rembrandtplein). Het koffiehuis Mille Colonnes is rijk versierd met spiegels, gekleurde kolommen en wandschilderingen. HOTEL ET CAFÉ SUISSE, (Kalverstraat). AMERICAN HOTEL

(Leidscheplein) hôtel garni. Fraai betimmerde koffie- en biljartzaal; uit den hoogen koepel geniet men een schoon panorama over stad en omstreken. HOTEL-NEUF, (Kalverstr.) HOTEL-DE KEIZERSKROON, (Kalverstraat). HOTEL-HOLLANDAIS, (Leidscheplein). HOTEL-DE HAAS, (hoek Papenbrug). HOTEL-INDIËN (P. C. Hooftstraat hoek Van Baerlestraat). HOTEL-OLDEWELT, (Nieuwendijk). HOTEL-DE MUNT, (Sophiaplein). HOTEL-REMBRANDT, (Rembrandtplein bij de Utrechtschestr.) HOTEL-MULLER, (Prins-Hendrikkade). HOTEL-VERMUNT, (Warmoesstr.) HOTEL-HET WAPEN VAN FRIESLAND, (Warmoesstraat). HOTEL-HET RIJNSCHE HOF, (Warmoesstr.)

KOFFIEHUIZEN.

KRASNAPOLSKY. (Warmoesstraat bij den Dam. Zie afb. blz. 15 en 35) De inrichting-Krasnapolsky — »bij Kras« gelijk de spraakmakende gemeente zegt — is een der grootste van dien aard, niet alleen van Amsterdam maar van de europeesche hoofdsteden. Zij beslaat eene oppervlakte van 2500 vierk. M. en kan beneden twee duizend, boven zevenhonderd gasten herbergen. Een negentiental fijne biljarts geeft gelegenheid tot aangenaam tijdverdrijf. De winter- en zomertuinen benevens de groote biljartzaal onderscheiden zich door smaakvolle en, wat licht en lucht betreft, doelmatige inrichting. Duizenden worden hier dagelijks gespijsd en gelaafd. In de fraaie vestibule naast de leeszaal vindt men een kleine keurverzameling bloemen, zoowel planten als ruikertjes ten behoeve der hoffelijke geleiders van 't schoone geslacht.

Op de bovenzalen, die gedeeltelijk als sociëteit, gedeeltelijk voor vergaderingen worden verhuurd, bestaat gelegenheid voor diners en soupers.

Tevens is aan de zaak een uitgebreide wijnhandel verbonden, waartoe afzonderlijke kelders aan den O. Z. Achterburgwal zijn ingericht.

DIE PORT VAN CLEVE (N. Z. Voorburgwal achter het Paleis. Zie afb. bladzij 17) Achter deze fraaie en ruime inrichting bevindt zich een tuin, waar des zomers een even druk gebruik van wordt gemaakt als gedurende het geheele jaar aan het bierhuis-restaurant zelf ten deel valt. Zij ontleent

Die Port van Cleve.

haar naam aan een ouden gevelsteen, die thans een blijvend plaatsje boven het buffet heeft gekregen. In meer dan één provinciale hoofdstad zijn sinds dien tijd koffiehuizen onder denzelfden naam verrezen. Wel een bewijs dat hij eene aanbeveling is.

De eigenaars, de heeren Gebroeders Hulscher, wenschen bij de zorg voor het lichaam ook blijkbaar den geest niet te verwaarloozen, getuige de ruim voorziene leestafel, waar men behalve de gewone fransche, duitsche en engelsche bladen, ook een verzameling noordsche, deensche, zweedsche, russische en amerikaansche kranten vindt.

Aan de zaak is een uitgebreide bierbottelarij en wijnhandel verbonden, waartoe de aangrenzende kelderruimte is ingericht.

CAFÉ-RESTAURANT-H. B. WILLEMSEN. (Heiligenweg. Zie afb. bladzij 33) Restaurant à la carte geopend van 's voorm. 10 tot 's nachts 1 uur. Plats du jour van 12 tot 5 uur à *f* 0.60 Diners van 3 tot 7 uur à *f* 1.—, *f* 1.50, *f* 2.— en hooger. Vastendagen: vischdiners tot dezelfde prijzen. Diners worden ook aan huis bezorgd. Soupers op bestelling. Zes Biljarts. Bierbottelarij.

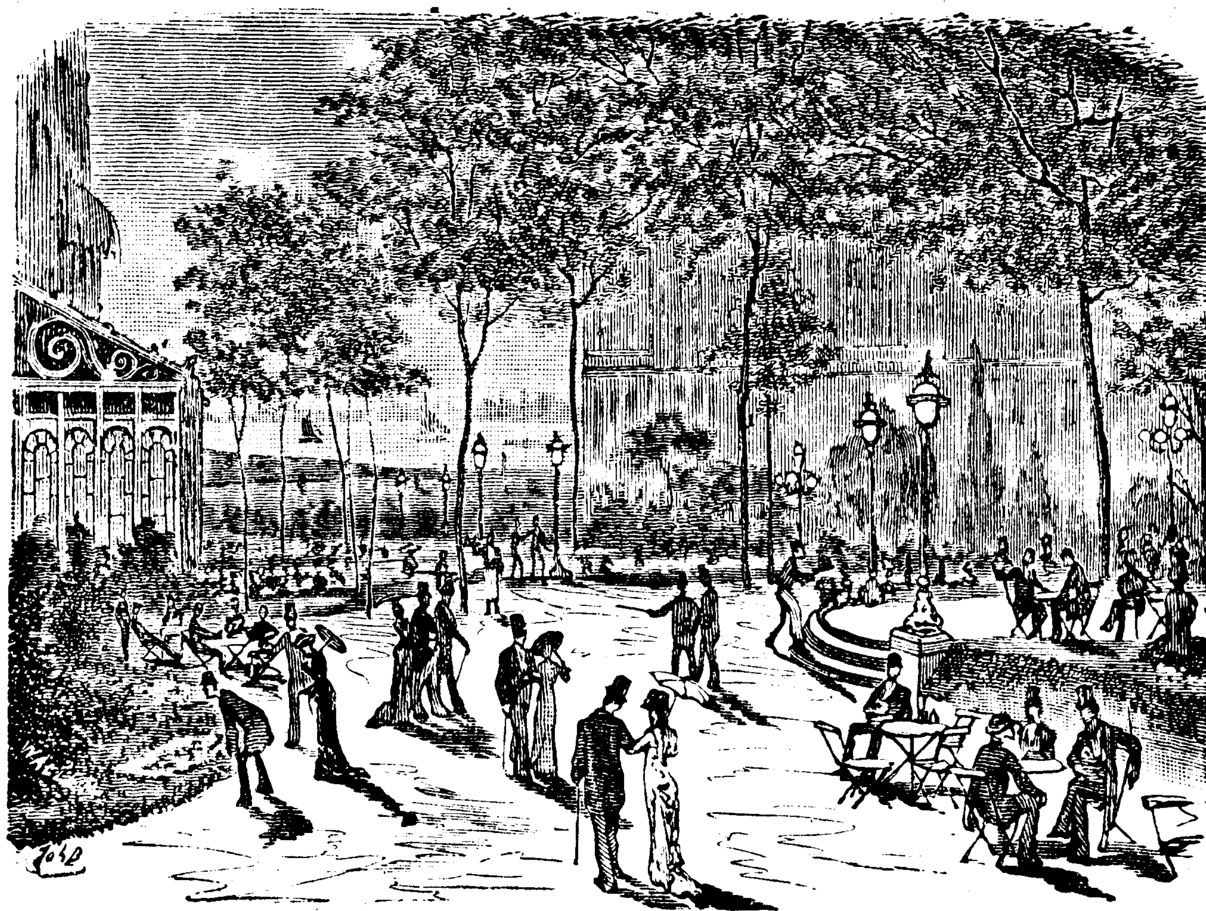
CAFÉ-CONTINENTAL, (Sarphatistraat bij de Hoogesluis Zie afb. bladzij 19) Dit gezellig en smaakvol ingerichte koffiehuis (*Wiener Café* en *American Bar*), met fijn biljart, ontleent zijne aantrekkelijkheid grootendeels aan de gunstige ligging. Uit den ruimen tuin geniet men aan de eene zijde een kijkje op onzen schilderachtigen Amstel met zijn drukke scheepvaart, aan den anderen kant op het bont verkeer van wandelaars, rijtuigen en trams in de Sarphatistraat.

CAFÉ-LONDRES, (Amstelstraat. Zie afb. bladzij 71) Fraaie inrichting; wandschilderingen.

PAVILJOEN-VONDELSPARK (Zie afb. bladzij 119). PANOPTICUM, (Amstelstr.) DE KARSEBOOM (Kalverstr.) alleen restaurant. DE POOL (Rokin) alleen restaurant. CAFE-RESTAURANT-REINSBERG (Kalverstr.) Koffiehuizen: NIEUW AMST. KOFFIEHUIS (Kalverstr.) CAFÉ-FRANÇAIS (Kalverstr.) DE KOMEET (Gravenstr.) DE ROODE LEEUW (Vijgendam) CAFE FLORA, (Schans bij de Weteringpoort) CAFÉ-VONDEL, (Vondelstr.) TOLHUIS (Zie bladzij 253) CAFE-MAAS, (Zie blz. 252).

WIJNAND FOCKINK, (Pijlsteeg.) De stichter dezer uitge-

breide zaak begon in 1679 aan den O. Z. Voorburgwal de distilleerderij op dezelfde plaats, waar nu nog de fabriek gevestigd is, die met inbegrip der kantoren, ruim een bunder oppervlakte heeft. Hij verbond daaraan in de Pijlsteeg de tapperij van Jan Bierman, die in- en uitwendig nog in denzelfden toestand verkeert en nog altijd hetzelfde uithangbord draagt: «De Gekroonde Wildeman.» (Zie afb. blz. 27).

Café-Continental.

Eveneens van oudsher drinkt de Beursbezoeker — en menigeen die niet de Beurs bezoekt! — hier zijn borreltje. De glaasjes zijn nog altijd zeventiende-eeuwsch model. Zij worden tot den rand volgeschonken, en de man, die weet hoe hij zich naar de overlevering heeft te gedragen, bukt zich even, wipt den kop van het glaasje, dat hij op de toonbank laat staan, en eerst als het gevaar voor storten voorbij is, neemt hij het op, leegt het in twee teugen, rei-

nigt de toppen zijner vingers aan den voor hem liggenden handdoek, betaalt, neemt een beschuitje uit het bakje en stapt al etende de deur uit! Wenscht hij eerst zijn sigaar aan te steken, dan doet hij dat aan een kooltje vuur in een test, en onwillekeurig valt zijn blik op de aartsvaderlijke smeerkaars, die op een koperen blakertje rust.

Hier is vooral de curaçao de lievelingslikeur onder de 185 soorten, welke in de fabriek worden vervaardigd en eene bekroning verwierven op de tentoonstellingen van Parijs (1855, 1867, 1875 en 1878), Londen (1862), Dublin (1865), Keulen (1861 en 1875), Amsterdam (1866), Havre (1868), Napels (1871), Lyon (1872), Weenen en Linden (1873), Philadelphia (1876).

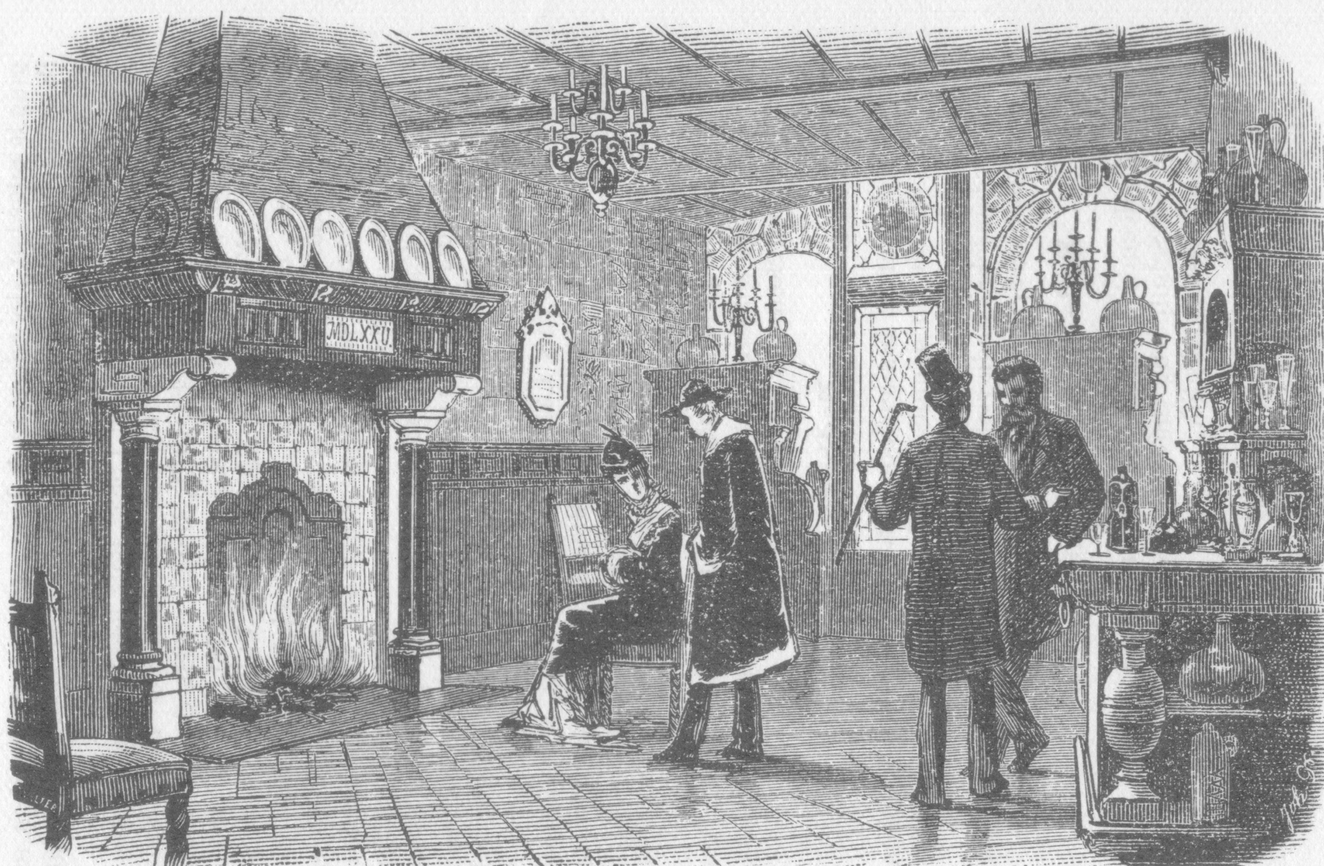
De firma, van wier naam de mededinging herhaaldelijk een ongeoorloofd gebruik maakt, heeft filialen te Weenen, Parijs en Brussel.

Het eigenaardige tapijerijtje, thans toegankelijk door een «passage» in de Damstraat, genoot o. a. de eer van een bezoek van prins Napoleon en eenige duitsche vorsten onder geleide van prinses Marianne.

'T LOOTSJE. (Kalverstraat). Het bevallig binnenhuisje, waar de teekenaar ons een kijkje in geeft, blijft door niemand onbezocht. Men zou het, beknoptheidshalve, het proef- en bestelhuis kunnen noemen der eigenlijke fabriek van de Erven Lucas Bols, aan de Rozengracht.

De zaak dagteekent reeds uit 1575. Omstreeks dien tijd althans is door de familie Bols buiten de bebouwde kom der gemeente een loots opgericht met vergunning der plaatselijke overheid om daarin »gebranden wijn« te maken, hetgeen binnen de bemuring der stad niet geoorloofd was. Toen die plek in 1612 binnen de poort kwam te liggen en inmiddels (1581) vergunning was gegeven om ook dien tak van nijverheid binnen de veste uit te oefenen, meenden de eigenaars hun fabriek een meer steedsch voorkomen te moeten geven. Het houten getimmertje (afgebeeld op 't snijraam in de Kalverstraat) werd door een steenen gebouw vervangen; doch de naam van 't Lootsje bleef tot den huidigen dag behouden.

De likeuren zijn dan ook nog meer onder den fabrieksnaam dan onder dien der firma bekend. Vandaar dat de mededin-

Erven Lucas Bols, Kalverstraat.

ging honderden »lootsjes« in 't leven riep en de kruiken en flesschen van 't echte, oude Lootsje dus van een waarschuwings-etiket voorzien zijn.

De anisette van de erven Lucas Bols heeft hoogeren roep dan eenige andere likeur. Het fabrikaat der firma werd bekroond te Londen (1862, 1873), Dublin (1865), Oporto (1865), Amsterdam (1866), Parijs (1867, 1875, 1878), Hâvre (1868), Lyon (1872), Weenen (1873), Keulen (1875), Philadelphia (1876).

De fabriek beslaat thans een oppervlakte van ongeveer achttienhonderd vierk. meter. De ouderwetsche winkel, met reusachtige vaten op stellingen langs den wand, wordt daar nog in stand gehouden. Hij vormt met zijne kleine ruitjes aardige muurtegeltjes en sierlijk gesneden trapleuning eveneens een aardig karakteristiek oud-hollandsch binnenhuisje, waar niet minder dan honderd en vijf soorten likeur (bij de maat) verkocht worden.

OESTERSALON-VAN LAAR, (Zie afb. blz. 29.) Kalverstraat bij den Dam. Een uitgelezen publiek maakt bij voortduring gebruik van deze inrichting, die twee groote salons en drie kleinere familiesalons bevat, welke laatste elk een twaalftal personen kunnen herbergen.

Er is een uitgebreide vischhandel aan verbonden. Van hier wordt des zomers de beroemde hollandsche haring naar schier alle streken van Europa verzonden.

Badhuizen.

Koude en warme binnenbaden: Rokin bij het Sophia-plein.

Koude, warme en dampbaden: Heerengracht bij de Leliegracht.

Amsterdamsche Badinrichting-Maatschappij: Binnenamstel bij de Prinsengracht.

Bad- en Zweminrichtingen.

Th. van Heemstede Obelt (De Ruyterkade bij het Oosterdok.)

Amstel bij Schulpbrug (met het Havenbootje).

Ploenius: Westerdoksdijk.

Kostelooze zwemplaatsen.

IJ bij de Westerdoksluizen, — Dijkgracht.

OPENBARE VERMAKELIJKHEDEN.

Betreffende den aard der voorstellingen, de uren van aanvang en de prijzen raadplege men de dagbladen.

STADSSCHOUWBURG, Leidscheplein.

PALEIS VOOR VOLKSVLIJT, Frederiksplein (zie bladz. 116.)

PARKSCHOUWBURG, Plantage, (zie bladz. 115).

GRAND-THÉÂTRE, Amstelstraat.

FRASCATI, Plantage.

SCHOUWBURG - VAN LIER, Plantage-Franschelaan.

SCHOUWBURG-LOGE, Parklaan.

SALON DES VARIÉTÉS Amstelstraat.

THÉÂTRE-TIVOLI. Nes.

Gedurende de zomermaanden muziekuitvoering

in de DIERGAARDE (Natura Artis Magistra) maandagmiddag van 2–4 uur; woensdagavond te 8 uur;

in LINNAEUS gewoonlijk elken dinsdag te 7 uur; van tijd tot tijd des zondags van 1½—4 uur;

aan het TOLHUIS (zie aankondiging in de nieuwsbladen);

in MAISON-STROUCKEN gewoonlijk zondag en maandag (zie aankondiging in de dagbladen.)

BEZIENSWAARDIGHEDEN.

RIJKSMUSEUM, (Trippenhuis) Kloveniersburgwal bij de Hoogstraat (zie bladzij 50).

MUSEUM-FODOR, Keizersgracht bij de Vijzelstraat (zie bladzij 64).

MUSEUM-VAN DER HOOP, Oude Manhuispoort (zie bladzij 70).

VERZAMELING van Hedendaagsche Kunst, Oude-Manhuispoort (zie bladzij 78).

HISTORISCHE GALERIJ van Arti et Amicitiae, Rokin over de Ned. Bank (zie bladzij 81).

MUSEUM-SIX, Heerengracht bij de Vijzelstraat (zie bladzij 85).

KON. AKADEMIE van Beeldende Kunsten, Stadhouderskade bij de Utrechtschepoort (zie bladzij 89).

MUSEUM VAN OUDHEDEN, Spuistraat (zie bladzij 92).

SCHOOLMUSEUM, Keizersgracht over de Westermarkt (zie bladzij 93).

HET BROEKERHUIS, Amstelveenscheweg (zie bladzij 121).

STANDBEELDEN Rembrandtplein, Thorbeckeplein, Vondelspark, Dam.

DIERGAARDE, (Natura Artis Magistra) Plantage (zie bladzij 94).

AQUARIUM (verbonden aan de Diergaarde).

KONINKLIJK PALEIS, Dam (zie bladzij 103).

PANORAMA, Plantage (zie bladzij 110).

PANOPTICUM, Amstelstraat.

TUINBOUWSCHOOL «Linnaeus», Watergraafsmeer (zie bladzij 243).

HORTUS BOTANICUS (Kruidtuin) Plantage (zie bladzij 125).

BOOM- EN HEESTERPARK, Plantage (zie bladzij 126).

VONDELPARK, Stadhouderskade (zie bladzij 118).

BLOEMISTERIJ-Groenewegen en C°., Linnaeusstraat (zie bladzij 246).

RAADHUIS, N. Z. Voorburgwal (zie bladzij 130).

SINT ANTONIESWAAG, Nieuwmarkt (zie bladzij 136).

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK, Singel bij den Heiligenweg (zie bladzij 127).

BLINDENINRICHTINGEN (zie bladzij 190).

'S LANDSWERF, Groote Kattenburgerstraat, (zie bladzij 143).

OPLEIDINGSSCHIP de Wassenaer, Oosterdok (zie bladzij 152).

MATROZENINSTITUUT de Ajax, Oosterdok (zie bladzij 158).

KINDERSPEELTUINEN (zie bladzij 186).

KWEEKSCHOOL VOOR DE ZEEVAART, Prins Hendrikkade (zie bladzij 148).

ZEEMANSHUIS, Kadijk (zie bladzij 160).

'S RIJKS ENTREPÔT, Kadijk.

KOOPMANSBEURS, Dam, geopend alle werkdagen van 1–3½ uur, kosteloos toegankelijk tot 1¾ uur, na dien tijd tot 2½ uur 25 cts. Daarna weer kosteloos. De officieele effektennooteering omvat de zaken, van 1½—2¾ gedaan.

KORENBEURS, Damrak, marktdagen: Maandag, Woensdag en Vrijdag van 12—1½ uur. De officieele noteering begint te 12 uur. Ook op de tusschendagen wordt beurs gehouden; alsdan begint de noteering te 1¼.

DE NED. BANK, Rokin.

KERKEN, (zie bladzij 177).

DIAMANTSLIJPERIJEN (zie bladzij 161).

FABRIEKEN van Stoom- en andere Werktuigen, Oostenburgergracht, Realeneiland.

KONINGINNEDOK, IJ, (met het havenbootje).

DE HANDELSKADE (zie bladzij 138).

ZEEBURG, stoomgemaal voor de waterververschiug der stad (zie bladzij 142).

SCHOLEN, (zie bladzij 187).

WELDADIGE INSTELLINGEN (zie bladzij 164).

STOOMSCHEPEN der maatschappij «Nederland», Rietlanden.

KUNST- en BOEKHANDEL (zie bladzij 194).

DAGBLADBUREELEN (zie bladzij 200).

MAGAZIJNEN VAN VERSCHILLENDEN AARD (zie bladzij 219).

UITSTAPJES (zie bladzij 244).

CONSULS.

Vereenigde Staten van Noord-Amerika. David Eckstein. Doelenstraat 20.
Vice-Consul A. Vinke. Gelderschekade 6.

Argentijnsche Republiek. P. C. A. Hauschild. Gelderschekade 90.

België. J. N. W. C. Sieburgh. Frederiksplein 55.
Vice-Consul A. J. v. Oostveen Jr. Prinsengracht 1077.

Brazilië. H. P. Wurfbain. Heerengracht 540.

Groot-Brittannië en Ierland. J. G. C. L. Newnham. Heerengracht 212.
Vice-Consul A. W. Anderson. P. C. Hooftstraat 94.

Chili. J. L. Kuinders. Prinsengracht 795.

Vereenigde Staten van Columbia. Martin Amador. Rokin 43.

Denemarken. . . . .

Duitsche Rijk. L. Hoyack Keizersgracht 71.

Frankrijk. A. H. Blanchard de Farges. Leidschegracht 25.
Vice-Consul V. S. Aubert. Ruysdaelkade 19.

Haïti. J. J. C. Schermer. Kalverstraat 180.

Italië. . . . .
Vice-Consul H. v. Dam. Prinsengracht.

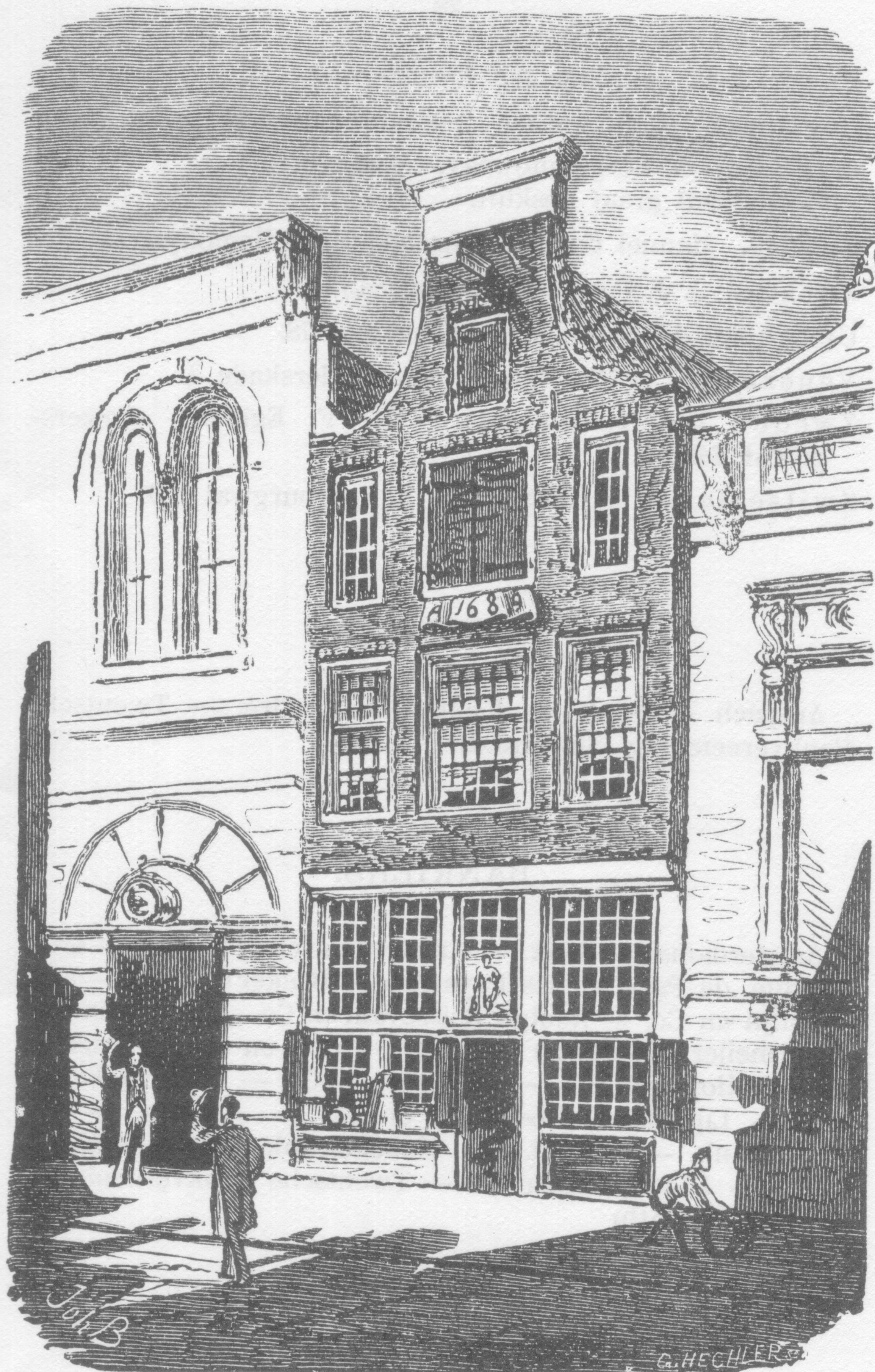
Liberië. H. Hesse. O. Z. Voorburgwal 189.

Luxemburg. L. Lippmann. Heerengracht 472.

Oostenrijk-Hongarije. Charles Gsiller. Heerengracht 588.

Paraguya. J. H. Grein. Heerengracht 600.

Perzië. H. Hesse. O. Z. Voorburgwal 189.
Vice-Consul L. Hesse. Keizersgracht 426.

Wijnand Fockink—Pijlsteeg

Peru. J. H. Schröder Jr. Keizersgracht 56.

Portugal. G. Rosenthal. Heerengracht 500.

Rusland. A. Sergpantowsky. Vossiusstraat 9. Vice-Consul graaf Koskull.

Spanje. Manuel Colarte y Archedekin. Hemonystraat.

Turkije. J. J. Posno. Spuistraat 137.

Uruguay. H. Reineke. Vondelstraat 78.

Venezuela. J. Portengen. Stadhouderskade 3.

Zweden en Noorwegen. Th. F. Egidius. Keizersgracht 746.

Zwitserland. F. Hässig. N. Z. Voorburgwal 120.

WISSELAARS.

Anspach & Donk. — Kramer & Landré. — Twentsche Bankvereeniging (Spuistraat).

BANKIERS.

Amsterdamsche Bank. — Amsterdamsche Succursale de la Banque de Paris et des Pays-Bas.— Becker en Fuld. — Blijdenstijn en Co. — Adolph Boissevain en Co. — A. J. Brink. — Determeijer, Weslingh en Zoon. — Goll en Co. — Grün en Co. — Hope en Co. — Insinger en Co. — Lens en Bergsma. — Lippmann, Rosenthal en Co. — A. May. — Nederl. Bank. — De Ned.-Ind. Handelsbank — Surinaamsche Bank. — J. den Tex Bondt. — Twentsche Bankvereeniging. — A. S. Valentin

Oestersalon—Van Laar.

DE POST.

Hoofdkantoor: N. Z. Voorburgwal achter het Paleis.

Hulpkantoren: Spiegelstraat, hoek Heerengracht; — Amstel bij de Kerkstraat; — P. C. Hooftstraat 109; — Prins Hendrikkade, hoek Schippersgracht en Westerdok.

Het Hoofdkantoor is dagelijks geopend van 's morgens 6 tot 's avonds 9 uur; voor het verzenden en uitbetalen van postwissels alleen op werkdagen van 9 's m. tot 's nam. 3 uur; voor het afhalen van *poste restante* brieven (alleen aan het Hoofdkantoor) dagelijks van 's morgens 6 tot 's avonds 9 uur. De Bijkantoren zijn alleen op werkdagen geopend van 's morgens 9 tot 's namiddags 5 uren.

Voorts vindt men op verschillende plaatsen der stad postbussen, met afzonderlijke afdeelingen voor brieven en drukwerken, die meermalen daags op vaste, boven de bussen aangeduide tijdstippen worden gelicht. Aan de spoorwegstations geschiedt die lichting eenige minuten voor het vertrek van elken trein, waarmede verzending van brieven plaats vindt. Bovendien bevinden zich brievenbussen aan de postrijtuigen, welke de post naar verschillende treinen overbrengen.

Frankeerzegels, briefkaarten enz. zijn tegen denzelfden prijs als aan het hoofd- en de bijkantoren bij verschillende Depothouders verkrijgbaar.

Komen er brieven voor u, terwijl ge de stad reeds hebt verlaten, wend u tot den Postmeester, die ze u vrachtvrij toezendt.

Brieven *poste-restante* blijven gedurende drie maanden ter uwer beschikking en worden alleen afgegeven, nadat de juistheid uwer opgave den beambte voldoende gebleken is.

Er wordt ook buiten de gewone diensturen zooveel mogelijk aan een verzoek tot afgifte voldaan.

BINNENLAND.

Brieven en Pakketten.

Gewicht: Maximum 1 KG. = 1000 Gram.

Van	1	tot	15	Gram	5 Ct.		Boven	250	tot	500	Gram	20 Ct.
Boven	15	»	100	»	10 »		»	500	»	1000	»	25 »
»	100	»	250	»	15 »							

Drukwerk.

Gewicht: Maximum 3 KG. = 3000 Gram.

Van	1	tot	25	Gram	1 Ct.	Boven	150	tot	200	Gram	7½ Ct.
Boven	25	»	50	»	2 »	»	200	»	300	»	10 »
»	50	»	75	»	3 »	»	300	»	400	»	12½ »
»	75	»	100	»	4 »	»	400	»	500	»	15 »
»	100	»	150	»	5 »						

en voorts voor elke 250 gram of gedeelte 2½ Ct. daarenboven

Dag- en Weekladen boven 25 gram, met of zonder Bijvoegsel, 1 Cent, tot 25 Gram ½ Cent. Afzonderlijke Bijvoegsels onder dezelfde bepalingen.

Diversen.

Aanteekening, 10 Cent per brief, drukwerk- of monsterpakket, enz. — Met aangifte der geldswaarde 15 Cent tot *f* 100, en verder 2½ Cent voor elke *f* 100 tot het maximum van *f* 6000.

Bericht van goede ontvangst, tegen vooruitbetaling van 5 Cent.

Visitekaartjes, mits op kaartpapier ter dikte van de briefkaarten en minstens 6 bij 9 centimeter oppervlakte, 1 Cent.

Frankeerzegels, Frankeerenveloppen en Brief-kaarten.

Zegels.

Lichtbruin	½ Cent	Zilvergrijs	12½ Cent
Lichtgroen	1 »	Oker	15 »
Okergeel	2 »	Donkergroen	20 »
Paarsch.......	2½ »	Violet.........	25 »
Donkerblauw ...	5 »	Goudkleur......	50 »
Donkerrood	10 »	Rood en Blauw	ƒ 2.50

Enveloppen.		*Brief-kaarten.*	
Blauwzegel (5 Ct.)	5½ Cent	Violetzegel (2½ Ct.)	3 Cent
Grijszegel (12½ Ct.)	13 »	Blauwzegel (5 Ct.) .	5½ »
		«Antwoord betaald»'t dubbele.	

Postpakketdienst.

Kantoor: Dam, in het Kommandantshuis.

Onverschillig den afstand, voor plaatsen die voor de pakketpost zijn aangewezen.

	1 Kilogram	15 Cent	
Boven	1—3 »	20 »	
»	3—5 »	25 »	

Het port bij vooruitbetaling door middel van postzegels te voldoen.

Het nieuwe tarief, ingevoerd 15 Maart j.l., is hier aangenomen; doch dit verminderd tarief is niet toepasselijk op plaatsen niet voor den postpakketdienst aangewezen.

Tarief in Nederland naar de navolgende Staten der Post-Unie:

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-). — Denemarken, IJsland. — Duitschland. — Egypte, Nubie, Soedan. — Frankrijk, Algerië, Tunis, Marokko. — Griekenland. — Groot-Britanië, Malta, Gibraltar, Helgoland, Canada. — Italië. — Luxemburg. — Montenegro. — Noorwegen. — Oostenrijk-Hongarije. — Portugal, Madeira. — Rumenië. — Europeesch-

Get. door E. S. Witkamp.

Café-Restaurant-Willemsen, Heiligenweg.

3

en Aziatisch-Rusland. — Servië. — Spanje. — Europeesch-en Aziatisch-Turkije. — Zweden. — Zwitserland.

Frankeering van Brieven per 15 Gram.	Ongefrankeerde Brieven per 15 Gram.	Briefkaarten per stuk met de Kaart.	Nieuwspapier., Drukw., Monst., Stalen, Kopijen, Handelspapier. enz. p 50 Gram.	Vast Aanteekengeld per stuk.	Bericht van Ontvangst per stuk.
12⁵ Cent	25 Cent	5⁵ Cent	2⁵ Cent	10 Cent	10 Cent
Naar België.					
10 Cent	20 Cent	5⁵ Cent	2⁵ Cent	10 Cent	10 Cent
Van Nederlandsche naar Belgische of Duitsche grensplaatsen, op niet verder dan 50 Kilometer afstand.					
5 Cent	10 Cent	5⁵ Cent	2⁵ Cent	10 Cent	10 Cent
Argentijnsche Republiek. — Barbados en St. Vincent — Brazilië. — Britsch-Indië en de Britsche Koloniën. — Chili. — Deensche Koloniën. — Dominikaansche Republiek. — Ecuador. — Fransche Koloniën. — Grenada, St. Lucia, Tobago en Turksch eiland. — Guatemala, Haïti. — Honduras. Japan. — Liberia. — Mexiko. — Paraguay. — Peru. — Perzië. — Portugeesche Koloniën. — Salvator. — Spaansche Koloniën. — Uruguay. — Venezuela.					
25 Cent	40 Cent	7⁵ Cent	5 Cent	10 Cent	10 Cent
Naar de Nederlandsche Koloniën, met een buitenlandsche Mail of over Napels met de stoomschepen der Maatschappij *Nederland*.					
25 Cent	40 Cent	7⁵ Cent	5 Cent	10 Cent	10 Cent
Uit Amsterdam, met de stoomschepen der Maatschappij *Nederland*.					
20 Cent	*) —	5 Cent	2⁵ C. 50 gr. enkel drukw. Minim. 12⁵ C.	10 Cent	10 Cent

*) Voor elk gewicht 10 Cent boven het port van gefrankeerde brieven.

Hoofdbijzonderheden voor de landen der Post-Unie.

Brieven met aangegeven geldswaarde, behalve het frankeer- en aanteekengeld: België 2^{5} Cent per ƒ 100 of gedeelte,

Biljartzaal — Krasnapolsky.

het maximum der waarde 5000 gulden. Naar Duitschland 5 Cent per 100 gulden. Naar Denemarken, Frankrijk, Luxemburg, Noorwegen, Oostenrijk-Hongarije, Rumenië, Rusland, Servië, IJsland, Zweden en Zwitserland 12^{5} Cent per 100

gulden, maximum der waarde 5000 gulden. Egypte 17^5 Cent per 100 gulden of gedeelte, maximum der waarde 2500 gulden. Italië 12^5 Cent per 100 gulden, maximum der waarde 2500 gulden. Portugal 17^5 Cent per 100 gulden, maximum der waarde 5000 gulden.

Verschillende Staten buiten de Post-Unie.

NB. Waar geen gewicht wordt aangegeven, is het enkelvoudig, voor brieven en pakketten 15 gram; voor drukwerk, papieren en bescheiden, monsters, stalen, enz. 50 gram.

Australië (Zuid- en West-). Over Italië 40 c., ongefr. 60 c., aant. 10 c., drukw., monsters en stalen 7^5 c. — Bolivia. Over Engeland, 65 c., ongefr. 80 c., drukw., papieren en bescheiden, monsters en stalen 5 c. — Over Frankrijk. 55 c., ongefr. 65 c., drukw., monsters en stalen 7^5 c. — Over Italië, 30 c., ongefr. 40 c., aant. 25 c., drukw., monsters en stalen 7^5 c. — China, behalve Hongkong en Shanghaï. Over Italië. *a.* Met de Britsche pakketb. of met de Fransche pakketb. of ook over de Vereenigde Staten, 25 c., ongefr. 40 c., aanget. br. 10 c. vast recht boven gewoon port, drukw., monsters en stalen 5 c. — Over Rusland langs den weg van Kiachta. Kalging, Peking, Urga en Tien Tsin. 12^5 c., ongefr. 25 c., briefk. 5 c., drukw., monsters en stalen 2^5 c., aanget. br. 10 c. vast recht boven het gewone port, bericht van ontvangst 10 c. — Costa-Rica. Over Engelaud, 65 c., ongefr. 80 c., drukw., papieren, en bescheiden, monsters en stalen 5 c. — Over Frankrijk. (Gedw. frank. tot Panama), 50 c., ongefr 65 c., drukw., monsters en stalen 7^5 c. — Over Duitschland 25 c., ongefr. 35 c., drukw., monsters en stalen 5 c. — Guinea (Kust van). Over Engeland, 35 c., ongefr. 50 c., drukw., monsters en stalen 5 c. — Kaap de Goede Hoop. Over Engeland, 35 c., ongefr. 50 c. aant. 20 c., drukw., papieren en bescheiden, monsters en stalen 5 c. — Oranje Vrijstaat, 35 c., ongefr. 50 c., aant. 15 c., drukw., papieren en bescheiden monsters en stalen 5 c.

Hotel-Palais Royal.

Postwissels voor het Binnen- en Buitenland.

Amerika (V. S. van Noord-), 17^5 c. per *f* 12.50 of daar beneden; maximum D. 50.

België, Frankrijk en Algiers, Italië, Luxemburg, Rumenië en Zwitserland 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum fr. 500.

Denemarken, Noorwegen en Zweden 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum Kronen 360.

Duitschland en Helgoland 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum Mk. 400.

Egypte 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum Piasters 2000.

Groot-Britannië, 15 ct. per *f* 10 of daar beneden, maximum 10 P. Sterl.

Indië (Britsch-), met de Fransche en Portugeesche bezittingen, doch met uitzondering van Ceylon, 25 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum 10 P. Sterling of *f* 120.— Deze postwisselform. nauwkeurig in te vullen, met eigen geslachtsnaam en woonplaats, en die van den geadresseerde en, ten minste, de eerste letter van een der voornamen van beiden afzender of geadresseerde, op te geven.

Indië (Nederlandsch-), 20 cent per *f* 10.— Hoogste bedrag binnen de 8 dagen inéëns of verdeeld, aan denzelfden persoon te zenden: *f* 150.—.

Konstantinopel 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum Turksche ponden 21, Piaster 33, Paras 12.

Nederland, 5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden.

Oostenrijk-Hongarije, 12^5 ct., per *f* 12.50 of daar beneden, maximum Mk. 400. Uitbetaling volgens den koers van den dag te Weenen.

Portugal, 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum Reis 91,000.

Telegraphische Postwissels.

Nederland, 5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, bovendien de telegrafeerkosten. Maximum *f* 2500.—.

België, 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum *f* 250.—. Voor plaatsen binnen 50 kilom. van 't kantoor van afzending de helft.

Zwitserland, 12^5 ct. per *f* 12.50 of daar beneden, maximum *f* 100.—.

RIJKSTELEGRAAF.

Hoofdkantoor: N. Z. Voorburgwal achter het Paleis.

Hulpkantoren: Amstel-Hôtel; Prins Hendrikkade bij den Schreierstoren; Nieuwe Spiegelstraat hoek Heerengracht; Haarlemmerdijk bij de Oranjestraat No. 38; Rozengracht hoek Eerste Bloemdwarsstraat No. 26; P.-C.-Hooftstraat No. 109; Brakke Grond, Nes; alle den geheelen dag geopend van 9 uur voorm. tot 5 uur nam.; op de Groote Beurs en Korenbeurs onder beurstijd.

Het Hulpkantoor op de Effektenbeurs is in rechtstreeksche verbinding met de Beurs te Rotterdam. Weldra bestaat van daar ook verbinding met de voornaamste steden in het buitenland.

Aan alle bovenvermelde kantoren is mede gelegenheid voor de verzending van telegrammen binnen de stad.

Onderweg kunt ge ter bezorging van uw telegram van de bussen gebruik maken of den eersten den besten besteller daarmede belasten.

Schrijf bij voorkeur voor iederen Staat de landstaal. Naast deze worden aanbevolen: voor België het duitsch en vlaamsch; voor Griekenland het fransch; voor Groot-Brittannië en Ierland het nederlandsch, engelsch, fransch en duitsch; voor Britsch-Indië en verder gelegen bestemmingen in Indië, China, Japan enz. en voor Malta het engelsch; voor Nederland het fransch, duitsch en engelsch; voor het Duitsche Rijk, Italië en Rusland het fransch; voor Oostenrijk-Hongarije het romaansch en slavisch; voor Perzië het engelsch; voor Europeesch- en Aziatisch-Turkije het fransch, duitsch, engelsch en italiaansch.

TARIEF.

Voor Nederland: Gewoon telegram 15 cent en 1 cent voor elk woord.

Dringend telegram: driemaal het bedrag van een gewoon.

Buitenlandsche Telegrammen.

	Vast Tarief.	Per woord.
Naar België	*f* 0.25	*f* 0.02^5
» Bulgarije	» 0.70	» 0.14
» Denemarken	» 0.50	» 0.10
» Duitschland	» 0.24	» 0.06
» Frankrijk		» 0.10
» Griekenland	» 1.02^5	» 0.20^5
» Griekenland:		
Corfu	» 1.05	» 0.21
Cefalonia, Hydra, Ithaka, St. Maura, Spezzia en Zante. .	» 1.22^5	» 0.24^5
Andros, Kythmos en Tynos	» 1.27^5	» 0.25^5
Syra	» 1.40	» 0.28
» Groot-Britannië en Ierland		» 0.15
» Italië	» 0.67^5	» 0.13^5
» Luxemburg	» 0.30	» 0.06
» Malta	» 1.20	» 0.24
» Montenegro	» 0.60	» 0.12
» Noorwegen	» 0.72^5	» 0.14^5
» Oostenrijk	» 0.47^5	» 0.09^5
» Hongarije	» 0.57^5	» 0.11^5
» Portugal	» 0.90	» 0.18
» Rumanië	» 0.60	» 0.12
» Rusland	» 1.05	» 0.21
» Kaukasus	» 1.55	» 0.31
» Servië	» 0.60	» 0.12
» Spanje	» 0.82^5	» 0.16^5
» Gibraltar	» 0.90	» 0.18
» Turkije	» 1.02^5	» 0.20^5
» Zweden	» 0.67^5	» 0.13^5
» Zwitserland	» 0.55	» 0.11

Batavia . . *f* 4.27^5 per woord.

New-York » 1.44 » »

Voor het Buitenland, zoo binnen als buiten Europa, wordt het eindcijfer van elk telegram, hetzij gewoon of dringend, steeds afgerond tot het naast door 5 deelbaar getal.

Dringende telegrammen, berekend tegen driemaal een gewoon telegram, worden aangenomen voor België, Duitschland, Frankrijk, Italië, Griekenland, Helgoland, Portugal, Rumenië, Rusland en Spanje.

Enkelvoudig antwoord betaald (verkort: R.P.) wordt voor tien woorden berekend.

In het europeesch verkeer mag een woord 15 letters bevatten, een getal 5 cijfers of teekens, in het buiten-europeesch verkeer onderscheidenlijk 10 en 3.

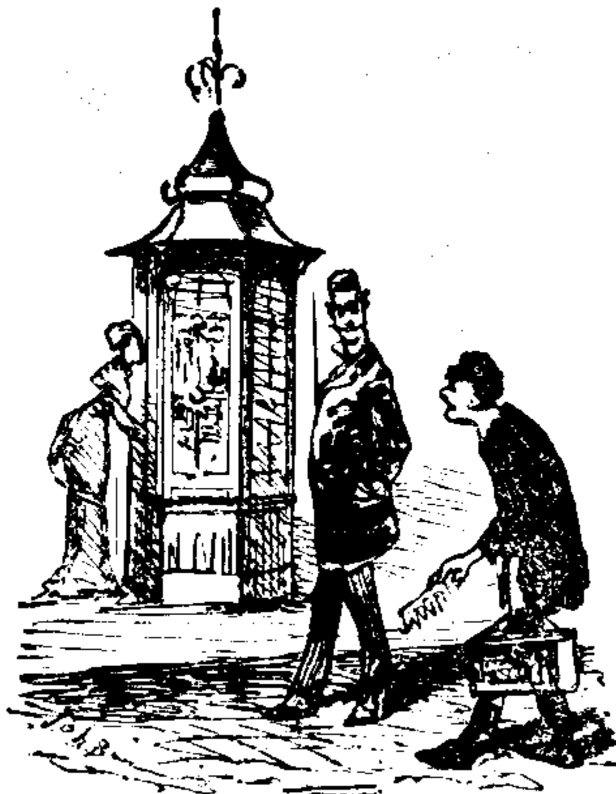

Telegraphische postwissels voor het binnenland en het verkeer met België worden aan het Postkantoor aangenomen zoolang het kantoor open is.

P O L I T I E.

Hoewel Amsterdam, wat zakkenrollers betreft, gelukkig achterlijk is bij andere groote steden, zij men, gedachtig aan het ieder vischt op zijn getij, in de volte vooral op zijne hoede.

Geraakt men in moeielijkheden, men schroome niet zich zoo spoedig mogelijk tot de politie te wenden, welker bereidvaardige tusschenkomst niet vruchteloos zal worden ingeroepen.

Hebt ge iets verloren of gevonden, de politie is weer het aangewezen kantoor, waar men u de behulpzame hand biedt met al de middelen welke haar ten dienste staan, waaronder kostelooze kennisgeving in de voornaamste bladen onder de rubriek: Politieberichten.

Zijt ge verdwaald, wend u tot den eersten den besten agent, die verplicht is u terecht te helpen.

De politiemacht bestaat uit twee hoofdkommissarissen vijf kommissarissen, zeven-en-dertig inspekteurs, een-en-twintig brigadiers en zeshonderd agenten.

De stad is in vijf politiesektiën verdeeld, als volgt:

EERSTE SEKTIE. De buurten A. B. gedeeltelijk C, D, E. F, gedeeltelijk G, X, Y, gedeeltelijk Z, gedeeltelijk AA, gedeeltelijk HH, gedeeltelijk JJ, KK en LL, met ruim 45000 bewoners.

Sektiebureel: O. Z. Voorburgwal hoek St.-Pietersteeg.

Hulpbureel: Rembrandtplein hoek Halvemaansteeg.

Politiepost: Singel bij het Spui.
» Prinsengracht hoek Westermarkt.

TWEEDE SEKTIE. De buurten gedeeltelijk C, gedeeltelijk G, H, J, K, L, M, N, O gedeeltelijk, U, RR, SS en TT, met ruim 57000 bewoners.

Sektiebureel: Damrak hoek Oudebrugsteeg.
Hulpbureel: N. Z. Voorburgwal hoek Molsteeg.
Politiepost: Montelbaanstoren.
» Heerenmarkt.
» Oosterhoofd.
» Westerhoofd.
» Hulpstation.
» Tolhuis (overzijde van het IJ).

DERDE SKETIE. De buurten P, Q, R, S, T, gedeeltelijk U, V, W en ZZ, met ruim 64000 bewoners.

Sektiebureel: Jonas Daniël Meijerplein.
Hulpbureel: Kattenburgerglein.
Politiepost: Muiderpoort.
» Weesperplein.
» Stadsrietlanden.

VIERDE SEKTIE. De buurten gedeeltelijk Z, gedeeltelijk AA, gedeeltelijk CC, gedeeltelijk HH, gedeeltelijk JJ, DD, EE, FF, GG, XX en YY, met ruim 68000 bewóners.

Sektiebureel: Leidscheplein.
Hulpbureel: Ferdinand Bolstraat.
Politiepost: Utrechtschepoort.
» Weteringpoort.
» Lauriergracht.
» Kwakerspad.

VIJFDE SEKTIE. De buurten MM, NN, OO, PP, QQ, UU, VV en WW, met ruim 62000 bewoners.

Sektiebureel: Noordermarkt.
Hulpbureel: Willemspoort.
Politiepost: Zaagpoort.
» Raampoort.

Het water, ten N. O. der oude waterkeeringen tot den noordelijken oever van het IJ, vormt eene zesde afdeeling onder afzonderlijk toezicht van den Waterschout, tevens haven- en dokmeester, den heer K. Junius van Hemert. Kantoor: Schreierstoren aan de Prins-Hendrikkade.

Vreemdelingen, die zich hier metterwoon komen vestigen, behooren zich ingevolge de Wet van 13 Aug. 1849 (Staatsblad No. 39) te vervoegen aan het Hoofdbureel van Politie (Spinhuissteeg), Afdeeling III.

BUURTKOMMISSARISSEN.

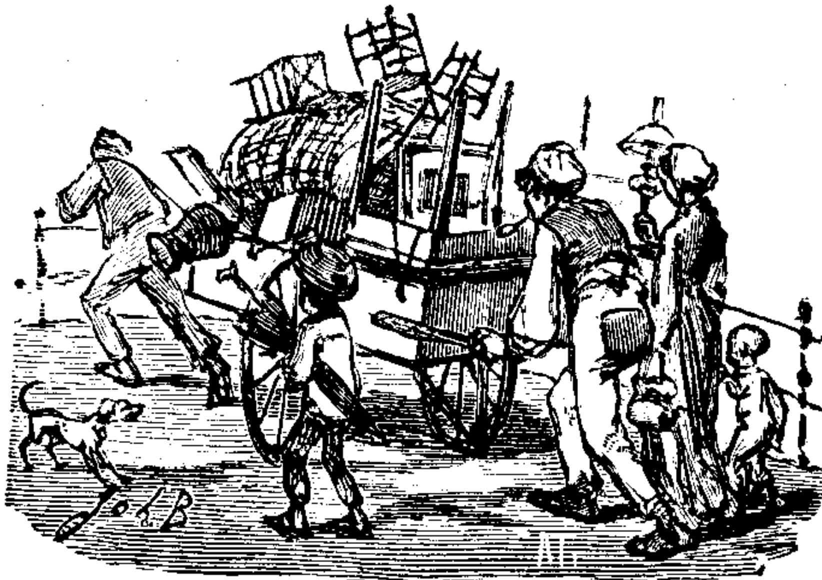
Buurtring I. A, B, C, D, E, F, X en Y.
G. VELTMAN, kantoor: O. Z. Voorburgwal 209.

Buurtring II. G, H, J, K, L, M, N, O en TT.
J. C. SLOKKENBIER, kantoor: O. Z. Voorburgwal 209.

Buurtring III. P, Q, R, S, T, U, V, W en ZZ.
J. A. DE HOOG, bureel Lazarussteeg.

Buurtring IV. Z, AA, BB, CC, FF, GG, HH, JJ, KK, XX en YY.
H. G. WITLAGE Jr., kantoor: Leidscheplein (Politiebureel).

Buurtring V. DD, EE, LL, MM, NN, OO, PP, QQ, RR, SS, UU. VV en WW.
J. S. SMIT Jr., kantoor: Prinsengracht bij de Leliegracht.

BUREEL VOOR LANDVERHUIZERS.

Kadijksplein (Zeemanshuis).

De Rijkskommissie van toezicht op den doortocht en het vervoer van landverhuizers houdt zitting op alle werkdagen:
's morgens van 9—12 uur.
's middags van 2—5 en van 7—8 uur.

INGEVAL VAN ZIEKTE.

De bezoeken van den geneesheer worden voldaan met *f* 1.— tot *f* 3.—. Professoren, die men bij hen aan huis wenscht te raadplegen, betaalt men *f* 3.— tot *f* 5.—.

In ernstige gevallen kunt ge u, indien de plaatsruimte het veroorlooft, doen opnemen in:

De Ziekenverpleging.

(Prinsengracht tegenover de Leidsche Kruisstraat.)

In de eerste en tweede klasse heeft elk verpleegde een afzonderlijk vertrek. De ziekenkamer der derde klasse (bestemd voor fatsoenlijk mingegoeden of door de liefdadigheid van anderen ondersteunden) hebben twee bedden.

De verpleegkosten in de eerste klasse bedragen *f* 4 —, in de tweede *f* 3.—, in de derde *f* 2.— daags.

Verpleegden in de eerste klasse hebben het recht, voor *f* 2.— daags een mannelijken of eene vrouwelijke dienstbode mede te brengen.

Indien overigens bij sommige lijders mannelijke hulp of verpleging vereischt wordt, kan die vanwege het Gesticht worden verkregen: in de derde klasse kosteloos; in de tweede en eerste klasse tegen vergoeding van *f* 1.– daags.

Voeding is onder de verpleegkosten begrepen. De verpleegden der tweede en der eerste klasse hebben hun afzonderlijke tafel.

Kleeding en bewassching, alsmede alle bijzondere uitgaven (wijn, versnaperingen, enz.), komen in alle klasse ten laste der verpleegden.

De lijders mogen geene bezoeken bij zich ontvangen dan op de daartoe vastgestelde tijden: 's namiddags van 1—4 en 's avonds van 6—8 uur.

Alle aanvragen tot opneming moeten schriftelijk en vrachtvrij geschieden aan het Gesticht, met bijvoeging van een verklaring door genees- of heelkundige omtrent den aard der ziekte. Lijders aan syphilis, scabies en contagieuse ziekten, alsmede krankzinnigen, worden niet in het Gesticht opgenomen.

Het Burgerziekenhuis.

(Keizersgracht over de Westermarkt.)

Opgenomen worden lijders en lijderessen aan in- of uitwendige gebreken. Krankzinnigen, kraamvrouwen en kinderen beneden de 12 jaar worden niet, lijders aan contagieuse ziekten vooralsnog niet opgenomen.

De voedings- en verplegingskosten, met inbegrip van genees- en heelkundige hulp en geneesmiddelen, bedragen *f* 1.50 daags. Ook operatiën worden bij minvermogenden kosteloos verricht. Het verpleeggeld wordt bij de opneming veertien dagen vooruitbetaald en elke week aangevuld. Bij het verlaten der inrichting ontvangt men het overschot terug.

Uitgaven, veroorzaakt door het vervoer naar of uit de inrichting, het verstrekken van breukbanden en andere instrumenten en buitengewone zaken die niet door den geneesheer voorgeschreven maar wel toegestaan zijn, worden in rekening gebracht.

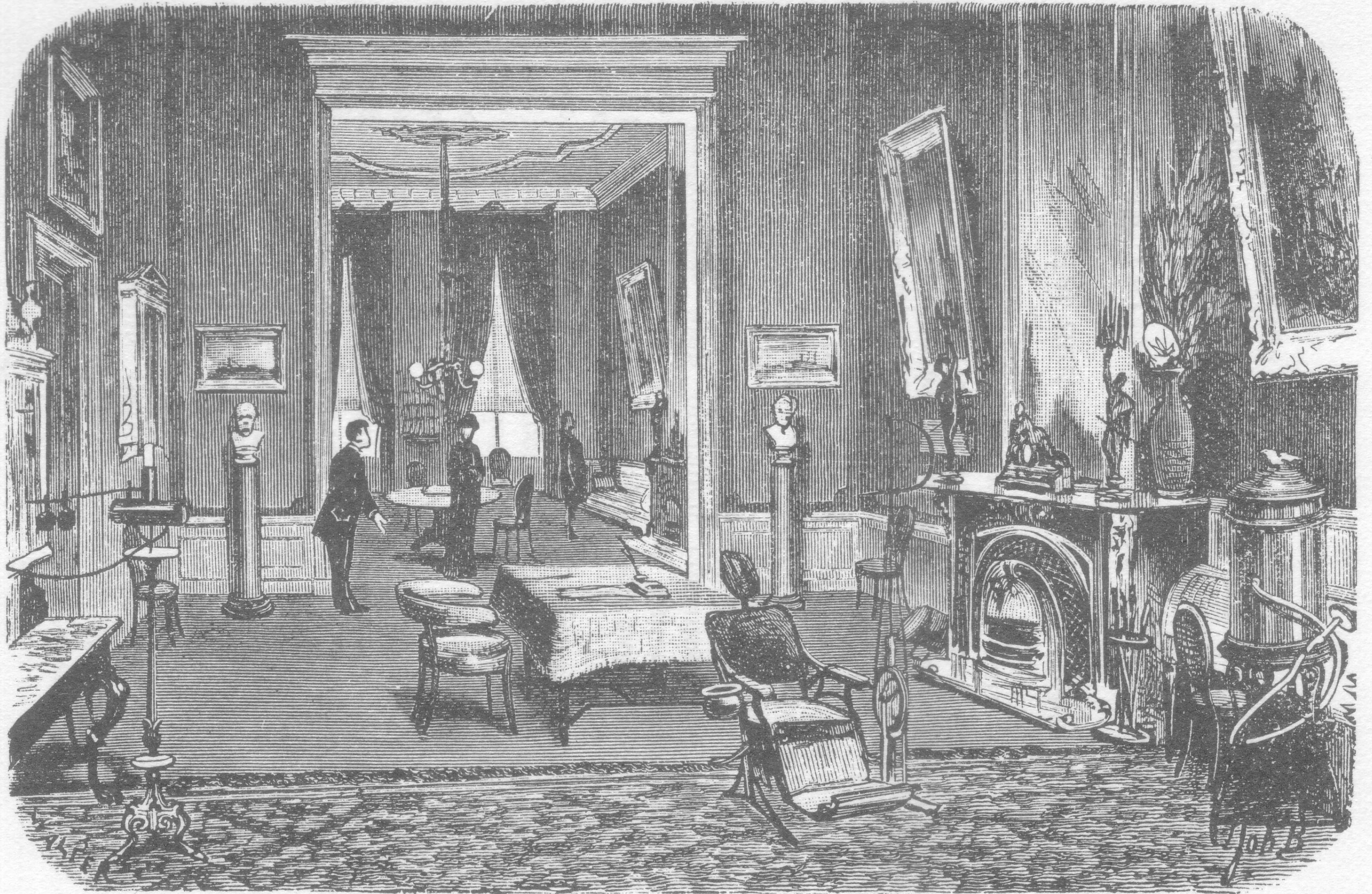
De zieken moeten minstens twee verschooningen medebrengen (behoorlijk gemerkt), voor welker verwisseling door hen of hunne betrekkingen, zoo dikwijls en zoo spoedig als noodig is, moet worden gezorgd. Voorts moeten zij nog medebrengen twee sponsen, zeep, kam en pantoffels.

De zieken mogen in gewone gevallen dagelijks, behalve Zaterdag, tusschen 3 en 4 uur bezoek ontvangen van personen boven de 12 jaar.

De Roomsch-Katholieke Ziekenverpleging.

(Keizersgracht bij de Leliegracht.)

Opgenomen worden alle zieken, die niet bepaald ongeneeslijk zijn. Krankzinnigen, lijders aan besmettelijke ziekte,

Salon-Stark, Tandarts.

zwangere vrouwen en kraamvrouwen worden niet toegelaten. Kinderen kunnen verpleegd worden, indien zij de eerste H. Kommunie ontvangen hebben. — Lijders aan besmettelijke ziekten worden vooralsnog niet opgenomen.

De inrichting heeft twee afdeelingen. *a.* Kosteloos verpleegden (die binnen Amsterdam gevestigd moeten zijn) *b.* Betalende zieken.

Voor de betalende zieken zijn de voedings- en verplegingskosten, met inbegrip van genees- en heelkundige hulp en geneesmiddelen, bepaald op *f* 1.50 daags. Zij, die eene afzonderlijke kamer verlangen, voor zoover die beschikbaar is, betalen daarenboven daags *f* 3.— benevens *f* 1.— voor geneeskundige hulp. Het bewasschen en gebruik van wijnen zijn onder deze prijzen niet begrepen. Deze gelden worden bij de opneming voor veertien dagen vooruit betaald en elke week aangevuld. Bij het verlaten der inrichting ontvangt men het overschot terug.

Alle verpleegden onderwerpen zich aan de behandeling van de geneesheeren der inrichting. Buitengewone genees- en heelkundige hulp, operatiën, consultatiën enz. worden den betalenden zieken in rekening gebracht.

De betalende zieken moeten twee verschooningen medebrengen, voor welker verwisseling zoo dikwijls en zoo spoedig als noodig is, behoort te worden gezorgd.

De zieken mogen in gewone gevallen bezoek ontvangen van bloedverwanten boven 12 jaar op Maandag, Woensdag en Vrijdag van elke week, van 3 tot 4 uur. Belangstellenden in lijders, die voor eigen rekening verpleegd worden, worden dagelijks toegelaten van 3 tot 4 uur.

Het Sint Bernardus-Gesticht.

(Oude Turfmarkt naast de Ned. Bank.)

R.-K. lijders en lijderessen, mits niet aan besmettelijke ziekten, worden hier, met inbegrip van voeding en geneesmiddelen, verpleegd tegen *f* 1.50 daags.

Het Israëlietische Ziekenhuis

(Keizersgracht bij de Plantage)

neemt slechts behoeftige stadgenooten en wel kosteloos op. Bij uitzondering kunnen ook tijdelijk hier ter stede vertoevende geloofsgenooten in dat voorrecht deelen. Dit geschiedt insgelijks kosteloos en voor allen op gelijken voet.

De Openbare Gasthuizen.

(Grimburgwal en Overtoom.)

Verpleging kosteloos of *f* 1.25 daags, met inbegrip van voeding en geneesmiddelen.

Tandheelkundige behandeling

bij den heer E. Stark, geëxamineerd volgens de wet van 24 Juni 1876 en oud-leeraar aan de Rijks Hoogeschool te Leiden. Adres: AMSTELDIJK 96, Huize Nieuwburg.

Vlak bij dit huis (tien minuten gaans van het Volkspaleis) leggen de havenbootjes aan.

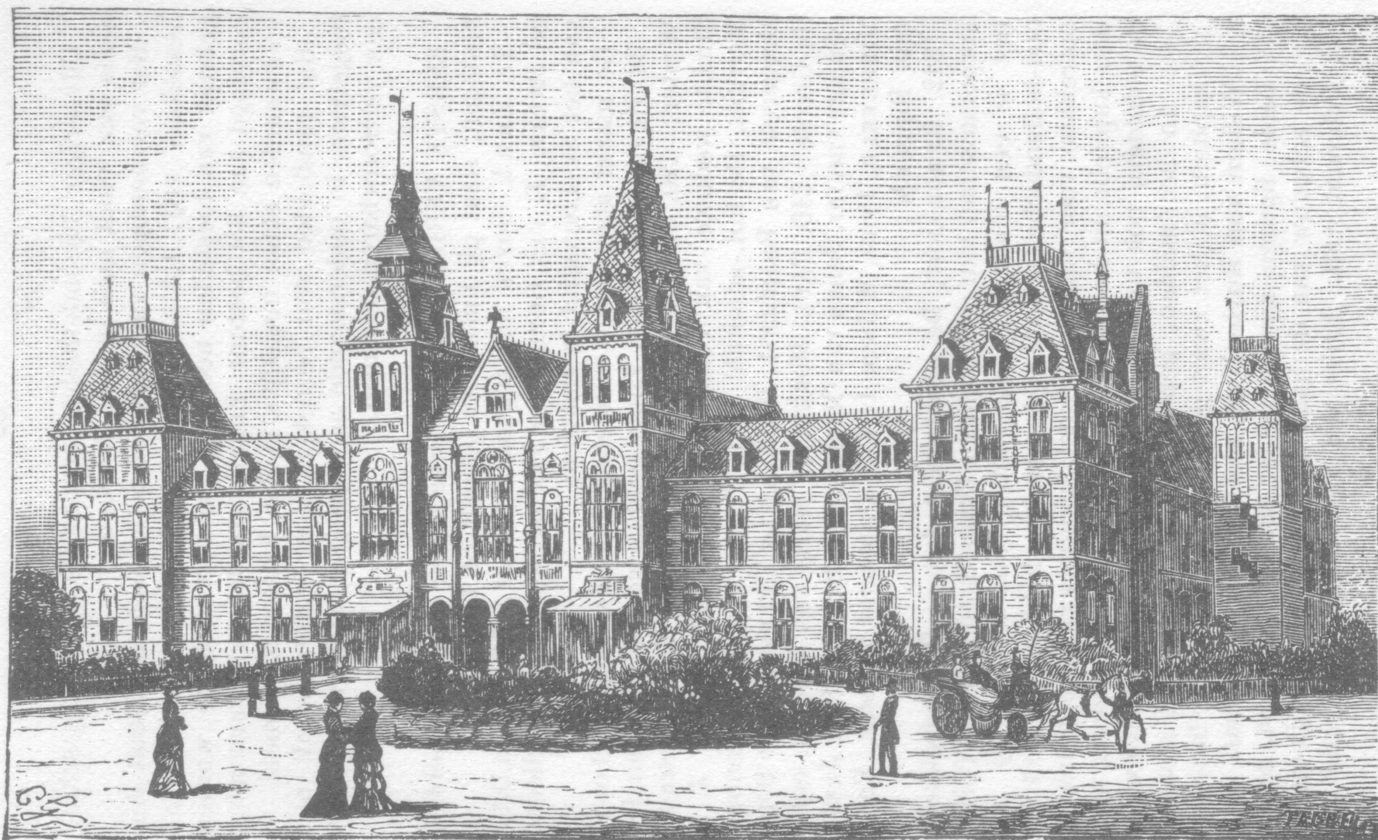

HET RIJKSMUSEUM VAN SCHILDERIJEN.

(TRIPPENHUIS.)

Dagelijks kosteloos te bezichtigen van 10—4 uur. Op zon- en feestdagen van 12½— 4 uur.

De grondslag voor deze verzameling werd in 't begin der achttiende eeuw gelegd door de toenmalige vroedschap, die een der vertrekken van het Raadhuis (thans koninklijk paleis) tot kunstkamer bestemde. Een kunstlievend stadgenoot, Michiel van Hinloopen, was zoo zeer met deze handelwijze ingenomen, dat hij in 1709 bij uiterste wilsbeschikking zijn rijk kabinet aan de stad vermaakte. De verzameling werd langzamerhand aangevuld om, onder koning Lodewijk, eene meer belangrijke uitbreiding te ondergaan. De keur der kunstschatten van den voormaligen stadhouder prins Willem V werd herwaarts overgebracht. Voor ongeveer een tonne gouds werd daarenboven aangekocht op de veiling van den heer Van der Pot van Groeneveld te Rotterdam. Voor gelijke som ging (1809) het geheele kabinet van den heer Van Meeteren aan de instelling over. Bij de herstelling van het Huis van Oranje, toonde ook de Souvereine Vorst zich gunstig jegens haar, en zoo werd allengs door aankoop, maar voornamelijk door schenking, waaronder die van jhr. Van de Pol zeker een der belangrijkste mag heeten, het aantal schoone stukken verkregen, dat ons museum tot een der voornaamste van Europa maakt.

Het Nieuwe Rijksmuseum, Stadhouderskade.

Uitvoeriger bijzonderheden nopens de wordingsgeschiedenis enz. vindt men in den katalogus.

Het vervaardigen van krijt- of potloodschetsen staat den bezoekers vrij; tot het maken van kopieën, waarvoor het gebruik van toestellen noodig is, behoort verlof te worden gevraagd aan het bestuur. Enkele aan dat verlof verbonden voorwaarden staan insgelijks in den katalogus vermeld.

Het rondleiden van bezoekers door gidsen wordt niet toegelaten. In onderstaande aanwijzingen heeft men echter een vertrouwbaren leidsman.

EERSTE VERDIEPING. Na twee kleine trappen te hebben bestegen, slaat gij linksaf en bevindt ge u in de

1e Zaal. Boven den ingang vindt ge: 54. JAN en DIRK DE BRAAY, J. VAN GOTING en JAN DE JONG, De overlieden van het St. Lucasgild te Haarlem.

Ge maakt alsnu eene wandeling linksaf en bezichtigt o. a.:

38. HEND. BLOEMAERT, Zinnebeeldige voorstelling van den Winter; 120. BARTH. V. D. HELST, Prinses Maria Henriette Stuart, weduwe van Prins Willem II; 249 en 250. J. A. MIJTENS, De luit.-admiraal Corn. Tromp en zijn echtgenoote Margareta van Raaphorst; 96. AART DE GELDER, Czaar Peter de Groote; 240. PAUL. MOREELSE, Maria van Utrecht, echtgenoote van mr. Johan van Oldenbarnevelt; 218. MICH. JANSZ. MIEREVELD, Prins Willem I; 438. *Onbekend meester*, Kapitein Ripperda;

312. REMBRANDT, De nachtwacht, beter: Het optrekkend korporaalschap van den kapitein Frans Banning Cock (1642). Het is een doelenstuk, als zoovele andere, die wij aan oud-hollandsche schilders te danken hebben, en stelt het optrekken voor van het vendel schutters van evengenoemden kapitein uit het aan den Singel gelegen gildehuis, waar de schilderij ook tot het begin der 18e eeuw bewaard werd.

In het midden, geheel op den voorgrond, staat de kapitein, in het zwart gekleed; naast hem de luitenant Willem van Ruytenberg, met geel kamizool aan. Deze beide figuren zijn in helder zonlicht geplaatst, zoodat de schaduw van de hand des kapiteins duidelijk op den luitenant valt. Links van den kapitein ziet men een

schutter, die zijn buks dwars door de schilderij afschiet, en twee meisjes, mede in een zeer sterk licht en in levendigen, vluggen gang; de voorste, in geel satijn gekleed, draagt aan den gordel een dooden vogel. Daarboven, op de trappen die onder een gewelfde poort uitkomen, ziet men den vaandrig Jan Visser Cornelissen. Verder, op de trappen en lager, verscheidene schutters. Aan den uitersten hoek roert Jan van Kampoort de trom; aan zijn voeten blaft een hondje. Tegen een kolom op den achtergrond, naast de poort, hangt, in een ovale gebeeldhouwde lijst, een bord, waarop de volgende namen geschreven staan:

Frans Banning Cock, Ridder, Heer van Purmerland en Ilpendam, Kapteyn.

Willem van Ruytenberg van Vlaerdingen, Heer van Vlaerdingen, Luytenant.

Jan Visser Cornelissen, Vaendrick.

Rombout Kemp, } Sergeanten.
Reinier Engelen, }

Barend Harmansen.	Jacob Dircksen de Boog.
Jan Adriaensen Keyzer.	Jan van der Hard.
Elberd Willemsen.	Harmsen Jacob Verraken.
Jan Clasen Leydeckers.	Johan Stellinger.
Jan Ockersen.	Jan Bringman.
Jan Mettersen Bronkhout.	Jan van Kampoort, tamboer.

Het betooverend licht en bruin van deze schilderij heeft velen in de meening gebracht als zou Rembrandt een nachtelijk tafereel op het doek hebben gebracht. Toch geschiedt de handeling bij daglicht, hetwelk door het voor den toeschouwer onzichtbare venster ter linkerzijde binnendringt en de geheele overige ruimte van den Doele in schaduw stelt.

335. Joh. Adr. van Staveren, De schoolmeester;

70. Sim. van der Does, Moederliefde; 291. Thibout Regters, De geschiedschrijver Jan Wagenaer; 55. Querijn Brekelenkam, Binnenhuis;

118. Bartholomeus van der Helst, De schuttersmaaltijd. Amsterdamsche schutters vieren den 18 Juni 1648 met een feestmaal in den St. Jorisdoelen het sluiten van den Munsterschen vrede.

25 personen, meest alle geschiedkundige, levensgroot zitten of staan aan een rijkvoorziene tafel in vroolijke stemming. Aan het boveneinde van den disch trekt dadelijk de kapitein Wits het oog, gekleed in zwart fluweel met blauwen gordel, in de hand een zilveren drinkhoorn, die nog op het stadhuis bewaard wordt. Hij drukt de rechterhand van den luitenant van Waveren, wiens parelgrijs gewaad met gouden gallon zijn hoogen rang aanduidt. Achter hem in het midden der schilderij zit de vaandrig Jacob Banning met het blauwzijden vaandel, waarop de amsterdamsche Stedemaagd is geborduurd, over den linkerschouder aan het hart geklemd. Rondom ziet men een aantal schutters in levendige scherts.

157. WILLEM HONTHORST, Prins Willem II; 53. LEONARD BRAMER (?), Pieter Cornelisz. Hooft; 221. MICH. JANSZ. MIEREVELD, prins Frederik Hendrik; 94. WIJBRANDT DE GEEST, Ernst Casimir van Nassau; 124. B. VAN DER HELST, Andr. Bicker, burgemeester van Amsterdam;

322. GODFR. SCHALCKEN, koning Willem III van Engeland; 7. JAN DE BAEN, Corn. de Witt; 126. B. VAN DER HELST, De ontvanger Johan Uitenbogaert; 223. MIEREVELD, Jacob Cats; 220. *Dezelfde*, Prins Maurits; 127 en 128. B. VAN DER HELST, Mans- en Vrouweportret;

154 en 155. WILLEM HONTHORST (?), prins Frederik Hendrik en zijn echtgenoote Amalia van Solms; 6. JAN DE BAEN, De raadpensionaris Johan de Witt.

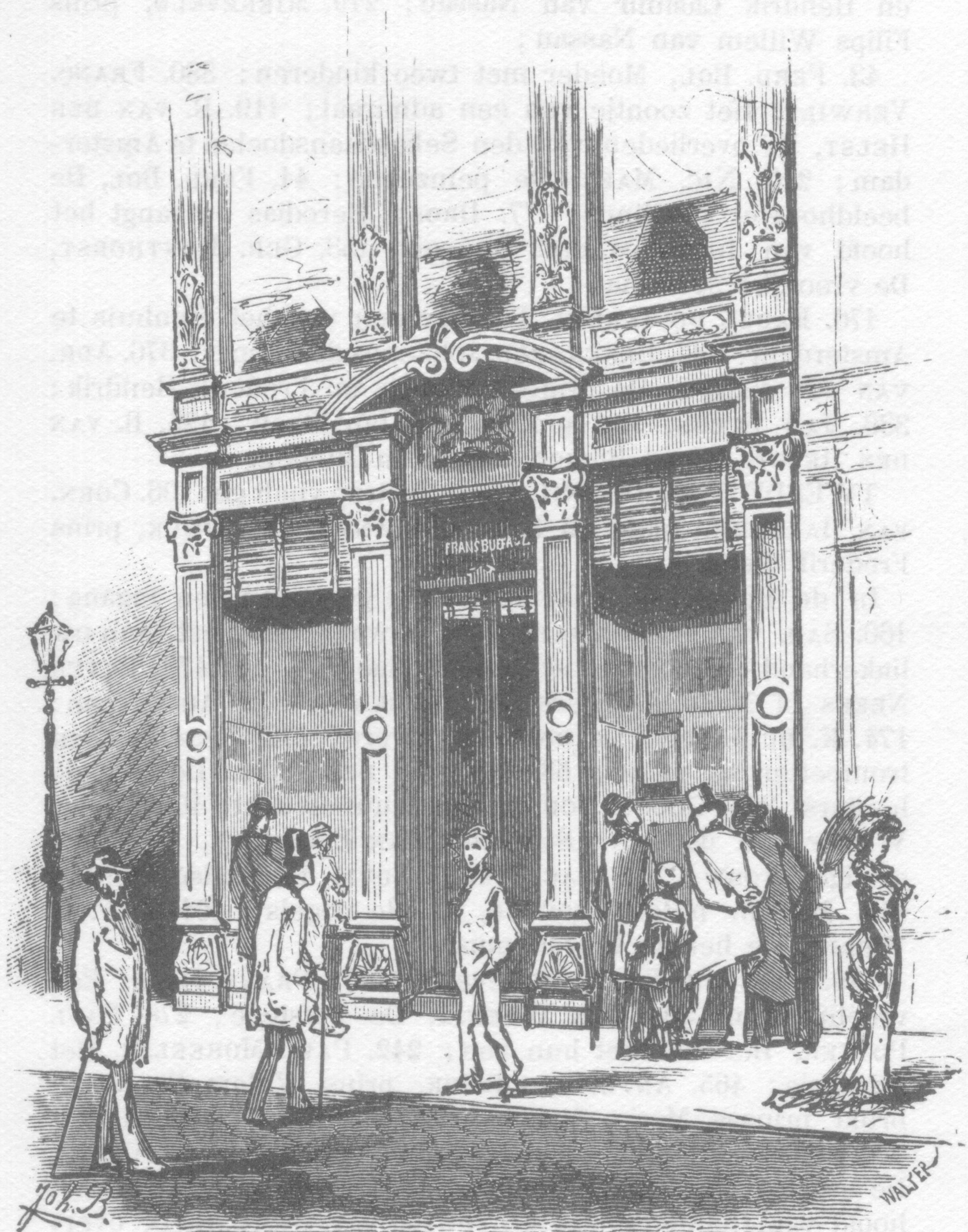
De zaal uit en de gang door, komt ge in de

2e Zaal. Boven den ingang: 488. JACOBUS VAN SCHUPPEN, prins Eugenius van Savoye.

Links afgaande, ontmoet ge 313. REMBRANDT, De Staalmeesters (1661).

Aan een met smirnaasch tapijt bekleede tafel zitten vier regenten of overlieden van het oude Staalhof te Amsterdam, terwijl de vijfde, met een boekje in de hand, op de tafel steunt. Op den achtergrond een bediende van het gild.

121 en 122. B. VAN DER HELST, De Admiraal Aert van Nes en zijn echtgenoote (de schepen op den achtergrond zijn

Kunsthandel-Frans Buffa en Zonen, Kalverstraat, 39.

van Backhuizen); 92 en 93. WIJBR. DE GEEST, graaf Ernst en Hendrik Casimir van Nassau; 219. MIEREVELD, prins Filips Willem van Nassau;

43. FERD. BOL, Moeder met twee kinderen; 380. FRANÇ. VERWILT, Het zoontje van een admiraal; 119. B. VAN DER HELST, De overlieden van den Sebastiaansdoelen te Amsterdam; 210. NIC. MAES, De peinzende; 41. FERD. BOL, De beeldhouwer Quellinus; 77. DROST, Herodias ontvangt het hoofd van Johannes den Dooper; 153. GER. HONTHORST, De vroolijke speelman;

170. KAREL DU JARDIN, De regenten van het Spinhuis te Amsterdam; 537. LANFRANCO, Johannes de Dooper; 376. ADR. VAN DER VENNE, De prinsen Maurits en Frederik Hendrik; 336. JAN STEEN, Het portret van Jan Steen; 125. B. VAN DER HELST, Gerart Bicker, drost van Muiden.

TWEEDE VERDIEPING. Langs de trap vindt ge: 106. CORN. VAN HAARLEM. Adam en Eva; 469. ANTH. VAN DIJCK, prins Frederik Hendrik.

In de linker zaal gekomen, vindt ge boven den ingang: 160. SAM. VAN HOOGSTRATEN, De onwaardige geest. Aan uw linkerhand ontmoet ge achtereenvolgens o. a.: 478. PETER NEEFS of NEFS, De kerk der predikheeren te Antwerpen; 174. K. DU JARDIN, De muilezeldrijvers; 173. *Dezelfde*, Een trompetter te paard; 68. SIM. VAN DER DOES. De lezende herders; 325. GODFR. SCHALCKEN, Vuur en licht; 400. A. v. D. WERFF, De dansles; 84. GEBR. VAN EECKHOUT, De overspelige vrouw; 62. JAC. GERR. CUYP, Hollandsch gezin; 145. MELCH. D'HONDECOETER, Doode vogels; 401. P. v. D. WERFF, De heilige Hieronymus;

179. WILLEM KALF, Stilleven; 113. FRANS HALS, Een vroolijk man; 393. JAN WEENIX, De hofstede; 278. PAUL POTTER, Herders met hun vee; 242. PAUL MOREELSE, Het prinsesje; 465. ANTH. VAN DIJCK, prins Willem II en zijn bruid prinses Maria Stuart; 152. M. D'HONDECOETER, Het drijvend veertje; 108. JAN HACKAERT en ADR. V. D. VELDE, De esschenlaan; 534. CHRISTOFORO ALLORI, Judith met het hoofd van Holophernes; 407. PHIL. WOUWERMAN, De overwinning der boeren; 371. ADR. V. D. VELDE, De hut; 80. CORN. DUSART, Dorpsspeellieden;

58. ADR. BROUWER, Boerendrinkpartij; 331. P. v. SLINGELAND, De rijke heer; 388. ARIE DE VOIS, De vroolijke speelman; 410. PHIL. WOUWERMAN, Landschap; 348. D. STOOP, Jachtpartij; 255. CASP. NETSCHER, Moederzorg; 370. ADR. v. D. VELDE, Ponteveer; 24. C. P. BERCHEM, italiaansch landschap; 241. P. MOREELSE, De schoone herderin: 493. DAV. TENIERS, DE JONGE, Boerenherberg; 59. ADR. BROUWER, Boerenvechtpartij;

459. J. BREUGHEL (?), Christus predikt in een visschersschuit;

264. ADR. VAN OSTADE, De vroolijke boer; 232. FRANS VAN MIERIS, DE JONGE, De kluizenaar; 231. WILLEM VAN MIERIS, De hoenderverkooper; 279. PAUL. POTTER, De herdershut; 339. JAN STEEN, De papegaaiskooi; 412. PHIL. WOUWERMAN, Reigerjacht; 254. CASP. NETSCHER, De dichter Constantijn Huygens; 409. PHIL. WOUWERMAN, De slaande schimmel; 169. KAR. DU JARDIN, Portret van Karel du Jardin:

334. JOH. ADR. VAN STAVEREN, Biddende grijsaard; 411. PHIL. WOUWERMAN, Hertenjacht; 494. DAVID TENIERS, DE JONGE, De verzoeking van den H. Antonius; 83. CORN. DUSAART, Boerenherberg; 387. ARIE DE VOIS, De lustige vischboer; 454. JAN BREUGHEL (DE FLUWEELEN), Rust op de vlucht naar Egypte; 229. FRANS VAN MIERIS, DE OUDE, De luitspeelsters; 74. GERARD DOU, De kluizenaar; 260. ADR. VAN OSTADE, Schilderswerkplaats;

280. PAUL POTTER, De stroosnijders; 215. GABR. METZU, Oude vrouw in overpeinzing; 415. PHIL. WOUWERMAN, Paardenwed; 357. DOMINIC. VAN TOL, De gevangen muis; 340. JAN STEEN, Boerenbruiloft; 228. FRANS VAN MIERIS, DE OUDE, De briefwisseling; 75. GERARD DOU, De nieuwsgierige;

285. JUL. QUINKHARD, Muziekliefhebbers; 97. A. DE GELDER (?), Portaal; 383. DAV. VINCKEBOONS, prins Maurits met zijn hofstoet ter jacht; 28. C. P. BERCHEM Ossendrift door het water gaande; 342. JAN STEEN, De kwakzalver; 303. JAC. VAN RUISDAEL, Waterval;

boven den toegang tot de volgende zaal 150. M. D'HONDECOETER, De klokhen in angst.

In deze zaal altoos linksaf vindt men o. a. 115. JOH.

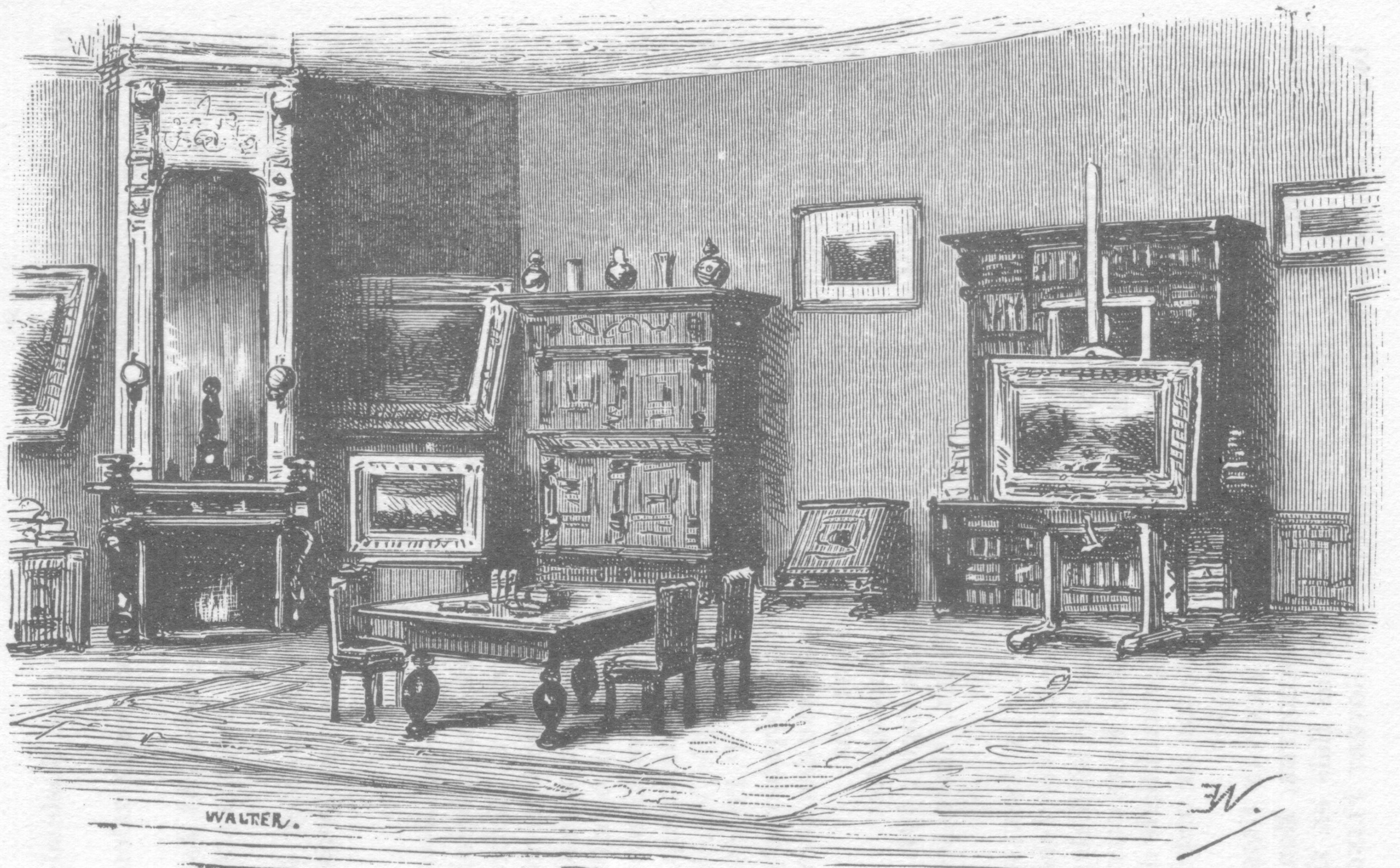
Davidsz. de Heem, Bloem- en fruitstuk; 354. Ger. Terburg, De vaderlijke raadgeving; 133. Jan van der Heyden en Adr. van de Velde, Steenen brug; 134. *Dezelfden*, Ophaalbrug; 394. Jan Weenix, Wild en vruchten; 395. *Dezelfde*, Dood wild en jachttuig; 29. C. P. Berchem, Het pontveer; 73. Gerard Dou, De avondschool; 338. Jan Steen, Sint Nicolaasfeest; 364. Willem van de Velde, de jonge, De vierdaagsche zeeslag; 365. *Dezelfde*, De veroverde prijzen (tegenhanger van de vorige); 343. Jan Steen, De bakker Oostevaard; 213. Gabr. Metzu, Het ontbijt; 413. Phil. Wouwerman, De rijschool; 241. Paul Moreelse, De schoone herderin; 261. Adr. van Ostade, De rustende reizigers; 175. Kar. du Jardin, De landman op zijn hoeve.

In de volgende zaal: 156. Willem Honthorst, prins Willem II; 57. Querijn Brekelenkam, De muizenval; 237. Nic. Corn. Moeyart, De keuze eener vrijster; 375. Adr. v. d. Venne, prins Maurits op de kermis te Rijswijk; 324. Godfr. Schalcken, De tabaksrooker; 525 *a—i*. Joh. Friedr. Aug. Tischbein, vorsten en vorstinnen van Oranje-Nassau; 532 *a—p* (legaat van mej. M. A. Liotard) Jean Etienne Liotard, meest alle portretten; 284. Jules Quinkhard, De kunstminnaars; 467. Anth. van Dijck (?), De verheerlijking van de H. Maagd; 243. Paul Moreelse, Damesportret; 147. M. d'Hondecoeter, De ekster in bespiegeling; 148. *Dezelfde*, De hofstede; 146. J. D. de Heem, Fruitstuk; 321. Roeland Savery, De poëet op het feest der dieren gekroond; 316. Pieter Jansz. Saenredam Gezicht in de St. Bavokerk te Haarlem; 20. Corn. Pietersz Bega, Boerenconcert; 56. Querijn Brekelenkam, Het hoekje van den haard;

12. Ludolf Bakhuizen, Woelige zee, bij wegdrijvende stormbui; 487. David Rijckaert III, Schoenmakerswerkplaats; 373. Adr. v. d. Venne, prins Maurits en zijn hofstoet;

89. Govert Flinck, Joost van den Vondel; 323. Godfr. Schalcken, Elk zijn meug; 326. *Dezelfde*, Verschil van smaak; 88. Govert Flinck, Schuttersfeest bij het sluiten van den munsterschen vrede;

349. Abr. van Strij, De teekenles; 346. Jan Steen, De schuurster; 149. M. d'Hondecoeter, De eendenkom; 314. Rem-

Kunstzaal—Van Gogh, Leidschestraat 38.

BRANDT, Studiekop; 492. DAVID TENIERS, DE JONGE, Rustende werklieden.

De gang doorgaande bezichtigt ge in de volgende zalen, voortdurend rechts houdende;

462. GASP. DE CRAEYER, De aanbidding der herders; 341. JAN STEEN, Vroolijk huiswaarts keeren; 205. JOH. LINGELBACH, Rijschool;

416. PIET WOUWERMAN, Bestorming van Koeverden in 1672; 463. GASP. DE CRAEYER, Afneming van het kruis; 406. PHIL. WOUWERMAN, Boerengevecht;

146. M. D'HONDECOETER, Dieren en planten.

Het kleine vertrek, waar ge als vanzelf inloopt, bevat een aantal, bij de uitgave dezes nog niet genommerde portretten, uitmakende het legaat van jonkvr. J. C. Bicker.

Ter linkerzijde daarvan vindt ge in het aangrenzende vertrek de kostbare verzameling schilderijen, uitmakende het legaat van jonkhr. J. S. H. van de Poll, waarvan, behalve de familieportretten, nog bijzondere opmerking verdienen:

76*a*. G. DOU, Mansportret; 83*a*. C. DUSART, Moedervreugd; 152*a*. M. D'HONDECOETER, Dood wild; 152*b*. *Dezelfde*, Vogels; 230*a*. F. VAN MIERIS, DE OUDE, Jacobs droom; 280*a*. P. POTTER, Landschap met vee; 308*a*. S. VAN RUISDAEL, Dorpsherberg; 314*a*. REMBRANDT, Elisabeth Jacob Bas, wed. van den admiraal Swartenhout; 346*a*. JAN STEEN, Dansles; enz.

Terugkeerende, vindt ge rechtsaf achtereenvolgens:

248. M. VAN MUSSCHER, De raadpensionaris Fagel; 104. J. GRIFFIER, Riviergezicht; 386. H. VAN VLIET, Oude kerk te Delft.

Volgende zaal. Boven den ingang: 3. JAN ASSELYN, gen. KRABBETJE, Zinspeling op de waakzaamheid van Johan de Witt; vervolgens: 378. LIEVE VERSCHUIER, Het kielhalen; 385. S. DE VLIEGER, Admiraalzeilen; 10. LUD. BAKHUIZEN, De raadpensionaris Johan de Witt, zich als gemachtigde der Staten-Generaal in 1665 aan boord begevende van de nederl. vloot; 42. FERD. BOL, Mich. Adriaansz de Ruyter.

Volgende zaal. Boven den ingang: JAN VAN GOIEN, Riviergezicht; vervolgens: 151. M. D'HONDECOETER, Menagerie; 111. FRANS HALS, Portret van Frans Hals en zijn tweede echtgenoote Lysbeth Reiniers; 87. GOVERT FLINCK,

Izaak zegent Jacob: 64. A. CUYP, Landschap met herder en vee; 40. FERD. BOL, Portret van Ferd. Bol

483. P. P. RUBENS, De kruisdraging; 491. D. TENIERS, DE JONGE, De wachtkamer; 277. P. POTTER, Orpheus de dieren temmende; 81. CORN. DUSART, De vischmarkt 265. ISAAK VAN OSTADE, Boerenherberg;

414. PHIL. WOUWERMAN, De hoefsmid; 355. GER. TERBURG, Beëediging van den munsterschen vrede; 79. JEAN LE DUCQ De ruiterstalling; 65. A. CUYP, Ruitergevecht; 66. *Dezelfde* Vechtende vogels.

Rechts van het portaal vindt ge de verzameling, uitmakende het legaat van den heer L. Dupper Wzn., waarbij o. a.: 112. FRANS HALS, De nar; 417. PIETER WOUWERMAN, Een jachtpartij; 337. JAN STEEN, Prinsjesdag; 305. J. VAN RUISDAEL, Wintergezicht; 306. *Dezelfde*, Boschgezicht; 172. K. DU JARDIN, italiaansch landschap met vee; 348. D. STOOP, Jachtpartij;

335. J. A. V. STAVEREN, De schoolmeester;

308. SAL. V. RUISDAEL, Pleisterplaats; 57. Q. BREKELENKAM, De muizenval; 345. JAN STEEN, De losbol; 408. PHIL. WOUWERMAN, Legerkamp; 72. GER. DOU, Portret van Gerard Dou; 397. A. V. D. WERFF, De graflegging; 263. ADR. V. OSTADE, De bakker; 262. *Dezelfde*, De kwakzalver; 138. MEINDERT HOBBEMA, Watermolen; 230. FR. V. MIERIS, DE OUDE De vergankelijkheid; 344. JAN STEEN, De kwakzalver; 352 en 353. GERARD TERBURG, Portret van Ger. Terburg en zijn echtgenoot; 63. ALB. CUYP, Bergachtig landschap; 206. J. LINGELBACH, Legerplaats; 82. CORN. DUSART, Boerenkermis;

4. J. ASSELYN, Ruitergevecht; 207. J. LINGELBACH, Tandmeester te paard; 13. L. BAKHUIZEN, De Zuiderzee; 283. ADAM PIJNACKER, Bedevaartplaats.

De trap opgaande naar de

DERDE VERDIEPING, vindt ge in het portaal: 496 tot 507. J. PH. V. THIELEN, Voorstellingen uit den opstand der Batavieren tegen de Romeinen; 466. ANTH. V. DIJCK, De boetvaardige Magdalena.

In de zaal o. a.: 431 enz. *Onbekende meesters* uit de 15de eeuw, vijftig portretten uit het huis van Oranje-Nassau e. a. 276. P. POTTER, Berenjacht; 105. C. C. V. HAARLEM, Kinder-

moord te Bethlehem; 44. FERD. BOL, Onderwijs; 374. ADR. V. D. VENNE, Zielenvisscherij; 2. PIERT ARYAENSZ. (LANGE PIER). Eierdans; 518. HANS HOLBEIN, DE JONGE, keizer Karel V;

520. HANS HOLBEIN (?), Erasmus; 424. *Onbekende meester*, 15e eeuw, gravin Jacoba van Beieren; 15. D. BARENTSZ, De hertog van Alva; 425. *Onbekende meester*, 15e eeuw, Frank van Borselen; 457 en 458. J. V. BRUEGHEL, Landschappen; 430. *Onbekende meester*, 16e eeuw, Kenau Simons Hasselaar; 432. *Dezelfde*, De graaf van Leycester; 433. *Dezelfde*, Coligny.

HET PRENTENKABINET.

(VERBONDEN AAN HET RIJKSMUSEUM.)

Voor de bezichtiging (kosteloos) moet men zich laten aanmelden en, als het getal bezoekers te groot is, zijne beurt afwachten. Op zon- en feestdagen is het kabinet gesloten. Voor 't kopieeren is vergunning noodig van den Raad van Bestuur.

De bescheiden vertrekken, waar de talrijke voortbrengselen van graveerstift en etsnaald geborgen zijn, vormen ware schatkameren, welker sleutel echter voornamelijk bij de kunstkenners berust. De oningewijde ondervindt hier, na het begoochelend kleurenspel der schilderijzalen, teleurstelling, te meer daar de beperkte ruimte, die de voltooiing van het nieuwe museumgebouw met nog meer verlangen te gemoet doet zien, de beschouwing nogal bemoeilijkt. Met dankbaarheid behoort echter te worden erkend dat het tegenwoordig bestuur, de heeren Van der Kellen, mr. A. D. De Vries, door oordeelkundige rangschikking en omlijsting op zoogenaamd opzetpapier, de studie aanmerkelijk gemakkelijker heeft gemaakt.

Het kabinet bestaat uit de verzameling prenten, die indertijd het eigendom was van Willem V en sedert 1816 alhier bewaard wordt. Zij werd herhaaldelijk uitgebreid, o. a. in 1809 door aankoop van het bijeengebrachte door den heer Van Leijden; in 1870 door een vorstelijk geschenk (vaderlandsche portretten) van den heer D. Franken Dz.,

Get. door E. S WITKAMP

Amstelhotel.

en in 1881 door aankoop van den historischen atlas des heeren Frederik Muller.

De verzameling kan met de schoonste prentenkabinetten van Europa wedijveren. Vooral de hollandsche school is rijk vertegenwoordigd. Het werk van Rembrandt maakt er den roem van uit. Onder de belangrijkste hollandsche prenten kunnen o. a. gerangschikt worden: die van den meester van 1480, het werk van Cornelis Visscher, Jan Lievens, Ferdinand Bol, Paulus Potter enz.

Van de duitsche school is Albrecht Dürer het best vertegenwoordigd.

MUSEUM-FODOR.

(Keizersgracht bij de Vijzelstraat.)

Geopend: van Maart tot Okt. alle werkdagen, behalve des dinsdags, van 10—4 uur, des zondags van 11—4 uur; van Nov. tot Maart dagelijks, behalve dinsdags, van 11—3 uur.

Des zondags alleen toegang tot de schilderijzalen. Toegangsprijs door de week 50 cts., zondags 25 cts.

De teekeningen, etsen en gravures zijn, twee dagen 's weeks, op aanvrage te bezichtigen tegen *f* 1 den persoon.

De amsterdamsche koopman Carel Joseph Fodor (overleden 24 Dec. 1860) had gedurende zijn werkzaam leven een waren kunstschat verzameld van schilderijen uit de nieuwere en van teekeningen, prenten en etsen uit de nieuwere en oude school.

Bij uiterste wilsbeschikking vermaakte hij die verzameling aan de stad zijner inwoning, schonk daarbij tevens een waardig gebouw en eene som gelds voor de kosten van bewaring en onderhoud, onder beding, dat de zuivere opbrengst der toegangsgelden ten bate der algemeene armen zou komen.

De vlaamsche en hollandsche scholen zijn vertegenwoordigd door 121, de fransche door 30, de duitsche door 10 doeken. Het getal teekeningen, waaronder verscheidene van Rembrandt, Wouwerman, Potter, Van Dijck, Rubens en Troost,

beloopt 900; dat der prenten en etsen 300; daarenboven bezit het kabinet nog een 50 stuks plaatwerken en boeken over schilderkunst.

De inrichting van het gebouw, ontworpen door den heer C. Outshoorn, is met zorg behandeld. In de beide vertrekken, die het nieuwe gedeelte uitmaken, valt het licht van boven naar het voorbeeld der Pinakotheek te München. De afmetingen zijn zoo genomen, dat niet de minste spiegeling der schilderijen den toeschouwer stoornis veroorzaakt.

Binnentredende vindt ge achtereenvolgens:

Eerste zaal, links van den ingang: 49 *H. Koekkoek*, stil water; 111 *Ch. Verlat*, haan en kippen door een vos verontrust; 76 *I. J. van Regemorter*, Jan Steen en F. van Mieris; 28 *J. C. Greive*, de bomvrije kazerne te Vlissingen; 55 *H. Koekkoek*, gezicht op de Zuiderzee; 109 *E. J. Verboeckhoven*, bergachtig landschap; 45 *B. C. Koekkoek*, riviergezicht; 13 *J. Bosboom*, monnik op het orgel spelende; 46 *B. C. Koekkoek*, kasteel; 22 *W. A. van Deventer*, oever eener rivier; 100 *P. J. Schotel*, havenhoofd te Bath; 105 *J. van Strij*, rustend vee.

Rechts van den ingang: 54 *H. Koekkoek*, vischschuiten; 25 *P. L. Dubourcq*, omstreken van Rome; 6 *C. van Beveren*, harpspeelster; 91 *A. Schelfhout*, geldersch landschap; 92 *dezelfde*, rustende visschers; 34 *C. Immerzeel*, landschap; 135 *E. Fichel*; de schaakspelers; 97 *J. C. Schotel*, visscherswoningen; 78 *W. Roelofs*, hengelaars; 99 *J. C. Schotel*, woelend water; 18 *F. de Braekeleer*, vroolijk huisgezin; 118 *A. Waldorp*, Spaarnwoude bij omstuimig weder.

Tweede zaal, links van den ingang: 82 *A. Schelfhout*, gezicht op de fransche kust; 147 *J. L. E. Meissonier*, het sterfbed; 158 *Pettenkofen*, na het tweegevecht; 77 *C. Rochussen*, rustende honden voor een vischkar; 108 *J. Verboeckhoven*, schapen in een bosch; 67 *B. P. Ommeganck*, kudde schapen; 83 *A. Schelfhout*, gezicht op een bevrozen plas; 63 *F. J. Navez*, Hagar in de woestijn;

80 *Ary Scheffer*, grieksche bannelingen; 117 *A. Waldorp*, havenhoofd; 98 *J. C. Schotel*, stil water, 103 *C. Springer*, de markt te Haarlem; 160 *T. Wieschebrink*, grootmoeders tusschenkomst; 119 *A. Waldorp*, een protestantsche kerk; 58 *H. Leis*, vlaamsche herberg; 47 *B. C. Koekkoek*, landschap;

137 *J. N. R. Fleury*, Bernard de Palissy in zijn werkplaats; 27 *L. Gallait*, rustende heidin; 130 *A. J. Decamps*, stad in Klein-Azië; 157 *Pettenkofen*, hongaarsche landlieden; 95 *A. Schelfhout*, duingezicht; 113 *W. Verschuur*, vrachtwagen; 153 *A. Calame*, stroom tusschen de rotsen; 48 *B. C. Koekkoek*, oud kasteel; 26 *J. L. Dijkmans*, een oude vrouw een haan plukkende; 38 *N. de Keyser*, Frans I in de werkplaats van Benvenuto Cellini; 94 *A. Schelfhout*, boerenherberg; 84 *dezelfde*, een vuurtoren en visscherswoningen in de duinen;

122 *J. Beaume*, monniken van den St. Bernhard, hulp biedende aan een vrouw en een kind, die in de sneeuw door de koude zijn bevangen; 1 *H. C. Fichel*, bezoek bij een schilder; 52 *H. Koekkoek*, havenhoofd; 81 *Ary Scheffer*, Christus consolator; 131 *A. J. Decamps*, schaapherder met zijn kudde in den storm; 14 *J. Bosboom*, de Bakkenesse-kerk te Haarlem;

87 *A. Schelfhout*, houtzaagmolen aan een vaart bij winter; 125 *Rosa Bonheur*, landschap met schapen; 74 *N. Pieneman*, portret van C. J. Fodor, stichter van het museum; 79 *W. Roelofs*, gezicht aan het Gein; 134 *E. Fichel*, de aanbevelingsbrief.

Terugkeerende naar den ingang dier zaal, vindt ge boven dien ingang: 73 *N. Pieneman*, portret van koning Willem III.

Links: 110 *C. Verlat*, een hond tegen een kaketoe blaffende; 124 *Rosa Bonheur*, twee paarden voor een kar; 126 *V. Chavet*, de werver; 128 *A. J. Decamps*, weide met paarden; 150 *A. E. Plassan*, in de schilderswerkplaats; 107 *E. J. Verboeckhoven*, een rustend schaap en een lam; 59 *J. B. Madou*, een strooper; 17 *F. de Braekeleer*, een barbierswinkel; 89 *A. Schelfhout*, duinachtig landschap.

44 *B. C. Koekkoek*, stad en rivier van een hoogte gezien; 114 *S. L. Verveer*, kermis op Scheveningen; 116 *A. Waldorp*, ophaalbrug; 142 *A. M. Guillemin*, armenbezoek; 15 *J. Bosboom*, avondmaal in de groote kerk te Utrecht; 90 *A. Schelfhout*, winter; 41 *J. Kobell*, hollandsch landschap; 93 *A. Schelfhout*, stranding; 96 *H. J. Scholten*, de jager bij zijn dood paard; 104 *C. Springer*, Den Briel; 37 *H. F. C. ten Kate*, kerk; 129 *A. J. Decamps*, turksche school; 152 *A. Achenbach*, watermolen; 43 *B. C. Koekkoek*, landlieden.

Derde zaal: 127 *A. J. Decamps*, het verloren spoor.

Links van den ingang: 102 *C. Springer*, stadsgezicht bij

Hôtel et Café Polonais Kalverstraat.

winter; 88 *A. Schelfhout*, twee houtzaagmolens aan een vaart bij winter; 77 *N. Pieneman*, kinderhoofd; 51 *H. Koekkoek*, riviergezicht; 2 *C. van Beveren*, portret van mevr. Fodor-Tersteeg, moeder van den stichter; 85 *A. Schelfhout*, visschers een boot op strand halende; 69 *G. J. J. van Os*, bosch te Fontainebleau.

Rechts van den ingang: 29 *J. Hilverdink*, stil water; 76 *A. Schelfhout*, Zeeuwsche stroomen bij stil weder; 64 *P. J. Noël*, vroolijk gezelschap; 39 *J. Kobell*, landschap; 1 *C. van Beveren*, portret van den heer A. Fodor, vader van den stichter; 53 *H. Koekkoek*, woelend water; 112 *W. Verschuur*, rustende honden; 21 *J. L. Cornet*, Huygens met zijn kleindochter.

Voorts onderscheidene teekeningen, o. a. 235 *Ad. van de Velde*, winterlandschap; 7 *L. Backhuizen*, gezicht op Delft; 27 *J. Berkheyden*, duitsch stadsgezicht.

Links: 726 *Ab. van Strij*, bijbellezing, naar N. Maas; 736 *Jac. van Strij*, hoog geboomte; 264 *Jac. de Wit*, twee serafijnen; 184 *P. P. Rubens*, knielende vrouw; 122 *Adr. van Ostade*, oud-manshoofd.

124 *Adr. van Ostade*, een vrouw bezig mosselen schoon te maken; 33 *Ferd. Bol*, mansportret, 14 *Lud. Backhuizen*, havenhoofd; 173 *Rembrandt*, boerenwoning; 121 A. *van Ostade*, boeren; 125 *dezelfde*, boerenherberg; 183 *Rubens*, een loopend man in rijke kleederen; 43 *A. Cuijp*, landschap 123 *A. van Ostade*, boerenslaapplaats; 737 *J. van Strij*, drift koeien, 234 *Ad. van de Velde*, landschap.

De vierde zaal bevat o. a. de volgende teekeningen: 289 *J. Bosboom*, kerk vanbinnen; 790 *H. J. L. H. Bellangé*, de twee kunstenaars; 791 *dezelfde*, Napoleon I op het slagveld; 838 *C. Mozin*, gezicht op Emmerik; 559 *J. B. Madou*, A. van der Meulen bij de belegering van Valenciennes; 674 *H. J. Scholten*, een bruiloftsmaal; 825 *F. Greinier*, twee kinderen bij een hondenhok; 283 *David Bles*, kinderspel.

Voorts o. a. de volgende schilderijen: 8 *C. van Beveren*, voorstelling van het menschelijk leven naar Jan Steen: 4 *dezelfde*, de bekeering; 11 *dezelfde*, een jager met een glas wijn in de hand, naar Jan Steen; 10 *dezelfde*, de oude drinker, naar Metzu; 9 *dezelfde*, de vaderlijke raadgeving, naar Terburg; 5 *dezelfde*, citer- en violoncelspel; 30 *W. P. Hoevenaar*, een dame een geschenk van vruchten ontvangende.

583 *J. H. L. Meyer*, woelend water (teekening); 610 *G. J. J. van Os*, vaas met bloemen (teekening); nog de volgende schilderijen: 19 *G. A. van der Brugghen*, een beschutter wien zijn haas wordt betwist; 12 *C. van Beveren*, de anatomieles, naar Rembrandt; 7 *dezelfde*, het Sint Nikolaasfeest naar Jan Steen, 3 *dezelfde*, bejaard heer luisterende naar een jongeling en een meisje, die muziek maken; 42 *K. W. Koch*, de stier, naar Potter; 132 *E. de la Croix*, portret van François de Moncade, generaal der spaansche troepen in de Nederlanden, naar A. van Dijck; en o. a.

de volgende teekeningen: 32 *A. Bloemaert*, de heilige Willebrordus; 186 *Rubens*, zittend jongeling; 253 *A. Waterloo*, de St. Anthoniesluis te Amsterdam; 294 *J. Bosboom*, het heilig avondmaal in een kerk te Utrecht; 51 *A. van Dijck* portret van Wensel Coebergen; 185 *Rubens* mans- en vrouwebeeld; 49 *A. van Dijck*, portret van Jan van Goijen;

806 *L. Boulanger*, rustende roovers; 558 *J. B. Madou*, uit het leven van Teniers; 445 *H. F. C. ten Kate*, musiceerend gezelschap; 853 *A. Calame*, zwitsersch landschap.

Rechts van de nis 552 *J. B. Madou*, gesprek; 814 *A. J. Decamps*, landschap; 854 *J. Cermak*, uit den hongaarschen oorlog

Links van de nis 553 *J. B. Madou*, een krijsman zijn veldslagen verhalende; 815 *A. J. Decamps* ongeluk op de jacht 793 *H. J. L. H. Bellangé*, scherpschutters in een hollen weg;

Voor de nis 16 *F. de Braekeleer*, warm en koud (schilderij), Eindelijk vindt ge in de

Vijfde zaal, linksaf, o. a. de volgende teekeningen: 418 *H. van Hove*, binnenhuis; 405 *J. C. Hamburger*, portret van Bertha Johannsen;

535 *H. Leijs*, Kerk vanbinnen; 667 *A. Schelfhout*, water in een rotsachtig landschap, 468 *B. C. Kockkoek*, boerenkermis; 805 *Bida*, oostersche krijgslieden die schaak spelen; 633 *Ch. Rochussen*. De stadhouder Willem II ter valkenjacht op het Loo; 295 *J. Bosboom*, heilig avondmaal in de kerk te Utrecht; 832 *T. Gudin*, visschers; 470 *B. C. Koekkoek*, landschap: 809 *N. T. Charlet*, toehoorders; 805 *C. L. Jacques*, boerenbinnenplaats; 818 *A. J. Decamps*, Basset, hondenkoopman; 819 *dezelfde*, turksche raadsvergadering; 837 *P. Marilhat*, karavaan; 562 *J. B. Madou*, Jan Steen, zijn werk latende bezichtigen; 855 *J. Cermak*, een kroatische

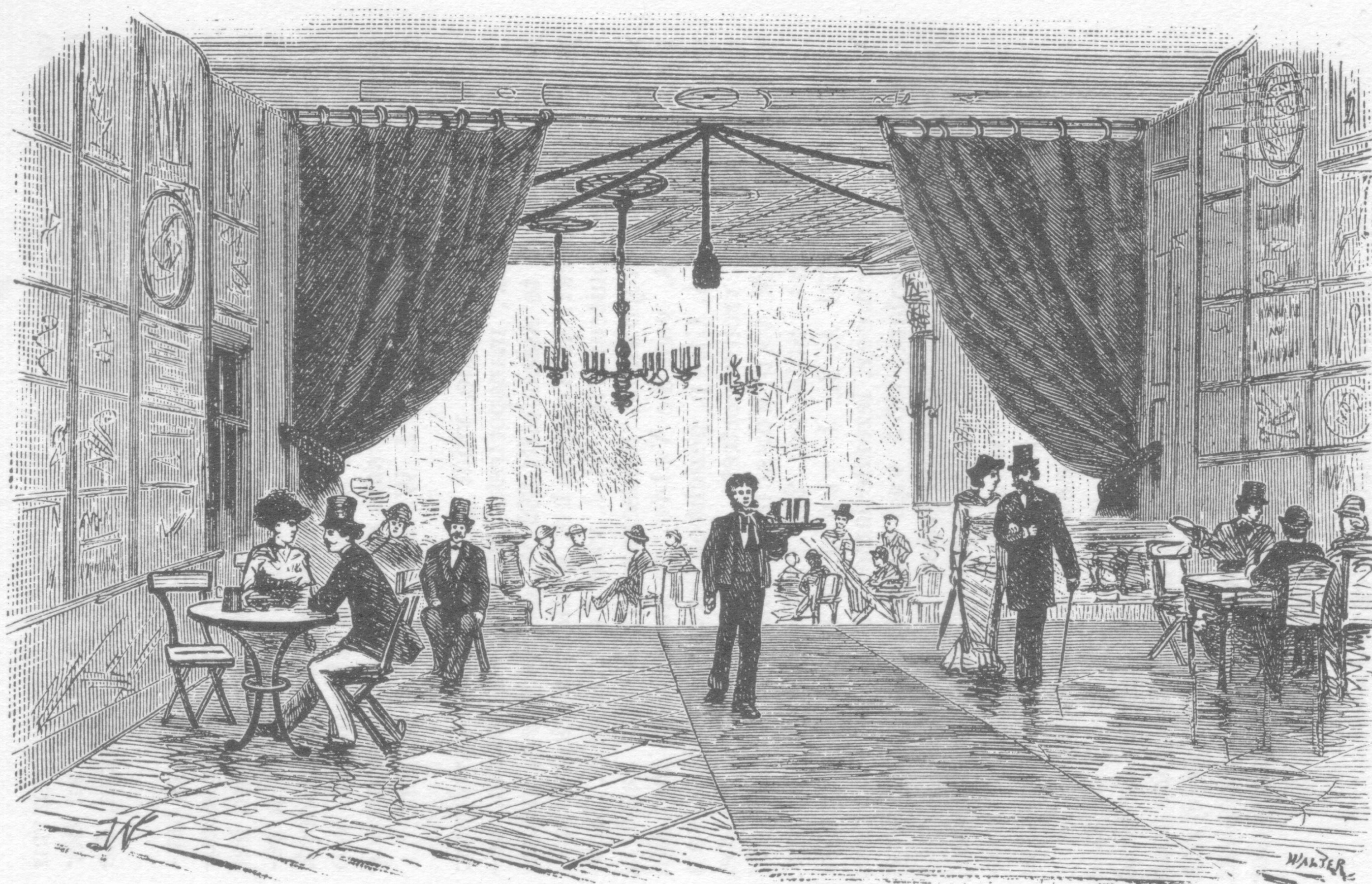
vrouw met haar kind; 843 *C. J. E. Rocqueplan*, terras; 816 *A. J. Decamps*, drie kinderen bij een konijnenhok; 803 *L. F. Bénouville*, de heilige Clara; 536 *H. Leys*, vlaamsche herberg in de 17e eeuw; 794 *H. J. L. H. Bellangé*, rustende militairen; 864 *Collingwood Smith*, in de hooglanden van Schotland; 397 *L. Gallait* de laatste oogenblikken van den graaf van Egmond; 821 *P. de la Roche*, Hendrik III en Ambroise Paré bezoeken het slagveld van Metz; 804 *L. F. Bénouville*, Poussin vindt aan den oever van den Tiber het ontwerp voor zijn schilderij: de redding van Mozes; 537 *H. Leys*, binnenhuis; 396 *L. Gallait*, de verwachting; 802 *L. F. Bénouville*, manshoofd; 811 *P. L. C. Ciceri*, italiaansch dorp; 820 *P. de la Roche*, italiaansche vrouw met kind; 823 *J. L. T. A. Géricault*, vlot met schipbreukelingen van de Medusa; 561 *J. B. Madou*, schaakpartij; 557 *dezelfde*, dronkeman; 801 *L. F. Bénouville*, biddend meisje; 836 *E. Latteux*, gezicht te Augsburg; 824 *E. Girardet*, moeder en kinderen in de sneeuw verdwaald; 639 *Ary Scheffer*, de schim van Margaretha aan dr. Faust verschijnende; 640 *dezelfde*, Faust voor het eerst Margaretha ziende bij het uitgaan der kerk.

MUSEUM-VAN DER HOOP.

(UNIVERSITEITSGEBOUW.)

Dagelijks geopend: van 1 April tot 1 Okt. van 10—5 uur; in Maart en Okt. van 10—4 uur; van 1 Nov. tot 1 Maart van 10—3 uur. Des zondags tegen betaling van 10 cts., 's Maandags 25 cts., de overige dagen 50 cts. den persoon.

De stichter dezer galerij, hoofd van het handelshuis Hope & C°. (overleden 15 Maart 1854) vermaakte zijne verzameling bij uiterste wilsbeschikking aan de gemeente, onder beding dat zij ten bate der algemeene armen ter bezichtiging zou worden gesteld tegen nader te bepalen toegangsprijs. Het kabinet bestond toen uit honderd acht-en-negentig doeken: een-en-veertig van nieuwere, honderd zeven-en-vijftig van oude meesters, alle uit de hollandsche school, met uitzondering van tien, die van vlaamschen en één dat

Café-Londres, Amstelstraat.

van spaanschen oorsprong is, benevens drie navolgingen van Italianen. Bij het overlijden van mevrouw de wed. Van der Hoop (1880) werden daar nog vier-en-twintig stukken, die hare woning versierden, aan toegevoegd.

Na de voltooiïng van het Rijksmuseum worden zij derwaarts overgebracht en afzonderlijk, doch kosteloos tentoongesteld, waarvoor, ten einde aan de bepalingen van het testament te voldoen, jaarlijks door het Rijk *f* 400 ten behoeve der algemeene armen der stad zal worden uitgekeerd.

De verzameling staat onder beheer der «Kommissie van toezicht en advies voor de aan de gemeente behoorende schilderijen,» met den heer J. W. Kaiser tot voorzitter.

De zaal binnentredende, vindt ge links achtereenvolgens:

175. J. Weenix, mansportret; 130 P. Saenredam, gezicht in de kerk te Assendelft; 202 W. de Keyser, mansportret; 66 (bedekt) A. Houbrake, schilderswerkplaats;

34 A. Cuyp, buitenpartij; 51 J. van der Hagen, landschap; 187 J. Wijnants, landschap; 71 K. du Jardin, landschap; 161 A. van de Velde, de kunstenaar met zijn gezin buiten; 36 A. Cuyp, gezicht op Dordrecht; 154 A. van den Tempel, vrouweportret; 162 A. van de Velde, jachtpartij; 103 M. van Musscher, huiselijk tafereel; 214 A. van Utrecht, Stilleven; 211 D. Teniers, de jonge, boerenkermis; 153 A. L. J. van den Tempel, Hugo de Groot; 164 J. Vermeer, lezende dame; 12 J. Berckheyde, de beurs te Amsterdam; 115 J. van Ostade, boerenherberg; 64 P. de Hooche, musiceerend paar;

18 D. van Berghen, landschap; 10 N. P. Berchem, italiaansch landschap; 191 onbekende meester, binnenhuis; 93 M. J. Miereveld, Jacob Cats; S. van Hoogstraten, zieke dame; 145 Jan Steen, na de drinkpartij:

Eene vrouw ligt achterover op een bank en op de knie van een oud man te slapen; zij heeft een pijp in de hand en een harer muilen van den voet verloren. De oude man heeft een glas in de hand en een pijpkan op een vat bij zich staan. Achter hem is een beschot, waar een prent op geplakt is, voorstellende een bril, een uil en een kaars, waaronder staat:

«Wat baeten Kaers of Bril
Als den Uil niet sien en wil.»

Twee muzikanten verwijderen zich door de openstaande deur, terwijl een oud wijf een overjas medeneemt. Rechts een bedstede, op den voorgrond een kat, een omgevallen test, enz.

212 D. Teniers de Jonge, boerenbedrijf; 124 J. van Ruysdael, riviergezicht nabij Wijk-bij-Duurstede; 102 F. de Moucheron, italiaansch landschap; 4 L. Backhuizen, het IJ; 197 A. van Dijck, mansportret; 157 W. van der Velde de Jonge het kanonschot; 22 J. en A. Both, de naar de natuur studeerende schilders; 208 P. P. Rubens, portret van schilders' tweede vrouw Helena Fourment; 143 Jan Steen, zieke dame; 2 J. Asselin bijgen. Krabbetje, italiaansch landschap; 57 M. Hobbema, watermolen; 127 Rachel Ruijsch, bloemstuk; 213 D. Teniers, de jonge, de dobbelaars; 62 P. de Hooche, binnenhuis; 70 K. du Jardin, mansportret; 56 J. van der Heijden, gezicht op Amersfoort; 140 H. M. Sorgh, vischmarkt; 105 A. van der Neer, landschap; 159; W. van de Velde de Jonge, woelend water;

101 J. M. Molenaar, gebed vóór den maaltijd; 107 C. Netscher, Willem III, koning van Engeland; 60 P. de Hooche, binnenhuis; 149 A. Stork, zeegezicht; 126 J. van Ruysdael, boschrijk landschap; 184 P. Wouwerman, paardewed; 9 N. P. Berchem, zinnebeeldige voorstelling; 129 Rembrandt, het joodsche bruidje; 50 J. Hackaert. landschap; 158 W. van de Velde, de jonge, stil water; 186 P. Wouwerman, landschap; 223 Onbekende meester, studie van een vrouwehoofd; 108 C Netscher, Maria, gemalin van Willem III, koning van Engeland; 63 P. de Hooche, buitenhuis;

boven den doorgang 221 Onbekende meester, zinnebeeldige voorstelling naar Titiaan (?);

links in den doorgang 46 J. van Gool arkadisch landschap; 193 Onbekende meester, landschap, kopie naar K. de Jardin.

In de tweede zaal gekomen, vindt ge links:

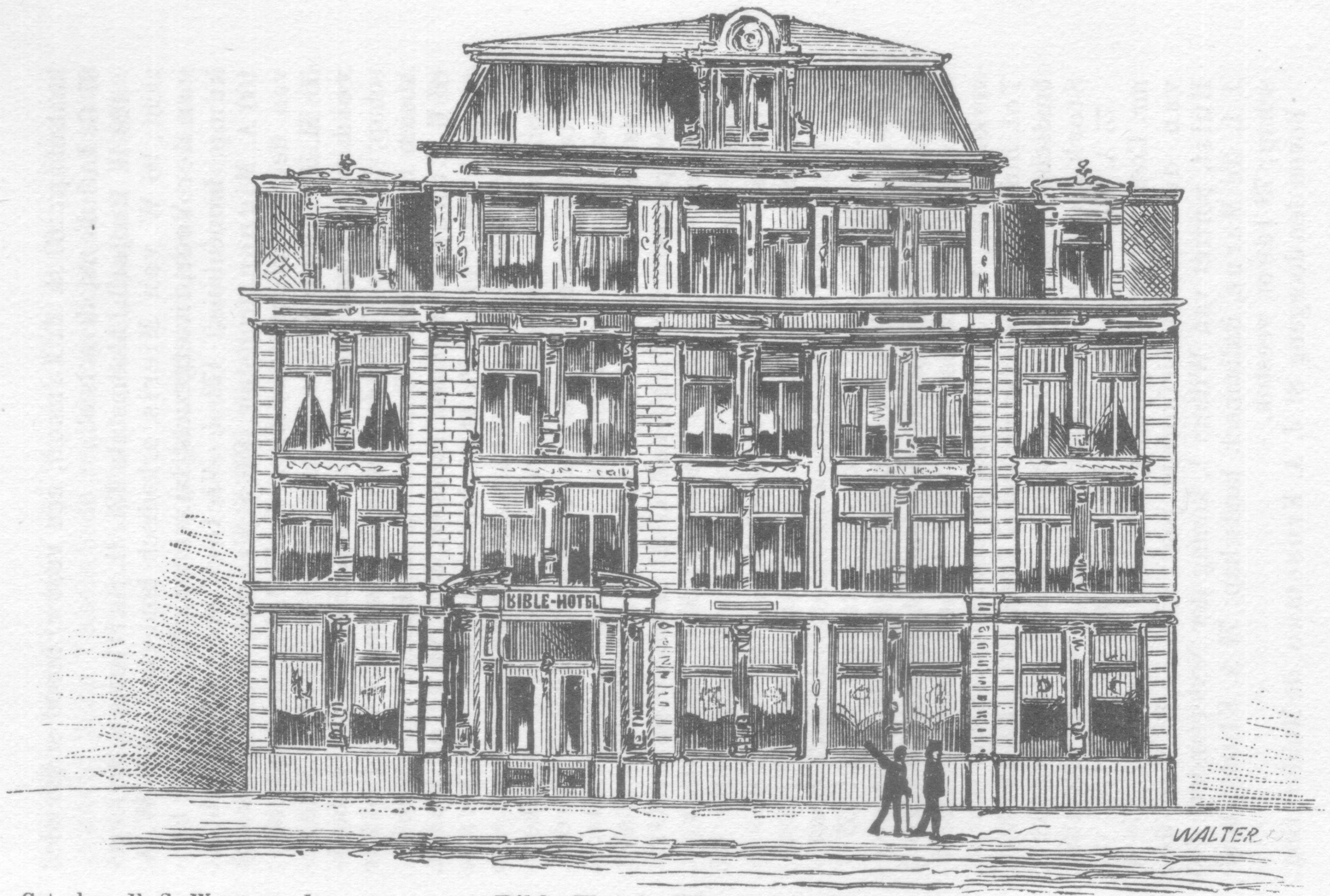
211 J. B. van der Hulst, borstbeeld van koningin Wilhelmina der Nederlanden, echtgenoot van Willem I; 206 J. J. Moerenhout, inwendige van een paardenstal; 122 J. van Ravenswaay, weide met vee; 169 M. Versteeg, een

schuurster bij lamplicht, 48 G. G. Haanen, een oud man in zijn studeervertrek; 195 C. Cels, portret van mr. J. C. van der Hoop, vader van den stichter des museums.

137 J. C. Schotel, stil water; 182 J. H. van West, het minnebriefje; 150 A. van Strij, de huisvrouw; 198 A. K. M. Engel, landschap met vee; 174 A. Waldorp, stil water; 82 J. A. Kruseman, portret van A. van der Hoop, den stichter van dit museum; 79 B. C. Koekkoek, italiaansch landschap; 78 idem, winterlandschap; 194 F. de Braekeleer, binnenhuis; 215 A. Calame, italiaansch landschap; 136 J. C. Schotel, woelend water; 83 J. A. Kruseman, portret van koning Willem II der Nederlanden; 77 J. Kobell, landschap met vee; 76 Henriette Knip (mevr. Ronner) een kat met haar jongen; 217 F. Hildebrand, gezicht op de Newa bij St.-Petersburg; 210 P. van Schendel, markt bij maanlicht; 132 A. Schelfhout, landschap; 31 H. G. ten Kate, stadsgezicht bij maanlicht; 220 E. Pistorius, bijbellezing; 72 J. Karssen, gezicht op de voormalige beurs te Amsterdam; 207 S. Opzoomer, Valdez en Magdalena Moons bij de belegering van Leiden; 121 J. van Ravenswaay, weide met vee; 37 A. J. Daiwaille, besneeuwd landschap; 204 Baron Hendrik Leys, binnenhuis; 203 N. de Keyser, graaf Everard van Wurtemberg; 27 A. Brondgeest, riviergezicht (kopie naar A. Cuyp); 138 P. J. Schotel, gezicht op de Willemsluis bij Amsterdam; 47 G. G. Haanen, de avondschool; 151 J. van Strij, landschap; 28 mevr. Burgkly Glimmer, fruitstuk met dood wild; 54 L. J. Hansen, een groenteverkoopster.

167 W. Verschuur, harddraverij op de Zaan; 39 J. Dasveld, twee honden; 216 J. D. Court, eene heilige; 92 A. Meulemans, lezende oude vrouw; 133 J. Schoemaker Doyer, Kenau Simons Hasselaer op de wallen van Haarlem; 218 L. Martinet, fruitstuk; 112 G. J. J. van Os, bloemstuk;

141 J. A. van Staveren, de kluizenaar; 179 A. van der Werff, het bellenblazen; 53 D. Hals, musiceerende dame; 99 F. van Mieris, de jonge, apotheek; 189 J. Wijnants, landschap; 98 F. van Mieris, de jonge, kruidenierswinkel; 180 P. van der Werff, de jonge Herkules; 88 N. Maes, portret van mr. Johan de Witt; 181 P. van der Werff, de jonge Bacchus (tegenhanger van 180); 196 J. Ducorron,

Get. door E. S. WITKAMP JR.

Bible-Hotel, Warmoesstraat.

landschap; 69 J. C. Janson, een vrouw, brood snijdende; 87 G. Lundens, de school.

128 R. Ruijsch, bloemstuk; 131. H. Saftleven, riviergezicht; 96 W. van Mieris, arkadisch landschap; 104 W. A. van der Veer, riviergezicht bij winter; 25 Q. Brekelenkamp, binnenhuis; 172 J. Victors, de varkenslachter; 100 A. Mignon, fruitstuk; 199 S. Francken, de gelijkenis van den verloren zoon; 21 A. H. Ver Boom, landschap; 59 M. d'Hondecoeter, levende vogels; 94 M. J. Miereveld, portret van P. C. Hooft; 17 G. Berckheyde, landschap; 173 A. de Vois, de rookende visscher; 119 P. Potter koeien in de weide; 147 A. Stork, de Dam te Amsterdam; 86 G. Lundens, de koekenbakster; 55 B. van der Helst, mansportret; 117 P. Potter, stilleven; 225 Onbekende meester, (kopie naar Antony van Dijck) portret van den groningschen organist Laberti; 40 G. Dou, de visschersvrouw; 118 P. Potter, paarden in de weide; 42 H. Dubbels, zeegezicht nabij Den Helder; 6 K. Beelt, de groote markt te Haarlem; 176 F. Weenix, honden; 52 Frans Hals, vrouweportret; 146 Jan Steen, het drinkend paar; 11 N. P. Berchem, italiaansch landschap; 26 B. Breenbergh, moeder met kind; 7 J. Beerstraten, wintergezicht; 125 J. van Ruysdael, noorsch landschap; 188 J. Wijnants, landschap; 114 A. van Ostade, vertrouwelijk onderhoud; 192 Onbekende meester (kopie naar P. Potter), hondje; 95 F. van Mieris, de Oude, de ontsnapte vogel; 177 J. Weenix, dood wild en vruchten; 5 L. Backhuizen, woelend water; 144 Jan Steen, familietafereel; 23 J. en A Both, italiaansch landschap; 19 H. Bloemaert, de eierenverkoopster; 171 J. Victors, de tandmeester; 156 D. van Tol, huiselijk tafereel (kopie naar G. Dou); 120 A. Pijnacker, landschap; 13 Job Berckheyde, kerk vanbinnen; 148 A. Stork zeegezicht; 68 J. van Huysum, fruit- en bloemtak;

75 A. Klomp, landschap; 106 C. Netscher, portret van mr. Coenraad van Benningen, raad van Amsterdam; 178 A. van der Werff, liefkozend paar; 200 J. B. van der Hulst, portret van Willem I, koning der Nederlanden; 205 J. L. de Marne, italiaansch landschap; 74 A. Klomp, landschap; 73 Idem, veestuk.

Boven den doorgang 81 J. A. Kruseman, de Muiderkring:

Aan een overdekte tafel zijn Vondel, Cats en Anna Visscher gezeten; Maria Tesselschade zegt een gedicht. Om hen staan Hooft, Huygens, Casp. van Baerle, Reael, Roemer Visscher en Heinsius.

In den doorgang, ter linkerzijde: 222 onbekende meester, heilige familie, naar Benvenuto Tisio (Garofalo); 166 Lieve Verschuier, kabbelend water;

Teruggekeerd in de eerste zaal, vindt ge links:

183 E. de Witte, het inwendige eener kerk; 91 G. Metsu, de vischvrouw; 163 A. van de Velde, landschap; 8 C. Bega, het gebed vóór den maaltijd;

24 B. Breenbergh, portretstuk; 1 P. J. van Asch, landschap; 97 W. van Mieris, heer en dame; 155 G. Terburg, jongen met een hond; 33 A. Cuyp, portret; 142 Jan Steen, vroolijk huisgezin; 41 G. Dou, de kluizenaar; 185 P. Wouwerman, het kamp; 89 N. Maes, de spinster; 123 J. van Ruisdael, landschap; 35 A. Cuyp, veestuk; 90 G. Metzu, het geschenk van den jager; 160 W. van de Velde, de jonge, strandgezicht; 20 Ferd. Bol, portret van admiraal de Ruyter; 3 J. Backer, regentenstuk; 113 A. van Ostade, boerengezelschap; 43 G. van den Eeckhout, de rustende jager; 58 M. Hobbema, landschap: 61 P. de Hooche, binnenhuis; 45 A. van Everdingen, noorsch landschap; 190 J. Wijnants, landschap; 85 J. Lingelbach, terugkomst van de jacht;

209 P. P. Rubens, portret van Maria de Medicis; 67 J. van Huysum, bloemstuk;

224 onbekende meester, mansportret te paard; 16 G. Berckheyde, stadsgezicht te Amsterdam (Bloemmarkt); 14 idem, de Dam te Amsterdam; 15 idem, hetzelfde onderwerp van een ander punt genomen.

Nadere bijzonderheden vindt men in den katalogus, tegen 25 cents aan het gebouw verkrijgbaar.

OPENBARE VERZAMELING VAN HEDENDAAGSCHE KUNST.

(UNIVERSITEITSGEBOUW.)

Met uitzondering van zon- en feestdagen, dagelijks kosteloos te bezichtigen op aanvrage bij den kamerbewaarder.

Het beginsel, dat ons volk op zoo menig gebied in toepassing brengt, de samenvoeging van betrekkelijk kleine bijdragen om grootsche instellingen van wetenschap, kunst, nijverheid of ook louter uitspanning tot stand te brengen, — dat beginsel, waaraan wij Amsterdammers, om eens iets te noemen, onze schoone Diergaarde danken, ligt ook ten grondslag aan de «Vereeniging tot het vormen van eene openbare verzameling van Hedendaagsche Kunst.»

In lentemaand van 't jaar 1874 riep onze stadgenoot C. P. van Eeghen eenige kunstvrienden bijeen, met uitnoodiging om hem een reeds lang gekoesterd plan te helpen verwezenlijken, de bijeenbrenging namelijk van schilderijen van hedendaagsche meesters, door middel van jaarlijksche vrijwillige bijdragen of giften inééns.

Deze bijeenkomst had het gelukkig gevolg, dat de aanwezigen zich tot een voorloopigen kring vereenigden, die, zich aanvankelijk op beperkt terrein bewegende, de medewerking van een honderd-vijftigtal stadgenooten, van wie met grond belangstelling voor de zaak verwacht kon worden, inriep, ten einde den kern van een fonds te vormen; terwijl men zich verder voorstelde, van de aldus te verkrijgen gelden al dadelijk één of meer aankoopen te doen op de destijds aanstaande stedelijke schilderijtentoonstelling.

Die eerste poging slaagde naar wensch; een som van ruim zevenduizend gulden werd bijeengebracht en een tweetal fraaie doeken aangekocht.

In December deszelfden jaars werd de akte van oprichting verleden en op 9 Januari daaraanvolgende de koninklijke

goedkeuring erlangd op de statuten van het zedelijk lichaam, dat volgens art. I den reeds vermelden naam draagt en volgens art. II zich ten doel stelt om te Amsterdam een openbare verzameling van kunstwerken, voornamelijk schilderijen, bij voorkeur van levende meesters der nederlandsche school tot stand te brengen, terwijl de kunstwerken bestemd zijn om op nader door het bestuur te bepalen wijze en voorwaarden aan de gemeente te worden aangeboden. Reeds is vastgesteld dat zij eene blijvende plaats zullen verwerven in het nieuwe Rijksmuseum.

De geldmiddelen der Vereeniging bestaan, insgelijks volgens het oorspronkelijk plan des ontwerpers, uit jaarlijksche bijdragen en giften ineens.

Het lidmaatschap wordt verkregen door een bijdrage van *f* 25 's jaars of door een gift ineens van 100. Zij, die de zaak met kleinere bijdragen steunen, worden ingeschreven als begunstigers.

Over het algemeen zijn de vaste inkomsten tot dusver beneden de verwachting der oprichters gebleven, doch menigmaal zagen zij zich krachtig gesteund door buitengewone bijdragen of toevallige baten, waaronder er een, in 1878, van ruim *f* 11,000 van de kommissie, die zich indertijd hier ter stede gevormd had voor de stichting van het «Museum-Willem III,» ter vervanging van het «Trippenhuis.»

Die kommissie ontving niet alleen tal van inschrijvingen, maar ook bijdragen, welke onmiddellijk ter harer beschikking werden gesteld. Toen het Rijk echter die taak, den bouw van een Rijksmuseum in de hoofdstad, overnam, verviel het doel, waarmee die kommissie zich had samengesteld en besloot zij zich te ontbinden; terwijl zij, na zich van de toestemming van hen, die hunne bijdrage reeds hadden gestort, verzekerd te hebben, haar kas ter beschikking der vereeniging stelde. Met erkentelijkheid ook wordt o. a. nog eene erfmaking vermeld ten bijdrage van *f* 5000, door nu wijlen den heer P. Langerhuizen. Daarenboven is der vereeniging in de toekomst nog uitzicht gegeven op eene belangrijke aanwinst. Door nu wijlen den heer Josua van Eik zijn haar een viertal schilderijen geschonken, onder bepaling dat zij tijdens het leven zijner weduwe te haren huize zullen blijven berusten en, eenmaal eigendom der vereeni-

ging, als zoodanig naar het nieuwe Rijksmuseum zullen verplaatst worden. Bedoelde stukken zijn: A. Calame, het meer van Lucerne, Diday, het dal van Lauterbrunnen, J. G. Schwartze, een idiaal in biddende houding en jhr. mr. Alewijn, een bejaard man.

De volgende schilderijen vormen tot dusver de volledige lijst der verzameling:

S. Altmann, Paulus Potter in zijn atelier; L. Apol, aan de rivier, wintergezicht; Julius v.d. Sande Bakhuijzen, landschap, bij avondzon; Jan van Beers, uitvaart van Karel den Goede, graaf van Vlaanderen (22 April 1127); jhr. E. van Heemskerk van Beest, het IJ voor Amsterdam; J. W. Bilders, landschap bij Vorden; C. Bisschop, winter in Friesland; J. Bosboom, de Groote Kerk te Edam; J. G. Greive Jr., het IJ voor Amsterdam, op de hoogte van den Scheierstoren, bij avondzon; P. F. Greive, een oudhollandsche dienstmaagd; juffr. A. Haanen, bloemen en vruchten; J. Hulswit, landschap; K. Klinkenberg, tafereel uit het beleg van Leiden; L. Meijer, storm op de fransche kust; W. C. Nakken, draagpaarden in de bosschen van Normandië bij winter; Chs. Rochussen, de Watergeuzen voor Leiden in 1574; W. Roelofs, gezicht aan het Gein bij Abkoude; Ph. Sadée, terugkeer van den vischafslag; H. J. Scholten, de morgenwandeling; juffr. Th. Schwartze, meisjeskop; C. Springer, het stadhuis te Keulen; H. A. van Trigt, noorsche vrouwen hare kinderen ten doop brengende, worden door den geestelijke aan den ingang der kerk verwelkomd en in de gemeente binnengeleid. (Viig in Sognefjord); W. Verschuur, paardenmarkt; S. L. Verveer, gezicht te Scheveningen, bij regenachtig weder; juffr. M. Vos, stilleven en J. H. Weisenbruch, stadsgezicht.

Het bestuur, samengesteld minstens uit twaalf en hoogstens uit zestien leden, heeft thans de heeren C. P. van Eeghen tot voorzitter en J. A. Sillem tot sekretaris.

ARTI ET AMICITIAE.

(ROKIN BIJ DE TAKSTEEG.)

Dagelijks geopend van 10—4 uur. Toegang: 25 of 50 cts.

Dit schildersgenootschap, opgericht in 1839, telt ruim zevenhonderd kunstlievende en honderdtwintig eereleden. Het aantal gewone en buitenleden bedraagt onderscheidenlijk omstreeks vijftig en honderd. Het doel is gezellig verkeer, het houden van tentoonstellingen of kunstbeschouwingen en het onderhouden van een weduwen- en weezenfonds, waaruit thans ruim zes duizend 's jaars wordt uitgekeerd. De Koning, die sinds 1871 jaarlijks *f* 10.000 beschikbaar stelt ter voltooiing der opleiding van veelbelovende kunstenaars, heeft het bestuur, in vereeniging met de heeren F. C. ten Kate en D. v. d. Kellen Jr., het beheer daarvan opgedragen. Evenzoo nu wijlen de heer J. Willink van Collen, die bij uiterste wilsbeschikking *f* 1000 rente 's jaars bestemde voor de overwinnaars in een wedstrijd. In vereeniging met de heeren F. C. ten Kate en J. P. Six is het bestuur tevens belast met de toekenning van twee gouden, een zilveren en bronzen eerepenning, vanwege den Koning bij de gewone jaarlijksche tentoonstelling uitgeloofd.

In de laatste jaren werden echter door of onder medewerking van het Genootschap een aantal tentoonstellingen gehouden ook op het gebied van oudheden en oude kunstvlijt.

De wanden der beide kunstzalen zijn vaksgewijs naar het ontwerp des heeren C. Springer, beschilderd door de heeren Grootveld en Stortebeker en maken als 't ware eene breede omlijsting uit der zoogenaamde Historische Galerij, eene verzameling doeken, door de leden-kunstenaars ten geschenke gegeven. Zij vormen een stelselmatig geheel, een geschiedenis onzes vaderlands in beelden, van de vroegste tijden tot het laatst der vorige eeuw. Zoodoende is eene doorloopende tentoonstelling van hedendaagsche kunst verkregen. Zij bevat:

1. J. W. Bilders, Neêrlands woeste toestand. — 2. H. D. Kruseman van Elten, hunebed in Drente. — 3. A. van Everdingen, germaansche terp en woning. — 4. J. W. van Borselen, germaansch offeraltaar. — 5. P. L. F. Kluyver, het graven der Drususgracht door de Romeinen, (figuren door Herm. F. C. ten Kate.) — 6. J. F. van Deventer, de toltoren te Utrecht. — 7. C. Cunaeus, saksische Hoeve, 5e eeuw. — 8. B. te Gempt, drijfjacht op wolven. — 9. C. F. Phlippeau, prediking van het kristendom, 7e eeuw. — 10. D. van der Kellen Jr., wijding der St.-Thomaskapel te Utrecht, 631. — 11. E. Koster, belangrijke zee- en riviervaart te Dorestad aan de Lek (Wijk-bij-Duurstede,) omstreeks 700. — 12. J. A. Canta, de nonnen te Eyk in Limburg, beroemd door haar schrijf- en borduurwerk, omstreeks 746. — 13. J. Marie H. ten Kate, Karel de Groote bezoekt de St.-Maartensschool te Utrecht, 700. — 14. C. Springer, het paleis en kasteel het Valkenhof te Nijmegen, tijdens Karel den Groote, omstreeks 800. - 15. S. L. Verveer, binnenhandel en scheepvaart, Tolhuis aan den mond der Vecht, (Muyden) omstreeks 950, — 16. Jan Weissenbruch, De St.-Maryekerk te Utrecht gebouwd, 1090. — 17 F. H. Hendriks, friesche edelen doen een ontdekkingstocht naar het Noorden, 1088. (schepen en figuren door J. A. Rust.) — 18. Ch. Rochussen, jaarmarkt te Utrecht, 1120. — 19. J. A. Rust, haringvisscherij op de Maas en langs de kusten, 1152. — 20. J. Bosboom, boekerij in de abdij van Egmond, omstreeks 1200. — 21. P. F. Greive, het gasthuis van St.-Catharina te Arnhem, 1246. — 22. R. Craeyvanger, graaf Willem II, Roomsch Koning, bouwt een burchtpaleis in Den Haag. 1249. — 23. B. de Poorter, graaf Willem II, Roomsch Koning, doet zich op de Poorterrolle te Utrecht inschrijven, 1249. — 24. J. G. Schwartze, Melis Stoke schrijft zijn rijmkronijk, omstreeks 1300. — 25. P. Stortenbeker, Graaf Willem II, Roomsch Koning, heeft vrijheid verleend aan de abdij van Middelburcht om vee te weiden in de zeeuwsche duinen, 1252. — 26. L. Lingeman, graaf Floris de Vijfde sticht de broederschap van St.-Jakob te 's-Gravenhage, 1279. — 27. W. Verschuur, Graaf Floris II sticht in Drechterland kasteelen, legt aldaar dijken, wegen en vaarten aan en beschermt den landbouw, 1240. —

28. B. Wijnveld Jr., graaf Jan II schenkt het eerste privilege aan Amsterdam, 1300. — 29. J. H. van de Laar, Witte van Haemstede op de duinen bij Haarlem, 1304. — 30. S. van den Berg, het ontginnen der venen door de Monniken te Giethoorn, 1334. — 31. H. A. van Trigt, algemeene haard te Utrecht, 1326. — 32. Joh. Hilverdink, het bouwen van de eerste baken op de zeeuwsche Duinen, 1351. — 33. W. Roelofs, de eerste Watermolens in Noord-Holland; omstreeks 1400. — 34. M. Kuytenbrouwer, uitvinding der boekdrukkunst door Laurens Janszoon Koster te Haarlem, 1423. — 35. Ch. Leickert, het stadhuis van Amsterdam, 1450. — 36. J. Israëls, Thomas à Kempis schrijft de «Navolginge Christi.» 1460. — 37. J. H. L. de Haas, de hollandsche zeedijken worden met paalwerk en wier versterkt, 1460. — 38. S. Altmann, Erasmus leest zijn «Lof der Zotheid» aan Thomas Morus en diens vrienden voor, 1509. — 39. B. J. van Hove, Saaihal te Leyden. Belangrijke lakenhandel met Spanje, 1520. — 40. H. Hollander, Cz. Lucas van Leyden, zijne laatste gravure op zijn ziekbed afwerkende, 1533. — 41. M. Calisch, keizer Karel V bezoekt het graf van Willem Beuckelsen te Biervliet, 1550. — 42. J. H. Ogenberger, het verbond der Edelen, 1565. — 43. P. G. Vertin, het huis Culemborch in Brussel, 1567. — 44. J. Spoel, Marnix van St.-Aldegonde. 1568. — 45. A. Waldorp, inneming van Brielle door de Watergeuzen, 1572. — 46. Louis Meyer, zeeslag bij Vlissingen, 1572. — 47 H. J. Scholten, aankomst van prins Willem I in Enkhuizen, 1572. — 48. Herman F. C. ten Kate, beleg van Alkmaar, 1573. — 49. J. F. Hoppenbrouwers, Lambert Meliszoon van Westzanen 1574. (Figuren door Ch. Rochussen.) — 50. Paul Tetar van Elven, de Unie van Utrecht, 1579. — 51. C. Bisschop, Heemskerk beraamt met Barents een tweeden tocht naar het noorden, 1596. — 52. J. A. B. Stroebel, praalgraf van prins Willem I te Delft, 1590. — 53. Joh. Hilverdink, de onoverwinnelijke vloot vernield, 1588. — 54. P. J. Onderberg, Zacharias Jansen te Middelburg vindt de verrekijkers uit, 1590. — 55. Willem Gruyter Jr., Cornelis Houtman tracht langs de Kaap de Goede Hoop naar Java te zeilen, 1595. — 56. A. Mollinger, Leeghwater, beroemd waterbouwkundige, omstreeks 1627. —

57. T. S. Cool, Reinier Pauw. oprichting der Oostindische Kompagnie, 1602. — 58. S. Altmann, Petrus Plancius vervaardigt de eerste zeekaarten, begin 17e eeuw. — 59. J. H. van de Laar, J. Metius, beroemd wiskundige, omstreeks 1600. — 60. M. Calisch, wederzien van Hugo de Groot met zijne echtgenoot te Parijs, en zijne ontvluchting van Loevesteyn, 1621. — 61. J. Taanman, tafereel uit het leven van Johan van Oldenbarneveldt, omstreeks 1600. — 62. W. J. Martens, de Gebroeders Van Vianen, beroemde metaaldrijvers, omstreeks 1600. — 63. Ch. Rochussen, handelsgezantschap van den Saar bij prins Maurits, 1614. — 64. C. F. Phlippeau, Gijsbert Japicx, beroemd friesch dichter en schoolmeester, 1603—1666. — 65. A. Eversen, het stadhuis te Delft voltooid, 1620. — 66. C. Cunaeus, de stichting van Batavia, 1689. — 67. Taco Scheltema, Swelinck, beroemd organist. — 68. H. J. Scholten, de Muiderkring, 1642. — 69. Herm. F. C. ten Kate, Maarten Harpertsz. Tromp vóór den zeeslag tegen de Spanjaarden bij Duins, 1639. — 70. N. Pieneman, Joost van Vondel, 1643. — 71. J. Mari H. ten Kate, prins Maurits ontvangt een indisch gezantschap in zijne legerplaats voor Grave, 1602. — 72. J. C. Greive Jr., Piet Hein brengt de Zilvervloot binnen, 1628. — 73. H. A. van Trigt, Vondel gekroond op het St.-Lukasfeest, 1654. — 74. Onbekende meester. prins Willem III wijst de voorslagen van Frankrijk en Engeland af, 1672. — 75 E. Koster, de ontdekking van Australië door Abel Tasman, 1642. — 76. B. J. van Hove, het stadhuis te Amsterdam voltooid, — 77. J. Vetten, Cornelis Visscher, beroemd graveur, 1629—1658. — 78. Ch. Rochussen, inneming van 's-Hertogenbosch door prins Frederik Hendrik, 1621. — 79 David Bles. het huiselijk leven, naar Jacob Cats, 1650. — 80. J. H. Maschhaupt, audiëntie bij burgemeesteren van Amsterdam, 1653. — 81. Gerard A. Bilders, Jacob van Ruysdael, beroemd schilder, 1660. — 82. J. Bosboom, saar Peter I 1697. — 83. P. F. Greive, de vrede van Munster, 1648. — 84. H. J. Burgers, Jacob van Campen, beroemd bouwmeester, 1654. — 85. J. H. L. de Haas, Paulus Potter, beroemd schilder, 1650. — 86. W. A. van Deventer, driedaagsche zeestrijd van De Ruyter tegen de Engelschen, 1666. — 87. C. Springer, jaarlijksch bezoek van den schout aan het

Schuttersgilde te Amsterdam, 1650. — 88. C. Bisschop, Rembrandt in studie voor zijne anatomische les, 1632. — 89. B. Wijnveld, prins Willem III bewerkt de verzoening tusschen De Ruyter en Tromp. — 90. L. Lingeman, C. Huyghens, uitvinder der slingeruurwerken, 1657. — 91. J. A. Rust, zeeslag bij Solebay, 1672. — 92. J. Spoel, rederijkersoptocht te Rotterdam, 1658. — 93. Aug. Allebé, Coehoorn, beroemd vestingbouwkundige, bij het beleg van Namen, 1692. — 94. H. Hollander, Cz. Johan de Witt, beroemd staatsman, omstreeks 1660. — 95. M. Leon, Spinoza, zijne stellingen verdedigende, laatste helft der 17e eeuw. — 96. J. W. van Borselen, Boerhaave, beroemd genees- en kruidkundige, laatste helft der 17e eeuw. — 97. R. Craeyvanger, Jan van der Heyden, uitvinder der slangbrandspuiten, 1673. — 98. J. C. Vaarberg, de fransche uitgewekenen ontvangen van burgemeesteren het oktrooi om zich als gemeente te Amsterdam te vestigen, 1661. — 99. A. Schelfhout, strenge winter van het jaar 1740. — 100. A. Artz, Musschenbroek, uitvinder der leidscheflesch, 1692—1761. — 101. Ph. Sadee, bezoek van Justus van Effen aan den dichter Hub. Corn. Poot te Abstwoude. — 102. L. van Erven Dorens, Leeuwenhoek, beroemd natuuronderzoeker, 1632—1723. — 103. J. de Groot, Petrus Camper, beroemd ontleedkundige, 1722—1789.

Verdere bijzonderheden vermeldt de katalogus (25 ct.).

MUSEUM-SIX.

(Heerengracht bij de Vijzelstraat 511.)

De verzameling schilderijen, voor het meerendeel van de oud-hollandsche en vlaamsche school, werd in het laatst der vorige en in het begin van deze eeuw bijeengebracht door Pieter van Winter N.Szn. en zijne dochter, gehuwd met jhr. mr. H. Six van Hillegom. Hierbij zijn tevens de familieportretten gevoegd. Thans is de verzameling het eigendom der heeren jhr. dr. J. P. Six en jhr. P. H. Six van Vromade. Op uw verzoek wordt er u meestal welwillend toegang verleend.

Voorzeker zullen 't eerst reeds de oud-delftsche tegeltjes in de gang u het bloeitijdperk der oud-hollandsche kunstvlijt

in herinnering brengen. Doch bepalen wij ons tot de schilderijen. Ge vindt dan:

IN DE GANG: Karl Loth (Carlo Lotti), Diogenes met de lantaarn; Cornelis Troost, Boerhave 1735; Dirk Sandvoort, Margaretha de Vlaming van Oudshoorn (?) tweede vrouw van Nicolaes Tulp 1645; Juriaen Ovens, Nicolaes Tulp 1658; Paulus Potter, Diederik Tulp 1653; Michiel van Miereveld, Willem I, prins van Oranje en Louise de Colligny; Esajas van de Velde, rijswijksche kermis, 1625; Aart van Neer, riviergezicht bij maneschijn; W. J. Laquy, kopie naar »de kraamkamer« van Dou.

ACHTERKAMER: Melchior de Hondecoeter, gevogelte; 1686; Ludolf Bakhuizen, 2 zeegezichtjes, 1697; Gerard ter Borch, vrouwtje dat een brief schrijft; Jan van Huysum, bloemstuk 1724; Nicolaes Elias, Nicolaes Tulp 1633; Govert Flinck, Isaak zegent Jacob; Willem Schellinks, de tocht naar Chattam in 1667; Isaak Ostade, winterlandschap; Atelier van Rubens, Jezus en Maria Magdalena; Jacob Esselens, landschap; Nicolaes Koedijk, de Goudweger; Ommeganck, landschap met vee; (te Rome) Jan Six, (miniatuur) 1640; vrouweportret (miniatuur).

IN HET GANGETJE: Johan Luiken, zijne moeder: Rembrandt, Joseph verhaalt zijn droom, (grauw) 163. J. J. van Os, vruchten (waterverf); H. W. Couwenberg, teekening met oostindischen inkt naar Dou 1836; Q. Brekelenkam (?), stilleven; Lucas François, François Vilain de Gand, Baron de Rossinghien, évèque de Tournay (grauw); Antonius van Dijck, Caspar Gevaerts en P. P. Rubens (grauw); N. Maas, Geertrui Temminck, vrouw van Hendrik de Wakker; Pieter Saenredam, de Mariekerk te Utrecht (1662); Cornelis van Haarlem (?) lezende monnik; Jacobus Buys, Wagenaar; Van Dijck (?), Maria Magdalena; Van der Werff, Vanitas; Nicolaas Tulp.

IN DE VOORKAMER: Godfried Schalcken, twee vrouwtjes; Rembrandt, Jan Six 1654; Cornelis Troost, wanhebbelijke liefde (1754?); Gerard Berckheyde, Heerengracht van de brug bij het Koningsplein (1672 zie Vondel); Jan Steen, vrouwtje dat oesters eet; Adriaen van de Velde, zeegezicht; Gerard ter Borch, de muziekles, 1675; Rem-

Kunstzaal-Van Pappelendam en Schouten, Wolvenstraat.

brandt, Ephraim Bueno (le juif à la rampe); Adam Pijnacker, riviergezicht; Frans Hals, mansportret, 12 Augst. 1634 (44); Adrian van der Werff, Susanna Wilhelmina Brand, vrouw van Jacob van Merken, (1716?); Michiel van Musscher, mansportret, 1678; Thomas Wijk, gebouwen aan het water; Abraham Ver Boom, landschap; Pieter Saenredam, de Buurkerk te Utrecht; Abraham Mignon, stilleven; Jan Wijnants, landschap; Jacob van Ruysdael, boschgezicht, met figuren van Philip Wouwerman; Nicolaas Maas, Willem Six, 1670; Guillaume de Heusch, landschap; Jan van der Heijde, De Oude Delft; Isaak van Nickelen, Oude kerk te Haarlem; Philip Wouwerman, groentemarkt; Gerard Berckheijde, kasteel te Heemstede, 1660; Dominicus van Tol, Binnenhuis; Pieter van Slingeland, portret van een vrouw en kind; J. Lingelbach, landschap met figuren; Jacob de Bray, mansportret, 1662; Gaspard Netscher, Eleonora Burg, 1673; Rontbout, landschap; J. Vercolje, Johannes Brand en zijn vrouw Wilhelmina Klopper, 1685; G. van Hoeckgeest, praalgraf van Prins Willem I te Delft; Gerard Dou, meisje in een venster, 1657; Rembrandt, Anna Wijmer, vrouw van Jean Six, moeder van Jan Six door Rembrandt geschilderd, 1641; Jan Asselin, Gewelf; Paulus Potter, landschap met koeien, 1642; Matton, Monnik die met een vrouw spreekt; Jan Hackaert, boschgezicht, met een hertenjacht van Adriaen van de Velde.

IN DE BOVENKAMER: Jan David de Heem, Vruchtenstuk; G. van Eeckhout, Jezus met de boetvaardige zondares 1664; Jan Steen, bruiloft 1653; Jacob van Ruysdael, noordsch landschap; Albert van Everdingen, landschap met sneeuw; Kornelis Dusart, huisje met figuren 1679; Adriaen van Ostade, boerenherberg 1656; Jan Weenix, dood wild en gevogelte; Rachel Ruysch, bloemstuk 1716; Johannes van der Meer (bijgenaamd de Delftsche), stadsgezicht; Rachel Ruysch, bloemstuk 1739; Jacob van Ruysdael, deensch landschap; Frans van Mieris (de oude), muziekles; J. van der Meer (bijgenaamd de Delftsche), keukenmeid; A. de Lorme, oude kerk te Rotterdam 1657; Jan Victoors,

groenwinkel «de Buijskool» 1654; Meindert Hobbema, landschap; de Koninck, philosoof 1646; Adriaen van de Velde, drinkend koetje 1669; David Teniers, wapenkamer 1652; Paul Moreelse, vrouw met een spiegel 1632; Dirk van den Berghen, landschap met koeien; Claes Berchem, italiaansch landschap; Quiryn Brekelenkam, binnenhuis; A. Beerstrate, St.-Olofs kapel te Amsterdam; Aelbert Cuyp, landschap bij maneschijn; Adriaen van Ostade, vischmarkt 1672; Adriaen van de Velde, herders met vee 1664; Gerard Dou, kiezentrekker bij kaarslicht; Gio Batista Wenix, italiaansche haven; Jan Both, de zegentrekkers; Willem van Mieris, man met een roemer; Jacob van Ruysdael, landschap met sneeuw; naar Miereveld? Hugo de Groot; Pieter van Winter N. Sz.; Michiel van Miereveld, Maria van Reigersbergen 1635; Aelbert Cuyp, de Merwede bij Dordrecht; Willem van Mieris, trompetter met een kan 1708; Gabriel Metsu, haringverkoopster; Willem van Mieris, man met roemer, komfoor en pijp 1706; Nicolaas Maes, «Hansje in den kelder» 1657; Bartholomaeus van der Helst, Van der Helst met zijne vrouw; Johan Adriaen van Staveren, een dokter, naar de schilderij van Dou, thans te Weenen; Nicolaas Berchem, moor met een papegaai; Jacob Walscapellen, vruchtenstuk; Pieter de Hooch, binnenhuis 1663; Philip Wouwerman, stal; Jacob Uchtervelt, binnenhuis met oestereters; Arie de Vois, twee vechtende mannen 1679; guitaarspeler 1629 geteekend: A, waardoor een streep met een sterretje.

DE RIJKSAKADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN.

(Stadhouderskade.)

Met uitzondering van zon- en feestdagen dagelijks te bezichtigen van 10—3 uur. Fooi naar verkiezing.

Deze instelling, onder bestuur van den hoogleeraar Aug. Allebé, telt een zestigtal kweekelingen. Het onderwijs, waar-

voor honderd gulden 's jaars wordt betaald, omvat het teekenen, schilderen, graveeren en beeldhouwen.

Bezoekers worden niet tot de klassen toegelaten. Hetzelfde geldt van de boekerij en plaatverzameling.

Men bezichtigt 1o. de beide pleistergalerijen met hare talrijke afgietsels van oude beroemde beeldhouwwerken: 2o. de schilderijen van het voormalige amsterdamsche chirurgijnsgild, welke hier tijdelijk zijn geherbergd, namelijk tot de voltooiing van het naburige Rijksmuseum. Aan deze verzameling, uit zeventien stukken bestaande, die weleer de vergaderplaats van genoemd gilde versierden, ontbraken een tweetal en wel van niemand minder dan Rembrandt. Het eerste, gejaarmerkt 1632 en bekend onder den naam van »de Snijkamer,« stelt voor een ontleedkundige les van prof. Nicolaes Pietersz. Tulp en bevindt zich op het Mauritshuis te 's-Hage; het tweede, dagteekenende uit 1656, verbeeldt eene ontleedkundige les van dr. Johannes Deijman. Het heeft bij een brand in 1723 zeer veel geleden en werd in 1842 aan een Engelschman verkocht voor ƒ 660 (vergl. L'Art, 1877). Het is nu door aankoop eigendom der gemeente Amsterdam geworden. In de verzameling-Six berust eene schets van Rembrandt voor dit stuk.

De overige doeken zijn: I de ontleedkundige les van dr. Sebastiaen Egbertsz de Vry, door Aert Pietersen (1603); II de ontleedkundige les van denzelfde door Thomas de Keijser (1619); III de ontleedkundige les van dr. J. Fonteyn, door Nicolaes Elias (1625); IV ontleedkundige les van prof. Frederik Ruysch, door Adriaen Backer (1670); V de ontleedkundige les van denzelfde, door Johan van Neck (1683); VI de overlieden J. Willink, P. Oostdorp en J. Corver, door een onbekende (1684); VII portretten van twee overlieden, door Jurriaan Pool (1699); VIII de overlieden Nicolaas Heems, Hendrik Smekes en Nicolaas Kies, door een onbekende (1706); IX vijf overlieden, door Arnold Boonen (1716); X ontleedkundige les van prof. W. Roëll, door Cornelis Troost (1728); XI de overlieden Adriaan Verduyn, Isaac Hartmann en Elias Huyzer, door Cornelis Troost (1731); XII zes overlieden, door Joan Maurits Quinckhard (1731); XIII zeven overlieden, door Quinckhard (1737); XIV vier overlieden, door Quinckhard (1744); XV de ontleedkundige les van prof. Petrus Camper,

Delaunoy, Kalverstraat 113.

door Tiebout Regters (1758). Voor bijzonderheden raadplege men den katalogus (25 cents.).

De behandeling van dergelijke onderwerpen vormt een der eigenaardigheden van de oud-hollandsche schilderschool. Geen enkele harer mededingsters in andere landen heeft zooveel, als hier en elders bewaard wordt, op dat gebied aan te wijzen. Ook in deze blijkt weer het meesterschap van Rembrandt. Het terugstootende, bij den aanblik van een lijk, doet zich op zijne doeken niet of in geringe mate en dan nog in de allerlaatste plaats gevoelen. Van andere meesters kan dat niet gezegd worden.

De Akademie huisvest ook nog eenige stukken van mindere kunstwaarde. Een viertal plafondschilderingen van Gerard de Lairesse mogen echter om de wijze van behandeling van dezen nauwgezetten meester uit het begin der achttiende eeuw, den vervaltijd onzer groote kunst, door kenners niet worden voorbijgezien.

HET KON. OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP.

(Spuistraat bij het Postkantoor.)

Dagelijks te bezichtigen van 10—4 uur tegen 25 cts.

De grondslag voor deze verzameling werd gelegd, in 1858, door eenige kunst- en oudheidsvrienden. Zij bedoelden daarmede de stichting eener school, waarin de kunsthandwerker zijn smaak kan vormen en de kunstenaar of geschiedschrijver meer en meer bekend wordt met de zeden en gebruiken van den tijd, waaraan hij zijne scheppingen ontleent.

De verzameling is gesplitst in de volgende onderdeelen: *a.* de kerk (ritueel en versiering); *b.* het huis vanbuiten (straat en tuin); *c.* het huis vanbinnen (stoffeering); *d.* kunst; *e.* glas- en aardewerk; *f* wapenen, jacht, scheepvaart; *g.* gildewezen; *h.* schoolwezen; *i.* herinneringen aan personen, feiten en plaatsen.

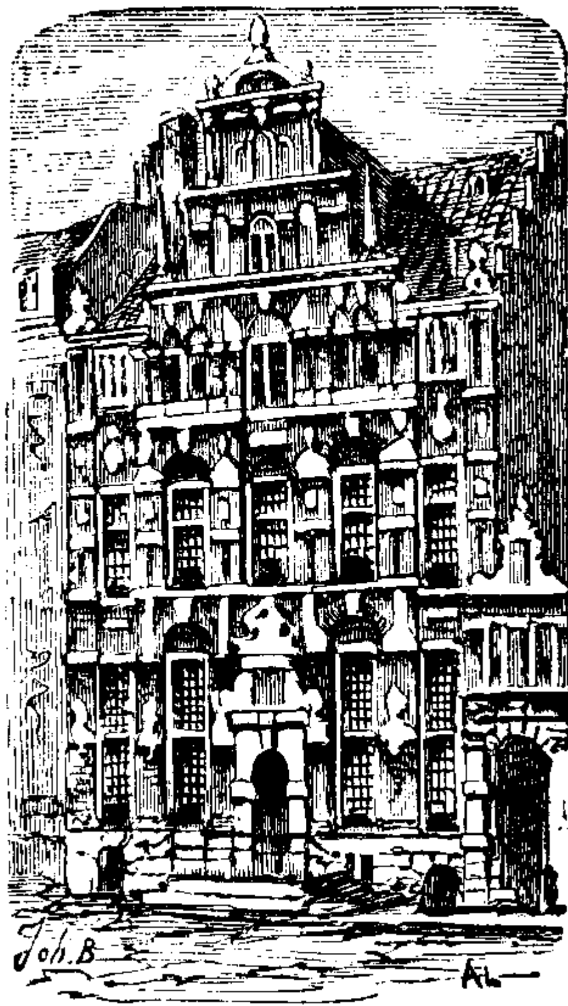
Van een en ander is een katalogus verkrijgbaar tegen 25 cents.

De verzameling, hier slechts tijdelijk gehuisvest, is bestemd om een onderdeel uit te maken van het Rijksmuseum (in aanbouw) aan de Stadhouderskade.

HET NED. SCHOOLMUSEUM.

(Huis met de hoofden, Keizersgracht tegenover de Westermarkt.)

Dagelijks toegankelijk van 10—4 uur tegen 25 cts.

Deze jeugdige verzameling werd in 1877 aangelegd door eenige vrienden van het onderwijs, ten einde vakman en leek in de gelegenheid te stellen om, als 't ware met een oogopslag, de leer- en hulpmiddelen der school te leeren kennen. Bij de uitbreiding, welke in de laatste jaren aan het zoogenaamd aanschouwelijk onderwijs gegeven wordt, voorziet zij derhalve in eene dringende behoefte. De fabrikant en de onderwijzer, voortbrenger en afnemer, ontmoeten er elkander en doen er, door onderlinge vergelijking der verschillende artikelen, hun voordeel.

De verzameling voorwerpen uit vroegeren tijd, hoe bescheiden ook, is groot genoeg om te doen uitkomen, hoe zeer de school, het machtige voertuig ter verhooging van het algemeene peil der beschaving, in onze dagen is vooruitgegaan.

De uitvoerige katalogus, tegen 50 cts. verkrijgbaar, vermeldt de volgende andere afdeelingen: lokalen; meubelen; leermiddelen van het voorbereidend, lees-, schrijf-, reken- en taalonderwijs, geschiedenis, aardrijkskunde, wis- en natuurkunde, kennis der natuur, schei- en werktuigkunde, zang, muziek en teekenonderwijs; onderwijs voor blinden en militairen; voorwerpen, door leerlingen vervaardigd; opvoeding en onderwijs, natuurlijke historie gymnastiek; vreemde talen; godsdienst; staathuishoudkunde en handelsrecht; huishoudkunde.

DE DIERGAARDE.

(Plantage.)

Dagelijks toegankelijk voor vreemdelingen tegen 50 cts., in Sept. voor stedelingen tegen 25 cts.

NATURA ARTIS MAGISTRA is niet ten onrechte het sieraad en de trots der hoofdstad. Dank zij der geestkracht van opvolgende besturen, met den schepper der inrichting dr. G. F. Westerman, aan het hoofd, heeft zij in den loop van 44 jaren zich eene europeesche vermaardheid verworven. Toen zij 1 Mei 1838 werd geopend, bedroeg haar oppervlakte niet meer dan een halven bunder, en zelfs kon deze grond toen niet dan in erfpacht worden verkregen, omdat de geheele Plantage tot dien tijd stadseigendom was. Thans, na herhaalde uitbreidingen, waartoe de aanwinst van duizenden leden in staat stelde, heeft het terrein een uitgestrektheid van tien bunders.

Links van de laan, die ge in den zomer althans, door papegaaien en kaketoes geflankeerd vindt, maakt ge het meest nabij den ingang kennis met (rechts) de kameelen, links de lamaas, om, na den groet aan den laatsten lama, het te midden van groen aangelegde damhertenperk rond te wandelen, alsmede de onmiddellijk daaraan grenzende kleine antilopen- en reeënperken. Zoo komt ge vanzelf langs het kleine hertenperk in de middellaan terug. Dat landelijk met groen overtogen gebouwtje aan uw linkerhand is de bestuurskoepel. Het gras-

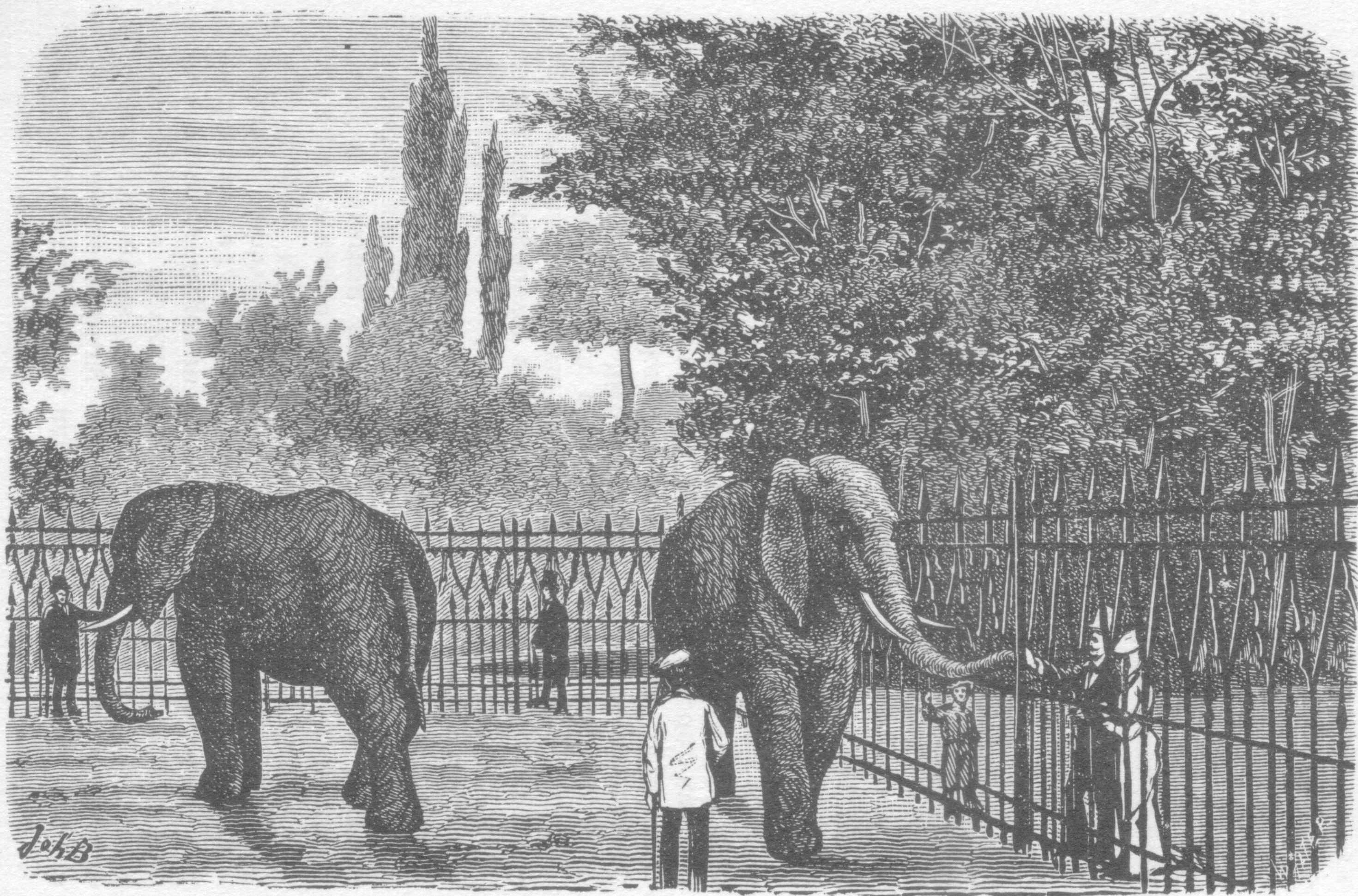

De groote vijver der Diergaarde.

perk daar omheen volgende, ontmoet ge rechts de vaders der struisvogelpolitiek en de casuarissen, van welke laatste een aan uw linkerhand u als 't ware den weg wijst naar de VOGELVLUCHTEN en het APENHUIS. In het aangrenzende gebouw, de deur aan de hekzijde openende, zult ge met veel belangstelling de KUNSTMATIGE VISCHTEELT in oogenschouw nemen; deze is in twee afdeelingen gesplitst: tusschen beide ligt de SLANGENGALERIJ. Onmiddellijk naast den uitgang vindt ge den ingang tot de PAPEGAAIENGALERIJ en de PLANTENKAST, om u van daaruit in het duizendstemmig koor der zangvogels te verlustigen. Opmerking verdient nog dat in evengenoemde plantenkast de meeste boomen en gewassen herkomstig zijn uit de landen, waar de naburige vogels tehuisbehooren en in natuurstaat, hun nest in bouwen.

We laten thans de vogels en de casuarissen, die we toch reeds kennen, »links liggen« en genieten op den overgang tot het tweede en grootste gedeelte der diergaarde van den schilderachtigen aanleg der pelikanen-, zwanen-, eenden- en ganzenvijvers.

Daar vlak voor u vindt ge een groep runderen in de beste verstandhouding met hun achterburen: de kraanvogels. Aan den zoom van den tuin ter rechterzijde ligt het DUIVENHUIS, een ware diergaarde in 't klein. Als bewonderaar van de »sterren der aarde,« zult ge voorzeker met de meeste belangstelling de BLOEMENKAST bezichtigen, wier kleuren en geuren u vanzelf daartoe uitlokken. Van daar komende vindt ge in dat kleine perkje tegenover de kangaroes, ietwat verder het reigerperk. Aan den zoom van het daaraan grenzend grasveld zullen u wellicht een paar otters hun opwachting maken. Wandel om hun kooi heen, om een bezoek te brengen aan de rechts gelegen kleine ZOOGDIERENGALERIJ, van daaruit aan de beren, op den terugweg aan de vernuftige bevers, »de ingenieurs uit het dierenrijk,» om eindelijk langs het eendenperk uw schreden te richten naar de statige galerij, die onderscheidenlijk den rhinoceros, de roofdieren en den olifant herbergt. Langs dezen zoom van het bekoorlijk grasveld kwaken wederom verscheidene eenden, overeenkomstig hun rassen afgedeeld. Daar om den hoek joelen en krioelen

Het olifantenperk.

de marmotten. Laat hen links liggen en steek met ons in schuinsche richting over naar de uilen. Zoodoende nemen we tevens een kijkje aan de CANTELO'S BROEIMACHINE en de WEVERVOGEL-VLUCHT. Aan het uiterste van het grasperk liggen in rustige rust de zeehonden, met de beverratten tot overburen. Om dat perk heenwandelende, naderen we het wombatperk en komen na een vluchtig kijkje in het gebouw, dat tot voedermagazijn, wagenhuis en paardenstal is ingericht, aan de daaraan grenzende, door groot ijzeren hekwerk omgeven antilopen- en giraffenperken.

De lange galerij in de nabijheid herbergt onderscheidenlijk een belangrijke verzameling arenden, gieren en, aan de achterzijde, buffels.

Het daartegenover staand gebouw is het verblijf der nijlpaarden. Daarboven vindt ge de hoogst belangrijke verzameling schedels en geraamten van verschillende diersoorten. De voortreffelijke bewerking en juiste bestemming der voorwerpen maken het leerzame bezoek dezer verzameling overwaardig. Dit gebouw verlatende, kunt ge achter de bergloods de levende natuur weer bewonderen in de groote PLANTENKAS, in het gure jaargetijde als wintertuin ingericht.

Na den kostbaren inhoud daarvan te hebben bewonderd, neemt ge daar aan den uithoek van den tuin een kijkje in het otariaperk en de uit een omvangrijken vijver opschietende rotsen en grotten, den zeeleeuwen als verblijf aangewezen en bezichtigt vervolgens de prachtige verzameling hoenders.

Op deze hoogte vindt ge den uitgang der diergaarde. Ge zult echter daarvan nog wel geen gebruik wenschen te maken en veeleer met ons den terugtocht in andere richting wenschen meê te maken.

In de nabijheid van het zooeven verlaten hoenderperk verkwikken we ons terloops in de MELKERIJ en hebben van daar het uitzicht op het ruime perk, waar een aantal herten met hun meer of minder trotsch gewei onze aandacht trekt. Verderop ontmoeten wij de fazanten- en groote vogelvluchten, om vervolgens langs het watervarkenperk een bezoek te brengen aan het duivenhuis.

Het Aquarium.

Rechts daarvan, ietwat schuin genomen, vindt ge de schapenperken, vervolgens de stekelvarkens, links het moufflonperk, in 't midden de gemsen, daarachter de rendieren en onmiddellijk daaraan grenzende de speelplaats van den olifant en het tapirperk,

De reeks gebouwen aan uw linkerhand zal, van uw kijkje bij de fazanten af, voorzeker uwe aandacht hebben getrokken.

Zij vormen het AQUARIUM, dat bij het verschijnen der eerste uitgave van dezen Gids, nog niet door de waterlievende bevolking in gebruik is genomen. Omtrent de inrichting zult ge toch een en ander wel willen vernemen. Zij bestaat uit eene vrij regelmatige verzameling langwerpig vierkante bakken, door gangen onderling verbonden, ter gezamenlijke oppervlakte, na aftrek der muren, van 500 M. Zij hebben een diepte van 1.70 M. en zullen ongeveer 1000 M³. zoet en zout water bevatten. Dat zoute water werd reeds op verren afstand van de haven IJmuiden, waar de grootste diepte gevonden werd, in eene daartoe ingerichte boot verzameld en met behulp van stoomsleepers langs het nieuwe kanaal, na verschillende tochten, in toereikende hoeveelheid aangevoerd.

Niettemin is de waterleiding zoo ingericht, dat het water — telkens gezuiverd — hoewel voortdurend doorstroomende, toch tijd heeft om te bezinken. Elk bassin kan namelijk afgesloten en, zoo noodig, op den bodem gereinigd worden.

Om zich eenigermate een denkbeeld te vormen van den omvang der onderaardsche gewelven, dient men te weten, dat het gebouw een lengte van 87 bij eene breedte van 33 M. heeft.

Het spreekt vanzelf dat dergelijke waterlast een bijzonder hechte fundeering vorderde en daarin is dan ook door den bouwmeester G. B. Salm op uitstekende wijze voorzien. De fundeering, op 1800 palen rustende, staat geheel vrij. De gevels van het gebouw zijn er als 't ware om heen getrokken. Op zware penanten rusten de krachtbinten en bekapping van het omvangrijke gebouw dat met zijn afgeronde hoeken en middenpaviljoenen een goeden indruk maakt.

De bovenbassins, waarin de bevolking van zeeën en rivieren huisvesting zal vinden achter glas, zoodat zij in al haar

eigenaardigheden gadegeslagen kan worden, beslaan een oppervlakte van 150 M³., met een waterinhoud van 230,000 Liter.

De laan tegenover den uitgang van het Aquarium volgende, vindt ge het MUSEUM VOOR LAND EN VOLKENKUNDE, een verzameling van wapenen, kleederdrachten en modellen van woningen van de verschillende volken, meer bepaald der bewoners van de nederlandsche Oost- en Westindische bezittingen. De toenemende uitbreiding der zeldzame en in vele opzichten kostbare verzamelingen in dit gebouw bijeengebracht, doet meer en meer de behoefte aan een nieuw lokaal tot hare doelmatige plaatsing gevoelen.

Voorts een deel van het MUSEUM VOOR LAND EN VOLKENKUNDE meer bepaald uit Japan herkomstig. Elke groote wandkast bevat eene afzonderlijke afdeeling. In de eerste zijn vereenigd de voorwerpen op godsdienst, in de tweede op krijgsdienst, in de derde op levenswijze en kleederdracht en in de vierde op nijverheid betrekking hebbende. Op de galerijen vinden de bezoekers fraai bewerkte modellen van tempels, woningen, stalgebouwen en huisraad. Het verrassend streven der Japanners om zich in alles naar de europeesche maatschappelijke toestanden te schikken en te hervormen, vermeerdert meer en meer de geschiedkundige waarde der voorwerpen in dit lokaal, bijeengebracht.

Een aangrenzende zaal van dit gebouw is voor de belangrijke zoölogische BIBLIOTHEEK ingericht; de rijkdom der boekverzameling, waaronder zeer kostbare werken worden gevonden, springt bij den eersten aanblik reeds in het oog, maar zal te meer gewaardeerd worden bij het doorbladeren van den voortreffelijk uitgevoerden Katalogus.

De vertrekken, grenzende aan de bovengalerijen, zijn gedeeltelijk voor de uitgebreide INSEKTENVERZAMELING ingericht. Een ander deel bevat de verzamelingen van polypen, zeenetels, stekelhuiden, schaaldieren enz. Indien gij een bijzondere voorliefde voor deze afdeeling der dieren koestert, kunt gij u, tot het bezichtigen der prachtige kevers en vlinders ook, bij den bewaarder daartoe aanmelden.

Onder genoemde zalen zijn de zebra's en verdere eenhoevige dieren in ruime stallen bijeengebracht.

Na aan een en ander wederom eenigen tijd te hebben

gewijd, begeeft ge u langs de omrasterde loopen der hoenders en pauwen, en na een oogje te hebben gegund aan de, in dezelfde richting aangelegde NIJLGAUPERKEN, weder over den vijver naar den voortuin.

Zulk een wandeling zal voorzeker de behoefte aan eenige rust en verkwikking bij u hebben opgewekt. Het ruime, schaduwrijke perk om de muziektent biedt daartoe voldoende gelegenheid aan, in aansluiting met de ruime gezelschaps- en restauratiezalen.

Het uitgestrekt gebouw waarin laatstgenoemde zich bevinden, heeft echter nog een hoogere bestemming dan den uitwendigen mensch te versterken.

De geheele bovenverdieping bevat namelijk het ZOÖLOGISCH MUSEUM des Genootschaps. Het is verdeeld in twee groote zalen, verbonden door een ruim portaal, waarop de skeletten van eenige groote zoogdieren als olifanten en giraffen zijn geplaatst en bevat de verzameling opgezette zoogdieren; op de galerijen daarboven zijn de opgezette vogels gerangschikt, terwijl de middenruimte der eerstgenoemde zalen, door de glastafels wordt ingenomen, waarin de kostbare verzameling hoorns en schelpen is tentoongesteld.

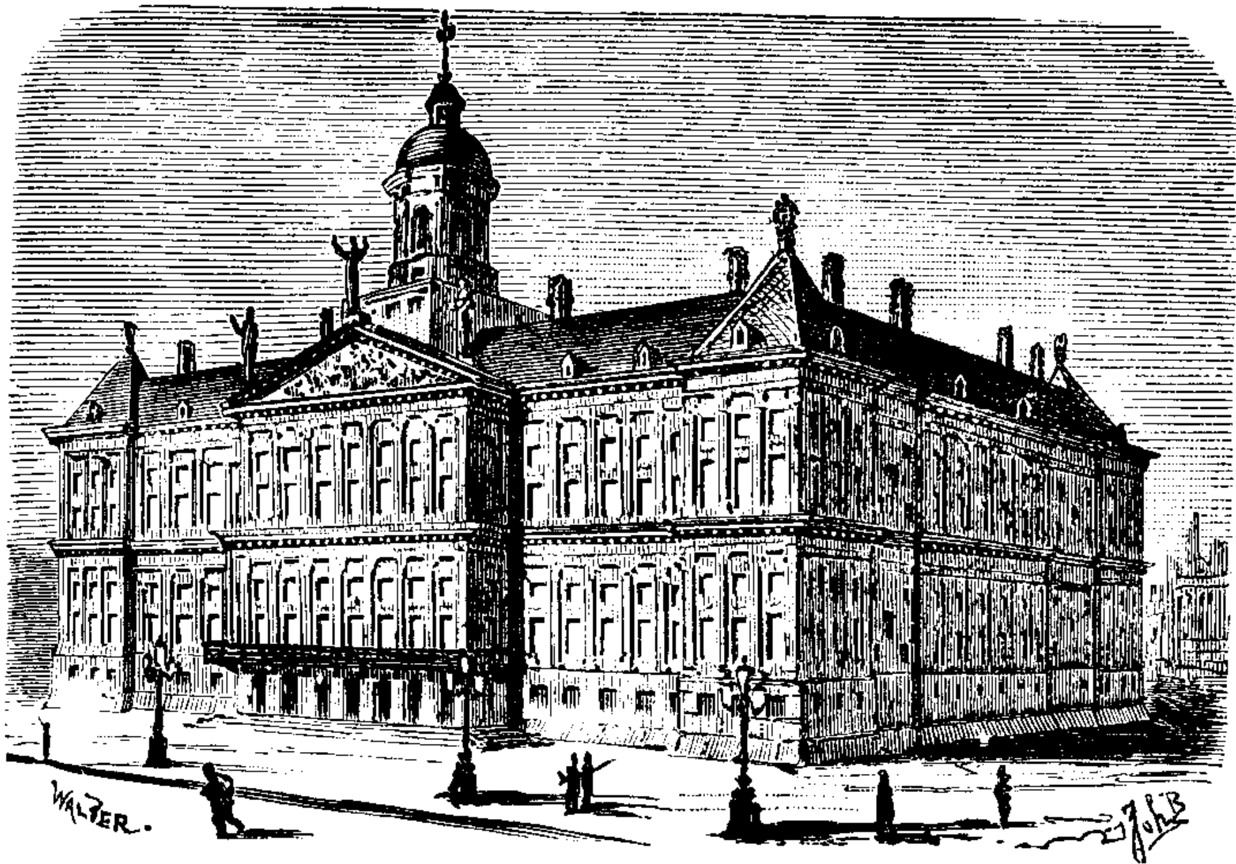
Na de vermoeienissen der wandeling wacht een verkwikkelijk zitje onder het hooge geboomte om de muziektent, waarin gedurende de zomermaanden 's maandags van 2—4 uur repetitie gehouden en woensdagsavonds eene uitvoering gegeven wordt.

Een meer volledige opgave der diersoorten vindt men in den katalogus, tegen betaling van 50 cents bij den portier verkrijgbaar. Daarenboven worden afzonderlijke beschrijvingen van enkele soorten en groepen gegeven in de «Blaadjes aan de bezoekers der Diergaarde», vanwege het Genootschap onder de leden verspreid.

HET KONINKLIJK PALEIS.

(D a m.)

Dagelijks te bezichtigen tegen 50 cts. en gelijk bedrag voor 't verblijf op den toren. Terwijl de Koning in de hoofdstad vertoeft, gewoonlijk in April, is er geen toegang voor bezoekers.

Het voormalige Raadhuis, sinds 1808 koninklijk paleis, dagteekent uit het midden der zeventiende eeuw. Het is ontworpen door den beroemden bouwmeester Jacob van Campen en rust op 13,659 palen.

Aan het beeld- en schilderwerk zijn o. a. de namen verbonden van Artur Quellyn, Symon Bosboom, Jacob Jordaens,

Govert Flinck, Ferdinand Bol, Jan Bronckhorst, Nikolaas De Helt Stokade, Lievens, Jacob De Wit en François Hemony.

Het gebouw, met den voorgevel naar het oosten, met den achtergevel naar het westen gekeerd, heeft eene lengte van 80 bij eene breedte van 63 meter. Het is 33 meter hoog, met inbegrip van de koepel 51 meter. Behalve eene vrij breede poort vanachteren, geschiedt de toegang hoofdzakelijk vanvoren door zeven boogpoorten, naar de overlevering, ter zinspeling op de nederlandsche zeven gewesten. Op de vier sluithoeken van het dak, waarop zich achttien met bloemslingers omkranste schoorsteenen verheffen, prijkt de door vier adelaars gedragen keizerlijke kroon. Het recht om die boven haar wapen te voeren, werd aan de stad door Maximiliaan verleend. De voor- en achtergevel draagt een driehoekige kap, waarin onderscheidene meer dan levensgroote beelden in verheven arbeid zijn uitgehouwen. De groep in de voorkap verbeeldt Amsterdam, door eene maagd, met de keizerlijke kroon op het hoofd, een olijftak in de rechter-, een op de knie rustend wapenschild in de linkerhand houdende. Op de lijst van deze kap staan drie, twaalf voet hooge, metalen beelden: de Vrede, met den palmtak in de rechter- en Merkurius' slangenstaf in de linkerhand, de Voorzienigheid en de Rechtvaardigheid. Daarachter verheft zich de 19 meter hooge toren, van uurwerk en klokkespel voorzien. De windwijzer, in den vorm van een koggeschip, herinnert aan het oude zegel — niet wapen — der stad.

In den achtergevel wordt de handel aanschouwelijk gemaakt eveneens door eene maagd. Het toppunt der lijst vertoont den wereldkloot-torschenden Atlas ter wederzijde omstuwd door de Waakzaamheid en de Matigheid.

Het gebouw binnentredende, bereikt men langs een overwulfdegalerij, ter breedte van het middenpaviljoen des voorgevels, een der kleinste maar schoonste vertrekken, de zoogenaamde vierschaar. Twee zware opengewerkte deuren, door de vaardige hand van meester Wybrands uit koper gewrocht, verleenen den toegang. Op de eene zijn twee slagzwaarden, kruiselings over elkander liggende, aangebracht; op de andere vertoont zich de bliksemschicht van den dondergod.

De bezielende adem der kunst zweeft hier in tastbaren

vorm langs de wit marmeren wanden, geschraagd door twee boven elkander opgerichte zuilenrijen van de ionische en korinthische orde. Aan de westzijde, de plaats van den rechtszetel, wordt de onderste kroonlijst gedragen door vier meer dan levensgroote en halfnaakte vrouwebeelden, de Misdaad voorstellende. In de drie door deze beelden gevormde vakken zij even zoovele tooneelen uit de geschiedenis der Oudheid afgemaald, als: Salomons eerste recht; het door Brutus over zijn eigen zoons gevelde vonnis, omdat zij tegen den Staat hadden saamgezworen, en het grootmoedig gedrag van Seleukes, die zich een oog liet uitsteken, opdat zijn schuldige zoon, op wien anders de straf van geheele blindheid had toegepast moeten worden, insgelijks slechts één oog zou behoeven te missen.

In 't oosten, tusschen deze vakken, ontwaart men Voorzichtigheid en Gerechtigheid, eveneens in de gedaante van een paar vrouwebeelden. De zoldering is verdeeld in acht gelijke vakken, met de wapens der regeerende en oud-burgemeesters, die ten jare 1658, toen de vierschaar voltooid was, het roer in hadden hadden. In 't verhemelte boven den rechterstoel is kruisgewijze een zwaard en palmtak aangebracht, gedekt door 't alziend oog in stralenglans. Boven de rechtspleging van Salomo twee bijlbundels, boven de de strafoefening van Brutus en Seleukus een paar Medusakoppen en het bekende tafereel: Romulus en Remus door eene berin gezoogd. Bij het mameren gestoelte van den geheimschrijver, die het doodvonnis las, ziet men het beeld der Stilzwijgendheid.

Boven troont Amstels stedemaagd, op een vierkant zwart marmeren voetstuk, met een latijnsch opschrift, waarvan de inhoud deze is: »In 't jaar 1648, bij 't einde van den oorlog, dien de Vereenigde Nederlanden met de drie machtige Philippen, koningen van Spanje, te water en te land, in bijna alle oorden des aardbodems, meer dan tachtig jaar kloekmoedig gevoerd en zoodoende de vrijheid van vaderland en godsdienst bevestigd hebben, werd, onder de regeering der voortreffelijke, vredemakende burgemeesteren, Gerbrant Pancras, Jahob de Graef, Sybrant Valckenier en Pieter Schaep, der burgemeesteren zonen en neven, de eerste steen van dit Raadhuis gelegd.«

Langs de groene trap achter de vierschaar voert ons de weg naar de eerste verdieping, waar de zoogenaamde burgerzaal het meest de aandacht vraagt, en zoowel om hare reusachtige afmetingen als met kwistige hand aangebrachte versiering, een onbeschrijfelijken indruk op hare beschouwers maakt. In vroeger dagen, toen het gebruik van koffiehuizen even spaarzaam was als thans hun getal veelvuldig, was zij de gewone pleisterplaats van lieden, die elkander wilden opwachten of moesten spreken; terwijl de kinderen er, vooral des zondags, »het kleinste sterretje« gingen zoeken. In den marmeren vloer namelijk zag men destijds een hemelglobe en ter wederzijde een halfrond van den aardbol, waarin de kusten door gekleurde lijnen, en de middagcirkel, de zonsweg, de evennachtslijn en andere kringen door geel koper werden aangewezen. Elk dezer halfronden beschreef een omtrek van ongeveer vijftig el. Sinds zij evenwel ten dienste der koninklijke bewoners als danszaal werd ingericht, is het marmer met een gladhouten bekleedsel overtogen, waarover op last van onzen Koning een fraai wijnrood, met zwart doorweven tapijt is gelegd, dat, in de Deventer Fabriek vervaardigd, een gunstig denkbeeld geeft van nederlandsche kunst-nijverheid.

De zaal heeft bij een lengte van honderd-twintig en eene breedte van zeven-en-vijftig, eene hoogte van honderd voet. Zij ontvangt haar licht door twintig dubbele, op de beide binnenplaatsen uitkomende ramen en wordt omgeven door een twintig voet breede galerij, waar al de overige op deze verdieping gelegen kamers haar ingang hebben.

Eene nauwkeurige beschrijving van al het beitelwerk, dat hier even smaakvol als overvloedig is aangebracht, zou meer plaats vorderen, dat dit bestek gedoogt er aan te wijden. De belangrijkste kunstgewrochten zijn de volgende: boven de voorname deur Amstels stedemaagd, op haar zetel rustende, met een palmtwijg in de rechter- en een olijftak in de linkerhand; het hoofd omkranst met de muurkroon, waarboven een arend met keizerlijke wrong getooid. Zij is omstuwd door twee leeuwen, De Wijsheid en de Kracht. De achtergrond wordt ingenomen door de vier verpersoonlijkte hoofdstoffen: Licht, Lucht, Vuur en Water, die de wieken naar haar schijnen uit te strekken. Rechts ligt, in gebogen

Seyffardts Boekhandel, Damrak.

nouding, de Dood, met zeisen en uitgeloopen zandglas. Daarboven, in het verschiet, twee gevleugelde wichtjes: het eene met bliksemschichten in de hand, het andere met geelseltuig over den schouder. Hare rechterzijde wordt bekleed door de Straf, met van de Gerechtigheid afgekeerd gelaat, en beladen met ketenen en pijnigingstoestellen.

Boven deze groep, ter hoogte van de onderste kroonlijst, staat een reusachtig Atlas-beeld in marmer, eene wereldkloot torschende, ter halver grootte van die zijns metalen mededingers op de achterkap van den buitenbouw.

Langs de zijbeuken verrijzen twee reeksen gegroefde kolommen. Ter wederzijde van schepenskamer en vervolgens rondom de geheele galerij verheft zich eene zuilenrij in de korinthische orde, twee hoog boven elkander, waarop het koepeldak rust. De achtervleugels, die de bogen onderschragen, zijn van blinkend wit marmer, met bloemslingers, lof- en lijstwerk, zoo kunstig uitgehouwen, dat men den blik er ter nauwernood van kan afwenden.

Bijna ontelbare groepen, beelden en klein werk, meest alle zinspelende op de tafereelen, die de natuur en de fabelleer voor den niet oppervlakkigen toeschouwer naar keuze aanbiedt, getuigen hier voor het overige van de kunstvaardigheid hunner ontwerpers en de onbekrompenheid, waarmede de stichters van Amstels kapitool te werk gingen.

Ook de schilderkunst heeft hier op voorbeeldige wijze hare geheimen ontsluierd, hetzij in een uitsluitend grauwen tint, hetzij in levendiger toon, met al de schitterende kleuren die het palet oplevert. De gewelfde zoldering vertoont de Amsterdamsche Maagd, op haar door leeuwen getrokken karos door het luchtruim zwevende, omringd door figuren uit de fabelleer en aanschouwelijke voorstellingen van kunst en wetenschap. J. Goeree, de hoofdontwerper van dit gedeelte der versiering, heeft er indertijd eene eigenhandige beschrijving van gegeven.

Tegenwoordig zijn tegen het achtergedeelte der omgaande lijst, vaandels en banieren gerangschikt, door onze voorvaderen grootendeels op de Spanjaarden veroverd en wel voornamelijk bij de veldslagen van Turnhout (Brabant) en Nieuwpoort (Vlaanderen).

De engelsche zeevlaggen zijn door de onzen genomen in de bloedige jaren 1665 en 1666.

De fransche vlaggen zijn buit gemaakt in den oorlog met Frankrijk van 1702—1713, toen de Nederlanders zich zoo dapper kweten bij Ramillies en Oudenaarden, maar vooral bij Malplaquet onder den prins van Oranje, Johan Willem Friso.

De portugeesche vlaggen zijn wellicht medegebracht van onze tochten naar Brazilië 1625—1654.

De russische vaandels, twee in getal, zijn bemachtigd in den slag bij Bergen op 19 Sept. 1799.

De overige eereteekenen bestaan uit oostersche vanen en veldteekenen, die, zoo niet alle dan toch ten deele, door den heldhaftigen Willem van Braam aan indische vorsten zijn afhandig gemaakt.

Bij 't verlaten der groote zaal de galerij volgende, komt men 't eerst aan burgemeesterskamer, welker bestemming door onderscheiden zinspelingen in beeld- en schilderwerk duidelijk wordt aangeduid.

De schoorsteenmantel wordt gedragen door marmeren pilaren, op welker fries, in half verheven arbeid, de zegetocht van den romeinschen veldheer Quintus Fabius Maximus staat uitgehouwen. De zoldering dezer kamer, waarin wij slechts een zeer vluchtigen blik werpen, vertoont, tusschen lofwerk, de geslachtswapens der tijdens de inwijding regeerende burgemeesters.

Achter deze burgemeesterskamer, thans troonzaal, heeft men de zoogenaamde pui of afleesplaats, die, insgelijks met toepasselijke versierselen beladen, een soort van galerij vormt.

De vierschaar, waar thans eene prachtige lichtkroon en een viertal marmeren beelden zijn geplaatst, heeft geene andere bestemming dan om door hare kunstschatten van tijd tot tijd eenige oogenblikken van aangename verpoozing te verschaffen. De beide deurfriezen, waarop het bedriegelijk penseel van Jacob de Witt een groep met eikenloofspelende engeltjes heeft in 't leven geroepen, levert een verrassenden aanblik op.

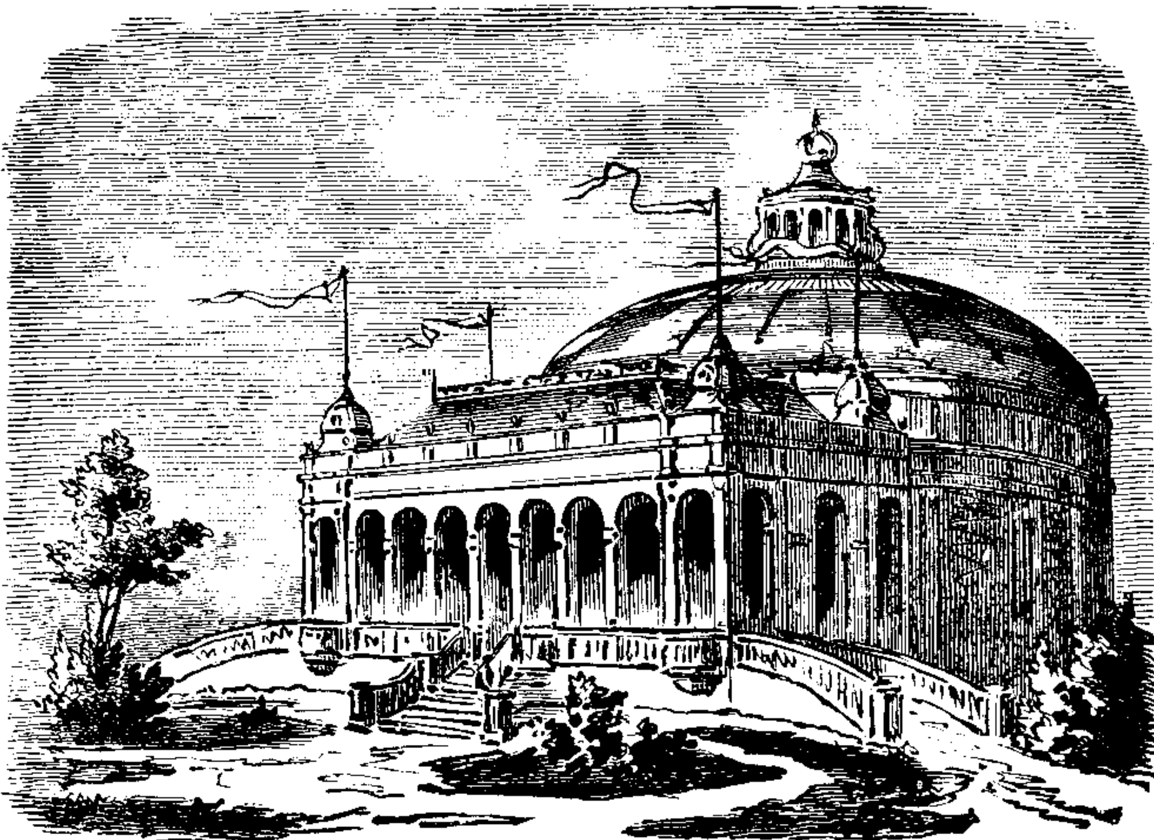
Dat men van den hoogen toren een verrukkelijk Amsterdam bij vogelvlucht ziet, behoeft wel niet te worden aangestipt, evenals dat men een vruchtelooze poging zou

wagen tot schetsing van het vergezicht: de omstreken met het schiprijk IJ en de schilderachtige dorpen van Noord-Holland ter eenre, den Amstel met zijne heerlijke weiden ter andere zijde op den voorgrond, en de Noord- en Zuiderzee met hare blonde duinzoomen in het verschiet. In westelijke richting ontwaart men o. a. de Sint Bavo kerk te Haarlem (3 uur afstand), in oostelijke en een meer zuidelijk onderscheidenlijk, bij helder weer, de toren van Utrecht (8 uur afstand) en Amersfoort.

HET PANORAMA.

(Plantage.)

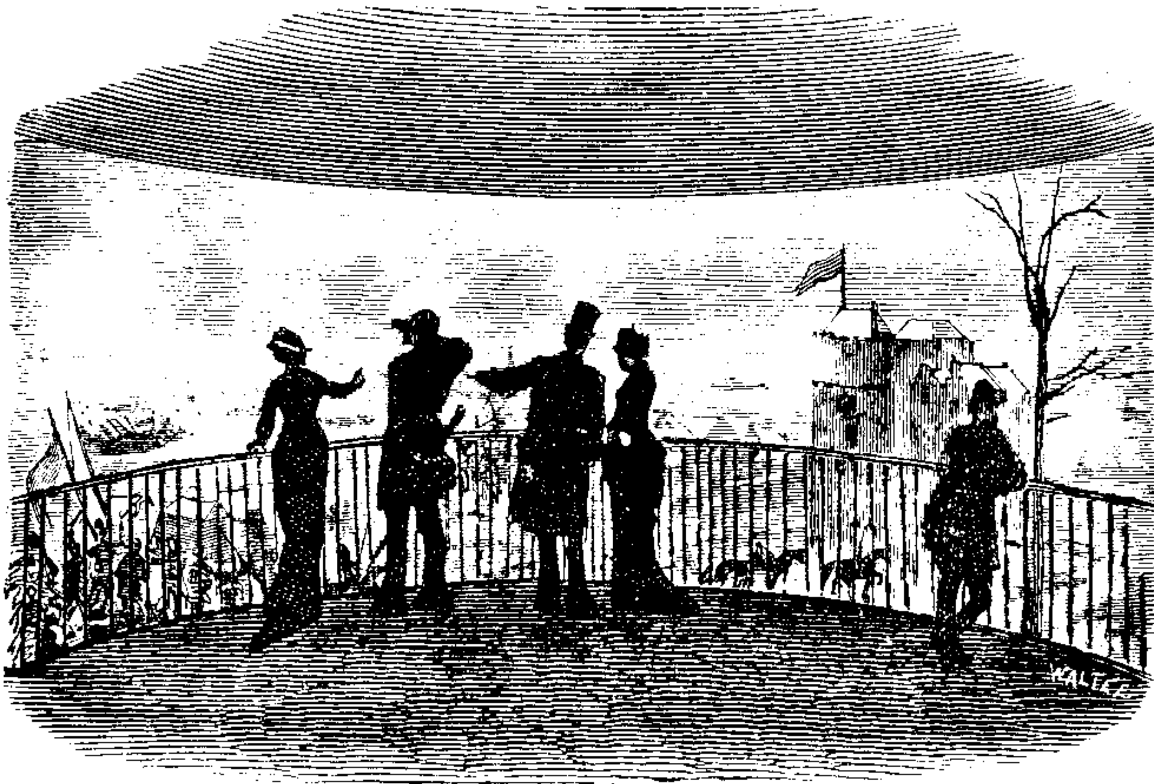
Dagelijks toegankelijk tegen *f* 1. Op sommige dagen dagen tegen 50 cts. en 25 cts. voor kinderen. Zie de aankondiging in de dagbladen.

Het doek stelt het beleg van Haarlem door de Spanjaarden in 1572 voor. De kleinste helft is geschilderd door den heer

P. Tetar van Elven. Aan het grootste en schoonste gedeelte van het tafereel zijn de namen verbonden van den landschapschilder W. Koekkoek en de figuurschilders E. S. Witkamp en N. van der Waay. Beide laatsten werkten naar uitvoerige schetsen van Charles Rochussen, wiens rijp en veelzijdig talent het geheel ten goede kwam.

Wat het onderwerp, aan de geschiedenis van den tachtigjarigen oorlog ontleend, zelf betreft, zij herinnerd dat de pogingen des prinsen van Oranje, die geen oogenblik zijn plicht verzuimde en alles deed wat in zijn vermogen was om Haarlem te hulp te komen, schipbreuk leden op de

zwakke middelen, die hem ten dienste stonden, en de overmacht van den vijand. Daarbij begon welhaast het gebrek de stad te teisteren. In Juli 1573 moest de burgerij zich dan ook op genade en ongenade overgeven.

Op de gruwelijkste wijze wreekten de Spanjaarden den smaad dat zij zoo lang het hoofd hadden gestooten voor eene zoo zwak bezette stad. Meer dan 2300 mannen en vrouwen werden vermoord (waaronder 300 die twee aan

twee gebonden in het Haarlemmermeer verdronken werden), en dagen lang was de Spaarnestad het tooneel van de meest teugellooze roofzucht. Toch leeft de herinnering aan de kloeke verdediging der stad in de herinnering voort als een van de schitterendste feiten uit de geschiedenis der nederlandsche gewesten, die onmiddellijk na de verovering van Haarlem mocht vermelden, dat dezelfde legerbenden, die hier de zege behaalden, onder dezelfde bevelhebbers hun hoofd stieten voor Alkmaar.

In afwijking van de gewone voorstelling in panorama's, hebben de ontwerpers minder de verschrikkelijkheden van den krijg dan wel tafereelen uit het beleg in beeld gebracht. De handeling heeft plaats voor de muren van Haarlem, dat men in zijn geheelen omvang als bij vogelvlucht voor zich ziet liggen, met duinreeksen aan de eene, landgezichten aan de andere zijde. Het Huis ter Kleef ligt op den voorgrond rechts, het Karthuizerklooster op den achtergrond links van de stad., evenals het schiprijk Haarlemmermeer. Verspreide groepen krijgers en landvolk stoffeeren het stout gepenseelde landschap. Het meerendeel dier groepen, hoewel schakels van een schoon geheel, vormt als het ware een schilderij op zichzelf en verraadt de meesterhand. Na den verrassenden aanblik van het geheel genoten te hebben, verzuime men niet de onderdeelen aandachtig te beschouwen. De begoocheling wordt hoe langer zoo sterker.

Aan het panorama zijn verbonden het diorama dat de bouwvallen van het kasteel Brederode bij Haarlem voorstelt, en eene kunstzaal met afwisselende tentoonstelling van beeld- en schilderwerken. Deze zaal prijkt met het borstbeeld van een burgerweesmeisje (in wit Carara en grijs Bedillemarmer), een meesterstukje van den hoogleeraar F. Stracké.

Het fraaie gebouw, ontworpen door den heer J. Gosschalk, heeft de volgende afmetingen: de voorhal of kunstzaal 10 bij 23.50 M.; de rotonde heeft binnenwerks 40 M. middellijn. De kroonlijst van het gebouw ligt 12 M., die van het hoofdgebouw 16 M., het kruis der keizerskroon, waarin het ijzeren koepeldak naar 't stelsel van den berlijnschen ingenieur Schwedler eindigt, 35 M. boven A. P.

DE PARK-SCHOUWBURG.

(Plantage.)

Dit gebouw, hetwelk nog in den loop van het jaar gereed zal komen, vertoont zich op de teekening, dank zij den weelderigen veelkleurigen Indischen stijl, zeer rijk; terwijl met veel smaak partij is getrokken van de perspectivische doorzichten, welke in dergelijk gebouw met aangrenzenden fraaien wintertuin verkregen kunnen worden. Het tooneel heeft de afmetingen van dat van het Théâtre de la Monnaie en is naar de eischen van den tegenwoordigen tijd ingericht, zoodat bijv. La Juive, Les Mille et une Nuit enz., de meesteischende opera's, er met alle pracht en praal kunnen worden vertoond. De zaal, met hare sierlijke koningsloge, biedt tweeduizend ruime zitplaatsen aan, die door een aantal ingangen bereikt worden, zoodat het lastige dringen en voorbijschuiven zooveel mogelijk voorkomen wordt.

De achterstaande afbeelding geeft het gebouw in doorsnede te aanschouwen. Zoowel uit den wintertuin als den foyer ziet men door de ruime zaal op het tooneel. Dit komt vooral testade bij muziekuitvoeringen, waarvoor afzonderlijk dekoratief aanwezig zal zijn. In den Parktuin zullen vermoedelijk dagelijks koncerten worden gegeven. Bij al die zorg voor geestelijk genot, wordt natuurlijk ook een goede koffiekamer met keuken niet vergeten.

Het gebouw zelf is in drieën verdeeld door steenen brandmuren. Om dit duidelijker te maken, diene, dat het tooneel van de zaal door een dergelijken muur is gescheiden, en er behalve de noodzakelijke opening voor een gordijn, slechts drie ijzeren deuren zijn, die van de zaal tot het tooneel toegang geven. De tooneelopening wordt steeds, behalve gedurende de uren van de voorstelling, gesloten door een gordijn van metaal, dat in zeer weinig tijds gemakkelijk op en neder kan worden gelaten. Een afzonderlijke post van de brandweer zal steeds wacht houden bij het toe-

stel, waarmede het gordijn in beweging wordt gebracht. Boven het tooneel bevinden zich twee waterbakken, die in verbinding staan met een groote pijp, achter den zoogenaamden harlekijnsmantel in het portiek, waardoor zich bij de opening van een kraan, die ook onder het toezicht van de brandweer wordt gesteld, een scherm van water kan ontlasten. Bij een hevigen brand op het tooneel, is er dus behalve de metalen afsluiting, ook een waterafsluiting, die den rook af houdt.

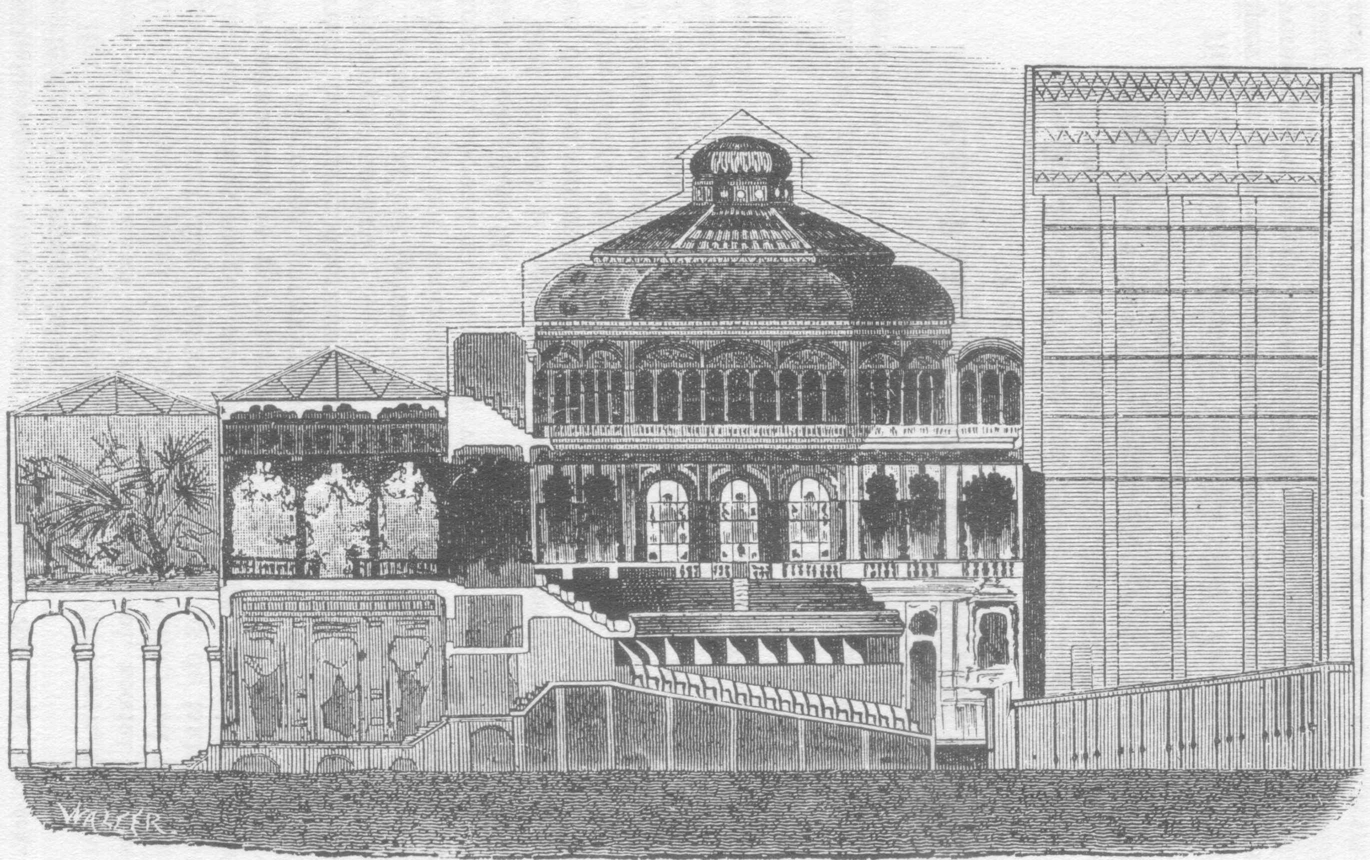
De tweede steenen muur scheidt de verschillende lokalen, die niet tot den eigenlijk gezegden schouwburg behooren, van de zaal. Deze is verdeeld in stalles d'orchestre en parterre, eene rij baignoires, daarboven een galerie-promenoir met balkon er voor, en hooger een tweede galerij.

De stalles staan in gemeenschap met de straat door vijf deuren, waarvan door de bezoekers van andere rangen geen gebruik kan worden gemaakt, zoodat bij plotselinge ontruiming gedrang haast tot de onmogelijkheden behoort. Ook de andere rangen hebben hetzelfde voorrecht. De parterre, waarin slechts 150 plaatsen zijn, heeft een geheel afzonderlijken uitgang naar een vestibule en van daar drie deuren naar de straat. Voor de baignoires zijn aan elke zijde afzonderlijke deuren, gangen en trappen.

Van de eerste galerij, waarop behalve het promenoir, zich het balkon bevindt, voeren twee breede steenen trappen, uitkomende in twee vestibulen, elk groot 9.50 bij 6 meter, met vijf deuren naar de straat.

De tweede galerij heeft wederom twee afzonderlijke trappen, die rechtstreeks naar de straat leiden en ook met geen enkelen anderen rang in eenige verbinding staan.

Men heeft berekend, dat door deze inrichting de schouwburg in nog geen drie minuten kan ontruimd zijn. Voor elke afdeeling van het gebouw is een bijzondere gas- en waterleiding en behalve de gas- en elektrische verlichting is voor de noodige olieverlichting gezorgd. De stoommachine, waarmede het elektrische licht wordt voortgebracht, staat tevens in verbinding met de waterbakken boven het tooneel, zoodat de schouwburg er een eigen stoomspuit op na houdt. Bovendien zijn in het gebouw zes-en-twintig brandkranen met

Park-Schouwburg.

bijbehoorende slangen enz. aangebracht, die aan de waterleiding zijn aangesloten.

Het geheele gebouw wordt opgetrokken uit steen, ijzer en een bijzonder soort onbrandbaar materiaal, zoodat slechts hier en daar hout noodig is. Het dekoratief zal worden gedrenkt met die middelen, welke volgens de laatste vindingen geacht mogen worden den noodigen waarborg tegen brandbaarheid te geven.

Het algemeen karakter van den bouw is, dat de ruimte voor beweging toeneemt, naarmate de bezoeker meer de uitgangen nadert.

Behalve al het genoemde worden nog in 't bijzonder voor hen, die op het tooneel werkzaam zijn, ijzeren balkons en trappen, zoowel aan de zijde van het Park als aan de Doklaan, aangebracht.

Het geheel is ontworpen door den ingenieur Raffalovich en de bouwmeester Chambon en Dumont, allen uit Brussel.

Oprichters zijn de heeren: B. H. Stricker, J. A. Zaal, mr. J. Kappeyne van de Coppello, advocaat, E. Mendes da Costa, J. Barnasconi, B. D. Barendz, M. Raffalovich, mr. Kappeyne van de Coppello, nog ten deze optredende als gemachtigd bij monde van de heeren W. Stumpff, C. A. de Pesters, A. Dumont en T. Sanders.

Het kapitaal der vennootschap is groot zeven honderd duizend gulden, verdeeld in twee duizend acht honderd aandeelen, elk groot twee honderd vijftig gulden.

HET PALEIS VOOR VOLKSVLIJT.

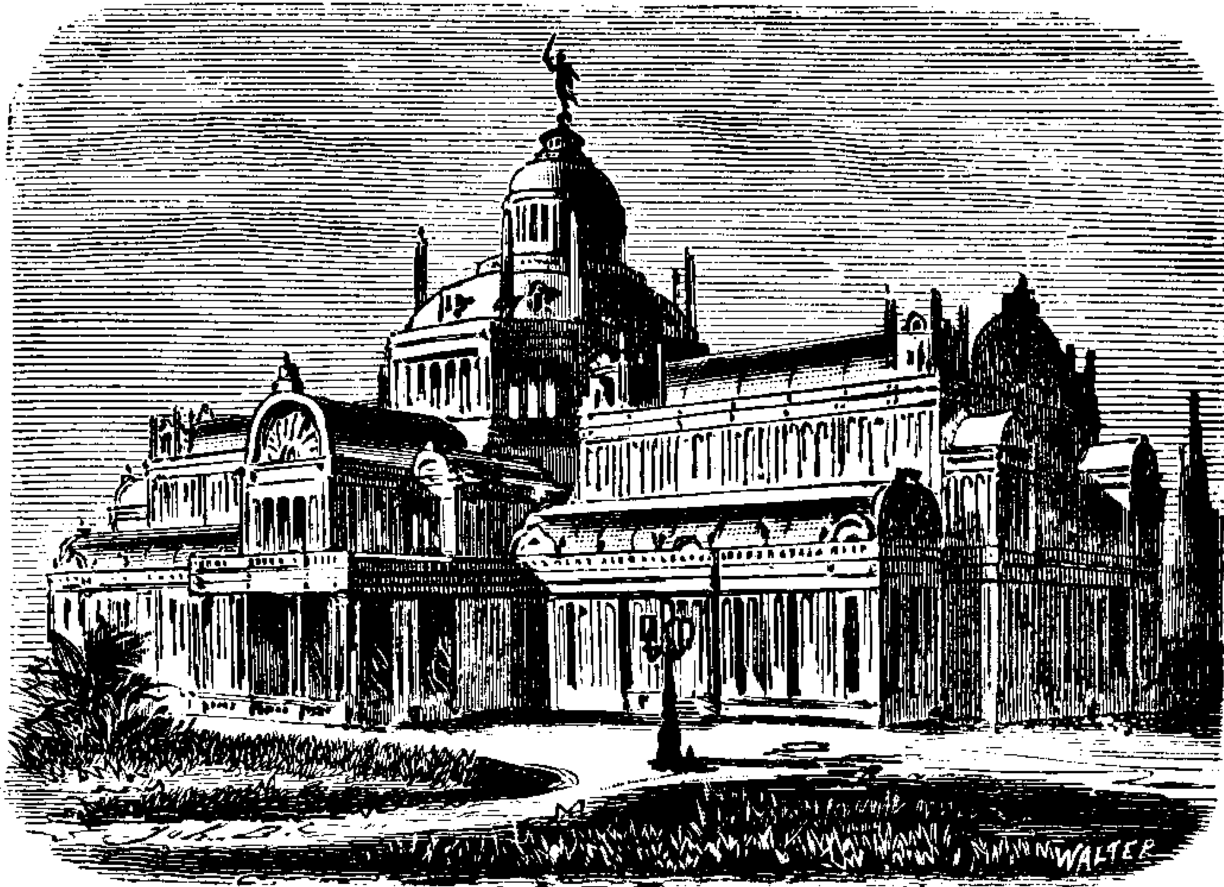
(Frederiksplein.)

Dagelijks te bezichtigen van 10—4 uur; toegang 25 cts. Bij muziekuitvoeringen, opera's, balletten en tentoonstellingen wisselen de toegangsprijzen. Men vindt ze vermeld in de dagbladen.

Dit reusachtige gebouw (ingewijd 1864), voornamelijk uit ijzer en glas samengesteld, herinnert, wat zijne lijnen en versieringen betreft, den byzantijnschen stijl. Het is 196 M. lang, 80 M. (over het midden gemeten) breed en verheft zich met inbegrip van de Faam, die, met een fakkel in de rech-

ter- en een lauwerkrans in de linkerhand, in zwevende houding op den kunstigen dakkoepel prijkt, 62 M. boven de grondvlakte, die 2.50 M. boven amsterdamsch peil ligt.

Aan zijne oorspronkelijke bestemming, die van monsterhalle, heeft het Paleis voor Volksvlijt niet beantwoord. Zijn stichter, dr. Sarphati, wien een welverdiende herinnering is gewijd door de naar hem genoemde straat, had zich namelijk voorgesteld en eene doorloopende, telkens aangroeiende en afwisselende, tentoonstelling te houden van

alle voortbrengselen der in- en uitheemsche nijverheid en kunst, met hare grondstoffen, werktuigen en andere hulpmiddelen.

Dat denkbeeld bleek evenwel geen bijval te vinden; vandaar sinds 1868 de geheel veranderde bestemming. De kunstvolle aanblik, welken het inwendige van 't gebouw, met zijn trotschen koepel en verrassende gasverlichting langs de horizontale hoofdlijnen, biedt, is dientengevolge aanmerkelijk geschaad. Het gebouw beantwoordde natuurlijk niet aan de

eischen van een concert- en schouwburgzaal, waaraan thans door bordpapier en linnen, met weinig smaak aangebracht, zoo goed en zoo kwaad als 't ging, te gemoet is gekomen. Aan de nagedachtenis van den bouwmeester, C. Outshoorn, zijn we deze verklaring verplicht.

Intusschen was het Paleis tot dusverre de aangewezen plaats voor groote tentoonstellingen, bij welke gelegenheden zijn tuin en het tijdelijk voor een deel van het verkeer onttrokken Frederiksplein insgelijks uitmuntende diensten bewezen.

Het orkest, onder leiding van den komponist Joh. M. Coenen, heeft te recht groote vermaardheid, en de zoogenaamde klassieke concerten (donderdagsavonds) behooren tot de edelste genietingen op het gebied der toonkunst.

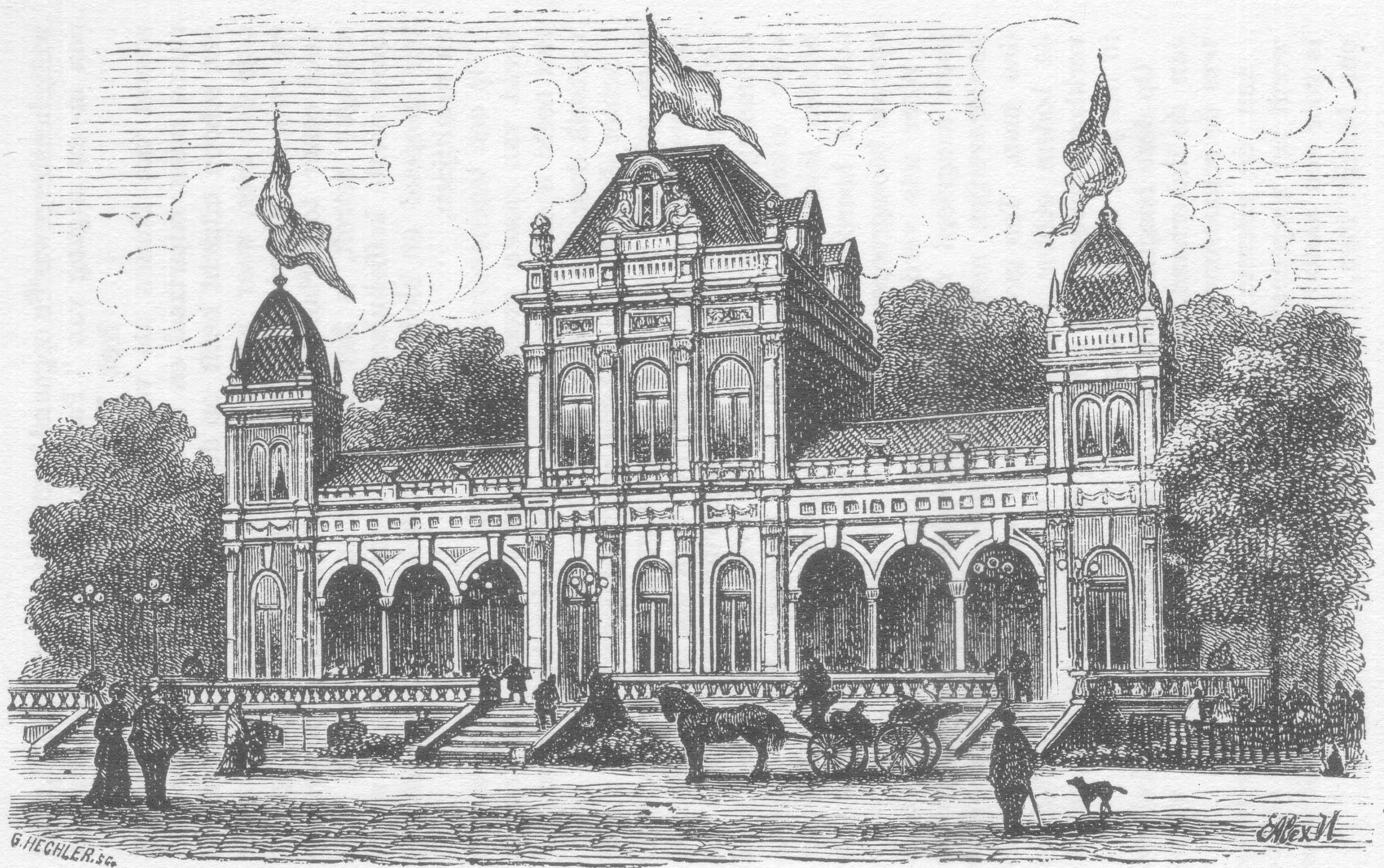
De balletten en andere tooneelvertooningen bezitten een hooge mate van aantrekkelijkheid door het meesterlijk geschilderd dekoratief van de hand der heeren J. D. G. Grootveld en zijn kweekeling J. C. Maandag.

Sinds eenige jaren is het Paleis daarenboven in het bezit van een groot, schoon orgel, waarop eerste kunstenaars zich van tijd tot tijd doen hooren.

HET VONDELSPARK.

Deze fraaie, openbare wandelplaats tusschen de Stadhouderskade en den Amstelveenschenweg, beslaat een oppervlakte van ongeveer vijftig hectaren. Zij dagteekent uit 1865. Destijds besloeg haar omvang echter nog slechts acht hektaren. Zij werd aangelegd, uitgebreid en wordt onderhouden uit vrijwillige bijdragen der burgerij. De naam, »rij- en wandelpark« werd bij de onthulling van Vondels standbeeld, 1867, voor dien des dichters verwisseld.

Het park van de Stadhouderskade intredende, heeft men vóór zich den breeden rijweg, links een opzichterswoning en een pad voor voetgangers; rechts een stroombaan, die zich in bevallige bochten voortslingert. Na een honderd schreden, wordt de aanleg aanmerkelijk breeder. De rijweg kronkelend verder, om zich eindelijk tusschen het groen te verliezen. De laan splitst zich in een aantal zijwegen. De vijver vormt een wijde kom, in welker midden een eilandje prijkt met

Paviljoen-Vondelspark.

welig heestergewas en opgaand hout. Aan de rechterhand, nabij den in- en uitgang van 't Park aan de Vondelstraat, verrijst

het Paviljoen,

zoowel van binnen als van buiten een fraai gebouw met ruime zalen, biljartzaal en breede bordessen, van waar men een schoon uitzicht heeft op de omgeving. Geen gezelliger zitje dan hier, waar wandelaars van velerlei slag, rijtuigen en ruiters, elkander in bonte rij afwisselende, als op het doek eener tooverlantaarn voorbijzweven. Wat de ververschingen betreft, is het Paviljoen ingericht op den voet onzer eerste koffiehuizen. Het is reeds 's morgens te zeven uur geopend en biedt ook gelegenheid voor vergaderingen en maaltijden.

Op een tegenovergelegen heuveltje verheft zich het standbeeld van onzen grootsten dichter, Joost van den Vondel. Het beeld is ontworpen door nu wijlen den heer Royer, het voetstuk door den bouwmeester Cuypers.

Achter dit bekoorlijk plekje, waar menige rustbank, vooral in de nabijheid der muziektent, de wandelaars tot een wijle vertoevens noopt, strekt zich het Park uit, in verschillende richtingen doorsneden met overbrugde waterpartijen en lommerrijke lanen, die, nu eens evenwijdig loopende, dan weer elkander kruisende, naar heesterperken of bloembedden leiden. Een recht schilderachtigen aanblik levert ook het boerderijtje op, omringd door weiland, met verspreide boomgroepen en grazend vee gestoffeerd.

Weer iets verder aan den rechter zoom, is een breede baan aangelegd voor de in ons vaderland zoo zeer geliefde harddraverijen met paard en sjees of met paarden onder den man. Ten gevolge van den veenrijken ondergrond, is de bodem echter voor dat doel te los. Deze omstandigheid verklaart tevens het schudden, dat zelf het kleinste rijtuig in het park teweegbrengt.

Op deze hoogte vindt men de uitlokkendste wandelwegen aan de linkerhand, evenzoo de breede vijvers, waar 's winters de schaatsenrijders zich bij voorkeur vermaken.

Aan de uiterste grens, nabij den Amstelveenschenweg wordt het zoogenaamde Willemspark aangelegd, waar plaats is voor een aantal villa's. Door het ijzeren hek, vlak voor ons, bereikt men, linksaf houdende,

HET BROEKER HUIS.

(Amstelveenscheweg.)

Dagelijks geopend van .. tot .. uur; toegang: ......

De ontwerper van dit eigenaardig gebouwtje, de heer J. Gosschalk, heeft zijne vormen en versiering grootendeels ontleend aan de duitsche Renaissance. »En dat voor een .... broeker huis!» zal men misschien glimlachend uitroepen. — En inderdaad, bij den eersten oogopslag is voor dat glimlachje wel iets te zeggen. Bij eenig nadenken zou er evenwel nog meer voor te zeggen zijn geweest, indien de bouwmeester ons eens werkelijk met een huis in Broek-in-Waterlandschen stijl hadde opgeknapt. Te recht immers heeft hij de voorkeur gegeven aan een bevallig landhuisje boven een plomp getimmerte, met lichtgroene verf bestreken en roode pannen of riet afgedekt. Daarenboven, het komt vooral aan op den inhoud...

Maar zie, dat is alweer een zeer teeder punt; want het zal wel niet moeilijk vallen daar een en ander in aan te wijzen, wat nimmer het voorrecht had door de noordhollandsche zon beschenen te worden. En ook daarvoor heeft men reden dankbaar te zijn; de stoffeering kon er niet anders dan bij winnen.

In ieder geval, het was den ondernemers niet te doen om een openbare les in de oudheidkunde te geven, maar om een museumpje te stichten, waar men, na een wandeling of tramritje, een aangename verpoozing vindt. De grondslag voor dat museum werd gelegd door mej. Fregeres te Broek-in-Waterland, wier verzameling aan de opzettelijk gevormde maatschappij »het Broeker Huis» door verkoop overging.

Het inwendige van het gebouw beantwoordt, wat de betimmering betreft, geheel aan het uiterlijk. Die houten lambriseering, die betegelde wanden, die spiltrap met uitgewerkte kuipstukken en balusters, die gekleurde ruitjes en hooge vensters versterken, zoodra men het voorhuis binnentreedt, den indruk dat men zich in een woning uit het laatst der zestiende eeuw bevindt. Ongemerkt geraken

we daar weêr op een terrein, waar voetangels en klemmen liggen! Laten we dus liever die tijdsbepaling schrappen en spreken van: een ouderwetsche woning. Want die gangklok bijv. is onmiskenbaar van later dagteekening, terwijl dat kruikenrek.... Maar, die jaartallen liever aan den oudheidvorscher overgelaten en eens verderop een kijkje genomen!

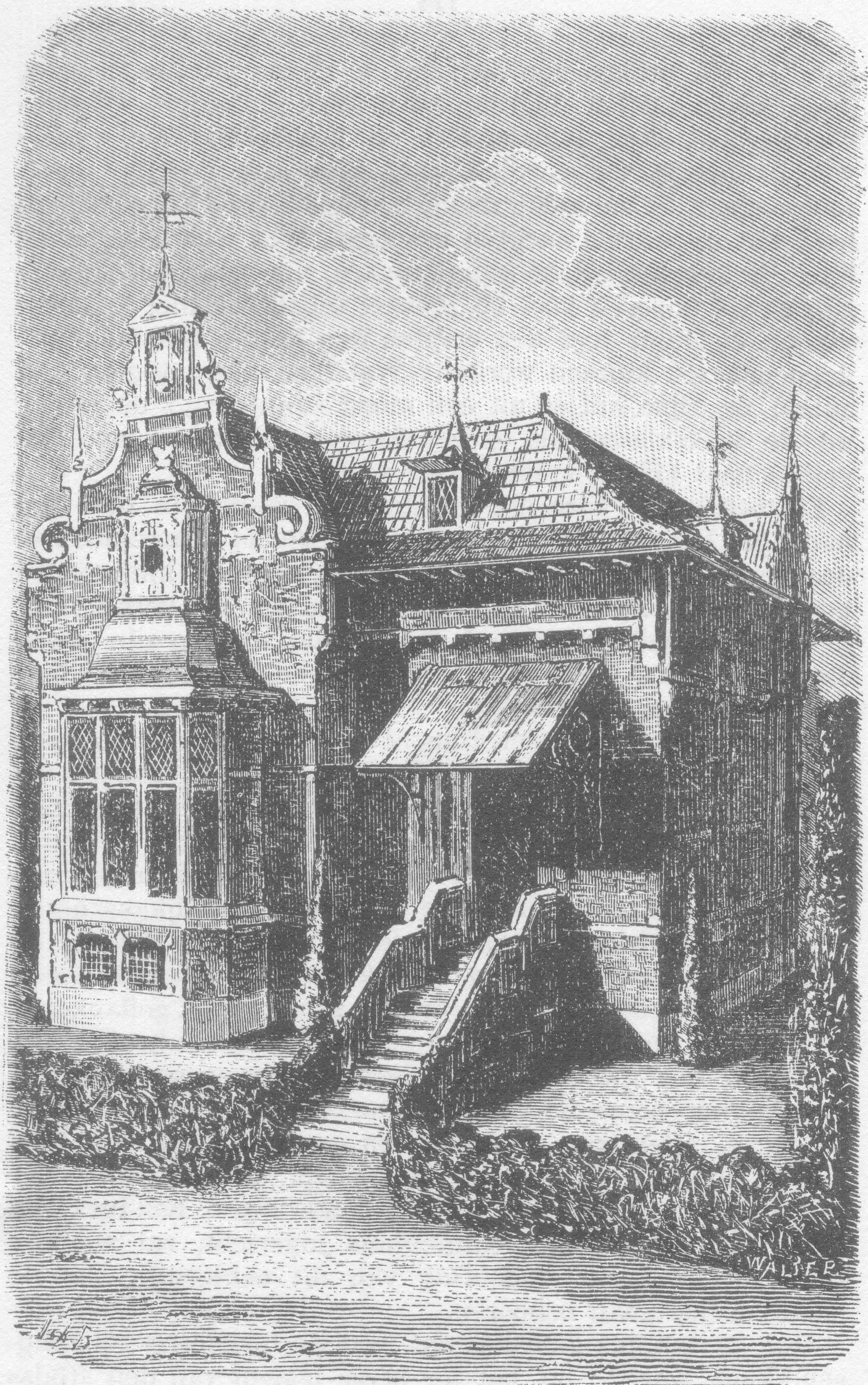
Het blijkt dan, dat het Broeker Huis, »hecht, sterk en weldoortimmerd«, een ontvangkamer, huis- en slaapvertrek, benevens twee welingerichte keukens heeft, waar het koper u onmiddellijk tegenblinkt. De wanden zijn met borden, schalen en verder keukengereedschap gestoffeerd en in het aschkolletje van den open schouw knettert een gezellig vuurtje van beukenblokken en turf; want zou Vondel zeggen:

»Wel zalig 't land,
»Waar 't kind zijn eigen moer verbrandt.«

De slaapkamer prijkt natuurlijk met een fraai gehemeld ledikant, waar het kunstmatig snijwerk en het fijne beddegoed, met echte kant afgezet, om den voorrang dingen. De lichtkroon, spiegels, schilderijen, het tapijt, de zijden behangsels en het sjineesch of japansch porselein of delftsch aardewerk, hier en elders verspreid, mogen natuurlijk evenzeer gezien worden.

Een inderdaad schilderachtigen aanblik leveren, links van den ingang, de beide ineenloopende vertrekken op, waarvan het eene hooger ligt dan het andere, zoodat er gelegenheid kwam voor een trapje met balustrade en afscheiding door zware gordijnen, die met breede plooigolvingen afhangen. Het voorvertrek eindigt in een erker of met gekleurd glas afgeschoten balkon, waaruit men een aardig kijkje heeft in het Park; het achtervertrek geeft uitzicht en toegang tot den doolhof, waar we straks den weg zullen trachten te vinden.

Onder de meubelen trekken hier vooral de aandacht de zware gebeeldhouwde tafels, de stoelen, ingelegd met schildpad en ivoor, de kastjes met zilverwerk, de hangklok en bovenal de groote, fraai besneden kast. Zij is in vier vakken afgedeeld en geeft in miniatuur eene aanschouwelijke voorstelling van een ouderwetsch broeker huishouden. De kraamkamer, de pronkkamer, het voorver-

Het Broeker Huis.

trek en de keuken zijn daar tot de fijnste puntjes in orde, dank zij vooral het filigraan zilverwerk en andere étagère-voorwerpjes, door kunstenaars en knutselaars met ouderwetsch geduld vervaardigd. Het hier met kwistige hand tentoongestelde zal zeker menig oudheidlievend Engelschman heel wat slapelooze nachten bezorgen. Wat toch beteekenen bijv. die karakteristieke ganglantaarn, die bonte papegaai in zijn zware koperen kooi bij zooveel schats, als hier tusschen vinger en duim door den eersten den besten wandaal fijngeknepen zou kunnen worden? Wat hier bijeen is gebracht, zullen de fijne nufjes uit één mond «knutterig,» de vrouw uit de volksklasse, die op een kwartjesdag met haar echtvriend gaat kijken, «piezelierig» vinden.

En toch wacht haar nog grootere verrassing. In den tuin namelijk. Daar zullen ze een ouden bekende terugvinden in den persoon van den heremiet, den onvermoeid knikkenden heremiet, die na jaren lang het gerammel der kettingbrug in Frankendaal getrotseerd te hebben, hier op zijn ouden dag nog op den verkeerden weg is geraakt, want hij bevindt zich thans in een doolhof.

Dat doolhof is door den tuinontwerper, Leonard Springer, aangelegd naar 't model van Hampton-Court bij Londen. De verdere aanleg van den tuin is in noordhollandschen trant of naar 't voorbeeld van Lenôtre, den man die de kunst verstond van de natuur te kappen en haar op zijn zondags aan te kleeden. Vandaar die angstvallig gelijkgeschoren heggen, die wiskunstig gevormde perkjes enz. Dat ook de palmfiguren niet ontbreken, spreekt vanzelf. Evenmin zoekt men vruchteloos naar den bekenden zonnewijzer, geflankeerd door groote en kleine beelden op rokoko-voetstuk. Het zijn Flora en nog twee meer dan levensgroote vrouwebeelden, twee minnegodjes, de een als jager, de andere als visscher uitgedost, allen van zandsteen, en een wit marmeren Merkurius, evenals het overig gezelschap, uit het laatst der zeventiende of het begin der achttiende eeuw. Een turksche tent, vanonderen als schuitenhuis ingericht, zal wellicht later tot de vaste stoffeering van dit achteruitje aan de Schinkelzijde gaan behooren.

Van 't dak des gebouws dat, wat de inrichting en rangschikking betreft, bij het ter perse leggen van den «Gids»

nog niet voltooid was, kan men den onbelemmerden blik laten wijden over de landelijke omgeving. Achter het Vondelpark verheffen zich de vele torens van Amsterdam; aan gene zijde van de rivier de Schinkel en het Nieuwmeer, de meer bescheiden spitsjes der dorpskerken. Aan de linkerhand kijkt men, met het gelaat naar 't Park gekeerd, in de richting van het IJ, aan de rechter in de richting van Amstelveen.

DE HORTUS BOTANICUS.

(Plantage.)

Alle werkdagen te bezichtigen tegen 25 cts.

Gelijk in de meeste kruidtuinen meer bijzondere zorg wordt besteed aan eene bepaalde plantensoort, legt men zich ook in den onze voornamelijk toe op de verheerlijking van den kaapschen sagopalm (Euachalostos caffer). Onder de talrijke schoone boomen vindt men er een, die, wat zijne afmetingen betreft, in Europa zijn wedergade niet heeft.

Ook de waaierpalm prijkt er, te midden van zoovele andere prachtige uitheemsche gewassen, in al zijn schoonheid. Terwijl wij voor 't overige deskundigen verwijzen naar den *Catalogus Horti Botanici Amstelodamensis*, vestigen we de aandacht nog op het aan de inrichting verbonden MUSEUM BOTANICUM, de kassen en den reusachtigen Cypres bij den vijver, die, gewonnen in den drassigen bodem der boorden van den Mississippi, in onzen moerasachtigen grond welig is opgegroeid. De overlevering wil dat deze boom door den beroemden plantkundige Linnaeus, welke hier eenigen tijd zijne onderzoekingen voortzette, is geplant.

Wat des zomers een bezoek aan deze instelling vooral aanlokkelijk maakt, is de Victoria-regia-kas. De Victoria-regia is de koningin van den nacht, die, terwijl andere planten haar bloem in 't koesterend zonlicht ontplooien, haar zeldzame bloeikracht eerst openbaart als de dagbodin ter kimme neigt, om haar milde geuren aan den stillen glans van 't maanlicht te huwen.

De reusachtige bloem, op den eersten avond van haar kortstondig bestaan melkwit, verheft zich op den tweede in purpergloed uit het water, getooid met een oranjevervig hart. Reeds den volgenden ochtend heeft zij het luisterrijk voorhoofd voorgoed ondergedoken.

De fraaie knop heeft de grootte eener goedontwikkelde bloemkool; de zwaargebouwde bladeren, van donkergroen cellenweefsel, verkrijgen een middellijn van achttien palm en zijn, dank zij ook hun zwaren stengel, krachtig genoeg om een vijftien- of zestienjarigen knaap te dragen.

De kunstmatig verlichte kas levert desavonds een betooverenden aanblik op.

HET BOOM- EN HEESTERPARK.

(Plantage.)

Dagelijks kosteloos toegangelijk.

Op dit plekje gronds van een paar bunders oppervlakte dat, met vijvers doorsneden en bruggejes weer verbonden, heel wat afwisseling van schoone gezichtspunten oplevert, vindt men eene rijke verzameling boomen en heesters, geslachtsgewijs in groepen verspreid, met vermelding der wetenschappelijke en nederlandsche namen. De luchtstreek, waaruit zij afkomstig zijn wordt aangeduid door de kleur der bordjes, waarop die namen geschilderd zijn.

Wanneer men uit de Parklaan binnentreedt, krijgt men links o. a. een bed Magnolia's en buiten haar vaderland zeer zeldzame Alpenrozen; rechts weelderige Araucaria's en een insgelijks weinig verspreiden Ceder van den Libanon: het hout, dat koning Salomo bij den tempelbouw bezigde.

Daarop volgen hulsten, koniferen, woud- en vruchtboomen, bloem- en sierheesters.

De nederlandsche vruchtboomen zijn hier talrijk vertegenwoordigd. Gelukkig dat de paradijsappel er tusschen groeit om oud en jong een stichtelijke waarschuwing voor oogen te houden.

DE UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK.

(Singel bij het Spui.)

Dagelijks geopend van 10—3 uur; gedurende de vakantiën alleen donderdags en vrijdags op dezelfde uren. Voor vreemdelingen dagelijks te bezichtigen; voor Amsterdammers 's maandags na 12 uur.

De Universiteitsbibliotheek, eene der oudste boekerijen van Nederland, ontstond uit de kleine boekverzamelingen, die in de 15e en 16e eeuw in de Oude- en Nieuwe- kerken waren bijeengebracht. Zij gingen aan de stad over, toen Amsterdam in 1578 de spaansche zijde verliet. De bibliotheek, die aanvankelijk in de Nieuwekerk berustte en toen reeds vrij aanzienlijk was, gelijk blijkt uit den oudsten katalogus (1612), werd bij de oprichting van de doorluchtige school naar het voormalige St.-Agnesklooster overgebracht, dat voor Athenaeum was

Scheltema's & Holkema's Boekhandel.

ingericht. In dien staat bleef zij ruim twee eeuwen. De uitbreiding, vooral in deze eeuw, maakte het noodig haar meermalen te verplaatsen totdat zij in 1881 haar tegenwoordige bewaarplaats vond. Dit gebouw is geheel naar hare behoeften ingericht, namelijk volgens het stelsel van den bibliothekaris van het Britsch Museum, Panizzi, dat ook bij de verbouwing van de leidsche bibliotheek werd gevolgd. In het voorgebouw vindt men zeer ruime en nette lees- en studiezalen, terwijl andere vertrekken voor de bewaring van kaarten, handschriften en plaatwerken zijn aangewezen.

De bibliotheek, die meer dan honderdduizend boekdeelen bevat, is voor alsnog niet rijk aan wiegedrukken, ofschoon zij enkele bezit. welke zeer de aandacht verdienen, bijv. een bijbel in nederduitschen tongval met gekleurde houtsneden, omstreeks 1470 bij Quentel te Keulen gedrukt. Daarentegen vindt men vele uiterst zeldzame boekwerken uit later tijd, die men vruchteloos in andere bibliotheken hier te lande zal zoeken Om een greep te doen, kan gewezen worden op: de eerste uitgave van de reis van Mendez Pinto in 1614 te Lissabon uitgegeven; — de eerste uitg. van N. Witsen's Noord- en Oost Tartarije in 1692 te Amsterdam verschenen; — de eerste uitg. van Gerrit de Veer's Waaracht. Beschrijvinghe van drie seylagiën naar O.-Ind., Amst. 1591; — Een Wijsgeerige Commentaar op den Pentateuch van Bachja Ben Ascher, in 1492 te Napels gedrukt, waarschijnlijk eenig; — Symbola et Emblemata, op last van saar Peter uitgegeven te Amsterdam in 1705, met tekst bij de prentjes in het russisch en nog zeven andere talen; — Vertalingen van den bijbel in het spaansch, armenisch enz., alle in de 17e eeuw te Amsterdam gedrukt; — eene tweehonderd nummers rijke verzameling boeken, platen en handschriften over de doodendansen, waaronder hoogst merkwaardige titels.

Behalve een aantal oude, keurige banden, bezit de instelling vele handschriften. Daaronder verdienen vooral genoemd te worden: De oudste codex van Julius Cæsar: De Bello Gallico, handschrift op perkament uit het begin der 10e eeuw; — Aristotelis Ethica handschrift op perkament uit he begin der 16e eeuw, met prachtige miniaturen; — Eene Vulgata in gr. fo. 7 dln., handschrift op perkament uit de 14e eeuw met

keurige aanvangletters en randversieringen; — al de handschriften der werken van P. C. Hooft; — al de handschr. van den hoogleeraar G. J. Vossius en zijne zonen Matthaeus, Dionysius en Isaac; — een groot aantal brieven van binnen- en buitenlandsche geleerden uit vroeger of later tijd, zooals van Salmasius, Seldenus, De Groot, Camper, Cuvier, Bilderdijk e. a.

In de laatste jaren is de Bibliotheek verbazend in omvang toegenomen door de schenking en erfmaking van geheele boekerijen. Daaronder verdienen bijzondere vermelding:

1o. de Bibliotheca-Rosenthaliana (alleen maandags en dinsdags geopend), de grootste verzameling voor joodsche letterkunde na die van het Britsch-Museum en Oxford. Zij bevat een menigte uiterst zeldzame boeken, afkomstig uit drukkerijen in Turkije, Rusland en Polen. Merkwaardig is vooral een boek, in 1789 te Grodno gedrukt in de drukkerij van koning Stanislaus Augustus;

2o. eene hoogstbelangrijke verzameling boeken en plaatwerken over kleederdrachten van verschillende volken en in verschillende tijden, alsmede over het tooneel (erfmaking van den heer Johs. Hilman).

Voor verdere bijzonderheden raadplege men den kataloog en de «Geschiedenis der stedelijke Boekerij van Amsterdam» door dr. H. C. Rogge, wien sedert 1880 het beheer der instelling is toevertrouwd. De streng wetenschappelijke richting, door dezen geleerde gevolgd, verhindert niet dat de schatten der boekerij thans meer algemeene bekendheid verwerven dan ooit te voren. Aan zijn werkzamen geest immers hebben we bij voorkomende gelegenheden kleine tentoonstellingen te danken van onderdeelen der rijke verzameling, welke dan door de medewerking van derden tijdelijk nog worden aangevuld. De vijftigste jaardag van Van Speyk's heldenfeit en het tweehonderdvijftigjarig bestaan van het Hooger Onderwijs te dezer stede gaven aanleiding tot dergelijke tentoonstellingen, die te gelegener tijd door andere gevolgd zullen worden.

HET ARCHIEF TEN RAADHUIZE.

(O. Z. Voorburgwal bij de Hoogstraat.)

Dagelijks, met uitzondering van zon- en feestdagen, kosteloos te bezichtigen, waartoe men zich aanmeldt bij den kamerbewaarder.

Het archief, grootendeels geplaatst in de kamers boven de raadzaal en de daarmede gemeenschap hebbende vertrekken in de aangrenzende gebouwen, doch waarvan geen gering deel ook op andere zolders ten stadhuize is verspreid, is de bewaarplaats van alle stukken en registers, waarin de geschiedenis van Amsterdam als 't ware verstoken is.

Door menigen stadhuisbrand is er veel van die schatten voor de geschiedenis verloren gegaan. Stadsrekeningen zijn er niet vóór 1531. Resolutieboeken van de vroedschap niet voor 1536. Iets ouder zijn de stedelijke keurboeken die met 1465 aanvangen. De bronnen voor de geschiedenis van vroegeren tijd zijn dan ook ten archieve niet talrijk, vooral daar al de oude charters, uit den grafelijken tijd dagteekenend, in een kast in de »ijzeren kapel«, een klein vertrekje in de Oude Kerk dat met een ijzeren deur van de zoogenaamde katechisatiekamer is afgescheiden, worden bewaard.

Het archief heeft uit dien hoofde voor den bezoeker, die alleen komt om een kijkje te nemen, weinig bijzonders; door fraaiheid munten de bewaarplaatsen niet uit; 't zijn bijna zolders met ruwgetimmerde rekken en nog ruwer getimmerde kasten, waar de boeken in perkamenten of verschoten rood lederen banden naast elkaar staan, en de losse stukken met een rood lintje vastgebonden bij elkaar in laden liggen.

Wie op 't archief echter wil werken moet met die onherbergzaamheid wel genoegen nemen, en de inhoud der boeken zal hem — dat is ten minste een troost! — meestal niet teleurstellen. Alle boeken en stukken van het archief zijn

geschreven en er bestaat slechts één handschrift van. 't Is daarom te hopen dat er nooit een brand op 't stadhuis zal uitbreken. In dat geval ware alles reddeloos verloren, want brandvrij zijn de vertrekken niet, — de hout- en timmerzolders liggen er juist boven, vele schoorsteenen loopen er doorheen, gasleidingen ondermijnen den grond en brandbluschmiddelen heeft men op ons stedelijk archief niet.

Zetterij van C. A. Spin & Zoon, Pijpenmarkt.

Aan het archief is een bibliotheek verbonden, waarin vele werken betreffende Amsterdam aanwezig zijn en een verzameling van kaarten en plattegronden, die door dr. Scheltema werden bijeengebracht. Door den adjunct-archivaris, mr. N. de Roever wordt sedert eenige jaren aan een atlas voor geschiedenis en plaatsbeschrijving gearbeid, die echter nooit datgene kan worden wat ze in andere plaatsen van ons land is, omdat door beschikking van den heer Louis Splitgerber, de door hem aan de stad vermaakte atlas

van Amsterdam, op het Museum-Fodor moet blijven berusten.

De stedelijke verzameling van zeldzaamheden, een onderdeel van het archief, wordt geherbergd in een viertal vertrekken naast de zoo even genoemde.

Het eerste vertrek, dat men binnentreedt, is de zoogenaamde modellenkamer. Aan den wand hangen eenige der oudste schuttersstukken. Modellen van sluizen en bruggen nemen de grootste ruimte in. In 't midden vindt men kunstig in hout nagemaakt de groote sluis bij Vreeswijk, waaraan de stad belangrijke sommen heeft bijgedragen, en de Oosterdoksluis. Niet minder fraai bewerkt zijn twee modellen van torens. Het eene is van den zoogenaamden onvolmaakten toren, die de Nieuwekerk had moeten versieren; het andere van een toren die aan een ontworpen kerk op de vroegere Botermarkt, thans Rembrandtsplein, zou hebben komen te staan.

Rechts van den ingang geeft een deur toegang tot de wapenkamer, de bewaarplaats van een menigte oude borstharnassen en helmen uit den spaanschen tijd en allerlei soorten van zwaarden, hellebaarden en vuurwapenen benevens een aantal vlaggen van de vijf schutters vendelen in de vorige eeuw. In 't midden staat een glazen kast met modellen afkomstig van de voormalige stadsgeschut- en klokgieterij, waarop een bronzen busschieter in de kleedij van het laatst der zeventiende eeuw prijkt.

Vervolgens komt men in de kamer, waar de modellen van 't voormalige stadhuis, van de beurs en van de Muiderpoort zijn geplaatst. Het eerste moet nog uit den tijd der stichting van dit gebouw dagteekenen. Aan den wand hangt een in 1633 vervaardigde uitvoerige schilderij van Adriaan van Nieuwland, den Dam in 1604 voorstellende met den omgang der Leprozen, die in dat jaar het laatst plaats had. Eigenaardig is het dat bij het model van het stadhuis ook de modellen zijn van een deel der beeldhouwwerken die het in- en uitwendige versieren. Ze zijn van de hand van den beroemden beeldhouwer Artur Quellijn.

Het is echter te betreuren dat de verzameling, die in 't begin dezer eeuw nog volledig was, thans deerlijk is geplunderd en ergelijk geschonden. Bij de oprichting der

stadsteekenakademie heeft het gemeentebestuur ze aan de hoede van het bestuur dier instelling toevertrouwd en bij hare opheffing gingen ze aan de Koninkl. Akad. van Beeldende Kunsten over. Daar heeft men echter, zonderling genoeg, de waarde dier kunstwerken niet begrepen en toegelaten dat ze beschadigd en gestolen werden. Dit is wel een der grootste bewijzen voor het verval der kunst in

Drukkerij van C. A. Spin & Zoon, Pijpenmarkt.

de eerste helft dezer eeuw.

Door een deur in den binnenmuur bereikt men de eigenlijke »rariteitskamer«. Daar worden in een afschuwelijke, vanbuiten rood en vanbinnen blauw geschilderde kast de heerlijkste voortbrengselen van de zestiendeeeuwsche goudsmidskunst bewaard, naast den beruchten intkoker van Regout.

Een kleine vermelding van sommige dier schatten, een betere uitstalling waardig, mag hier niet ontbreken.

De oudste zijn wel de drie ketens en de koningsstaf, met een pagegaai versierd, waarmede de schutterkoningen zich tooiden, wanneer de lustige wapenbroeders hunne feesten vierden.

Van die drie halsketens dagteekent die van den keizer van 't St.-Joris of voetboogschuttersgild reeds uit het laatst der 15e eeuw, en de beide andere, die van 't St.-Sebastiaans of handboogschutters en van 't Kloveniersgilde mogen voorzeker tot denzelfden tijd worden gerekend. Ze zijn meesterlijk gesmeed in den laat-gotischen stijl en rijk met bladwerk versierd. Die van 't handboogschuttersgild is nog opgeluisterd met edelgesteenten en paarlen en heeft wel eenige overeenkomst met de ordeketen van 't Gulden Vlies. In die van de Kloveniers is de klauw — het zinnebeeld van 't gild — zichtbaar. De schepter van 't Sebastiaansgild, die uit de eerste helft der 16e eeuw herkomstig schijnt te zijn en met opengewerkte zilveren versierselen in gotischen stijl prijkt, heeft de schepters van de beide andere gilden overleefd. Ze prijkt op den top met een vergulden vogel, het zinnebeeld van den oorsprong der macht des schutterkonings.

Niet minder kunstig zijn de bodenbussen, de draagteekens, waarmede de stadsboden ten teeken hunner bediening de borst versierden. Ze bestaan uit keurig drijfwerk, waarbinnen eene afdeeling van de amsterdamsche kogge met de wapens van de stad en van den Keizer. Ze moeten in 1548 gemaakt zijn.

In dezelfde kast staan nog twee zilveren lampetkannen met de daarbij behoorende schotels. De zilveren werd in 1655 bij de plechtige inwijding van 't Amst. stadhuis gebruikt, de andere die verguld is en het in schoonheid van lijnen van de eerste wint, is een meesterstuk van den beroemden utrechtschen drijver Adam van Vianen en bevat, evenals de kan, in verschillende schilden teeder bewerkte gedreven voorstellingen van gewichtige feiten uit den tachtigjarigen oorlog. In 't midden van den schotel is bijv. de slag van Nieuwpoort afgebeeld. Hoe het meesterstuk in het bezit der stad is gekomen, weet men niet. Het jaartal 1614 doet vermoeden dat het omstreeks dat jaar gemaakt is.

Meer merkwaardig dan mooi, zijn de twee stellen verguld

zilveren sleutels, die in de onmiddellijke nabijheid zich bevinden. Het eene daarvan werd aan Napoleon het andere aan Willem I bij hun intocht binnen de stad als teeken van hulde en gehoorzaamheid aangeboden.

In de middenkast staan een menigte glazen in de vorige eeuw met slijpwerk versierd en afkomstig van verschillende lichamen. Slechts één daarbij heeft kunstwaarde; het is een groen glazen roemer, die sierlijk met een vers is besneden en bij gelegenheid van de inwijding van 't stadhuis schijnt geschonken te zijn, waarbij weldra die van «Swycht Vtrecht» zal worden gevoegd. De drie drinkhoorns van de bovengenoemde gilden vindt men terzelfde plaatse bijeen. Die van de kloveniers en van handboogschutters, uit 1571 en 1565 dagteekenende, bestaan uit buffelhoorns, met zilveren beslag en rusten op schoon gedreven zilveren voetstukken. Die van de voetboogschutters is in 't model der andere, doch geheel van zilver, hij werd in 1566 gemaakt en is een voortreffelijk stuk werk, dat de bewondering van landgenoot en vreemdeling gaandemaakt. Bij de bekers en drinkhoorns maken we ook even gewag van de schoone bekerschroeven, die uit het begin der XVII[e] eeuw dagteekenen.

Langs den wand staan in deze kamer windwijzers van afgebroken gebouwen, houten beelden van 't oude stadhuis en een tiental vijftiende-eeuwsche bronswerken, de zoogenaamde gravenbeeldjes, die waarschijnlijk een graftomde versierd hebben. Merkwaardig zijn nog de groote tinnen wijnkannen met het stadswapen, de roede van gerechtigheid, het beulszwaard, het model der guillotine en de van vernuft getuigende werktuigen, waarmede de beruchte huisbreker Sjako op zijn rooftochten uitging. Eenige oude wapens en aarden potten en kruiken, die op verschillende plaatsen zijn opgegraven, trekken mede de aandacht. Penningkundigen kunnen zich verlustigen in het gezicht van eenige glaslessenaars met kostbare penningen op de stad betrekking hebbende, waaronder verscheidene, waarvan hier de eenige afslag berust. De wanden worden bedekt door eenige groote schilderstukken, die den naam van Flinck en Sandrart, Bol en Willeboords eer aandoen.

Voor de overige schilderijen, hier en daar in de vertrekken van het stadhuis zelf verspreid, moeten we naar den afzonderlijken katalogus verwijzen.

DE WAAG.

(Nieuwmarkt.)

Dit schilderachtig gebouw uit het laatst der vijftiende eeuw bekleedde eenmaal een voorname plaats in het verdedigingsstelsel der stad, waarvan het, van 't oosten gerekend, de hoofdtoegang was.

Na als poorthuis uitgediend te hebben, kreeg het de hoofdbestemming van waag, onder welken naam het nog altijd in eere wordt gehouden. Thans doet het dienst als brandweerpost.

Tot de opheffing der gilden in 't laatst der vorige eeuw hielden er, gelijk de beide gebeeldhouwde vrouwtjes nog herinneren, verschillende van die vereenigingen hare vergaderingen o. a. ook het St.-Barbara-gild, waartoe de metselaars, steenhouwers, leidekkers, loodgieters en pompenmakers behoorden, een der oudste amsterdamsche broederschappen van dien aard.

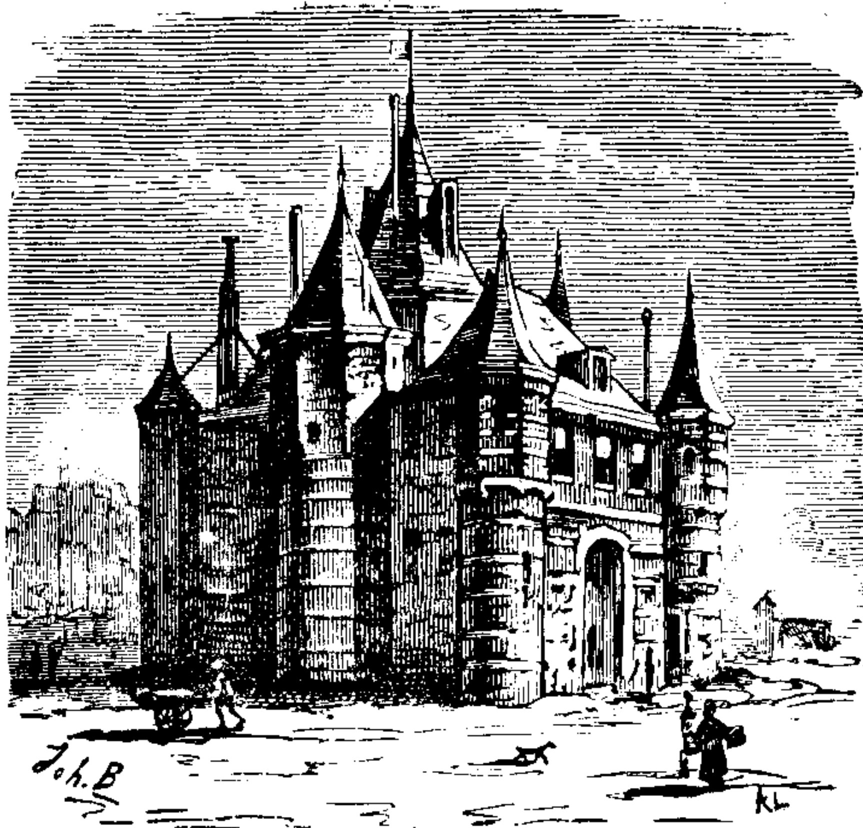
De kamer van het metselaarsgilde

is dagelijks, met uitzondering van zon- en feestdagen, te bezichtigen van 10—3 uur. Men heeft zich daartoe te vervoegen aan den brandweerpost. Fooitje naar goedvinden.

De eigenaardige inrichting en versiering dezer kamer is te danken aan de omstandigheid dat de vroedschap in 1681 een besluit uitvaardigde, waarbij aan gilden of bijzondere personen, die in stedelijke gebouwen waren gevestigd, de verplichting werd opgelegd om die voor eigen rekening te onderhouden.

Langs een steile steenen trap bereikt men eerst het vertrekje van den gildeknecht. Boven de deur is het wapen der broederschap aangebracht. Dit vertrekje vormt zooveel als het voorportaal tot de eigenlijke kamer met haar uit witte, bruine en blauwe steen samengestelden vloer. Boven de

binnenzijde der deur is een kleine schilderij in den muur gemetseld, een viertal overlieden voorstellende en vermoedelijk afkomstig van Lodewijk Van der Elst. Vlak over de deur staat een breede schouw, vanboven met het stadswapen aan weerszijden met een koperen kroontje versierd.

Behalve eenige gedichten op den wand, vindt men er nog wat tafelgereedschap en rookbenoodigdheden. Van den gemeenschappelijken beker is helaas slechts het matten omhulsel overgebleven.

De kamer zelf is in tweeën gescheiden door een hekje. De tafel en stoelen aan 't boveneinde zinspelen door hun snijwerk op het bedrijf der gildebroeders. Zoowel de wanden der beide kamers als de muren der wenteltrap, die tot de spits des torens doorloopt, zijn bedekt met buitengewoon kunstig metselwerk, waarvan elke steen geslepen en als 't ware gepolijst is.

DE HANDELSKADE.

Onder de belangrijkste openbare werken, welke in de laatste jaren van gemeentewege werden uitgevoerd, neemt de Handelskade, een reuzenarbeid die ruim drie en half millioen gulden vorderde, eene eerste plaats in.

Over de schilderachtige gezichten, welke zij op menig punt aanbiedt, zullen we niet uitweiden; evenmin over de afwisselende tooneelen van bedrijvigheid, welke het oog er overal waarneemt. Liever beantwoorden wij eenige vragen, welke zich vanzelf bij den belangstellenden bezoeker opdoen betreffende de inrichting zelf.

Al aanstonds wordt de aandacht getrokken door den tachtig tons ijzeren mastbok op den kop der kade. Hij is een onmisbaar medehelper bij het laden en lossen van zware voorwerpen in en uit de hier onmiddellijk aan wal komende schepen.

De kade, waarop hij staat, vormt een landtong, waarvan het oostelijk einde over 700 M. lengte aan het goederenstation in de Rietlanden is verbonden, terwijl het westelijk einde op een afstand van 70 M. van den spoorweg verwijderd blijft, waardoor eene binnenhaven van ± 1200 M. lengte wordt gevormd, en de buitenmuur langs de noordzijde, bestemd voor ligplaats der zeeschepen, 1882 M. lang is.

Hare doorgaande breedte is 59 M., aan het westelijk einde echter tot 85 M. verbreed. Zij is langs drie verschillende landwegen bereikbaar. 1°. door een draaiburg; 2°. door de langste tot hiertoe gebouwde klep-baskule-brug, die 10 M. spanning heeft; 3°. door een weg, aan het oosteinde, die het landeinde der kade met een goederenstation in de Rietlanden en, over het voormalige Funen, met de stad verbindt.

De IJbodem, ter plaatse waar nu de kade is gebouwd, bestond over ongeveer 1500 M. lengte uit een modder- en veenlaag, reikende van 1.60 — A.P. tot 12.50 M. — A.P. (bovenkant zandbank).

Teneinde genoegzame vastheid aan de muren te geven,

Sigtenhorst & Co., Koningsplein, 8.

zijn vooraf in de richtingen dier muren zanddammen gestort. Deze dammen zijn in de buitenlijn opgehaald tot 5.50 M. + A.P. en in de binnenlijn tot 2.50 M. + A.P. In den eerste drong dientengevolge het zand van 6.00 M. tot 9.00 M. — A.P. door. Het eerst was dat het geval aan het oostelijk einde met eene lengte van ongeveer 200 M. Daarop werd overgaan tot het besteden van het bouwen der buitenmuren over die lengte.

De muur langs de noordzijde is van twee verschillende doorsneden, n.l. een met 10 M. breeden en een met 5.50 M. breeden vloer. De laatste is daar aangebracht, waar, door eene koppeling aan den muur der binnenhaven, de stevigheid van den buitenmuur vergroot wordt. Deze buitenmuur bestaat uit eene onderheiden 3.25 M. breeden betonkoffer, reikende van 6.00 M. — A.P. tot 2.50 — A.P., terwijl de damklampen (buiten 20 en binnen 15 cM. dik) tot 9.00 M. — A. P. komen. Ter hoogte van 2.50 M. — A.P. is de stevig met den betonkoffer verbonden vloer aangebracht. De kespen van den smallen vloer zijn op elke 7.50 M. door middel van 35 mM. ijzeren ankerkabels aan den binnenmuur verbonden. De fundeeringpalen kwamen tot 2.5 à 3 M. in den natuurlijken zandbodem.

Op de betonlaag is de eigenlijke muur (van bazalt koud gestapeld) aangelegd; deze is hoog van 2.50 M. — tot 1.50 M. + A.P. ter gemiddelde dikte van 2.15 M. De afdekking van den muur geschiedde door middel van noorsche granietplaten, breed 1.00 M., dik 0.30 M. Zij werden verbonden door gegoten ijzeren stoelen, die tevens geschikt zijn om als draag- en bevestigingspunten van de rails der loopkranen te dienen.

Langs de buitenzijde van den muur is een remming aangebracht, bestaande uit 7.5 M. van elkaar verwijderde eiken palen (± 300 in getal), welke onderling door eene gording verbonden zijn; terwijl ieder voor zich nog weder door middel van ankerkettingen aan de achter de fundeering staande ankerpalen bevestigd is.

De binnenmuur bestaat uit eene 2.50 M. breede fundeering ter diepte van 1.00 M. — A.P. waarop een muur van dijksteen tot 1.20 M. + A.P. gestapeld is.

De loodsen tot opslag van goederen hebben een lengte van honderd bij een breedte van twintig meter.

Kalverstraat 112.

Nabij de ligplaats der reusachtige Suez-booten vindt men een steiger der havenstoombootjes, het aangename vervoermiddel naar

ZEEBURG

met zijne prachtige vergezichten over de stad, de havenwerken en de Zuiderzee. Een kleine wandeling naar het nabijgelegen Gemeentelandshuis van Diemen biedt in alle richtingen eveneens fraaie gezichtspunten aan. Bij helder weer onderscheidt men zelfs vrij duidelijk het Muiderslot en den stompen kerktoren van het liefelijk Muiderberg.

In de laatste jaren heeft Zeeburg echter nog eene bijzondere belangrijkheid gekregen door den aanleg van het stoomgemaal (240 Pk.) ten behoeve der waterververschiug van Amsterdam.

De waterverversching is in eene stad met zoo vele grachten, waarin (de nieuwe wijken uitgezonderd, waar eene proeve met het Liernurstelsel of lediging der buizen door luchtdruk wordt genomen) de riolen uitloopen, een zaak van het hoogste gewicht. Vroeger geschiedde zij door het spuien met de Ooster- en Westerdoksluizen. Bij vloed namelijk werden de deuren geopend om het versche IJwater in te laten, ten einde het bij eb weer langs denzelfden weg te loozen.

Sinds de afsluiting van het IJ bij Schellingwoude moest daar echter op andere wijze in worden voorzien. Dientengevolge werd aan het einde der nieuwe vaart bij Zeeburg eene sluis aangelegd, die dezelfde diensten verrichtte, tot voor weinig tijds, toen het stoomgemaal aldaar gereed kwam, bestemd zoowel voor waterontlasting als verversching. Om op afdoende wijze in die beide behoeften te voorzien, behoort het echter nog een belangrijke uitbreiding te ondergaan.

Om zich intusschen een min of meer aanschouwelijke voorstelling te vormen van hetgeen nu reeds gedaan wordt, neme de welwillende lezer de volgende cijfers voor lief, ontleend aan een verslag over 1880.

In de maand Augustus van dat jaar is elken dag na 7 uur 's avonds meestal gedurende 8 uren water ingetapt. De stadsboezem werd daardoor 12—23 centimeter, gemiddeld

17.1 cM., opgezet; de ingetapte hoeveelheid water over 250 hectaren boezemvlak was van 300 tot 575,000 kub. meters, gemiddeld 427,500 elken dag. Elken vrijdag en zaterdag werden alle sluizen dicht gehouden; op de overige dagen stonden die van het westerkanaal en beurtelings andere open.

De verversching over dag had dagelijks plaats van 9 tot 5 uur door afmaling van het water met de werktuigen te Zeeburg, onder toestrooming van IJwater. Meestentijds werd met 4 of 6 raderen gewerkt. De boezem werd daardoor 1—10 cM. verlaagd, gemiddeld 5 cM.; de van en over de stad afgemalen hoeveelheid water was gemiddeld 425,000 kub. M. daags. Open stonden tijdens deze bemaling de sluizen van het Westerkanaal, het Westerdok, de Eenhoorn- en de Oude en Nieuwe Haarlemmersluizen; gesloten waren de keersluizen te Zeeburg en in den Oosterdoksdijk, de Oosterdokssluizen, Kalkmarkt-, St. Anthonie- en O. Z. Kolksluizen, de beide duikersluizen Beurs en Nieuwmarkt, alsmede de Amstelschutsluis.

Te Zeeburg werd dus in 31 nachten gemiddeld gedurende 7½ uur telkens eene schijf versch water op de stadswateren ingetapt ter hoogte van 17.1 cM. of ongeveer 427,500 M³., ongerekend de hoeveelheid water, die door de sluizen is gestroomd, welke tijdens de intapping openstonden.

Het stoomgemaal werkte 8 uren daags en verwijderde daardoor van en over de stad uit het Noordzeekanaal gemiddeld 425,000 M³. daags.

’S RIJKS WERF.

(Kattenburg.)

Alle werkdagen te bezichtigen van 9—12 en van 1½—5 uur. Fooi naar goedvinden.

Hoewel het ouderwetsch uiterlijk het niet doet vermoeden, vindt men hier eene werkplaats, geheel naar de eischen des tijds ingericht. Het wapen boven den ingang is dat der vroegere Admiraliteit, wier kenspreuk was: P(ugno) P(ro P(atria) of «ik strijd voor het vaderland.» In de voorkap van ’t gebouw, dat bij een lengte van 63 een breedte van 57 meter

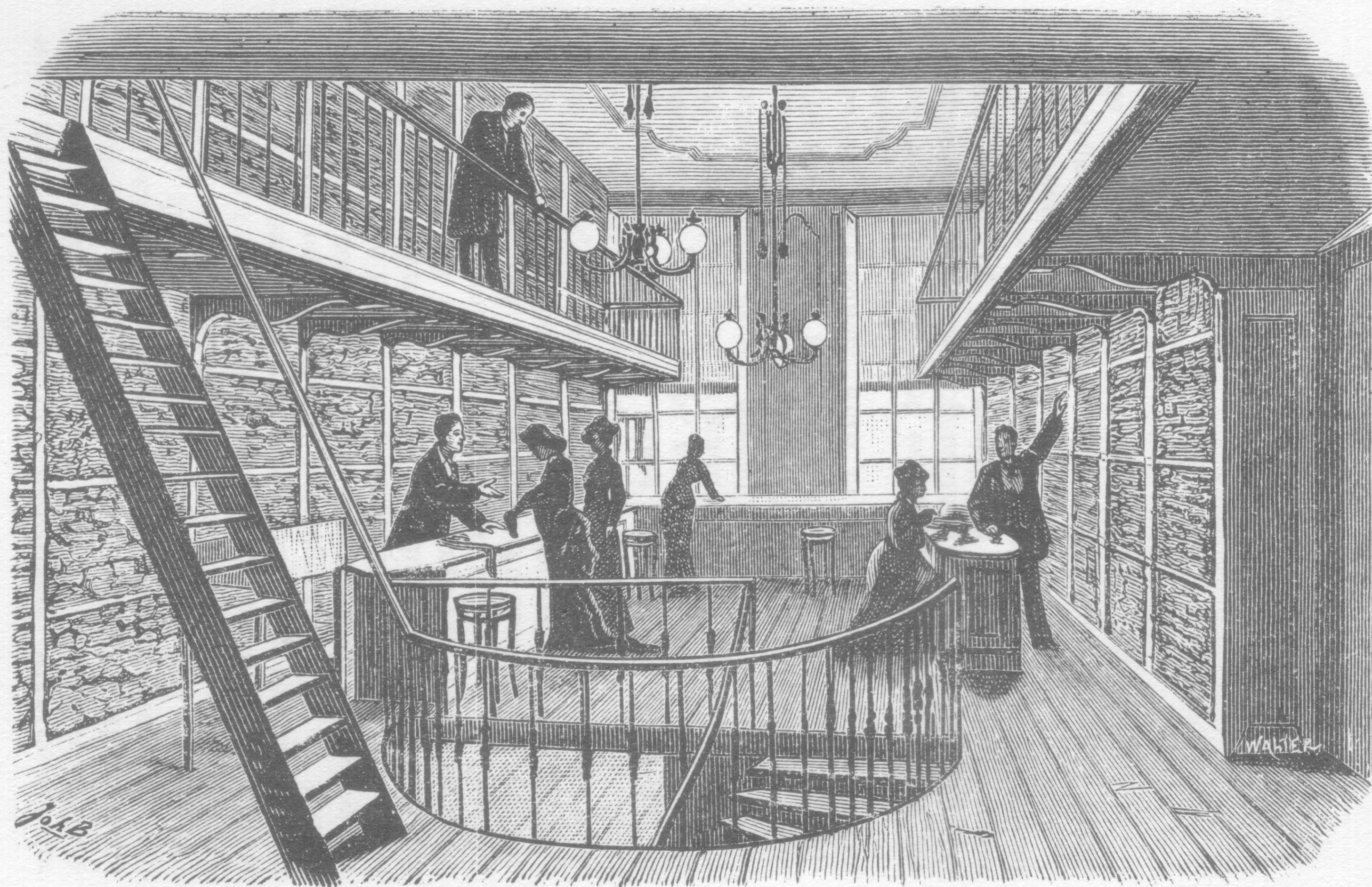
heeft, ziet men een zinnebeeldige groep, aan scheepsbouw, handel en zeevaart gewijd. De talrijke vertrekken der vijf verdiepingen dienen tot berging van leeftocht, kleeding, wapenen enz. De binnenplaats is ruim genoeg om tot oefeningsterrein te strekken van een geheel bataljon mariniers, wier kazerne zoo goed als aan 't gebouw grenst.

De geheele inrichting beslaat, met inbegrip van het vrijgelegen kogelpark, eene oppervlakte van ongeveer zestien bunders. Op de werf heeft men, behalve woning van den schout-bij-nacht en andere ambtenaren, onderscheidene bureelen en werkplaatsen en zoogenaamde kappen, waaronder de schepen op stapel worden gezet en die plaats genoeg aanbieden om te gelijk aan veertien vaartuigen van groote afmeting de hand te slaan. Opmerkelijk vooral zijn de beide omvangrijke kappen voor ramtorenschepen. De reusachtige torens worden in afzonderlijke werkplaatsen gebouwd en eerst in 't schip gebracht, als dit te water is gelaten, door middel van een kraan met een draagvermogen van honderd duizend KG. Alleen in Engeland en Noord Amerika wordt tot dusver de wederga van dit hijschwerktuig gevonden. De torens, die wat hun omvang betreft, vrij wel vergeleken kunnen worden met het renperk van een paardenspel, kunnen, eenmaal in het schip opgesteld, door stoomkracht zesmaal in de minuut worden omgewend tot richting van het geschut; terwijl, bij afwezigheid van stoom, slechts twaalf rappe handen gevorderd worden om ze diezelfde beweging tweemaal in gelijk tijdsbestek te laten maken.

Niet minder bezienswaardig is de pantserinrichting, met haar dubbel spoor voor stoomwagens, die de grondstoffen aanbrengen, en haar stoomhamer, die, met inbegrip van zijn aambeeld en zijstandaards, vijf duizend KG. weegt. Het spreekt vanzelf, dat hier, zoomin als in de smederij een ijzerschaaf, schaar enz. ontbreekt.

Het te water laten van zoo'n nieuwerwetsch zeekasteel met zijn ijzeren binnenhuis van drie voet en teakhouten buitenhuis van één voet dik, levert een grootsch schouwspel op. Het van stapel loopen geschiedt echter ten gevolge der vernuftige inrichting zoo gemakkelijk, dat gewoonlijk een vrouwe- of kinderhand op het beslissend oogenblik 't werk doet.

De toestel, welke er voor wordt gebezigd, noemt men

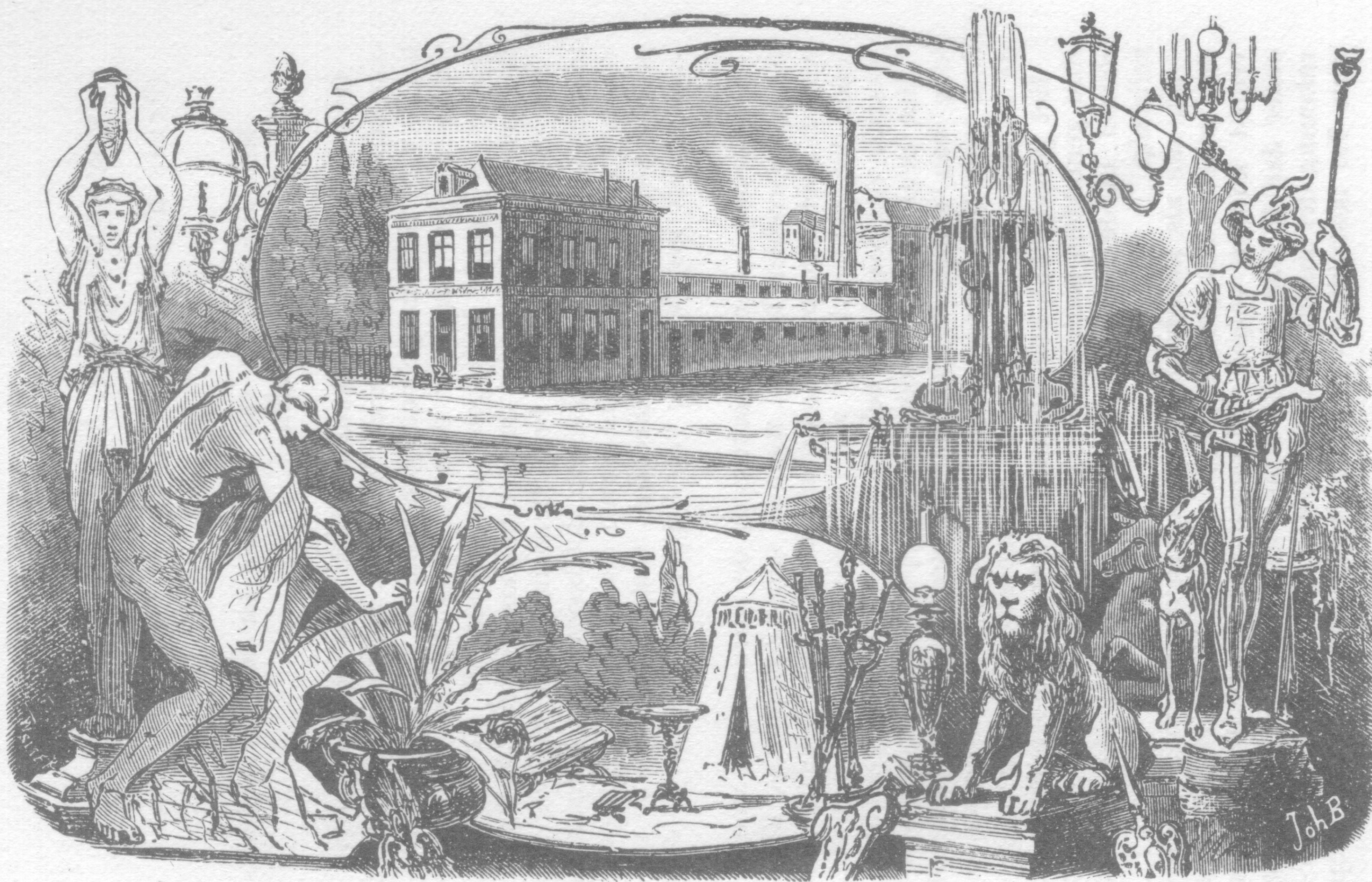
Kousenmagazijn van G. W. von Schmit & Zoon, Heerengracht, 329.

wieg naar het *cradle* der Engelschen, wien de eer der uitvinding toekomt. Hij bestaat uit twee gedeelten of zware houten sleeden. De onderste rust op den grond; de bovenste is aan 't schip bevestigd en dermate naar het beloop daarvan uitgehakt, dat het er juist in past. Daar het vaartuig tot het tijdstip der tewaterlating op stutten rust, wordt de toestel er eerst bij de voltooiing ondergebracht. Het onderste deel, dat schuins afloopt, wordt dan met een dikke laag groene zeep en vet belegd. Vervolgens worden de stutten weggenomen, zoodat het vaartuig zakt en als 't ware op een helling komt te staan. Aan weerszijde blijft het intusschen nog door een klink bevestigd, waardoor het afglijden wordt belet. Boven elk dezer klinken hangt een zwaar gewicht. De koorden, waaraan die gewichten bevestigd zijn, worden vereenigd over een blok gespannen en met behulp van een bijltje doorgehakt. De beide gewichten vallen nu gelijktijdig op de klinken, en het reusachtig vaartuig, door niets meer tegengehouden, glijdt statig te water, doch heeft toch zooveel gang dat het een aantal zware balken, neergelegd om het te stuiten, te pletter loopt, zoodat de spaanders zich in de hoogte vereenigen met de schuimende watervlokken.

Oudergewoonte draagt dergelijke tewaterlating nog altijd een zeker feestelijk karakter. Vooral ten tijde van Peter den Groote, die zich hier als gewoon werkman in 't scheepstimmeren bekwaamde, werd er een ware vreugdedag van gemaakt.

Men verzuime ook niet een kijkje te nemen in een der bergplaatsen, waar de zoogenaamde Koningssloep wordt bewaard, welke bij Z. M. verblijf in de hoofdstad te water wordt gelaten. Dit rijkgebeeldhouwde vaartuig vereischt achttien roeiers of pagaaiers.

De Rijkswerf heeft een eigen politie, die toezicht houdt op de gangen der ongeveer tweeduizend werklieden.

Becht & Dyserinck, Stadhouderskade, 54.

KWEEKSCHOOL VOOR DE ZEEVAART.

(Prins Hendrikkade hoek Schippersgracht.)

Met uitzondering van zaterdag en zondag, dagelijks kosteloos te bezichtigen.

Deze instelling dagteekent uit 1785. Het nieuwe gebouw, ontworpen door de heeren W. en J. Springer, werd in 't begin van 1880 in gebruik genomen. De bebouwde oppervlakte beslaat ongeveer duizend vierk. meter. De gevellengte en hoogte bedragen onderscheidenlijk 65 en 23 M. Het geheel rust op ruim duizend heimasten van 13 M. lengte.

De voorgevel aan de Prins Hendrikkade bestaat uit een midden- en twee zijpaviljoenen. Het boogvormig tympanum van het middenpaviljoen is gevuld door een gebeeldhouwde groep, welke eene zinnebeeldige voorstelling van de zeevaart geeft met den slag van Doggersbank op den achtergrond.

Ten behoeve der verminkten en de weduwen en weezen der gesneuvelden bij dien roemvol onder Zoutman en Kinsbergen beëindigden zeeslag, werd namelijk een «vaderlandsch fonds tot aanmoediging van 's Lands zeedienst» gesticht, waaruit vier jaar later ook de kweekschool is opgericht.

Het denkbeeld daartoe werd geopperd en met medewerking van eenige vermogende Amsterdammers uitgevoerd door een Haarlemmer. Vandaar dat naast het Rijkswapen de wapens van de Amstel- en Spaarnestad zijn aangebracht.

Het gebouw kan een zeventigtal kweekelingen herbergen. Hun gemiddeld aantal bedraagt vijftig. Zij worden opgeleid zoowel in de behandeling van het stoomschip als van het zeilschip.

Zij, die als kweekelingen verlangen aangenomen te worden, moeten een proeve afleggen dat zij het onderricht met vrucht kunnen volgen. Zij mogen niet jonger dan 12, niet ouder dan 15 jaar zijn. Bij hunne toelating worden zij, voor rekening der instelling van onder- en bovenkleeding voorzien. Ter bestrijding van de verpleegkosten, die voor elk op

Kweekschool voor de Zeevaart

ongeveer duizend gulden worden geschat, behoeft slechts honderd gulden 's jaars door ouders of voogden worden bijgedragen.

De leertijd duurt drie jaren, waarna de kweekeling, behoorlijk uitgerust, door bestuurders op een koopvaardijschip wordt geplaatst. Van de reis teruggekeerd, moet hij, na ontslag van boord, zich weer ter beschikking van bestuurderen stellen en zijne uitrusting verantwoorden. Na aldus twee reizen volbracht te hebben — tenzij hij reeds gedurende de eerste reis den ouderdom van negentien jaar bereikt hebbe — wordt hij ontslagen; vooraf echter moet hij voldoende blijken van bekwaamheid geven of, zoo noodig, nog gedurende drie maanden het onderwijs volgen. Al hetgeen hem op zijne reizen als maandgeld of anderszins wordt toegekend, moet hij aan bestuurderen verantwoorden. Een derde vloeit in de kas der instelling als tegemoetkoming voor de eens of tweemaal verstrekte uitrusting; het overige wordt bij zijn ontslag aan ouders of voogden uitbetaald.

In het gebouw bevindt zich, behalve eene verzameling hulpmiddelen voor het onderwijs, eene gedenkkamer, die o. a. te aanschouwen geeft: eene voorstelling van het beleg van Cadix (1596); twee uitvoerige stukken van W. Schellinx, den tocht naar Chattam ten onderwerp hebbende; de beeltenissen van De Ruyter en Piet Hein door Ferd. Bol; die van De Witte en de beide Trompen, Heemskerk, Evertsen en Zoutman door La Croix; eene zinnebeeldige hulde aan Tromp (den vader); borstbeelden in marmer, pleister, olieverf of krijtteekening van eenige bekende vlootvoogden en de grondleggers der instelling; de ridderorde van St.-Michel, waarmee De Ruyter in 1666 door Lodewijk XIV werd begiftigd, en den gouden eerepenning, welke hem door de Staten werd geschonken; een zoogenaamde fluit (champagneglas), waarmede hij, na zoo menigen roemrijken slag, op 's Lands welzijn heeft gedronken, en eindelijk ook den kogel die hem doodelijk verwondde; twee ketenen van dukatengoud met eerepenning, door Van der Zaan gedragen; den aan Zoutman vereerden degen, met kostbaar gevest, benevens een roemer met portret; den gedenkpenning, ter eere van Kinsbergen na den slag van Doggersbank geslagen; een gouden en zilveren gedenkpenning van baron Bentinck;

wijders een ivoren en een edel-metalen beker, eveneens van geschiedkundige waarde, en ten slotte een vier meter lang model van een driemaster, dat den naam *De Zeven Provinvinciën* op den spiegel draagt en bij overlevering voor eene afbeelding van De Ruyter's admiraalschip, dat dienzelfden naam voerde, wordt gehouden. Op grond van vorm en tuig mag men echter veilig aannemen, dat de overlevering hier dwaalt en men eenvoudig te doen heeft met de nabootsing van een schip der voormalige Oostindische Kompagnie, wel bekend door hare grootsche ondernemingen. Op de binnenplaats ligt een omvangrijk driemastschip op steenen voet; het is van volledig tuig voorzien, zoodat de kweekelingen er hunne praktische oefeningen in kunnen voltooien.

Ook de leefwijze der kweekelingen binnenshuis is zooveel mogelijk op scheepsvoet ingericht. Zij eten bijv., evenals dat van oudsher aan boord geschiedt, uit den bak, en dat verdient hier aangestipt te worden, omdat er nog een aardige geschiedkundige herinnering aan verbonden is.

Toen Alexander, keizer aller Russen, in 1814 de inrichting bezocht, werd er juist geschaft. Bij zijn binnentreden in de eetzaal legden de kweekelingen natuurlijk aanstonds hun tafelgereedschap neder, ten einde hem den verschuldigden eerbied te bewijzen. Doch de vorst beduidde hun lachend voort te gaan en verzocht voor dien middag hun gast te mogen zijn. Men bood hem daarop een zilveren bord en tafelgereedschap aan; maar Zijne Majesteit, die zich waarschijnlijk herinnerde, hoe eenvoudig zijn doorluchtige voorzaat Peter de Groote, vlak tegenover de Kweekschool, op de Admiraliteitswerf, had geleefd, gaf de voorkeur aan den houten bak met tinnen lepel, en nuttigde heel smakelijk soep, vleesch en roggebrood. «Ik heb meermalen met mijne soldaten gegeten,» zeide hij, «en stel er ook eer in, eens met zulke flinke jongens aan te zitten.» En dat de vorst niet veinsde, bewijst nog heden zijn eigenhandige brief, waarin hij later zijne hooge ingenomenheid met de instelling betuigde.

HET OPLEIDINGSSCHIP DE „WASSENAER".

('s Rijks Werf.)

Te bezichtigen door tusschenkomst van een der officieren of op aanvrage bij den overste.

Wanneer men langs onze schilderachtige Prins-Hendrikkade wandelt, trekt nabij 's Rijks werf een statig oorlogsfregat de aandacht, waarvan desnoods de eerste de beste straatbengel u met zekeren eerbied zal vertellen dat het de «Wassenaer» is; «u weet wel, de jongens van de Wassenaer».

Uit den vorm zijner mededeeling blijkt al aanstonds, dat de jeugdige bevolking van het opleidingsschip aan den wal zeer bekend en gunstig bekend is, — zelfs bij de straatjeugd. En geen wonder! Iedere hollandsche jongen, wien het hart op de rechte plaats zit, houdt veel van den zeeman. Die rondborstigheid, die roemvolle bladzijden uit de geschiedenis, die guitenstreken als janmaat eens recht aan 't passagieren is, lachen hem aan; en wat nu in 't bijzonder «de jongens van de Wassenaer» betreft, hij benijdt hun dat kranige pakje, dat handige geweertje, die muziek, dat vaandel, kortom, hij benijdt hun alles, wanneer ze daar ongedwongen en toch zoo ordelijk voorbijtrekken op hunne wandelingen door de stad, volstrekt niet onbewust dat die losse plunje hun zoo'n karakteristiek voorkomen geeft en onze straten zoo geestig helpt stoffeeren. Bij de eenvormigheid in de kleeding onzer dagen maakt zoo'n zeemanspakje, met losse, breede kraag en eigenaardige muts dan ook dubbel opgang.

In de buurt, waar hij thuis hoort, geldt een «jongen van de Wassenaer» onder zijne oude makkers bepaald voor een heer. Dank zij der moederlijke zorgen van den baksmeester is hij altijd even rein en zindelijk; eenvoudig, maar krachtig gevoed, heeft zijn gelaat een heel anderen tint gekregen; daarenboven heeft hij een paar centen op zak om een sigaartje te koopen. Hoe gunstig steekt dat alles af bij de

omstandigheden, waaronder zoo menige andere knaap in zijn vroegere omgeving opgroeit....

Zoowel zijn uiterlijk als zijne verhalen van het leven aan boord mogen vermoedelijk dan ook wel als de aanleiding beschouwd worden, dat de opleidingsschepen hier en te Rotterdam, ondanks hun kortstondig bestaan, in zulk een goeden reuk staan bij ons volk, dat de aanvragen tot plaatsing voor de voorbereidende kweekschool, te Leiden, in den laatsten tijd de beschikbare ruimte overtreffen. Van Regeeringswege is men er reeds op bedacht eenige uitbreiding aan de bestaande gelegenheden te geven, zoodat het hier geankerde opleidingsschip, thans met 270 jeugdige koppen bemand, er weldra vierhonderd zal herbergen. Dank zij dien maatregel, kan in niet ver verwijderd tijdsbestek geheel in de behoefte aan matrozen en onderofficieren van Zijner Majesteits schepen worden voorzien uit de daar gevormde keurbende.

Dat laatste woord bevat inderdaad geen overdrijving; want het gehalte der jongelui is natuurlijk beter dan dat der ouderwetsche «oorlogsbonken», wier geestelijke en lichamelijke opvoeding dikwerf zoo goed als geheel verwaarloosd was. Het steekzinnetje «als de jongen niet wil oppassen, moet hij maar naar 't oorlogschip» begint dus gelukkig zijn kracht te verliezen; want ook daar kan men bij de aanmonstering thans kieskeuriger te werk gaan.

De jongelui onzer opleidingsschepen, die zijn ingericht volgens het voorbeeld der engelsche t r a d i n g s h i p s, worden, na te Leiden ontbolsterd te zijn, onderwezen in lezen, schrijven, rekenen, geschiedenis, aardrijkskunde, het kompas, de behandeling van het tuig en de wapenen, zang en gymnastiek.

De inrichting is in vier afdeelingen gesplitst. Zij blijven zes maanden in elke afdeeling, zoodat zij na verloop van twee jaar als ontwikkeld en meer beschaafd zeeman op 's lands vloot kunnen overgaan. In dien tusschentijd is hun geest vatbaar geworden voor edeler ontspanning dan zoo menige goedhartige maar rauwe varensgast kent. Schier ongemerkt hebben zij krijgstucht geleerd en, dank zij der beschavende omgeving aan boord, waarin zij als knaap worden opgenomen om die als jongeling te verlaten, ook

de kunst om zich gemakkelijk te bewegen. Ieder, die de Wassenaer bezoekt, ontvangt spoedig die overtuiging.

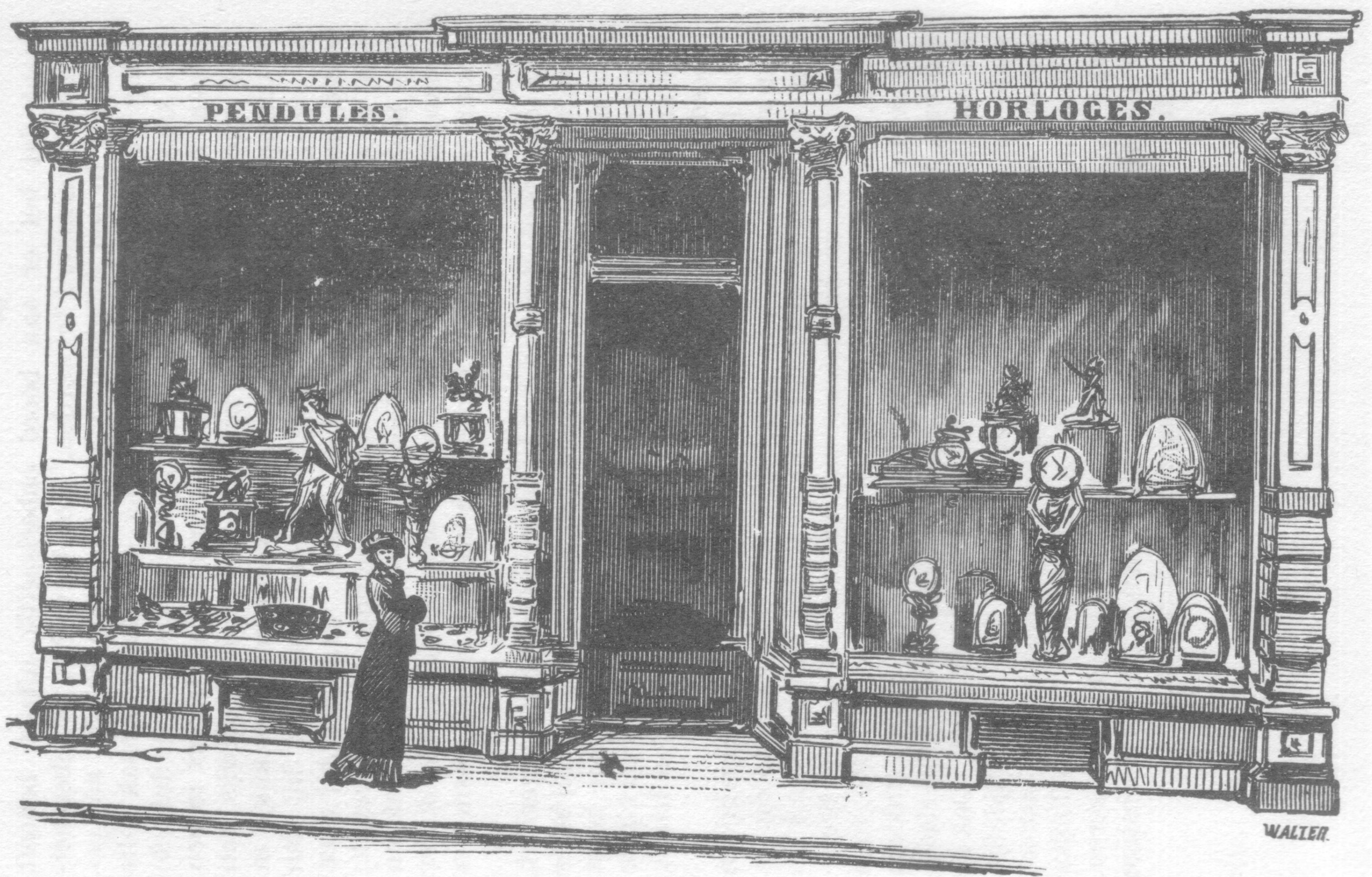
Met gepaste vrijmoedigheid weet de jongen zijn officieren te woord te staan of zijn belangen bij hen voor te dragen. Zijn geheele houding maakt een allergunstigsten indruk, wat zeker niet minder voor den uitstekenden geest der officieren als voor hem zelf pleit.

Het leven aan boord, de voeding, ligging, de straffen, alles is op de gewone zeemanswijze ingericht. De jongen eet uit den bak, schiet zich op in zijn hangmat enz. Zijn spijzen bepalen zich tot snert, grauwe erwten en groentesoep; tweemaal 's weeks krijgt hij, behalve eenige kleinere hoeveelheden, een pond vleesch en spek. Zijn ontbijt en avondmaal bestaat onderscheidenlijk uit kommiesbrood en gort, die hij, bij gemis aan boter, weet toe te bereiden op eene wijze, waarvan de beste huismoeder of de zuinigste keukenmeid zeker nog nooit gedroomd heeft. Hij geurt en kleurt ze met... koffie en maakt er «koeskoes» van door bijmenging van... azijn en suiker. Dat koeskoes vooral moet een ware versnapering wezen! Door twijfelaars is de proef gemakkelijk genoeg te nemen.

Bijzondere zorg wordt gewijd aan de reinhouding des lichaams. Voor den winter is het noodige aantal badkuipen voorhanden, terwijl des zomers gebruik wordt gemaakt van de zweminrichting, ten behoeve van de jongelui achter de Werf opgericht.

Voor de uitspanning wordt niet minder gedaan. Een aantal gezelschapsspelen en een kleine boekerij staan hun ten dienste. De officieren of andere weldenkenden bieden nu en dan een goochelpartij of schouwburgavondje aan. Wedstrijden op schaatsen, in 't zwemmen, roeien, in de gymnastiek enz. behooren evenmin tot zeldzaamheden. Zondags en om de veertien dagen 's woensdags kunnen de jongens op eigen gelegenheid uitgaan; terwijl zij een paar maal in 't jaar veertien dagen verlof kunnen krijgen. Met ouderlijke zorg wordt op hun zakboekje voor die dagen een »tegoed« voor hen gemaakt van de soldij, die *f* 8 's maands bedraagt.

Bij zijn tijdelijk verblijf in de ouderlijke woning zal de knaap voorzeker als een model van netheid kunnen gelden

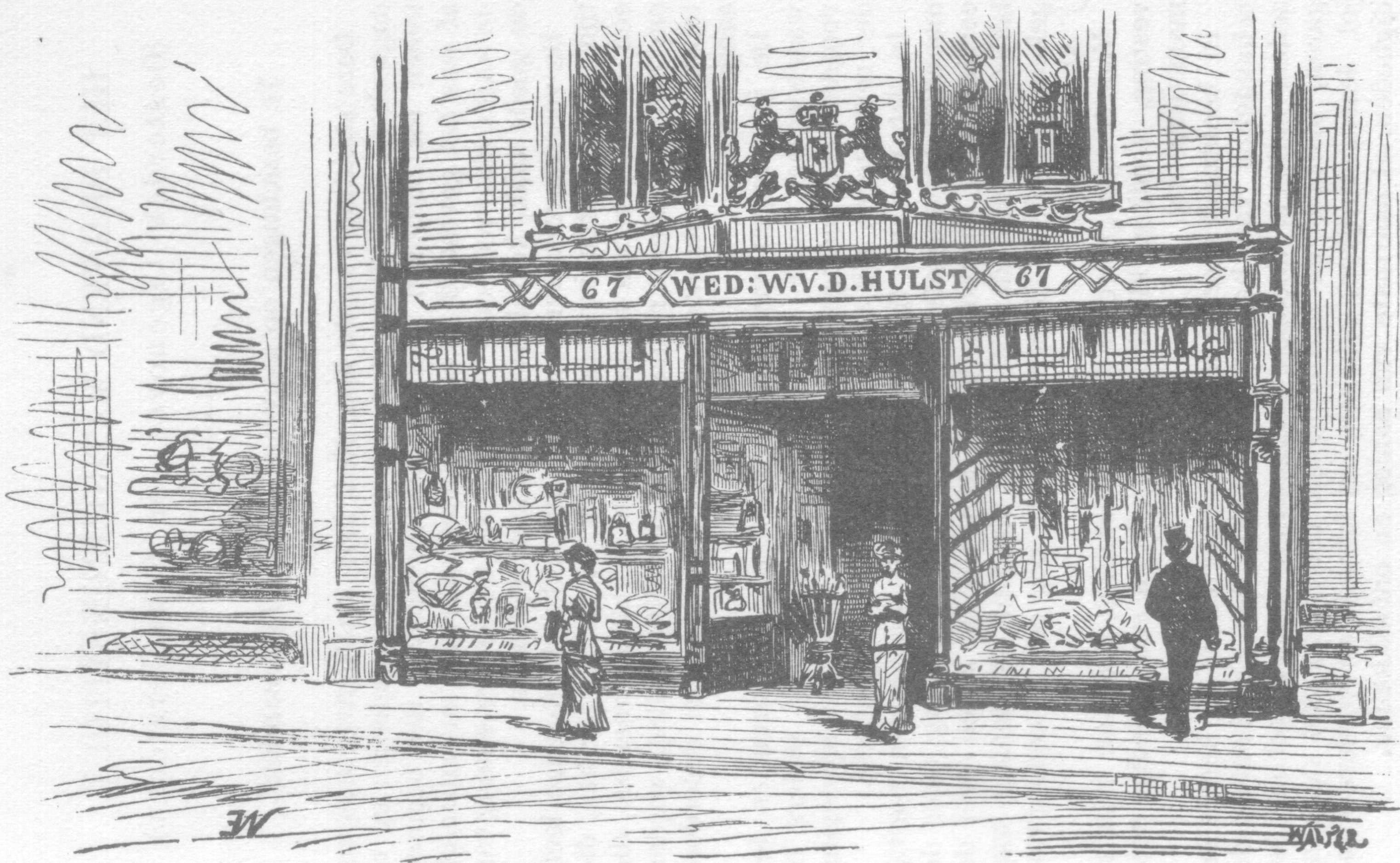
J. P. Kluyskens, Nieuwendijk, 116—118.

want dat het er aan boord onberispelijk uitziet, behoeft wel niet verzekerd te worden. Een toevallige of onbescheiden blik in een officiershut leert hem onmiddelijk, hoe gezellig een man van ontwikkeling en goeden smaak zelfs een kleine ruimte weet in te richten. Tusschen de dubbele glazen beschutting der tamelijk groote patrijspoort in een dier vertrekjes kan hij zelfs de bevallige groeiwijs van 't klimop leeren bewonderen. En wordt hem een kijkje in de »longroom« der officieren verleend, dan ziet hij den wand gestoffeerd met omlijste platen; dan slaat hij even aan voor de beeltenis van onzen beminden Prins Hendrik; dan beschouwt hij een fraai zilveren tafelmiddenstuk en glaswerk, beide met een adellijk wapen, een geschenk der nakomelingen van den beroemden zeeman, wiens naam het schip draagt.

In de school, waartoe het kuildek gedeeltelijk is ingericht, rust zijn oog op het borstbeeld van De Ruyter, dat hij ieder jaar op 29 April (den sterfdag) met een nieuwen krans helpt versieren, evenals het graf in de Nieuwekerk, waarbij de overste dan tot leering en stichting der jeugd een hartig woordje spreekt.

In het thans ontruimde machineruim vindt hij alles bijeen wat voor het praktisch gedeelte van 't onderwijs noodig is. Een volgetuigde driemaster en een paar onderdeelen (een groote mast en bramsteng) van wat meer afmeting, touwwerk, rekstokken, brug, ringen enz. De batterij, die, toen het schip nog in werkelijken dienst was, uit vijftig stukken bestond, telt er thans acht, namelijk vier 12 cM. achterlaad- en even zoovele middelbare dertigponders voorlaad. Ook de oude ziekenboeg is in stand gebouden voor zeer tijdelijk verblijf, daar bij ernstige gevallen 's Rijks hospitaal openstaat.

Kortom, voor lichaam en geest wordt op voortreffelijke wijze gezorgd, en de jongelui weten dat zeer te waardeeren. Er heerscht voortdurend een uitmuntende geest, en ernstige straffen behooren tot de hooge uitzonderingen.

Kalverstraat, 67

HET DRIJVEND MATROZENINSTITUUT.

(Oosterdok tegenover den Schreierstoren.)

Te bezichtigen op aanvrage bij den Kommandeur.

Deze stichting van de Kon. Ned. Zeil- en Roeivereeniging dagteekent uit 1849 en stelt zich ten doel jongelieden op te leiden tot matrozen voor de koopvaardij. Van den beginne af was het gevestigd in een of ander vaartuig, nu laatstelijk de «Ajax,» daarvoor door de regeering, ter ondersteuning van de goede zaak, kosteloos in bruikleen afgestaan.

De voorwaarden ter opneming zijn: 13- tot 16-jarige leeftijd voor eerstbeginnenden, en tot 20 jaren voor hen, die een of meer reizen hebben gedaan. Eerstbeginnenden, die om een of andere reden niet in de militie vallen, worden bijwijze van uitzondering ook na zestienjarigen ouderdom aangenomen.

De jongelingen verbinden zich voor vier jaren en ter waarborging dezer overeenkomst wordt door ouders of voogden een geringe som gestort, die later, met bijvoeging der rente tegen vijf ten honderd, wordt terugbetaald.

In dat vierjarig tijdsbestek varen de jongelieden veertig maanden buitengaats onder toezicht der instelling. Over de eerste dertig maanden wordt hun alsdan 10 en over de laatste tien maanden 25 procent van hun verdiensten toegekend, terwijl zij bij eervol ontslag nog een belooning van *f* 30 ontvangen.

Voor 't overige wordt door de instelling voorzien in huisvesting, voeding, kleeding, onderwijs en een volledige zeemansuitrusting.

In hoofdzaak wordt onderwijs gegeven in de kennis en behandeling van het tuig, benaming der rondhouten, de zeilen, splitsen, knoopen, hangmatten, naaien, schiemansgaren, platting- en mattenmaken, het roeien met sloep en jol, lezen, schrijven, rekenen, het kompas en verdere kundigheden, al naarmate van aanleg en ontwikkeling.

De instelling vraagt niet naar geloofsbelijdenis en stelt ieder harer kweekelingen in staat zijn godsdienstplichten naar eisch waar te nemen. Zij waakt zelfs voor de behoorlijke vervulling daarvan.

Ook voor ontspanning wordt zorg gedragen. Aan boord bevindt zich een kleine boekerij en een aantal spelen, waarvan het kaartspel naar oud scheepsgebruik is uitgezonderd. De jongelieden krijgen zaterdags en zondagmiddags vrijheid om naar wal te gaan en bezoeken b. v. geregeld, onder geleide van den stuurman, de volksvoordrachten, waarbij hun door het bestuur een eereplaatsje, in de onmiddellijke nabijheid des sprekers, wordt toegekend.

Het verblijf aan boord is natuurlijk geheel op zeemansvoet ingericht. Het «overal-maken» (opstaan) geschiedt al naar gelang van het jaargetij te 5, 5½, 6 en 6½ uur, terwijl men 's winters om 8, zomers om 9 uur naar kooi gaat. Om 8½, 12 en 7 uur wordt geschaft. Iedere jongen krijgt driemaal 's weeks een half pond rundvleesch en even zoo dikwijls een gelijke hoeveelheid spek. Vrijdags wordt, ten behoeve der Katholieken, gevast... met stokvisch.

Het dagelijksch beheer is, onder toezicht van kommissarissen, opgedragen aan een kommandeur, stuurman, bootsman en kok.

Het lager en godsdienstonderwijs wordt op bepaalde uren door daartoe afzonderlijk aangestelde onderwijzers gegeven, voor zoover daarin, wat het laatste betreft, niet op andere wijze door het kerkgenootschap, waartoe de jongelieden behooren, moet worden voorzien.

Onder de jongelui aan boord heerscht een prettige geest, en 't is opmerkelijk hoe gauw menige knaap, die soms tamelijk verwaarloosd wordt opgenomen, tot een handig bakzeuntje en kloeken varensgezel wordt hervormd. Trouwens, bij de wedstrijden der Zeil- en Roeivereeniging, als de «Ajax» wordt verhaald om feestelijk getooid op stroom te liggen en de saluutschoten te lossen, heeft men gelegenheid de jongens van het matrozenschip gade te slaan. Dan immers kampen zij, kranig uitgedost, om een opzettelijk voor hen uitgeloofden prijs en uit de krachtige en sierlijke manier, waarop zij roer en roeispaan hanteeren, blijkt dan voldoende, dat men met jongens van Jan de Wit te doen heeft.

Sinds 1 Mei 1875 heeft het Matrozeninstituut een eigen ondersteuningsfonds. Vóór dien tijd bestond in dit opzicht een overeenkomst met het Weldadig Zeemansfonds van Zeemanshoop, doch de tegenwoordige inrichting levert bij gelijke waarborgen meer voordeelen op. Zoo zijn kommissarissen bij voortduring bedacht op het welzijn hunner kweekelingen.

De instelling telt er thans een twintigtal. Gedurende haar 30-jarig bestaan vormde zij reeds ongeveer 1100 flinke zeelui, die aan tucht gewend waren en het voornaamste geleerd hadden vóór zij het ruime sop kozen. Menig hunner bracht het dan ook, door getrouwe aankweeking van de goedgelegde kiemen, tot stuurman, ja tot gezagvoerder. Hun namen staan met eere in de jaarboeken der instelling vermeld, en bij voortduring leenen kommissarissen en leden der vereeniging, voor een groot deel zelf reeders, gaarne de hand om hen, die vooruit willen, ook vooruit te helpen.

HET ZEEMANSHUIS.

(Kadijk.)

Dit omvangrijke gebouw werd in 1856 opgericht door eenige vrienden van Janmaat, met het doel om het verblijf aan wal zoo gemakkelijk en aangenaam mogelijk te maken.

Het huis geeft een vroolijk uitzicht op het IJ, de Prins Hendrikkade en het Dok, en bevat ruime zalen, badinrichting en afzonderlijke slaapkamers, benevens biljart, kegelbaan, boekerij en andere middelen van tijdverdrijf.

Het is opengesteld voor alle zeelieden, tegen een kostgeld van: eerste, tweede en derde stuurlieden en scheepsdokters *f* 1.25; boots- en timmerlieden, matrozen, lichtmatrozen en jongens *f* 1 daags.

Hiervoor geniet men kost en inwoning, eene afzonderlijke kamer, waarin bed met kussens, dekens en lakens, eene tafel, stoel, waschgereedschap en gaslicht.

Viermaal daags wordt er geschaft. Ieder kan tegen billijk tarief zijn goed gewasschen krijgen.

Goed, geld en andere waarden kunnen aan den bestuurder in bewaring worden gegeven; evenzoo bestaat er gelegen-

heid om goederen, die men op reis niet wenscht mede te nemen, tegen behoorlijk bewijs achter te laten, terwijl overgeschoten gelden, desverlangd, op rente worden uitgezet.

Aan zeelieden, die van de reis terugkomen en hunne afrekening nog niet ontvangen hebben, kan de bestuurder een voorschot geven.

Ten allen tijde, hetzij dag of nacht, kunnen de gasten het huis in- en uitgaan, wanneer en zoo dikwerf zij dat verlangen.

In de inrichting is een zeevaartkundige school gevestigd ten dienste van alle zeelieden, zoowel in- als uitwonenden. Leergeld *f* 4 's maands met inbegrip van het onderwijs in de kennis van het stoomwerktuig, waarvoor model-machines aanwezig zijn.

DIAMANTSLIJPERIJEN.

Te bezichtigen op aanvrage bij de eigenaars.

De bewerking der diamant vormt hier ter stede een tak van kunst-nijverheid, door geen stad of land ter wereld overtroffen; daarom wezen de beoordeelaars der eerste parijsche wereldtentoonstelling van Amsterdam een gouden eerepenning toe voor hare diamantslijperijen. Het vak bloeit hier reeds van oudsher. Mogen de eenmaal beroemde mijnen van Golkonda in Hindostan nog slechts weinig opleveren, uit Brazilië en Borneo vindt de aanvoer geregeld plaats. De hoofdbron echter is »de Kaap.« Vandaar dat de diamantbewerkers, wier beste hoop door de Kaap de Goede Hoop is verwezenlijkt, door de spraakmakende gemeente eenvoudig als »kapers« worden aangeduid. En fluistert men u in den omtrek van Berlijn, in een uitgebreid met lusthoven gestoffeerd park, iets in het oor van »Gründer,« hier ter stede, voornamelijk in de buurt van de Sarphatistraat kan men u vrijelijk op menige fraaie woning wijzen, door den nijveren Kaper eerlijk verdiend. Vooral de jaren 1870—1876 waren bijzonder voorspoedig. Geen wonder derhalve dat het vak allengs meer beoefenaren trok, en het aantal fabrieken hand over hand toenam.

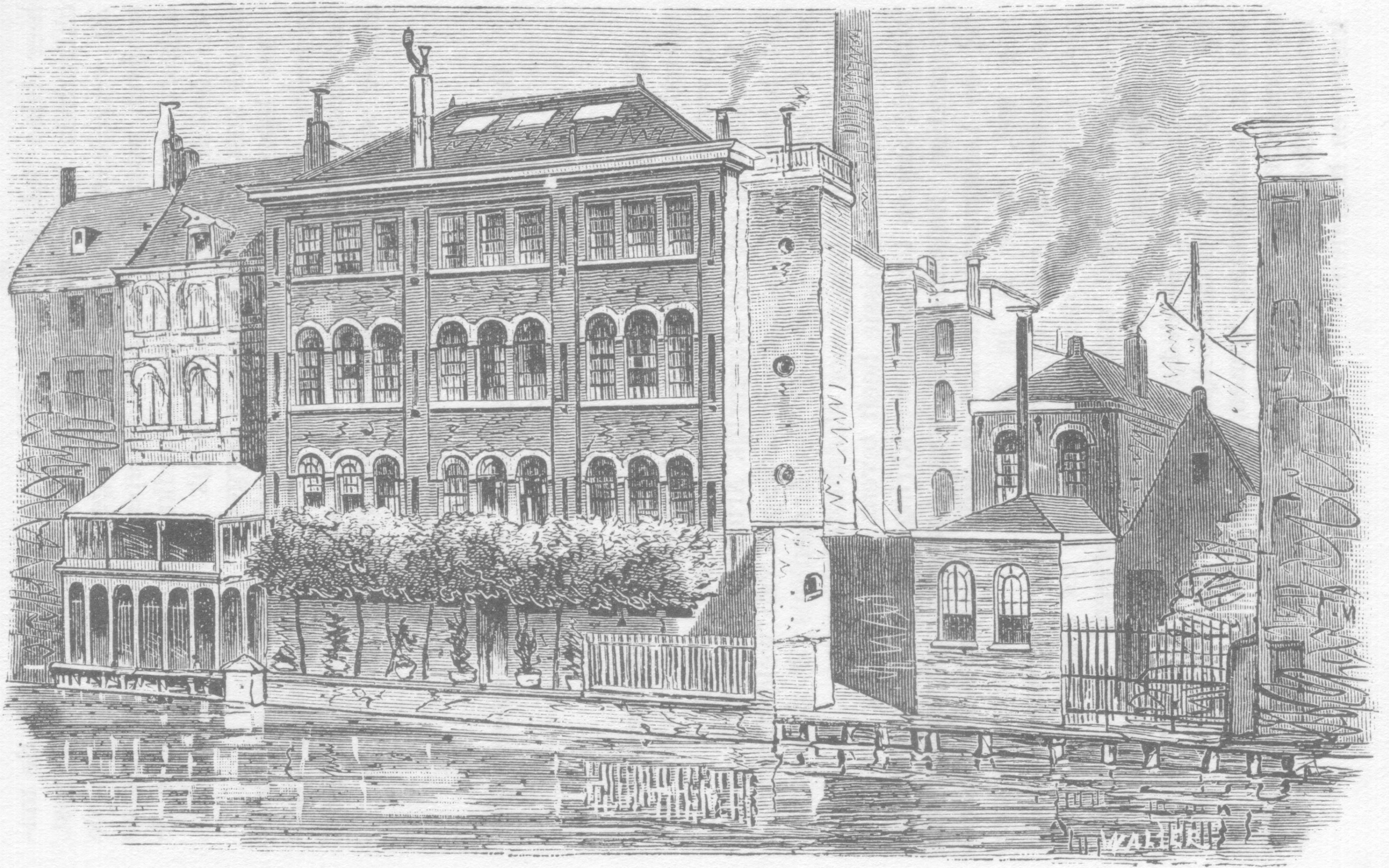
Amsterdam bezit tegenwoordig niet minder dan twintig

stoom-diamantslijperijen, waar ruim tweeduizend personen dagelijks werkzaam zijn. Aanvankelijk geschiedde de bewerking der diamant bij den werkman aan huis, die dan een jongen in zijn dienst had om zijn molen — slijpschijf — in beweging te houden. Thans zijn de groote diamantkooplieden tevens eigenaars van fabrieken, waar de werklieden een molen huren.

De inrichting van de firma M. E. COSTER in de Zwanenburgerstraat, dagteekent van het jaar 1852. Daar werden het eerst de verschillende bewerkingen van den diamant, — het kloven, snijden en slijpen — in één gebouw vereenigd. Het achtergebouw, op ons plaatje afgebeeld, bevat plaats voor 216 slijpers. De schijven worden in beweging gebracht door een stoommachine van middelbare drukking en veertig paardekracht. In het jaar 1865 werd door dezelfde firma een tweede fabriek geopend, waarin meisjes onderwijs ontvingen in het snijden en slijpen van fijne roosjes, — een poging die met den besten uitslag is bekroond, doordien een aantal vrouwen zoodoende het middel werd verschaft om in haar onderhoud te voorzien.

Aan deze fabriek werd, op aanwijzing van den engelschen natuurkenner Brewster, het slijpen van den wereldberoemden koh-i-noer (berg des lichts) opgedragen. De toenmalige eigenaar der inrichting, nu wijlen de heer M. E. Coster, zond twee meesters in 't vak, met name Fedder en Voorsanger, naar Londen, waar de bewerking ten huize van den hofjuwelier Garrard plaats vond. Na afloop van dien arbeid werd beiden een zilveren sieraad vereerd, met een afbeelding van den koh-i-noer in 't midden en het opschrift: «Aangeboden door den heer Garrard aan de heeren Fedder en Voorsanger ter herinnering aan het slijpen van den koh-i-noer, begonnen 16 Juli en geëindigd 7 Sept. 1852.»

Was tot dusver sprake van een der oudste fabrieken, een der nieuwste is de diamantslijperij der firma METZ & CITROEN in de Rapenburgerstraat n°. 53. Opmerking verdient hetgeen hier gedaan is voor de veiligheid van personen en goederen. In de eerste plaats heeft elke verdieping een brandkraan met slang, welke zoo noodig terstond in werking kan worden gebracht. De assen en raderen zijn alle met ijzeren bedekkingen voorzien, zoodat ongelukken

Diamantslijperij.

hier bijna tot de onmogelijkheden behooren. Bij de machinerieën heeft men de nieuwste vindingen toegepast. Zij verzekeren een snellen en geregelden gang aan de schijven, waarop de diamant geslepen wordt. Ook is in deze slijperij eene groote ijzeren brandkast aanwezig, waarin de werklieden, ieder in afzonderlijk gesloten binnenkastjes, hunne kostbaarheden kunnen bergen.

Als bijzonderheid zij hier nog bij vermeld dat een groot gedeelte van den ruwen diamant in deze inrichting wordt verwerkt, waaronder zeer vele kostbare steenen van zeer zuiver water, bijzondere vorm en grootte.

WELDADIGE INSTELLINGEN.

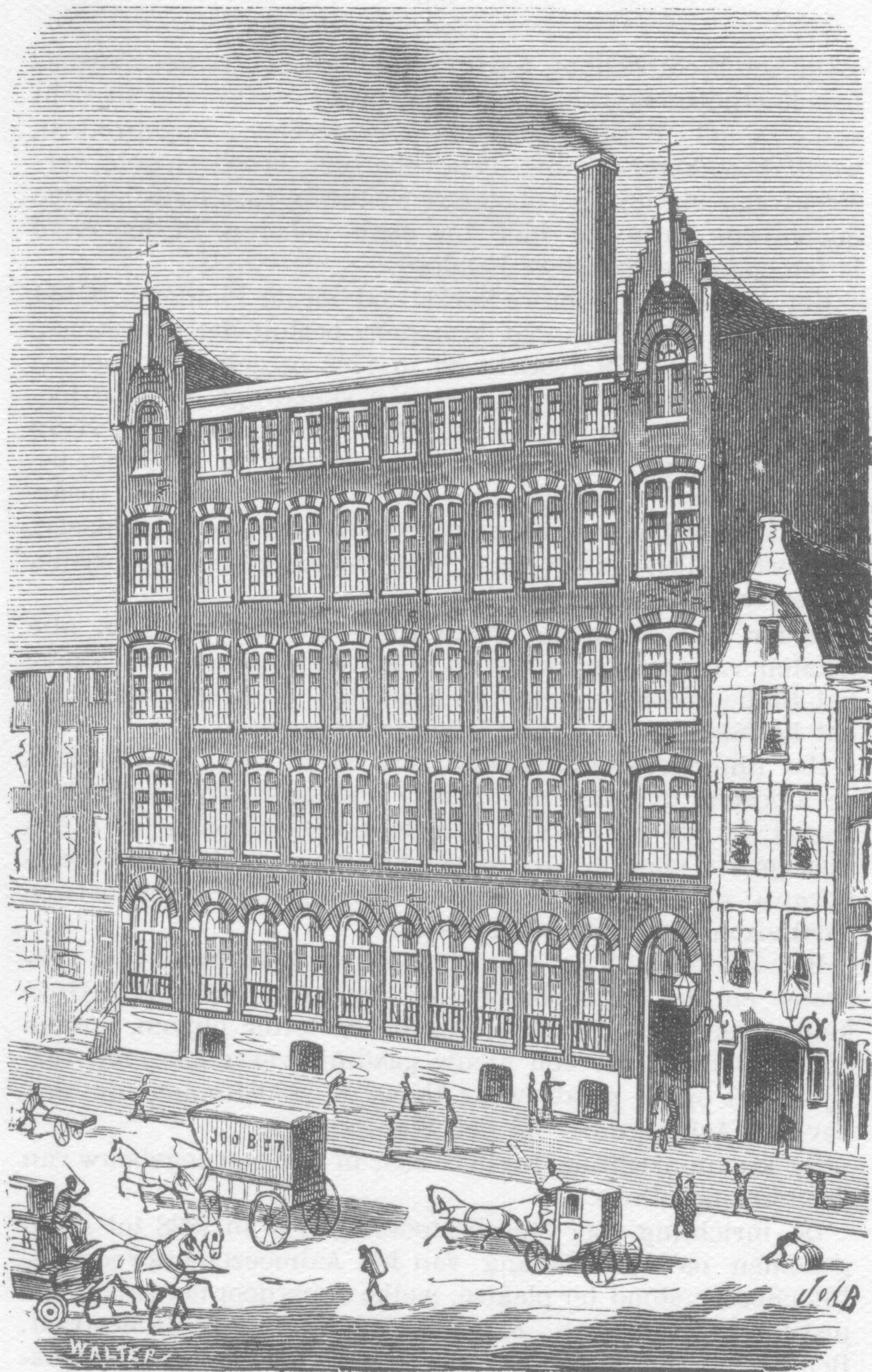
De armenzorg is te verdeelen in: *a.* gemeentelijke; *b.* diakonale; *c.* partikuliere.

a. GEMEENTELIJKE ARMVERZORGING.

Het Burgerlijk Armbestuur, door den Gemeenteraad benoemd, bestaat uit twintig leden onder voorzitterschap van den wethouder voor de zaken van het armwezen.

Kommissiën uit het Burgerlijk Armbestuur zijn belast met het beheer der stedelijke instellingen van weldadigheid, t. w.: 1°. het Weduwenhof; 2°. het Armenhuis; 3°. de gasthuizen; 4°. de inrichting voor stadsbestedelingen.

De eerste kommissie heeft tevens de bedeeling der huiszittende armen tot haren werkkring. Het gebouw, waar het voormalige Huiszittenhuis was gevestigd (Prinsengracht bij de Leliegracht) en dat in 1649 werd gesticht, bestaat nog wel, maar is in Juni 1873 in gebruik genomen als hoofdwacht voor de brandweer. In overeenstemming met de letter en den geest der wet tot regeling van het armbestuur, wordt ondersteuning verleend aan behoeftigen, die geen onderstand van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kunnen erlangen, en slechts bij volstrekte noodzakelijkheid. De personen, die daartoe in aanmerking komen, ontvangen, naar gelang van de behoeften, geld, voedsel en kleedingstukken, beddegoed, brandstoffen, genees-, heel- en verloskundige hulp, doodkisten en begrafenis.

Diamantslijperij.

Op het Weduwenhof, Karthuizerstraat, achter het voormalige Karthuizerskerkhof, een gebouw in 1650, onder toezicht van Daniël Stalpaert, stadsbouwmeester, opgetrokken, wordt kostelooze woning, benevens turf, brood en geld, verstrekt aan vijftigjarige of oudere weduwen en aan zestigjarige ongehuwde vrouwen hier ter stede geboren. In den regel is het getal bewoonsters honderd.

Het Armenhuis, Nieuwe Kerkstraat bij de Plantage, is het voormalige Werkhuis, dat krachtens besluit der vroedschap van 5 Januari 1779 gesticht en in 1782 in gebruik genomen werd. Deze instelling is een van stadswege geopend toevluchtsoord voor allen, die, tijdelijk van middel van bestaan en huisvesting beroofd, daar dak, voeding en kleeding, benevens arbeid vinden, zooals weven, breien, pluizen (paardenhaar), pluksel maken, vlechten (strooien fleschomhulsels), sorteeren (rijst, suiker enz.). Gemiddeld driehonderd zielen is de bevolking sterk.

Onder de benaming «gasthuizen» worden verstaan alle lokalen van gemeentewege tot ziekenverpleging aangewezen: het Binnengasthuis, het Buitengasthuis, de kraaminrichting, het hospitaal in de Lange Leidschedwarsstraat.

Het Binnengasthuis bevindt zich op de plek, waar tot 1578 de kloosters der oude en nieuwe nonnen stonden, en beslaat vooral na de uitbreiding van de laatstverloopen jaren een zeer groote oppervlakte, ingesloten tusschen den Kloveniersburgwal en de Oude Turfmarkt. Jaarlijks worden in die twee gasthuizen 5000 lijders verpleegd.

Het Buitengasthuis, in 1630 gebouwd, in April 1732 verbrand en daarna herbouwd, zal, indien de daartoe betrekkelijke raadsbesluiten niet een doode letter blijven, worden opgeheven en door een nieuw gasthuis vervangen, dat verrijzen zal op de plaats, waar thans de stadstimmertuin zich bevindt, Achtergracht bij het Weesperplein.

De kraaminrichting bevindt zich in een nevengebouw van het binnengasthuis.

De inrichting voor stadsbestedelingen is in 1828 tot stand gekomen na de opheffing van het Aalmoezeniersweeshuis. Dit gebouw stond ter plaatse, welke thans door het paleis van justitie is ingenomen, Prinsengracht bij de Leidschestraat. Belendende dit paleis bevinden zich de lokalen voor de stads-

Kalverstraat, 97.

bestedelingen. Deze zijn: kinderen nog geen 17 jaar oud, ouderloos (hetzij de ouders dood zijn of hen verlaten hebben), of te vondeling gelegd. De ter opneming toegelaten kinderen worden verpleegd òf in het gesticht, òf bij minnen alhier, òf bij familiën of bekenden, hetzij met een toelage aan deze, hetzij kosteloos, òf ten platten lande uitbesteed. Bij ontslag, in den regel wanneer de bestedelingen meerderjarig zijn geworden, zijn de meesten in staat door het uitoefenen van een ambacht of bedrijf een middel van levensonderhoud te vinden. Het getal kinderen onder beheer dezer administratie is ongeveer vijfhonderd.

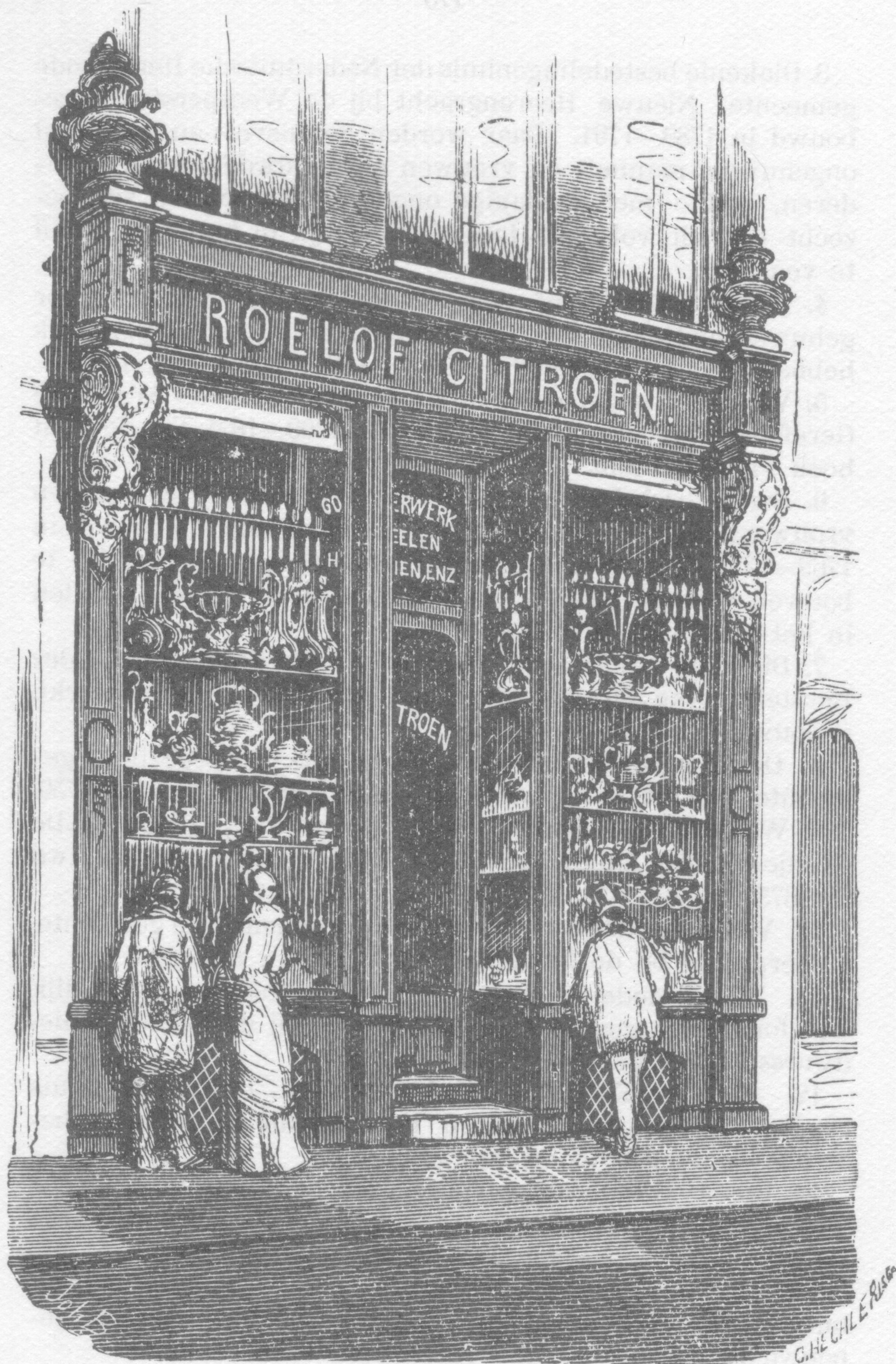
Het Burgerweeshuis is insgelijks een gemeentelijke instelling van weldadigheid, maar staat niet onder het beheer het Burgerlijk Armbestuur. De regenten worden echter door den Gemeenteraad benoemd. Dit gesticht heeft zijn oorsprong te danken aan een gift, ten jare 1520, door Haasje Claeszdochter in 't Paradijs geschonken, welke eenige haar in eigendom toebehoorende huisjes in de Kalverstraat afstond om tot huisvesting en opvoeding van acht arme weeskinderen te dienen. Na 1580 werd het gesticht overgebracht naar het voormalige St.-Luciën-klooster, het nog bestaande gebouw, Kalverstraat. In dit weeshuis worden opgenomen behoeftige, wettige, ouderlooze kinderen, wier ouders of de langstlevende hunner door inschrijving in het door regenten gehouden register, het recht hebben verworven om hunne na te laten kinderen te doen opnemen.

b. DIAKONALE EN PARTIKULIERE ARMVERZORGING.

Elk kerkgenootschap heeft zijn gesticht voor weezen en oude lieden, doch enkele, zooals de israëlietische en eenige katholieke, zijn niet diakonale, maar partikuliere instellingen.

1. Diakenie-weeshuis der Nederduitsche Hervormde gemeente: Amstel, hoek Zwanenburgerstraat, gebouwd in 1657. Met behoud van dit gesticht is een tweede van gelijke strekking en voor dezelfde diakenie in aanbouw op de Stadhouderskade bij het Vondelpark.

2. Diakenie oude mannen- en vrouwenhuis der Nederduitsche Hervormde gemeente: Amstel tusschen de Heeren- en de Keizersgracht, gebouwd in 1681—1683.

Kalverstraat, 1.

3. Diakenie bestedelingenhuis der Nederduitsche Hervormde gemeente: Nieuwe Heerengracht bij de Weesperstraat, gebouwd in 1789—1791. Daar worden gehuisvest en verpleegd ongehuwde mannen en vrouwen en gehuwden zonder kinderen, welke met zoodanige ongeneeslijke kwalen zijn bezocht dat zij volstrekt buiten staat zijn in hun onderhoud te voorzien.

4. Diakenie-Corverhof, van meergenoemde gemeente, voor gehuwde oude lieden die nog een inkomen van *f* 3 per week hebben. Nieuwe Heerengracht bij de Weesperstraat, 1721.

5. Wees- en oude mannen- en vrouwenhuis der Waalsche Gereformeerde gemeente: gebouwd in 1669—1671, Vijzelgracht hoek Prinsengracht.

6. Evangelisch-Luthersch diakenie wees-, oude mannen- en vrouwenhuis, Muidergracht bij de Plantage, gebouwd in 1769—1772. Het voornemen bestaat een nieuw gesticht te bouwen voor de weezen; de oude lieden en de zieken zullen in het bestaande verpleegd worden.

7. Diakenie wees-, oude mannen- en vrouwenhuis der Hersteld Evangelisch Luthersche gemeente, Heerenmarkt, gebouwd in 1826.

8. Oude vrouwenhuis der Vereenigde Doopsgezinde gemeente: Kerkstraat bij de Reguliersgracht, gebouwd in 1759.

9. Weeshuis der Doopsgezinde Collegianten, genaamd »De Oranje-appel,« Huidenstraat bij de Heerengracht, gebouwd in 1675.

10. Weeshuis der Remonstransch Gereformeerde gemeente, Keizergracht bij de Prinsenstraat, gebouwd in 1801.

11. Wees-, oude mannen- en vrouwenhuis der Christelijk Gereformeerde gemeente, Bloemgracht bij de tweede Leliedwarsstraat, 1864.

12. Roomsch-Katholiek oude mannen en vrouwenhuis St.-Jacob, Plantage, gebouwd in 1865, uit een daartoe bestemd legaat van baron van Brienen.

13. Roomsch-Katholiek burger oude mannenhuis, onder de zinspreuk «Brentano's steun des ouderdoms», Heerengracht bij de Utrechtschestraat, opgericht in 1821—1825.

14. Roomsch-Katholiek burger oude vrouwenhuis Vredenburgh, Oudezijdsvoorburgwal bij de Vredenburgsteeg, gebouwd in 1836.

15. Roomsch-Katholiek gesticht van Liefde St. Bernardus, Oude Turfmarkt, 1843, voor oude mannen en vrouwen.

16. Roomsch-Katholiek jongensweeshuis: Lauriergracht 1701.

17. Roomsch-Katholiek maagden- of meisjesweeshuis, Spui, 1570, herbouwd in 1787.

18. Gesticht van Weldadigheid: Aloysius gesticht, Elandstraat bij de Baangracht, 1846.

19. Nederlandsch-Israëlietisch jongensweeshuis, Zwanenburgerstraat, 1862, (ter vervanging van in het vroegere gesticht, 1836, in dezelfde straat.)

20. Nederlandsch-Israëlietisch meisjesweeshuis, Rapenburgerstraat, 1861.

21. Nederlandsch-Israëlietisch oude mannen- en vrouwenhuis. Nieuwe Kerkstraat, 1879 (na van 1833 op de Nieuwe Keizersgracht te hebben gestaan).

22. Nederlandsch-Israëlietisch ziekenhuis: ter vervanging van het oude, in aanbouw op de Nieuwe Keizersgracht bij de Muidergracht.

23. Portugeesch-Israëlietisch jongensweeshuis, Joden-Breestraat 1817, herbouwd 1862.

24. Portugeesch-Israëlietisch meisjesweeshuis: Nieuwe Prinsengracht bij den Amstel, 1872.

25. Portugeesch-Israëlietisch Oude Mannenhuis, Nieuwe Heerengracht, 1798.

26. Portugeesch-Israëlietiesch Oude Vrouwen- en Ziekenhuis, Rapenburgerstraat, 1834.

Zeer groot is het aantal hofjes voor belijders van verschillende gezindten, alwaar aan ouden van dagen huisvesting en verzorging òf geheel kosteloos òf tegen voldoening van een kleine tegemoetkoming, verschaft worden. Tot de oudste behooren: *a.* voor protestantsche kerkgenootschappen; Anslo's hofje, Egelantierstraat bij de Prinsengracht, 1626; — Trompettershofje, Anjelierstraat, 1629; — Rapenhofje, Palmgracht, 1648; — de huisjes van Bosch, Boschhofje, Palmgracht, 1648; — Venetia, Maarloopshofje, Elandstraat, 1650; — Konijnenhofje, Konijnenstraat, 1660; — Suykerhofje, Lindengracht, 1670; — Grillshofje, Weteringdwarsstraat, 1680; — Deutzenhofje, Prinsengracht, tusschen de Spiegel- en de Vijzelstraat, 1695; — van Brantzen-Rushofje, Nieuwe Keizers-

gracht, 1733; — van Beeckshofje, Schuiermakersgang, Anjelierstraat 1734; — Rijpenhofje, Rozengracht, 1737; — Zwaardvegershofje, Tuinstraat, 1738; — Rozenhofje, Rozengracht, 1744; — Fontaineshofje, Keizersgracht bij de Brouwersgracht, 1753, enz.; — *b.* voor het roomsch-katholieke kerkgenootschap: Lindenhofje, Lindengracht; — Zevenkeurvorstenhofje, Tuinstraat, beiden in het begin der 17e eeuw gesticht; — St. Andrieshofje, Egelantiersgracht, 1617; — Swigtershofje, Amstel bij de Halvemaansteeg 1746; — Nieuwe Suikerhofje, Prinsengracht' tusschen de Ree- en de Berenstraat, 1755; — Gebouw van Barmhartigheid, Nieuwe Keizersgracht bij de Weesperstraat, 1774; — Brienen's gesticht «De Ster,» Prinsengracht over de Noordermarkt 1804.

Ook bevindt zich te Amsterdam een erkend geneeskundig gesticht voor krankzinnigen, aan de Nieuwe Keizersgracht bij de Muidergracht, bestemd voor Israëlieten.

Voorts behooren tot de rubriek instellingen van weldadigheid:

Genootschap ter bevordering van de koepok-inenting aan minvermogenden, opgericht 20 September 1803. De behoeftigen die hunne kinderen daar laten inenten, ontvangen een toelage in geld.

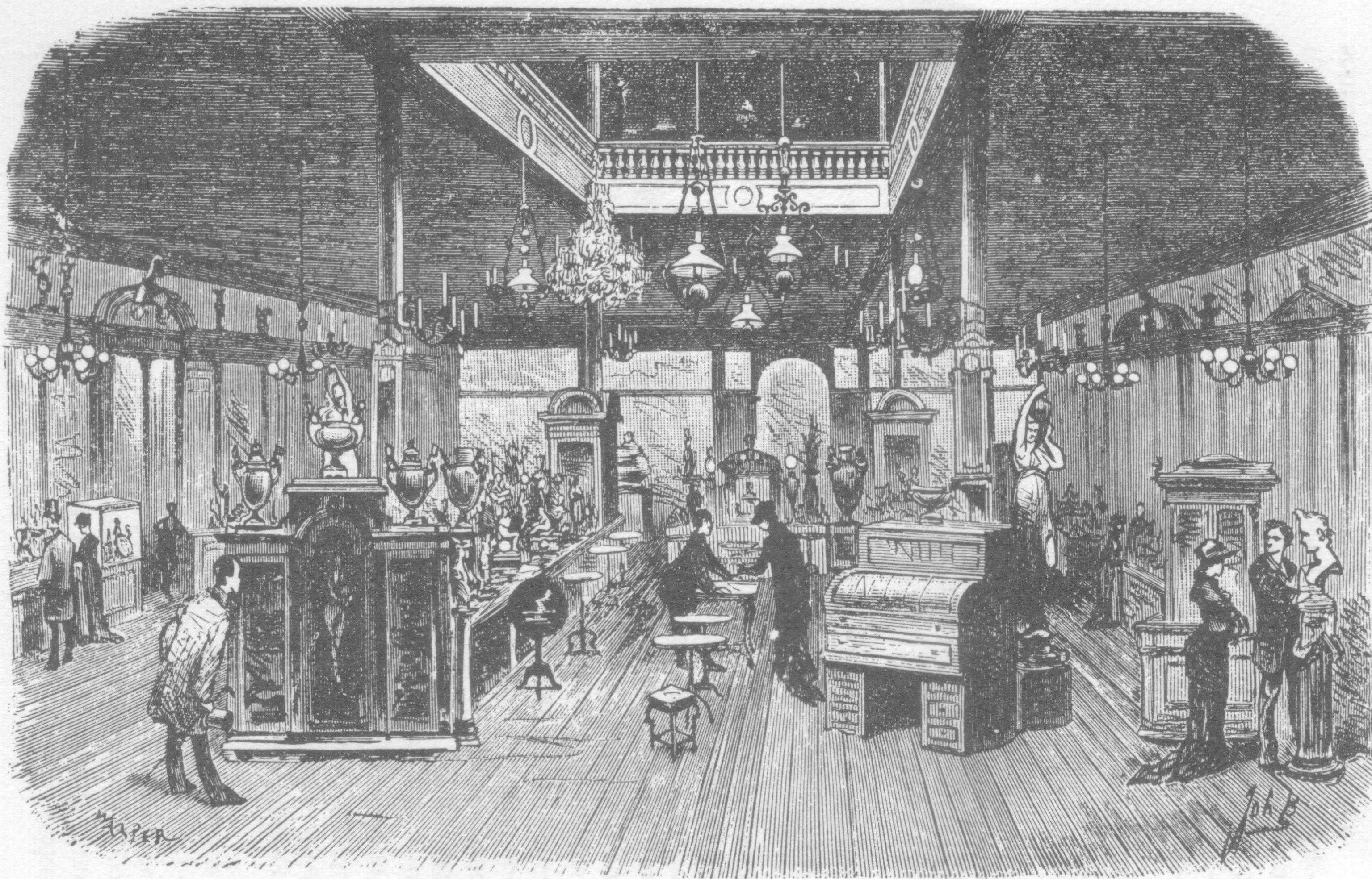
Amsterdamsche Vereeniging tot het bouwen van arbeiderswoningen, opgericht 1 Mei 1875. Zij stelt zich ten doel: het bouwen, het verhuren en het zoo mogelijk verkoopen van woningen voor den arbeidersstand.

Vereeniging ten behoeve van de arbeidersklasse, opgericht in 1852. Haar doel is, goede en geschikte woningen, tegen billijken huurprijs, te verschaffen aan deze klasse.

Vereeniging «Salerno» tot verbetering van de huisvesting der mingegoede volksklasse; 1852. Met gelijk doel als de «Amsterdamsche Vereeniging» boven genoemd.

Gesticht ter behandeling van ooglijders, 1873. Spinozastraat, met stationaire kliniek en ambulatorische kliniek. Verpleging van inzonderheid onvermogenden in het gesticht, en behandeling van de zoogenaamd «loopenden», alleen minvermogenden.

Bischoffsheimsvereeniging, 13 Nov. 1867. Door wijlen den heer L. R. Bischoffsheim opgericht ter blijvende herinnering van het verwerpen, in Juni 1863, door de Tweede Kamer der

C. Cossa, Kalverstraat hoek Olieslagersteeg.

Staten-Generaal, van het traktaat met Zwitserland, welke verwerping een gevolg is geweest van het niet gelijk stellen van alle gezindten in dat land. Deze instelling verstrekt aan de mindere klasse, zonder onderscheid van geloofsbelijdenis, voorschotten tegen een rente van 4 pCt. 's jaars, en verhuurt woningen tot een matigen huurprijs. Kantoor: Passage Wijnand Fockink.

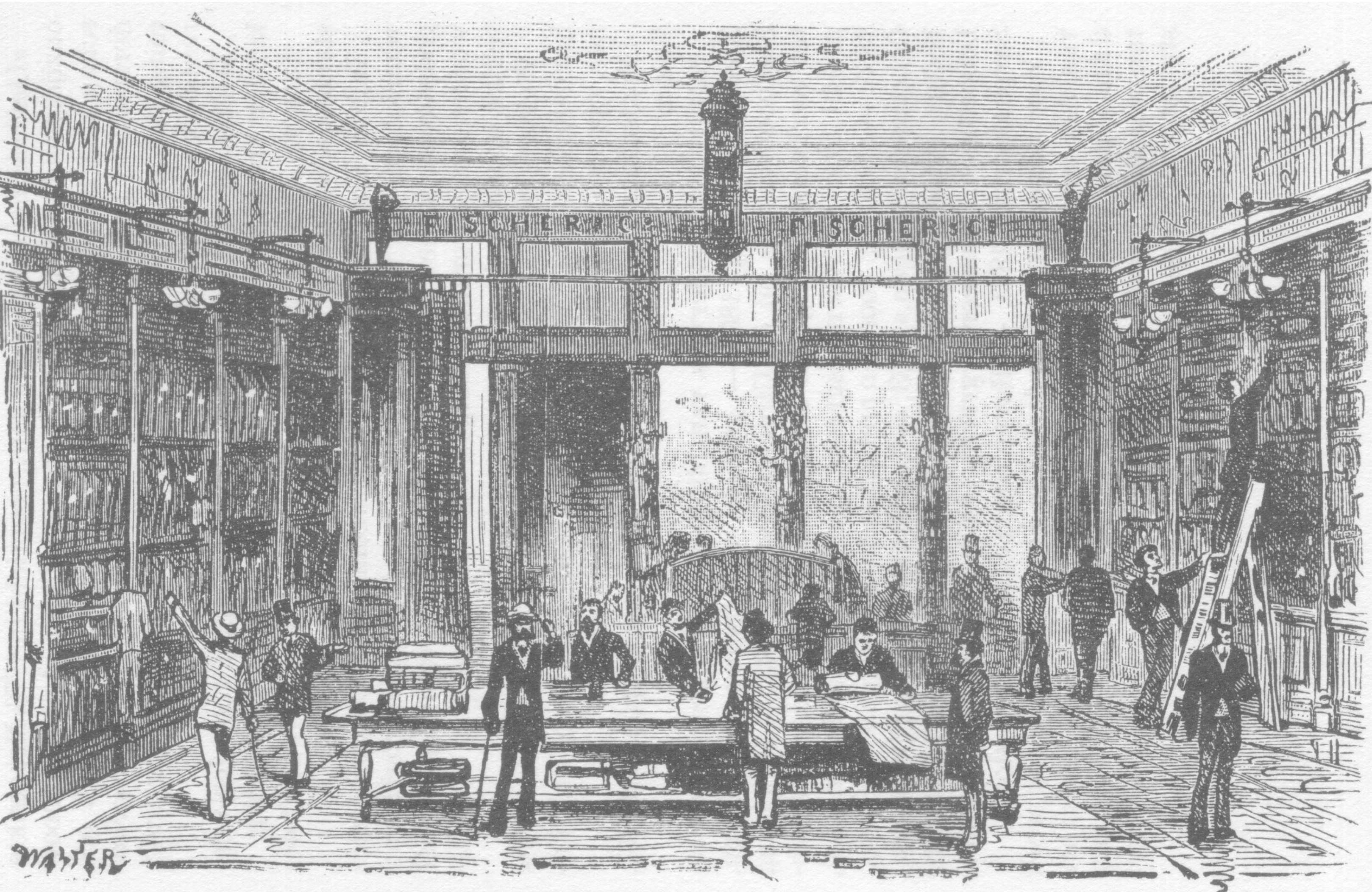
Zedelijk lichaam Charitas, 21 Januari 1852, opgericht door wijlen mr. S. P. Lipman. Werkkring: 1°. jaarlijks aan drie weduwen, eene Katholieke, eene Protestantsche en eene Israëlietische, uitkeeren *f* 50; 2°. jaarlijks aan zes jongens en vier meisjes, verdeeld naar de kerkgenootschappen en die van stadswege lager onderwijs genieten, premiën van *f* 20 à *f* 30 ieder, toekennen; deze premiën worden op de spaarbank geplaatst; de begiftigden ontvangen op hun 21ste jaar het kapitaal met de rente, en blijven tot dien tijd onder het patronaat van leden der vereeniging; 3°. beurtelings aan een katholieken, aan een protestantschen en aan een israëlietischen jongeling, die onbemiddeld zijn, de middelen verschaffen om in een der geleerde vakken, godgeleerdheid uitgezonderd, te worden opgeleid; 4°. jaarlijks aan drie behoeftige huisgezinnen, uitmuntende door zindelijkheid, netheid en orde, een premie van *f* 50 toekennen.

Noord-Hollandsche Vereeniging «Het Witte Kruis,» ter afwering van epidemische ziekte en tot hulpbetoon tijdens epidemiën.

Floralia. Deze Vereeniging heeft ten doel bij de arbeidende klasse den lust tot het kweeken van planten op te wekken en daardoor tot hare ontwikkeling mede te werken. Jaarlijksche tentoonstelling met prijzen, premiën en kinderfeesten.

Volksgaarkeukens: Spuistraat, Utrechtsche Dwarsstraat, Pijlsteeg, Wittenburgergracht, opgericht door de Maatschappij tot Nut van het Algemeen.

Noord- en Zuid-Hollandsche Rerdingmaatschappij, opgericht 18 Nov. 1824, met het doel: door het plaatsen van geschikte middelen op het strand, de kustbewoners in staat te stellen pogingen tot redding van schipbreukelingen aan te wenden. Zij beloont die pogingen met premiën, getuigschriften en medailles, en vergoedt de gemaakte kosten.

Kleedermagazijn van Fischer & Co., Nieuwendijk, 213.

«Liefdadigheid naar vermogen», opgericht in 1876. Met strikte onzijdigheid op het gebied van den godsdienst, stelt dit genootschap zich ten doel de armoede te bestrijden. Het geeft onderstand in geld, steunt of richt op instellingen ter voorkoming van armoede, verschaft werk aan behoeftigen, verstrekt rentelooze voorschotten, enz.

Kosthuizen, opgericht door de Maatschappij voor den werkenden stand: Korte Leidsche Dwarsstraat en Rapenburg.

Sarepta, instelling welke het ondersteunen van Protestantsche weduwen ten doel heeft.

Talitha Kumi. Protestantsche vereeniging, door welke verwaarloosde en verlaten meisjes, zonder onderscheid van godsdienst, in het gesticht te Zetten, in Gelderland, geplaatst worden om gedurende eenigen tijd daar verpleging en christelijke opleiding te ontvangen.

Weldadigheidsfonds, eenigszins van gelijke strekking als Liefdadigheid naar Vermogen. Het is opgericht door Dr. Dünner, opperrabbijn, en voor Israëlieten bestemd.

Maatschappij tot redding van drenkelingen, opgericht 1767, Rokin.

Instituut tot onderwijs van blinden, Heerengracht over de Romeinsarmsteeg, 1808;— gesticht voor volwassen blinden, Stadhouderskade bij de Utrechtschepoort, 1843; — inrichting tot werkverschaffing aan hulpbehoevende blinden, Heerengracht over de Warmoesgracht, (zie «Blindeninrichtingen»), 1865; — stichting voor den ambachtsstand, «Van Eik-stichting, Constantiawoningen,» 1863; — Tehuis voor vrouwelijke dienstboden, Prinsengracht bij de Reestraat; — Toevlucht voor behoeftigen, Passeerdergracht, 1863; — Kinderziekenhuis, Sarphatistraat, 1873. — Havenloozen-School, Boomsloot.

Voor uitvoeriger bijzonderheden raadplege men het werk van den heer N. S. Calisch: «Liefdadigheid te Amsterdam,» dat, hoewel reeds in 1851 verschenen, nog veel wetenswaardigs bevat, voornamelijk wat de oorsprong en eerste lotgevallen der gestichten betreft.

KERKEN.

DE OUDEKERK.

(Warmoesstraat.)

Dagelijks te bezichtigen op aanvraag bij den koster (oostzijde van het gebouw); fooi 25 cts.

Dit gebouw, de oudste kerk onzer stad, dagteekent reeds uit 1306. In spijt harer wanstaltige omgeving, levert zij, van verschillende zijden gezien, nog een schilderachtigen aanblik op. Zij is een bezoek overwaard om hare schoone glasschilderingen, die voornamelijk betrekking hebben op het leven der Maagd Maria. Evenals hare jongere zuster op den Dam was zij namelijk tot de Hervorming aan den roomschen eeredienst gewijd. Onder de ongewijde tafereelen behooren: de bezegeling van het munstersche verdrag door Philips IV van Spanje, waarbij de Nederlanden voor vrij worden erkend, en de wapens der amsterdamsche burgemeesters van het jaar 1578 (toen de stad zich aan de spaansche heerschappij onttrok) tot in de laatste helft der achttiende eeuw.

Zij omsluit tevens de grafsteden van den beroemden Noordpoolvaarder Jacob van Heemskerk, den vice-admiraal Van der Hulst, de admiraals Sweers, Van der Zaan en Cornelis Jansz., den veldmaarschalk der Republiek Paul Wirtz, en de dichteres Lucretia Wilhelmina van Winter geb. Van Merken.

DE NIEUWEKERK.

(Dam.)

Dagelijks te bezichtigen op aanvrage bij den koster (zuidoostelijken uithoek der kerk); fooi 25 cts.

Bouwde Amsterdam, toen het in de volheid van macht troonde, zijn elders besproken Raadhuis; toen het nog

in zijne opkomst was, stichtte het zijne Nieuwekerk. Nauwelijks kon het gebouw echter voltooid zijn geweest of het werd door een brand (1421), die een derde der stad in puin legde, vernield. Zij werd betrekkelijkerwijs spoedig herbouwd, om andermaal in 1645 een prooi der vlammen te worden.

Het tegenwoordige gebouw, in laat-gothieken stijl opgetrokken, dagteekent uit 1648. Uitwendig levert het ten gevolge der wanstaltige ombouwsels een treurigen aanblik op. Gelukkig bestaat er ten minste een flauw vooruitzicht dat daar te eeniger tijd verbetering in gebracht zal worden. Op 't oogenblik veroorloven de kerkelijke fondsen nog niet de huurpenningen, door afbraak der omgeving, prijs te geven. Ook de voorgenomen bouw van den toren, eerst in 1847 tot het dak opgehaald, is blijven steken. Het model kan men op de Rariteitskamer van het Raadhuis (Prinsenhof) leeren kennen.

Vanbinnen is de Nieuwekerk bezienswaardig om hare fraaie glasschilderingen; het voortreffelijk orgel met vier deurschilderingen van Joh. Bronkhorst; den uitvoerig bewerkten spreekstoel, een meesterstuk van Albert Vinckenbrink; het met lofwerk getooide koperen hek op marmeren voet, dat het hooger gelegen koor afsluit; het model van een koepelvormig gebouw (boven den zuidelijken ingang), ontworpen door Nikolaas Listing en bestemd om er eene Herv. kerk naar op te trekken op het tegenwoordige Rembrandtplein, waartoe in 1700 het plan bestond, en de praalgraven. Zij zijn onderscheidenlijk gewijd aan De Ruyter, »Immensi Timor Oceani« (»den schrik des onmetelijken Oceaans«) en de zeehelden Van Galen, David Sweers, Van Kinsbergen, Bentinck en Van Speijk, die 5 Febr. 1831 het leven liet voor Antwerpen. Om de vlag niet in 's vijands handen te laten vallen, stak hij de lont in de kruitkamer zijner kannonneerboot. Hij had zijn opleiding genoten in 't burgerweeshuis (Kalverstraat), waar nog menige zichtbare herinnering aan hem wordt bewaard.

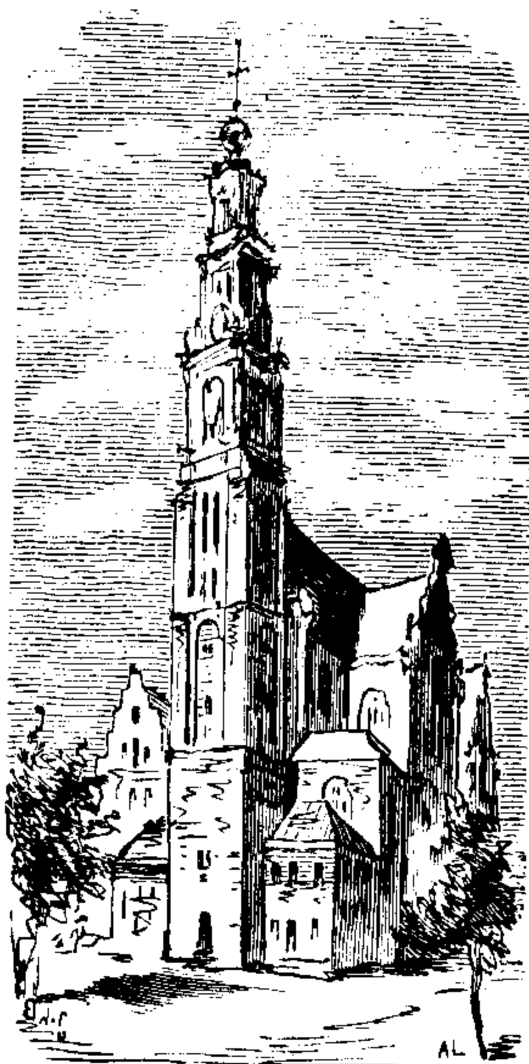
Ook het stoffelijk overschot van onzen beroemden Vondel en den dichter Da Costa ligt in de Nieuwekerk begraven.

DE WESTERKERK

(Westermarkt.)

Dagelijks te bezichtigen op aanvrage bij den koster aan het gebouw. Fooi 25 cts.

Deze dubbele **kruiskerk**, dagteekenende uit 1631, is ontworpen door den talentvollen bouwmeester Hendrik de Keijzer, uit wiens school ook de onbekende bouwmeester van het merkwaardige Huis-met-de-Hoofden (thans gedeeltelijk Schoolmuseum) is voortgesproten.

Westertoren.

Het gebouw, met zijn sierlijken toren, is een meesterstuk van stijl. De toren, die een hoogte bereikt van ruim 85 meter is de hoogste van Amsterdam, doch wordt door zeven mededingers in ons vaderland overtroffen, namelijk door den Dom te Utrecht (110 M.), den Lieve-Vrouwetoren te Amersfoort (100 M.), den Martinitoren te Groningen (95 M.), den Ursulatoren te Delft (93 M.), den Eusebiustoren te Arnhem (91 M.), den Lieve-Vrouwetoren te Breda (89 M.) en den Abdijtoren te Middelburg (86 M.)

De Westerkerk wordt evenals hare zuster de »Ronde Luthersche kerk (Singel bij den Haarlemmerdijk), een model van den protestanschen eeredienst« genoemd. Beide onderscheiden zich door eigenaardige vormen in het grondplan.

Door soberheid en deugdelijkheid worden zij gerekend zich bijzonder te eigenen aan de leerstellingen der geloovigen, waarvoor deze tempels werden opgericht.

De toren verdient de bijzondere aandacht om hare gelukkige afmetingen en de even vernuftige als doelmatige omvlechting der spits met de keizerlijke kroon, die, als een hulde van keizer Maximiliaan, den grootvader van keizer Karel V, der stede wapen dekt.

Het inwendige der kerk is weer uiterst sober. Het orgel met fraaien onderbouw verdient echter de aandacht van belangstellenden. Het prijkt met beitelwerk en de deuren zijn versierd met schilderingen van Gerard de Lairesse.

Blijkens het begrafenisboek rust in deze kerk het stoffelijk overschot van onzen Rembrandt; doch het graf weet men niet aan te wijzen.

DE SINT-ANTONIUSKERK.

(Houtgracht.)

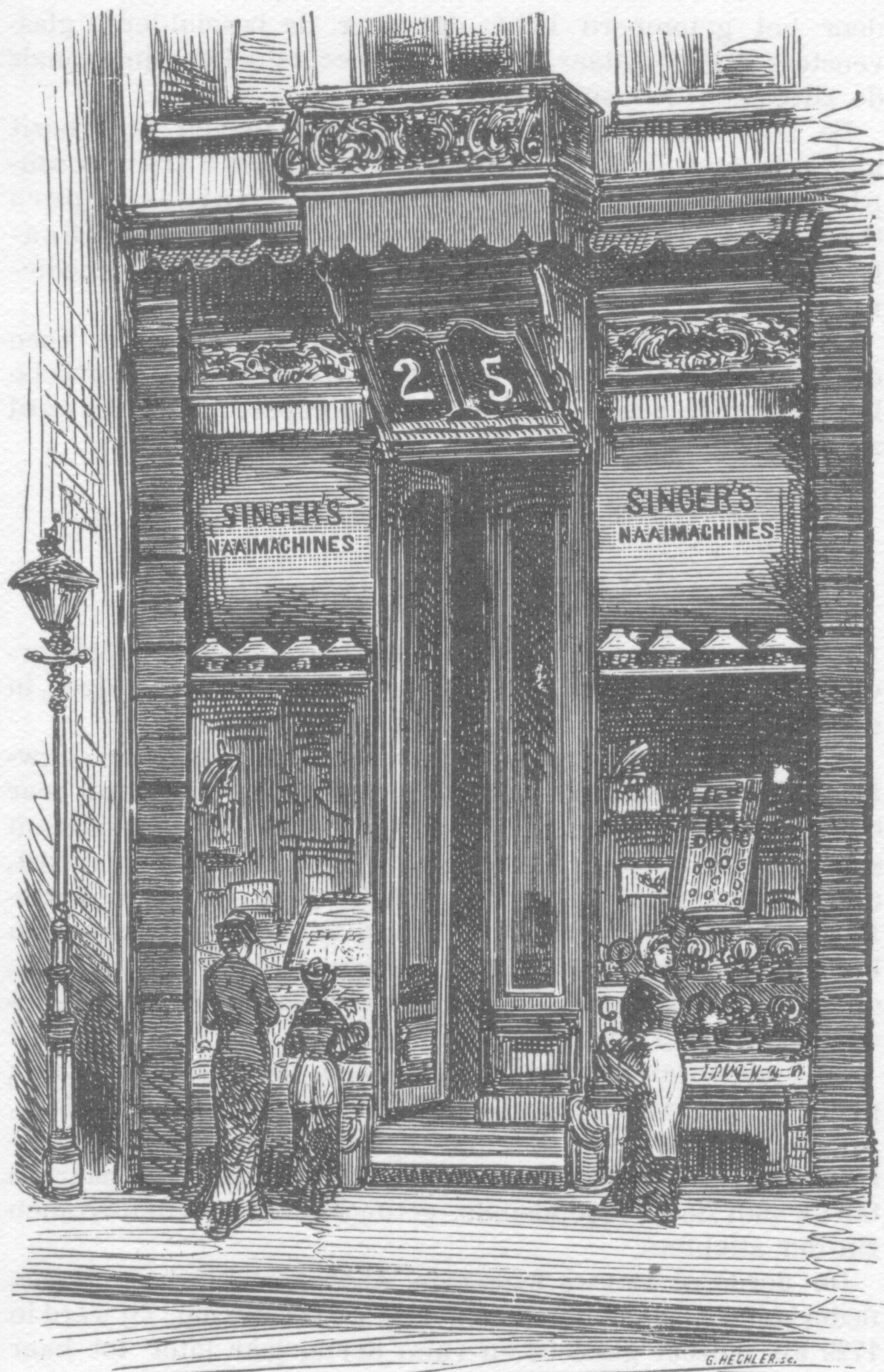
Dit gebouw met zijne beide hoektorens is een der sierlijkste roomsche kerken van Amsterdam. Het herbergt eene uitgebreide boekerij, waarin zich zeldzame uitgaven der »Kerkvaders« bevinden en menige schoone schilderij, o. a. »het afsterven van den H. Antonius van Padua« door Ch. van Beveren, »de Gekruiste Heiland« van Jacob de Wit en een meesterstuk der italiaansche school »Sint Franciscus in Geestverrukking,« door sommigen aan Correggio toegeschreven.

De kerk bezit daarenboven een fraai orgel en geoefend koor zangers. De hoogmissen hebben daardoor, ook bij niet-Katholieken, zekere vermaardheid gekregen.

DE LIEVE-VROUWEKERK.

(Keizersgr. bij de Westermarkt.)

Het gebouw, in gothieken stijl opgetrokken naar het ontwerp van den heer T. Molkenboer, prijkt vanbinnen met veelkleurige verven, welker werking nog wordt verhoogd

Kalverstraat, 25.

door het getemperd licht, dat door de beschilderde glasvensters dringt. Altaar, preek- en biechtstoelen zijn evenals de zitbanken met snijwerk versierd.

De boekerij, welke ruim drieduizend deelen telt, bezit menig belangrijk werk, o. a. «Patrologiae cursus completus,» «Acta Sanctorum,» «Th. Aquinae Opera Omnia» en de zeldzame «De servorum Dei beatificatione et beatorum canonisatione» van paus Benedictus XIV.

De kerk is het eigendom der paters Redemptoristen. Toen de bisschop van Haarlem in 1857 de verschillende roomsche bedehuizen te dezer stede in negen kerspelen indeelde, werd zij als de algemeene hulpkerk aangewezen.

DE SYNAGOGEN.

(Jonas-Daniël Meijerplein.)

Behalve eenige kleinere bedehuizen, hebben de amsterdamsche Israëlieten een drietal synagogen aan te wijzen, in elkanders onmiddellijke nabijheid gelegen.

De grootste (portugeesche), die in 1875 het tweede eeuwfeest harer stichting vierde, herbergt, in spijt van haar onaanzienlijk uiterlijk, een aantal even kostbare als zeldzaam schoone voorwerpen, benoodigd voor den kerkelijken dienst, als rijk versierde waschvaten, schriftrollen en boeken-Mozes. Het drijfwerk, waaraan de naam van den utrechtschen kunstenaar Adam van Vianen, benevens die van spaansche en portugeesche meesters verbonden zijn, verdient de aandacht van ieder kunstkenner.

De oudste van het drietal is gelegen aan den hoek van 't plein en de Amstelstraat. Met Paschen van het jaar 5431, April 1671 naar de kristelijke tijdrekening, werd zij in gebruik gesteld. Hare sieraden, hoewel minder kostbaar en talrijk dan de evengenoemde, getuigen toch van den vromen zin der stichters.

De derde of nieuwe synagoge, evenals de pasbesprokene, nederlandsch, wint het in omvang en bewerking. Zij werd in 1729 als bidzaal gesticht en ruim dertig jaar later tot haar tegenwoordige grootte gebracht.

HERVORMDE KERKEN.

NOORDERKERK (Noordermarkt).
ZUIDERKERK (Zandstraat).
OOSTERKERK (Oostenburgergracht).

Nieuwendijk 141.

AMSTELKERK (Amstelveld).
EILANDSKERK (Bickersplein).
OUDE ZIJDSKAPEL (Zeedijk).
NIEUWE ZIJDSKAPEL (Kalverstraat).

ENGLISH REFORMED CHURCH (Groenburgwal).
GRANDE EGLISE WALLONE (O. Z. Achterburgwal b/d Hoogstr).
NOUVELLE EGLISE WALLONE (Keizersgracht b/d Reguliersgr).
REMONSTR. GEREF. KERK (Keizersgracht b/d Prinsenstraat).

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE GEMEENTE.

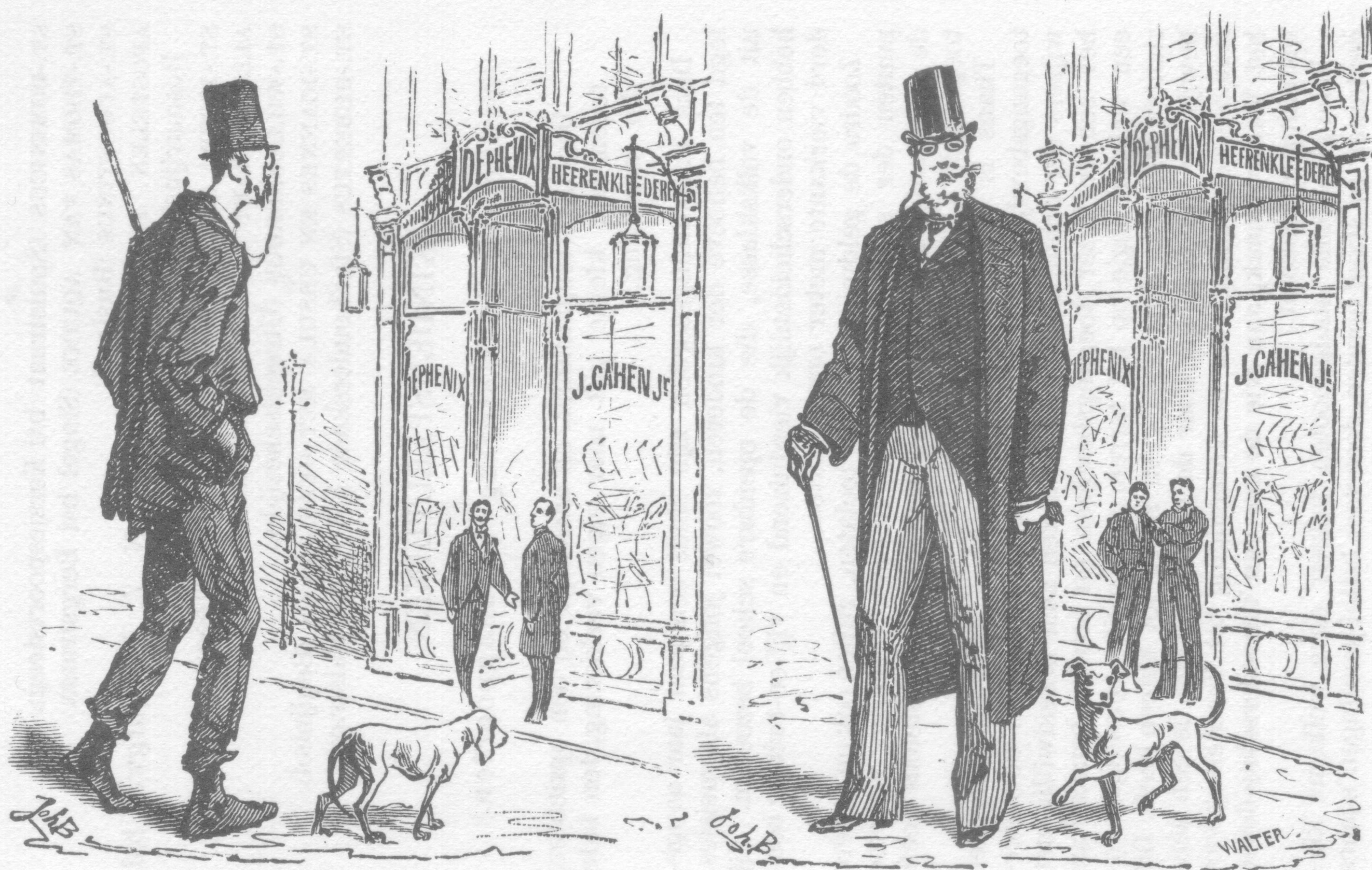
NIEUWEKERK (Keizersgracht b/d Leidschestraat).
OUDEKERK (Bloemgracht).
PLANTAGEKERK (Doklaan).
SCHOTSCHE ZENDINGSKERK (Binnenamstel b/d Halvemaanst)

EVANGELISCH-LUTHERSCHE GEMEENTE.

OUDEKERK (Spui).
NIEUWEKERK (Stroomarkt).
HERSTELD EVANG. LUTH. GEMEENTE (Kloveniersburgwal b/d Spinhuissteeg).
VEREENIGDE DOOPSGEZ. GEMEENTE Singel b/h Koningsplein).
ENGELSCHE EPISCOPALE KERK (Begijnhof, Kalverstraat).
EPISCOPALE ZIONSKAPEL (Barndesteeg).
EVANG. GEM. WETERINGKERK (3e Weteringdwarsstraat).
OUD-GEREF. GEMEENTE (Vijzelstraat b/d Reguliersdwarsstr).
KERKGEBOUW NAZERETH (Barndesteeg).
VRIJE EVANGELISCHE GEMEENTE (Willemstraat).
EVANG. VRIJE GEMEENTE (Rozengracht.)
DE VRIJE GEMEENTE (Weteringschans).
SKANDINAVISKE KIRKE, met des avonds kosteloos toegankelijke leeszaal (Prins-Hendrikkade 116).

ROOMSCH-KATHOLIEKE KERKEN.

ST.-NICOLAUS (O. Z. Voorburgwal b/d. Niezel).
ST.-ANNA (Prins Hendrikkade b/d Schippersgracht).
ST.-FRANCISCUS VAN ASSISCHIËN (kalverstraat b/h Sopiaplein).
ST.-CATHARINA (Singel b/d Heiligenweg).
ST.-WILLIBRORDUS (Prinsengracht b/d Reguliersgracht).
O. L. V. ONBEVLEKTE ONTVANGENIS (Haarlemmerstraat b/d. Eenhoornsluis).
ST.-IGNATIUS (Keizersgracht b/d Brouwersgracht).
ST.-FRANCISCUS XAVERIUS (Singel b/h Koningsplein).

Kleedermagazijn van J. Cahen jr., Kalverstraat, 37.

ST.-DOMINICUS (Spuistraat b/d Korsjespoortsteeg).
ST.-THOMAS VAN AQUINE (Singel b/d Bergstraat).
ST.-AUGUSTINUS (Rusland).
APOSTELEN PETRUS EN PAULUS (N. Z. Voorburgwal b/d Rosmarijnsteeg).
ST.-JOSEPH (Kalverstraat b/d St.-Luciënsteeg).
ALLERH. HART VAN JESUS (Vondelstraat).
ST.-WILLEBRORDUS (Utrechtschezijde).
ST.-JOANNES EN URSULA MET GEZELINNEN (Begijnhof).
ST.-HUBERTUS (Stadhouderskade b/d Frans Halstraat.

KINDERSPEELTUINEN.

(Schans bij de Wetering- en Zaagpoorten.)

Dagelijks toegankelijk, op aanvrage bij den opzichter, tegen een kleine gift naar eigen verkiezing, ten bate der inrichting.

Deze uitspanningsoorden zijn sinds een paar jaar aangelegd ten behoeve der kinderen, zoowel jongens als meisjes, uit de volksklasse, die de openbare school bezoeken. Zij hebben onderscheidenlijk vierduizend en vijf-en-twintig honderd vierkante meter oppervlakte.

Zoodra de geldmiddelen het toelaten, zullen ook op andere punten der stad dergelijke inrichtingen verrijzen, waartoe de Gemeente den grond weer zoo goed als kosteloos heeft toegezegd.

Thans is de gemeente, voor zoover de verdeeling der toegangsbewijzen betreft, in twee wijken gesplitst. De onderwijzers der openbare scholen belasten zich bereidwillig met het beheer dezer toegangsbewijzen en houden beurtelings een wakend oogje op het terrein zelf, welks bezoldigde opzichter echter in den regel geen reden tot klagen heeft. Dit bewijs van waardeering, door de jeugd gegeven, is een aangename voldoening voor de Vereeniging tot Veredeling van het Volksvermaak, aan wie de eer van 't moederschap dezer instellingen toekomt.

Belangstellende stadgenooten helpen deze welkome kindertuinen in stand houden, door voor luttel penningen 's jaars

als begunstiger op te treden. De jongens van de Ambachtschool hebben hun goede hart getoond door kosteloos de omrastering en de toestellen te timmeren. De voornaamste speeltuigen bestaan uit schop, wip, zweefmolen, tonnen, hoepels, draagburries, rekstokken, bruggen, ringen, balspelen enz. Ook een drinkwaterfonteintje, dat tevens gelegenheid geeft om de handen te wasschen, ontbreekt niet. Boomen en bloemperken veraangenamen den aanblik van het geheel.

HET ONDERWIJS

staat in de hoofdstad des Rijks zeer hoog aangeschreven. Gemeente en partikulieren wijden er bij voortduring hunne beste zorgen aan, gelijk uit onderstaande cijfers genoegzaam blijkt. De gemeente telde:

LAGER ONDERWIJS.

Openbaar. Op 31 Dec. 1881: 31 scholen 1e klasse, kosteloos (gewone vakken met handteekenen en gymnastiek) 5734 jongens en 5483 meisjes.

15 scholen 2e kl. (voorheen tusschenscholen, dezelfde vakken) 2290 jongens en 1959 meisjes.

6 scholen 3e kl. voor jongens (*f* 20, dezelfde vakken met fransch) 1210 jongens.

8 scholen 3e kl. voor meisjes (*f* 20, vakken als voor jongens) 1620 meisjes.

4 scholen 4e kl. voor jongens (*f* 70, vakken als 3e kl.) 577 jongens.

4 scholen 4e kl. voor meisjes (*f* 70, gewone vakken en fransch, duitsch en engelsch, beg. wiskunde en algemeene geschiedenis) 663 meisjes.

Wegens het groot getal ongeplaatsten, is besloten dat er zullen komen: 37 scholen 1e kl.; 17 id. 2e kl.; 9 id. 3e kl. voor jongens; 11 id. id. voor meisjes; 5 id. 4e kl. voor jongens; 6 id. id. voor meisjes; te zamen 85 scholen.

Herhalingsscholen aan 7 lagere scholen 1e en 2e klasse, 's avonds, 460 jongens en 130 meisjes; aan twee jongensscholen met teekenonderwijs, wat het bezoek zeer heeft bevorderd, aan 1 voor meisjes met handwerken.

Openbare werk- en leerschool (naaien en knippen), 40 meisjes.

Openbare kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen. Afd. A (opleiding voor eerst examen), 49 jongens en 107 meisjes in 4 studiejaren; afd. B. (avondlessen voor hoofdakte enz.), 75 mannelijke en 77 vrouwelijke leerlingen.

Er waren 21 m. en 48 vr. kweekelingen voor hun oefening op scholen werkzaam.

Aan de scholen 1e en 2e klasse worden allengs voorbereidende klassen verbonden, waar kinderen op vijfjarigen leeftijd worden aangenomen.

Aan de overige duurt elke cursus 9 maanden en zijn 8 klassen. De kinderen kunnen tot 14 jaar blijven.

Bijzonder. Verder zijn er een groot aantal scholen van vereenigingen en gestichten, 5412 jongens en 6169 meisjes, en van bijzondere onderwijzers 3258 jongens en 2457 meisjes. Voorts: avondschool voor volwassenen.

MIDDELBAAR ONDERWIJS.

Openbaar. 1°. Handelsschool met 3-jarigen cursus, die veranderd wordt in een 2-jarigen cursus, aansluitende aan de middelbare jongensscholen met 3-jarigen cursus. Schoolgeld thans *f* 180, wordt *f* 100.

2°. Hoogere Burgerschool met 5;arigen cursus voor jongeds, schoolgeld *f* 60.

3°. Twee idem met 3-jarigen cursus voor idem, *f* 30.

4°. H. B. S. voor meisjes met 3-jarigen cursus, aansluitende aan lagere meisjesscholen 4e kl., *f* 60.

5°. Burgerdagschool en burgeravondschool, de laatste kosteloos.

Bijzonder. Middelbare school voor meisjes, 5 jaar. *f* 300.

Ambachtsschool (theoretische en praktische vorming voor werklieden).

Roomsch-katholieke H. B. school; Bijzondere scholen van vereenigingen.

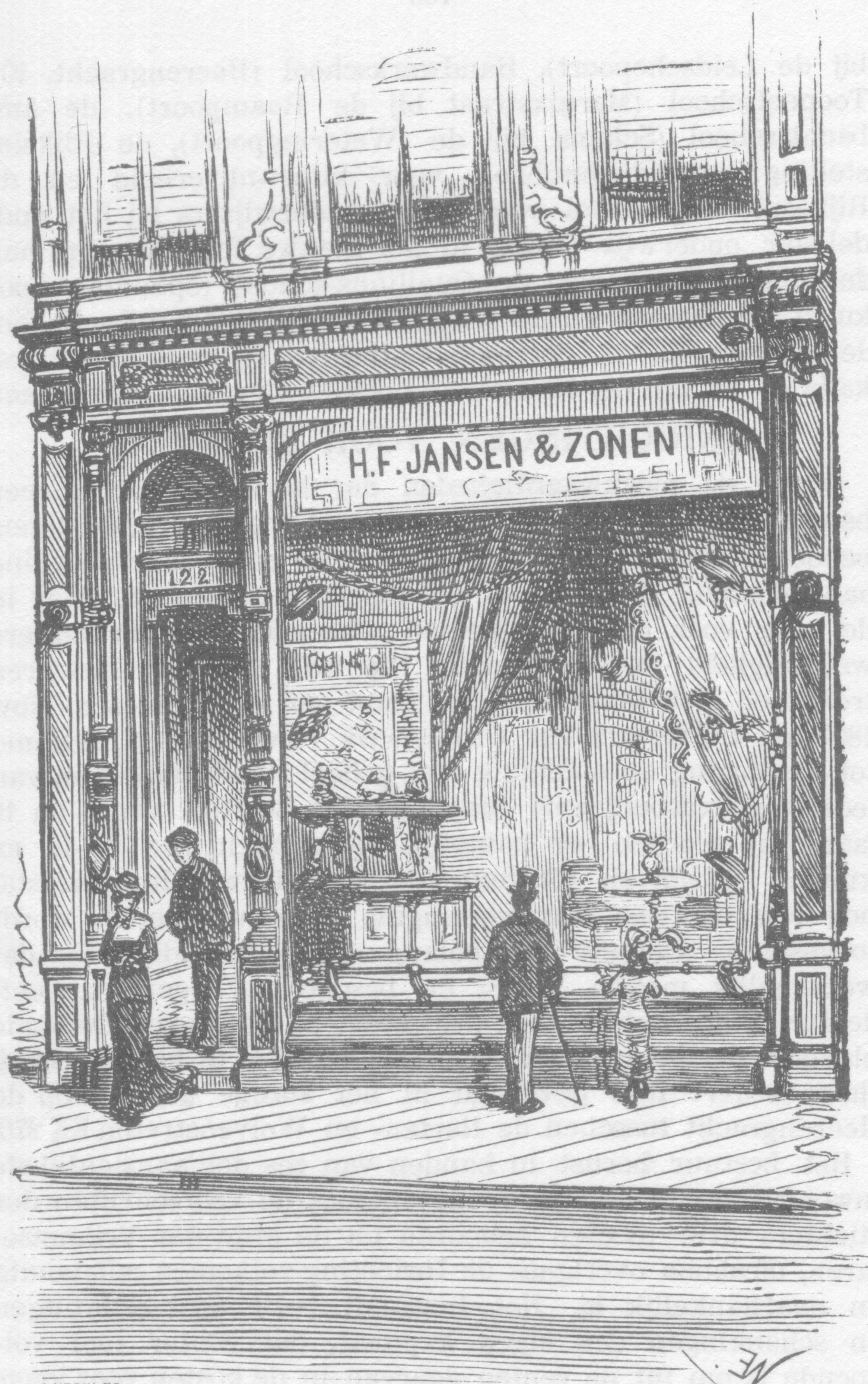
Quellinusschool.

HOOGER ONDERWIJS.

Openbaar. Gymnasium; Universiteit.

Bijzonder. Universiteit op gereformeerden grondslag; Seminaria van doopsgezinden, lutherschen en israëlieten.

Als instellingen van bijzonderen aard verdienen de aandacht: Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd (Schans

Meubelmagazijn, Kalverstraat, 122

bij de Leidschepoort), Handwerkschool (Heerengracht, 40), Tooneelschool (Marnixstraat bij de Raampoort), de Ambachtsschool (Schans bij de Weteringpoort), de Rijksinstelling (opleidingsschool) voor kunst-nijverheid en de Rijksopleidingsschool voor teekenonderwijzers bij het middelbaar onderwijs (beide in het nieuwe Rijksmuseum aan de Stadhouderskade), de Quellinus-school (opleiding voor kunst-nijverheid) en de school voor het kunstambacht, onderscheidenlijk in de Frans Halsstraat bij de Stadhouderskade en de Van der Helststraat hoek Jacob van Campenstraat.

INRICHTINGEN VOOR BLINDEN.

Onder de merkwaardigheden der hoofdstad, welke geen belangstellend bezoeker verzuimt te gaan bezichtigen, behooren de inrichtingen tot onderwijs en werkverschaffing aan blinden. 't Zijn alle bijzondere instellingen, daar in de zorg voor deze misdeelden geheel door de particuliere weldadigheid wordt voorzien. De orde der Vrijmetselaren trok zich dat liefdewerk het eerst aan en stichtte in Nov. 1807 het INSTITUUT TOT ONDERWIJS VAN BLINDEN, bestemd tot verpleging en opleiding van geheel blinde kinderen van iedere geloofsbelijdenis tusschen den leeftijd van 6 en 18 jaar. Zij worden er namelijk opgenomen van 6—12 en kunnen er blijven tot hun 18e jaar, terwijl hun meestal nog één of twee jaar verlenging van hun leertijd wordt toegestaan, wanneer hun belang of de omstandigheden dat wenschelijk maken. Klein en bescheiden begonnen, heeft de Inrichting zich allengs uitgebreid en na op verschillende plaatsen der stad korter of langer bestaan te hebben, is zij thans sedert 1823 gevestigd in het statige gebouw op de Heerengracht tusschen de Harten- en Wolvenstraten KK 270.

Het bestuur berust in handen van zes der aanzienlijkste inwoners der stad, waarvan, volgens de voorschriften der stichters drie moeten behooren tot de orde der Vrijmetselaren, ofschoon overigens de Inrichting volkomen zelfstandig en onafhankelijk is. Het Instituut bezit door erflatingen en schenkingen een eigen kapitaal, dat echter niet voldoende is om uit de renten daarvan in de kosten voor jonge en volwassen blinden te voorzien, zoodat het den steun van vele weldenkenden in den lande niet ontberen kan.

Deze wordt gegeven in den vorm eener vaste bijdrage van minstens *f* 5 's jaars, waarvoor men een »Bewijs van Lidmaatschap« erlangt, 'twelk tevens als toegang dient, met een gezelschap van hoogstens vier personen tot de openbare les, welke iederen woensdag van 10—12 ure gehouden en met muziekuitvoering besloten wordt. Van 1 Juli tot 15 Aug. is 't Instituut echter wegens de jaarlijksche vacantie der kweekelingen gesloten.

Niet tevreden met voor de kinderen gezorgd te hebben, meenden vroegere bestuurderen ook op de belangen der volwassen blinden te moeten letten, en werd in 1870 te dien einde een doelmatig gebouw gesticht aan de Stadhouderskade, Y Y 55. Deze Inrichting in de eerste plaats dienende voor eervol ontslagen kweekelingen, die geen tehuis komen hebben en voor hen die op later leeftijd blind geworden, nog gaarne een handwerk willen leeren, wordt afzonderlijk beheerd; het dagelijksch toezicht daarover is aan twee der zes bestuurderen opgedragen, en wat aan eigen middelen tekortschiet wordt door de kas van het Instituut aangevuld, een last welke daarvoor echter op den langen weg te zwaar zal vallen, daar gemiddeld zeventig personen boven de 20 jaar in 't GESTICHT VOOR VOLWASSEN BLINDEN verpleegd d. i. gehuisvest, gevoed, geleid en beziggehouden worden.

Het Instituut tot Onderwijs van Blinden is een bezoek overwaardig. De gelegenheid daartoe bestaat voor vreemdelingen op vertoon van hun naamkaartje elken Woensdag, doch in dringende gevallen of bij een korter verblijf zal ieder belangstellend bezoeker zeker gaarne worden toegelaten op een door den direkteur te bepalen uur, wanneer men daartoe vooraf verlof vraagt.

Wetenschappelijk staat het hier gegeven onderwijs bepaald veel hooger dan aan eenige Inrichting van dien aard, daar het steeds het streven des bestuurs is geweest de verschillende direkteuren in de gelegenheid te stellen de beste der buitenlandsche instellingen te bezoeken en te Amsterdam toe te passen, wat zij daarvoor elders geschikt vonden. De lange leergang van 12 jaar, in verband met den meestal zeer ontvankelijken geest der blinden en hun doorgaanden buitengewonen ijver, maakt het mogelijk hen

degelijk te ontwikkelen, tot goede handwerkslieden te vormen, hun een groote mate van muzikale kennis eigen te maken, de jongens tot geoefenden organisten te vormen en hun behalve 't gewone schoolonderwijs ook les in de fransche en duitsche taal te geven en dit zonder taalkundige vorming, zóó verre op te voeren dat het een lust is de leerlingen der hoogste klasse in die talen te hooren lezen en 't gelezene te vertalen. Behalve het thans algemeen aangenomen internationale Braille of puntschrift, passen deze blinden de fransche methode van Foucaud en de deensche van Guldberg met merkwaardige juistheid toe en schrijven zij met veel vaardigheid een voor de zienden volkomen leesbaar schrift, waarvan het aanleeren voor dezen de grootst mogelijke inspanning zoude vereischen.

In de aardrijkskunde toonen velen op de relief-kaarten een verwonderlijke vlugheid niet alleen, maar in verband met de geschiedenis een zeer groote mate van kennis. Daarbij zijn zelfs jongere blinden uitstekende rietvlechters en stoelenmatters, ondernemen zij het knoopen van visch- en andere netten, waartegen zienden te recht opzien en is de kunst om keurige jachttasschen, met naamcijfers, jaartallen enz. daarin gemerkt, zelfs in 't buitenland erkend en bekroond. Een beurs door de meest gevorderde meisjes uit gekleurde zijde zeer kunstig vervaardigd is een werkelijk artikel van weelde voor een heer, en menig salon prijkt met een antimacasser, op welker vervaardiging een meisje met de beste oogen zich bescheidenlijk zoude mogen beroemen.

De aard der opvoeding en van het onderwijs is er zoodanig dat de meer gegoede vindt wat zijn stand vereischt en de arme er niet boven zijn stand verheven, doch degelijk ontwikkeld wordt. Niet alleen in Nederland, maar ook daar buiten staat het Instituut zeer gunstig bekend, en tal van gekroonde hoofden en vorstelijke personen vereerden het met een bezoek. Wij vermelden o. a. slechts den keizer van Brazilië, den groothertog van Mecklenburg, de koningin van Rumenië, den hertog van Nassau, de prinses zu Wied om niet ons eigen Vorstenhuis het eerst te noemen. Z. M. de Koning heeft zelfs een bijzondere voorliefde voor deze inrichting, welke hij vroeger dikwijls en in den laatsten tijd

telkens met een bezoek vereerde en nimmer zonder zijne hooge tevredenheid betuigd te hebben of bewijzen van vorstelijke welwillendheid of koninklijke gunstbewijzen achter te laten. Zoo schonk Z. M. o. a. aan 't Instituut de «groote gouden medaille van verdienste,» bij gelegenheid van 't eerste bezoek met H. M. onze tegenwoordige Koningin, welke sedert in stilte eene zijner grootste weldoensters is geworden in 't bevorderen der bijzondere belangen van enkele verdienstelijke kweekelingen.

Toen in 1878 te Parijs een internationaal kongres werd gehouden tot verbetering van 't lot der blinden, werd de tegenwoordige direkteur, de heer J. H. Meijer, tot eerevoorzitter daarvan benoemd en leidde hij een paar gewichtige zittingen, waarvan 't gevolg was het stichten eener Afdeeling in ons land van de Internationale Vereeniging tot verbetering van het lot der Blinden, welke steeds meer bijval wekt en dan ook reeds een aanzienlijk getal leden telt.

Het ontstaan van de PRINS ALEXANDER STICHTING te Bennekom, een toevluchtsoord voor jonge blinden van iedere geloofsbelijdenis tusschen 4—8 jaar, vloeide daaruit weldra voort.

De broederschap der Vrijmetselaren gaf ook hier den eersten stoot en door hare krachtige hulp gesteund, werd deze nieuwe inrichting in Nov. 1880 geopend en telt thans reeds een dozijn inwonende kweekelingen, zoodat het gebouw reeds eene groote uitbreiding heeft ondergaan en er thans gelegenheid bestaat om 25 jonge blinden uitstekend te verzorgen. De Prins Alexander Stichting staat niet in onmiddellijk verband met het Instituut, maar kan toch als eene voorschool daarvan beschouwd worden, daar de kleinen er voor het aldaar gegeven onderwijs worden voorbereid en geschikt gemaakt. Zij is met het Rijnspoor (station Ede) en verder met den stoomtram in een paar uur te bereiken en een bezoek overwaardig, daar zij als eene werkelijke modelinrichting van dien aard beschouwd mag worden en een allervriendelijkst karakter heeft. Haar bestuur zetelt in de hoofdstad.

Nog verdient bijzondere vermelding de WERKINRICHTING VOOR HULPBEHOEVENDE BLINDEN. (Heerengracht K K 192). Zij wordt ook uit giften en bijdragen onderhouden en voor-

ziet in eene behoefte, welke buiten het bereik der beide andere instellingen ligt. Menschen op gevorderden leeftijd, die het ongeluk hebben hun gezicht te verliezen, vinden hier eene uitnemende gelegenheid om nuttig bezig te wezen en naarmate hunner vaardigheid een zeker weekgeld te verdienen. Ongeveer tachtig personen van beiderlei geslacht worden er van 9—4 uur dagelijks beziggehouden en verrichten er allerlei nuttigen arbeid, welke onder hun bereik valt en die vrij gereeden aftrek vindt.

Zoo mag de hoofdstad zich beroemen op eene geheel voldoende, uitsluitend door de partikuliere weldadigheid in het leven geroepen en onderhouden gelegenheid om ook de blinden te doen deelen in de weldaden der ontwikkeling en beschaving. De kleinen worden op een heerlijk gelegen villa «Midden Eng» opgeleid voor 't Instituut. Wie van daar eervol ontslagen worden, kunnen woning, eigen verdiend voedsel en geheele verpleging vinden in 't Gesticht voor Volwassen Blinden. De gehuwden worden nuttig bezig gehouden en voorzien gedeeltelijk in hunne behoeften in de Werkinrichting en wie nog buitendien hulp behoeft, of wie niet in staat is op eenigerlei wijze te voorzien in de bijdrage, welke tot opneming in eene der inrichtingen tot verpleging bestemd, volstrekt noodig is, volgens den wil der stichters, voor dezulken zorgt de «Vereeniging tot verbetering van het lot der blinden.»

KUNST- EN BOEKHANDEL.

FRANS BUFFA EN ZONEN.

(Kalverstraat, 39. Zie afbeelding blz. 55).

Het jaartal van de vestiging dezer firma kan niet met juistheid worden opgegeven; 't zal ongeveer honderd jaar geleden zijn dat zij door Frans Buffa is gesticht. Aanvankelijk was de handel in oude en nieuwe gravures haar voornaamste bedrijf, maar langzamerhand liet zij den handel in oude prenten varen, om zich geheel aan de hedendaagsche kunst te wijden en tevens de vaderlandsche kunst, zoowel oude als nieuwe, door naald en stift vertolkt, meer en meer ingang te doen vinden. Onder de beste gravures, door deze firma uitgegeven, behooren Rembrandts

«Nachtwacht,» «Staalmeesters,» «Anatomische les» en «Jan Six,» Van der Helst's «schuttersmaaltijd;» voorts de meesterstukken van het Rijks Museum, door prof. W. W. Unger geëtst; gravures en etsen naar en van hedendaagsche meesters als: Israels, Rochussen, Ten Kate, Bilders, Jamin, Cunaeus, Roelofs, Greive en andere, Portretten van het vorstelijk huis. Werken over Indië, kleederdrachten van Nederland; Kaarten en plannen. Aan een en ander is nog de handel verbonden in aquarellen en schilderijen (van hedendaagsche hollandsche meesters), die er tevens omlijst worden. In het kunstzaaltje achter het magazijn is gelegenheid tot bezichtiging.

C. M. VAN GOGH.

(Leidschestraat, 38. Zie afbeelding blz. 59).

De kunst- en lettervriend, die een wijle de drukte der woelige Leidschestraat wenscht te ontvlieden, vindt een rustig zitje in de kunstzaal achter dit magazijn. De nieuwste en belangrijkste boek- en plaatwerken, vooral die Frankrijk, Duitschland en Engeland opleveren, zijn er voorhanden. De uitgebreide leesbibliotheek, aan deze zaak verbonden, geniet onder de eerste standen der hoofdstad gunstige bekendheid.

Hetzelfde algemeene karakter, dat dezen boekhandel onderscheidt, is ook het kenmerk der kunstverzameling. Een aantal schilderstukken van nederlandsche en vreemde meesters waarborgt er eenige genotvolle oogenblikken, evenals de uitgebreide keuze van amsterdamsche stadsgezichten, namelijk photographieën naar schilderijen en teekeningen van bekende meesters.

PAPPELENDAM EN SCHOUTEN.

(Wolvenstraat, 19. Zie afbeelding blz. 87).

De kunstzaal in het gebouw «Pictura» geniet bij de nederlandsche kenners en liefhebbers eene gunstige bekendheid, zoowel om haar inhoud als de uitstekende verlichting. De veilingen worden er druk bezocht. Hetzelfde geldt van de doorloopende tentoonstelling, die zich onderscheidt door gedurige afwisseling. Men vindt er schilderijen en teekeningen van nederlandsche en vreemde meesters.

FREDERIK MULLER EN C°.

De magazijnen dezer firma, opgericht in 1843, door nu wijlen Frederik Muller, waren langen tijd gevestigd aan de Heerengracht bij de Oude Spiegelstraat, doch werden sedert een paar jaar overgebracht naar het ruime perceel in de Doelenstraat, 10. Wie naar eenig oud werk zoekt, dat in den nieuwen boekhandel niet meer te krijgen is; wie over eenig onderwerp schrijven wil en het raadzaam vindt vooraf nog eens alle mogelijke bronnen bij elkaar te krijgen; in 't kort, wie over een of ander, met boeken in betrekking staande onderwerp, eenige inlichting verlangt, trede daar gerust binnen.

De eerste deur ter rechterhand brengt u ter plaatse waar gij alle mogelijke bescheiden zult vinden. De menigte boeken, in de zij- en binnenkamer uitgestald, vormen evenwel nog slechts een klein gedeelte van het magazijn. Wilt ge

daarin naar hartelust grasduinen, vraag dan toegang tot de over het geheele perceel loopende reusachtige zolders. Daar staan de boekenkasten laansgewijze opgesteld; ze vormen een doolhof, waarin ge u niet ongestraft zonder geleider kunt wagen. Uit goede bron hebben wij wel vernomen van boekensnuffelaars, die, na het «bouquineeren,» tevergeefs den terugweg zochten.

Van schier nog grooter beteekenis is de kunsthandel dezer firma. Wilt ge met dien tak kennismaken, richt dan uw schreden de lange gang door naar de vertrekken, welke op den Amstel uitzicht geven. Daar vindt ge het gezellige verkooplokaal waar menigmaal vrienden van aquarellen, oude teekeningen, etsen, gravures, portretten, enz., zich vereenigen, om hunne portefeuilles met het schoonste op dit gebied te verrijken. Vooral des avonds, wanneer de aquarellen van hand tot hand gaan, zit ge daar zoo recht genoeglijk als bij een kunstbeschouwing.

Zoekt ge een of ander portret, hetzij van een beroemd voorvader, of van een of andere notabiliteit, op welk gebied ook, of wel hebt ge voor uw studiën een of andere typographische of historische gravure noodig, ge zult daar zelden tevergeefs aankloppen. Die groote voorraad is helaas nog niet geheel en al gekatologiseerd. Van slechts enkele afdeelingen verscheen een katalogus. Wanneer wij nu mededeelen dat de portretten der doktoren en natuurkundigen een tienduizend vormen, dan zult ge ons wel willen gelooven, dat wij het geheel op een honderdvijftigduizend stuks mogen schatten. Komt u dat cijfer te hoog voor, tel het gerust maar eens na.

Nog verdient vermeld te worden dat de firma ook geregeld veilingen houdt van oude en nieuwe schilderijen, teekeningen, gravures, antiquiteiten en boeken.

SEYFFARDT'S BOEKHANDEL.

(Damrak bij den Dam. Zie afb. blz. 107)

Sinds 1849 was deze zaak gewijd aan het debiet van buitenlandsche (vooral duitsche) boekwerken en muziek, deze laatste zooveel mogelijk in de goedkoope uitgaven. Van beide is een ruime keuze voorhanden.

Ook op aardrijkskundig gebied (Insulinde) verwierf de firma zich, blijkens hare bekroning, in 1875 te Parijs, door de Société de Géographie, een goeden naam. De voorraad atlassen, globes, kaarten, gidsen enz. is inderdaad merkwaardig. In de vak-katalogussen, door de firma samengesteld, vindt men een gemakkelijk ingericht overzicht van een en ander.

SCHELTEMA EN HOLKEMA'S BOEKHANDEL.

(Beursstraat bij den Dam. Zie afb. bl. 127)

Deze sinds jaren gevestigde boekhandel van algemeenen aard, bij den aanvang van dit jaar overgegaan aan den heer K. Groesbeek, is vooral gewijd aan de medische wetenschap. Al wat het binnen- en buitenland op dat gebied oplevert vindt men er onmiddellijk voorhanden.

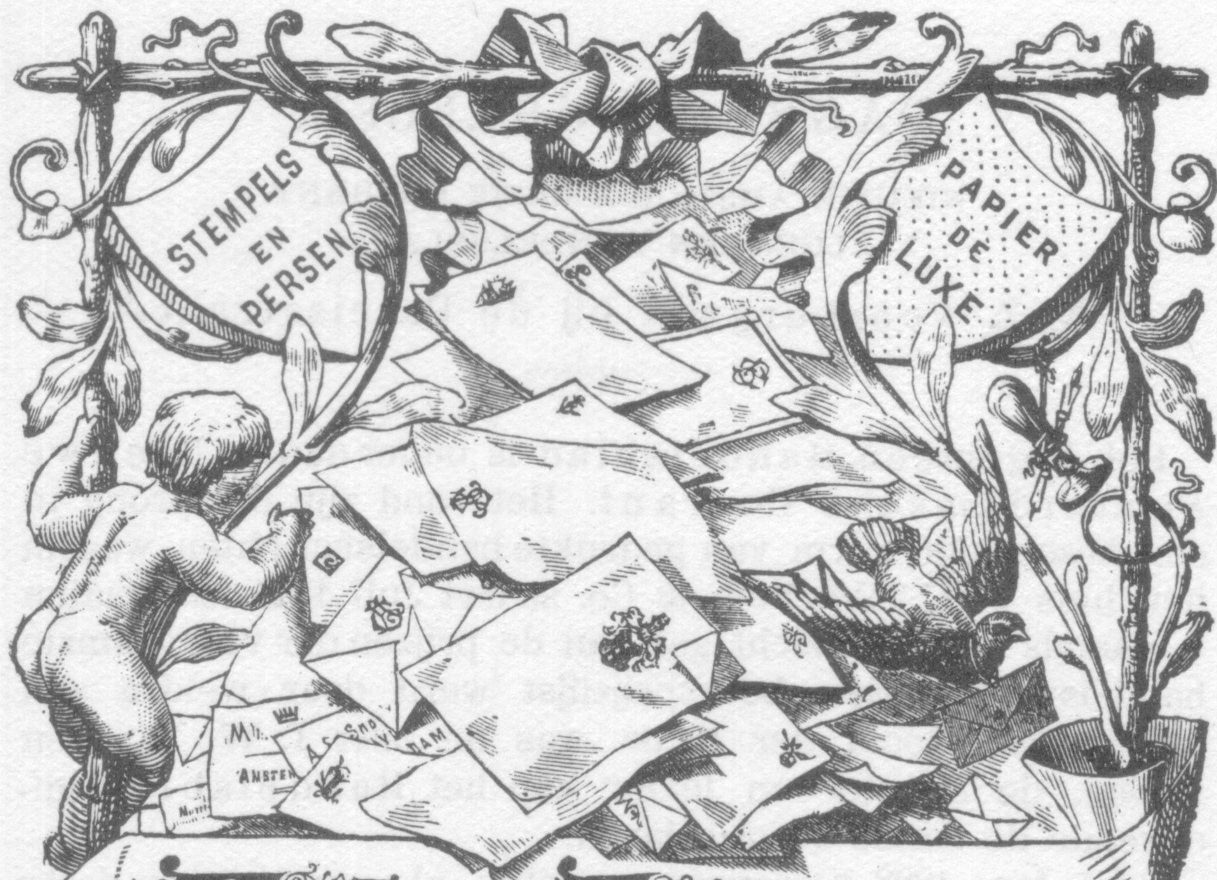
Ook de vruchten der letterkunde, op eigen bodem en in den vreemde gekweekt, zijn er te verkrijgen. Wijders vindt men er eene ruime keuze reisgidsen, kaarten en plattegronden.

A. L. SNOEK.

(Kalverstraat 191.)

Dit atelier artistique voorziet in velerlei opzicht in de behoefte aan voorwerpen, welke vroeger gewoonlijk voor een groot deel uit den vreemde werden betrokken. Immers, daargelaten de zegels, stempels, cachetten, zoo op metaal als op edelgesteenten, gravures op kristal, ivoor en marmer, verguldstempels voor boekbanden, naamplaten, clichés, onderscheidingsteekens, enz. welke er met kunstvaardige hand worden bewerkt, — vindt ge hier een bijzondere inrichting tot het verkrijgen van monogrammen, familiewapens, vignetten enz., welke zoowel op het papier als op andere voorwerpen worden gedrukt of gegraveerd.

Tevens is het hier een adres voor fraai drukwerk als: visitekaarten, de zoogenaamde cartes en billets de correspondance, bloc-notes, menus, fijn briefpapier en enveloppen met naamcijfers, wapens en namen in relief- en kleurendruk.

STEMPELS
EN
PERSEN
PAPIER
DE
LUXE

ATELIER ARTISTIQUE
A. L. Snoek

MONOGRAMS
WAPENS

AMSTERDAM
KALVERSTRAAT - 191

DAGBLADBUREELEN.

NIEUWE AMSTERDAMSCHE COURANT.
ALGEMEEN HANDELSBLAD.

(N. Z. Voorburgwal bij de Paleisstraat.)

Het Algemeen Handelsblad is ouder dan de Nieuwe Amsterdamsche Courant. Het vond zijn oorsprong in den bescheiden vorm van gedrukte handelsberichten, waarin het huis J. C. Wächter & Co. sedert Juli 1825 tweemalen 's maands een overzicht gaf van de prijzen der voornaamste handelswaren. Een beursprijslijst werd daar weldra aan toegevoegd. Hoofd der firma was de heer J. W. Van den Biesen, de stichter en leider van het Handelsblad gedurende de eerste twintig jaren.

Op 5 Jan. 1828 verscheen namelijk, als voortzetting dezer handelsberichten, het eerste nommer van het Algemeen Handelsblad bij de uitgevers P. den Hengst & Zoon, en wel tweemaal 's weeks, op woensdag en op zaterdag. Het bleef hoofdzakelijk voor handels- en scheepvaartberichten bestemd. Aan het handelsrecht werd tevens een plaats ingeruimd, en allengs ook aan korte nieuwsberichten en wetenswaardigheden uit alle deelen der aarde.

Reeds in Juli 1828 moest het formaat eenigszins vergroot worden; het blad besloeg toen iets minder dan twee bladzijden der tegenwoordige krant in tweeën gevouwen.

Met den jaargang 1830 werd, aan het hoofd, het blad omschreven als een «staatkundig, wetenschappelijk, letterkundig tijdschrift, dat alle binnen- en buitenlandsche aangelegenheden van algemeen financieel beheer, handel, landbouw, fabriekwezen, nijverheid en kunstvlijt, met één woord alle takken van staathuishoudkunde omvat.» De prijs bedroeg toen *f* 4.50 in 't kwartaal en die der aankondigingen 30 cents den regel.

De belangrijke gebeurtenissen van het jaar 1830 gaven aanleiding, dat in de drie laatste maanden van dat jaar het blad elken werkdag werd uitgegeven. Na 1 Jan. 1831 ver-

ALGEMEEN HANDELSBLAD
ALGEMEEN HANDELSBLAD
C.HECHLER.S

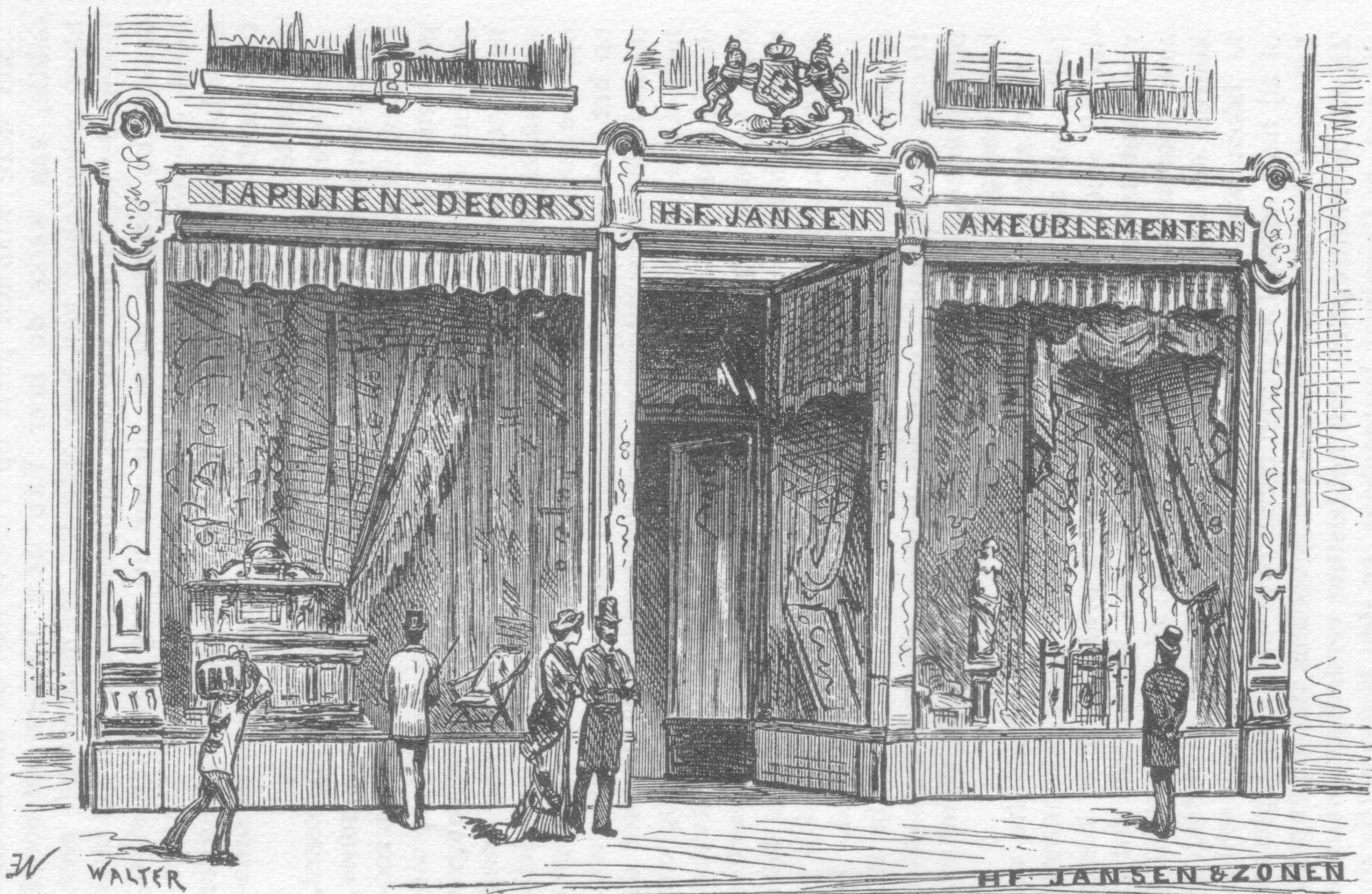
scheen het driemalen 's weeks, tegen den prijs van *f* 5.25 in de drie maanden.

Door de moeitevolle dagen, die ons vaderland in 1830 en 1831 had doorleefd, was de volksgeest ontwaakt en had de behoefte aan een dagelijksch orgaan, dat uiting gaf aan de eischen van den tijd op elk gebied, niet het minst in de hoofdstad van Noord-Nederland, zich dringend doen gevoelen.

«De algemeene belangstelling in de openbare aangelegenheden — aldus luidde het — is de oorzaak geweest, dat er in het laatste jaar verscheidene nieuwe dagbladen in het licht gegeven werden, gelijk in Breda, Gorinchem en elders. Ook te Amsterdam werd door eenige staat- en letterkundige stad- en landgenooten het ontwerp gevormd, om eene nieuwe dagelijksche krant uit te geven. Zij meenden, dat het publiek gaarne een dagblad zoude zien verschijnen, waarin de staatkundige nieuwstijdingen en de handelsberichten met den meesten spoed en nauwkeurigheid werden medegedeeld.

«Boven het Algemeen Handelsblad, dat slechts drie malen in de week uitkwam, meenden de ontwerpers der nieuwe krant het voordeel der dagelijksche uitgave vooruit te hebben. Die dagelijksche uitgave is in iedere groote handelsstad, om het belang, dat de inwoners bij de spoedige mededeeling van allerhande berichten hebben, hoogst noodzakelijk, maar zij is vooral onmisbaar in ons Amsterdam, hetwelk eene groote effektenbeurs bezit: een effektenbeurs, die door haar ontzettenden rijkdom een bijna ongelooflijken invloed op het groote europeesch Quincampoix uitoefent, en voor welker leden niets gewichtiger is, dan zoo snel mogelijk alle nieuwstijdingen te ontvangen.

«Om alle deze redenen hoopte de Redaktie, dat hare Nieuwe Amsterdamsche Courant gunstig zoude ontvangen worden; reeds was de dag bepaald waarop het eerste nommer in het licht zou komen, toen de gelegenheid zich aanbood om den eigendom van het Algemeen Handelsblad te verkrijgen. De Redaktie maakte van die gelegenheid gebruik en trok het blad aan zich, hetwelk thans met de Nieuwe Amsterdamsche Courant slechts één geheel zal uitmaken, en uitgegeven worden onder den titel van Nieuwe Amsterdamsche Courant en Algemeen Handelsblad.»

Kalverstraat 122.

Met deze woorden geeft op 1 Nov. 1831 de nieuwe Redaktie, van welke de heer Van den Biesen het hoofd bleef, rekenschap van haar optreden, en daarin vindt men tevens de verklaring van den dubbelen naam, dien het blad draagt. De jongste naam, die ook nu nog bovenaan staat, heeft evenwel geen burgerrecht gekregen; onder den oorspronkelijken titel bleef het bijna uitsluitend bekend, en die titel heeft dan ook allengs den andere geheel in de schaduw gesteld.

De veranderingen, die met 1 Nov. 1831 werden ingevoerd, waren aanmerkelijk. Elken werkdag verscheen een nommer, en reeds in het volgende jaar werd ook des zondags een zoogenaamde Tweede Editie (later: Zondagseditie) uitgegeven, die het vorig nommer met de laatst ontvangen berichten aanvulde, maar sedert 1869 bij de gewone krant werd ingelijfd. Als uitgever trad de firma Gebrs. Diederichs op, die zich reeds door hare omvangrijke ondernemingen op het gebied van den boekhandel een eerste plaats onder de nederlandsche uitgevers had verworven; als drukker de heer C. A. Spin, wiens firma, dank zij der toepassing van de nieuwste uitvindingen op haar gebied en der merkwaardige verzameling europeesche en oostersche lettersoorten, thans onder de eerste in den lande behoort en nog hare diensten aan het blad bewijst. (Zie afb. bl. 131 en 133).

De prijs werd verhoogd tot *f* 7.50 in het kwartaal. De uitgave geschiedde 's morgens te 7 uur voor den prijs van 10 cent het nommer, maar bij degenen, die voor 3 maanden inteekenden, werd het blad reeds den vorigen avond aan huis bezorgd.

Wat zijn staatkundige richting betreft, de Redaktie van 1831 heeft die reeds op zeer besliste wijze aldus gekenmerkt, dat zij »niet voornemens is reeds a priori partij te kiezen voor het bestuur of voor de oppositie.« Het stelsel, dat zij zich voorstelde te volgen, omschrijft zij aldus: »Goed te keuren en aan te prijzen wat rechtvaardig en nuttig, en te laken wat onrechtvaardig en schadelijk is, onverschillig of zij haar oordeel te geven hebbe over de handelingen van het bestuur of over daden en gevoelens der tegenpartij. Zij zal de maatregelen van het bestuur verdedigen, wanneer die met de Grondwet bestaanbaar en den lande nuttig zijn,

maar zij zal ook, onafhankelijk zijnde en alleen der waarheid hulde doende, zonder schroom hare stem verheffen tegen alle misbruik van macht, tegen alle voor het welzijn des lands gevaarlijke misgrepen.«

Aan die fiere taal kon gestand worden gedaan, doordien het blad geheel in eigendom behoorde aan den hoofdredakteur en de uitgevers, zoodat het onafhankelijk was van vreemde invloeden. Toen na het overlijden van den heer Van den Biesen in 1846 zijn helft in aandeelen werd gesplitst, ging ook het beheer over op de Gebr. Diederichs, onder bepalingen die de volkomen onafhankelijkheid der redaktie bleven waarborgen: bepalingen die ook nog heden ten volle gelden.

In de moeitevolle jaren, die ons land in het tijdvak der »volharding« en na het aftreden van koning Willem I door de financieele beslommeringen en de pogingen tot grondwetsherziening heeft doorleefd, was het Handelsblad het hoofdorgaan der gematigde liberale partij, een richting die, — met de Arnhemsche Courant, het blad der «geavanceerden» van die dagen, als voorhoede, — zich allengs baan brak. Aldus mag het blad zich zeker ook een deel toeëigenen van de eer, in ons land zonder groote schokken een vrijzinnig regeeringsstelsel te hebben voorbereid en daaraan ingang te hebben verschaft.

Allengs nam het blad in omvang toe. De uitbreiding werd eerst gevonden in bijvoegsels, later, na 1867, in vergrooting.

In 1868 verscheen het blad voor het eerst in breeder formaat over vijf kolommen; in 1869 na de afschaffing van het dagbladzegel werd ook in de lengte een stuk toegevoegd en de prijs tevens met een vierde deel verlaagd. Met 1 Jan. 1880 werden de bijvoegsels bij het hoofdblad ingelijfd en de bladzijden doorloopend genommerd.

Van de beide leden der firma Gebr. Diederichs van het jaar 1831, is de oudste, de heer G. F. Diederichs, reeds in 1862 aan het blad ontvallen. De jongste, de heer P. A. Diederichs, overleed in 1874 en werd opgevolgd door zijn zoon, den heer W. G. A. Diederichs.

Als hoofdredacteur werd de heer Van den Biesen vervangen door mr. L. Keyzer, die, vroeger reeds geruimen tijd aan het blad verbonden, de leiding slechts weinige

jaren mocht voeren. Kort na zijn overlijden werd de leiding opgedragen aan mr. S. A. Vening Meinesz, later wethouder van Amsterdam en lid der Tweede Kamer en thans burgemeester van Rotterdam. Omstreeks vijftien jaar geleden trad de tegenwoordige hoofdredaktie op, die in 1875 het verlies had te betreuren van den trouwen raadsman, sedert ruim veertig jaren namens het bestuur aan de redaktie toegevoegd, mr. A. C. Cosman.

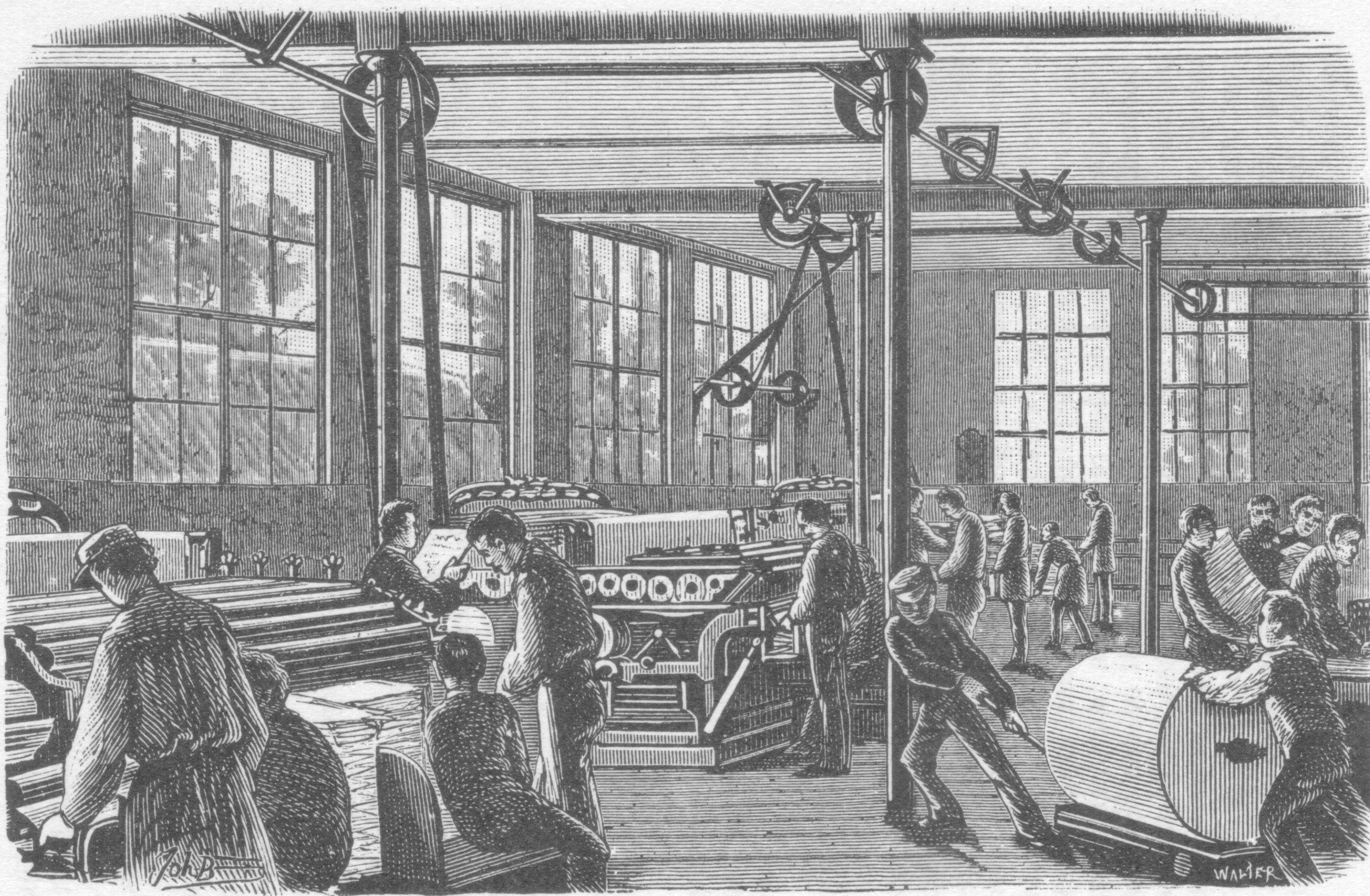
Kan men in de geschiedenis van buitenlandsche dagbladen op stormachtige dagen wijzen, op schorsingen, vervolgingen, veroordeelingen, — in het leven van het Handelsblad komen zulke schokken gelukkig niet voor. Bij het streven naar vrijheid en ontwikkeling bleef tevens gematigdheid der redaktie tot richtsnoer strekken en daardoor hield zij zich binnen de perken eener wel onbeschroomde, maar behoorlijke kritiek, waarmede de strafrechter niets heeft uit te staan.

Toch was haar pad niet altijd zonder doornen. De gebeurtenissen van 1830, die van 1848 en 1853 brachten haar zorgelijke dagen, omdat zij aan hare overtuigingen onbeschroomd tegenover de openbare meening getrouw bleef. In het laatstgenoemde jaar, dat der Aprilbeweging, verloor het blad een groot gedeelte van zijn inteekenaren, omdat het de houding van Thorbecke verdedigde en de vrije inrichting van het roomsch-katholiek kerkgenootschap, trots het drijven der Aprilmannen, als grondwettigen eisch bleef beschouwen. Men weet hoe die vrije inrichting toch haar beslag kreeg, ook onder het konservatief ministerie, dat uit de Aprilbeweging opdook. Het Handelsblad zag zijn lezerskring weldra nog grooter omvang verkrijgen dan ooit te voren en had aldus den storm ongedeerd doorstaan.

AMSTERDAMSCHE COURANT.

(Rokin, hoek Duifjessteeg).

De maand Mei van het jaar 1619 vormt het oudste tijdstip, waarop men met zekerheid weet dat er, en wel vrijdags een krant uitkwam, »ghedruckt tot Amsteldam by broer Jansz. out courantier in 't legher van zijn princel. Excel., woonende in St. Niclaesstraet, naest den Verguld en Os.»

Het drukken van „Het Nieuws v. d. Dag".

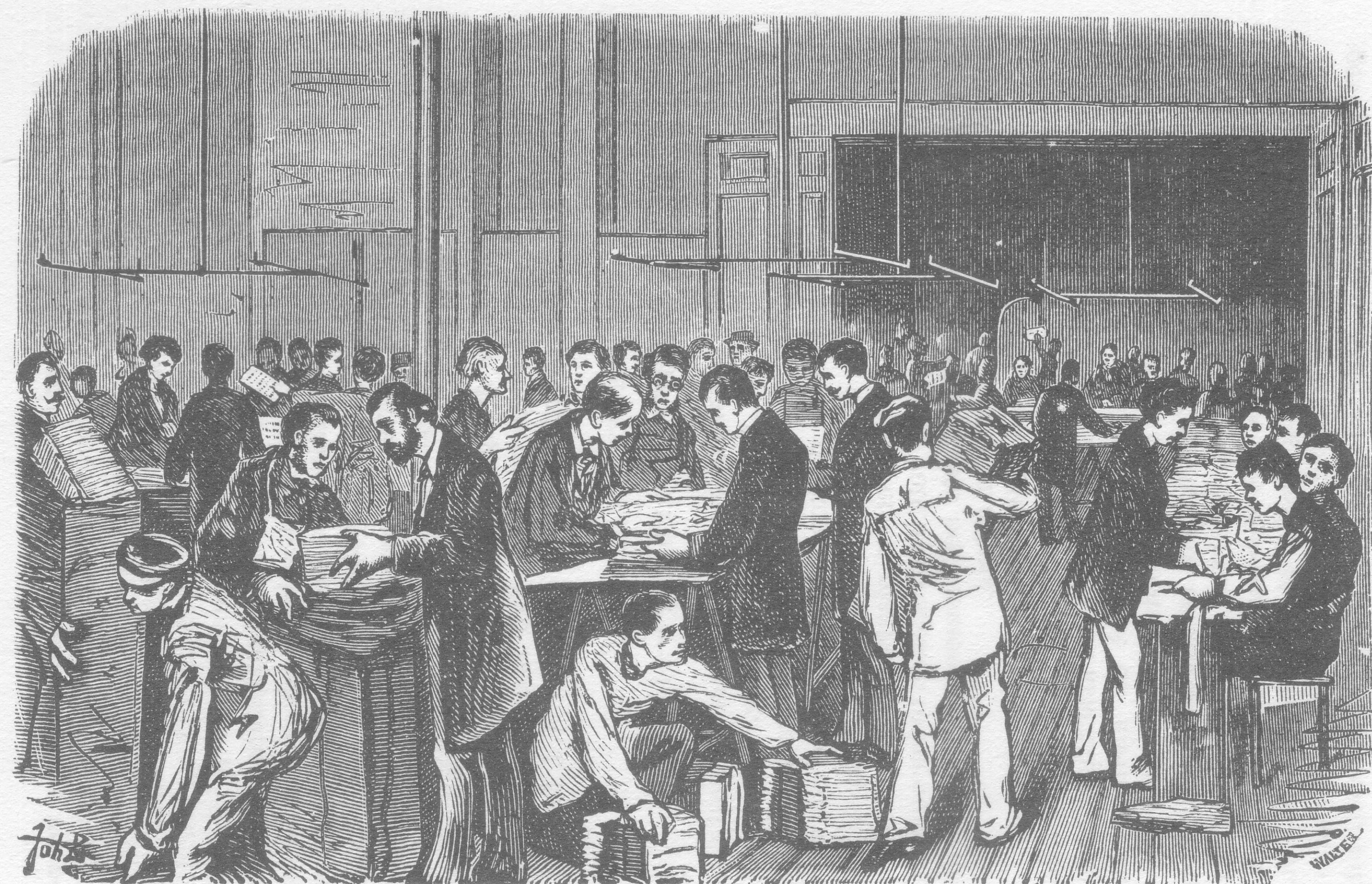
De, lotgevallen van dat blad, waaruit zich vermoedelijk de Amst. Ct. onder opvolgende eigenaars ontwikkeld heeft, heeft mr. W. P. Sautyn Kluit met zijn gewone nauwkeurigheid beschreven in Nijhoff's «Bijdragen» (nieuwe reeks, vijfde deel).

Zoo'n ouderwetsch uitgever ging recht gemoedelijk met zijn lezers om. Bij gebrek aan nieuws, drukte hij zijn blad slechts voor een deel vol en teekende daarbij aan: »dewijle dese weke geen Posten noch Brieven van Neurenbergh, Augsburgh, Frankfoort, Ceulen etc. zyn aengecomen, isser weynich t' adviseren voorghevallen.»

De hartader van de tegenwoordige dagbladpers, de «advertentie,» ziet men te dier tijde schoorvoetend en met zeer kleine letter aan het eind van 't blad verschijnen. Zij betreft bijna uitsluitend nieuwe boekwerken. Een drietal dergelijke aankondigingen is al zoo wat de ruimste oogst. Een eeuw later is er echter aanmerkelijke vooruitgang. In 1742 bedroeg de opbrengst der aankondigingen *f* 8399; in 1775 was zij gestegen tot *f* 18070. De gewoonte, om geboorte-, trouwen doodberichten te doen plaatsen, dagteekent van 1795.

De tegenwoordige titel van het blad prijkte het eerst op 17 Aug. 1776 aan het hoofd, dat vroeger bij afwisseling «Dingsdagsche,» «Donderdagsche,» «Zaterdagsche Courant» luidde.

Van 1734 tot 1852 geschiedde de uitgave vanwege het stedelijk bestuur en werden de berichten nu en dan aan vrij kieskeurig toezicht onderworpen. Natuurlijk bleef ook de willekeur daarbij niet buiten spel. In Sept. 1847 werd de redaktie bijv. »op straffe van afzetting» door Burgemeester en Wethouders gedwongen om een ingezonden stuk over de stedelijke verkiezingen op te nemen, waarvoor zij zelven de verantwoordelijkheid niet wilden dragen. Ook de vrijzinnige richting der redaktie baarde haar menigwerf doornen. Zij haalde haar o. a. het verwijt op den hals dat zij »de partij koos van hen die zich tegen het bestaande gezag en tegen de bestaande orde van zaken verzetten en met den geest van omkeering bezield waren.» Mr. S. Vissering, die in 1847 de hoofdleiding aanvaardde en mr. J. T. Buys tot medewerker had, moest dan ook 1 Dec. 1849 zijn ontslag nemen.

De verzending van „Het Nieuws v. d. Dag”.

In 1852 ging het recht van uitgave, onder zekere voorwaarden, bij Raadsbesluit over aan de heeren J. Van Bonga en A. J. De Bull. Naar aanleiding daarvan en met het oog op het konservatief karakter van het blad, teekent de heer Sautyn Kluit aan: »Zoo is ook met betrekking tot de richting van het blad alle twijfel weggenomen of de nieuwe redaktie vrij was in de keuze van hare staatkundige kleur.»

Het stedelijk bestuur nam daarentegen de verplichting op zich »de officieele stukken en kennisgevingen in geen ander blad, hier ter stede uitkomende, te doen opnemen», waarvoor de uitgevers eene vergoeding van ƒ 1000 's jaars betaalden: — eene bepaling, die sinds 1 April dezes jaars, volgens Raadsbesluit, is vervallen, zoodat het blad geen officieel karakter meer draagt.

Sedert het overlijden van den heer Van Bonga (Aug. 1864) is het beheer geheel overgegaan aan den heer A. J. De Bull.

HET NIEUWS VAN DEN DAG.

(Nieuwe-Zijds Voorburgwal 187.)

Ongeveer tegenover het welbekende bureel van 't Handelsblad valt het perceel No. 187 spoedig in 't oog.

Daar, in dat ruime gebouw, het omvangrijkste van de aloude Pijpenmarkt, heeft de koningin der aarde ook een harer zetels gevestigd en is het »tehuis« van 't blad, dat zich in weinige jaren tijds een eigen plaatsje in den familiekring van het nederlandsche volk heeft zoeken te verwerven.

Daar is een van de machtigste hefboomen onzer moderne maatschappij, de pers, aan den arbeid.

Het Nieuws is bij uitnemendheid 't kind van zijn tijd.

De afschaffing van het dagbladzegel in 1869 deed alle destijds bestaande bladen herademen en tot krachtiger bloei herleven. Zij was te gelijk oorzaak, dat de kleinere en goedkoope dagbladpers in ons land ontstond. Haar invoering was het sein tot oprichting van honderden goedkoope en plaatselijke nieuwsbladen, waarvan er thans nog een 200-tal in leven zijn. Vooral het welslagen van Het N. v. d. D. bewees, wat een zaakkundig bestier op dit terrein vermocht.

In Maart 1870 met een oplage van 2500 exemplaren aangevangen, zag het deze in een jaar tijds aangroeien tot

9600 abonnementen. Met elk jaar vermeerderde dit cijfer, totdat het thans (Maart 1882) alreeds een oplage van 29000 exemplaren heeft bereikt, en zonder overdrijving mag voorspeld worden, dat dit jaar het achtbaar cijfer van 30.000 exemplaren daags ruimschoots wordt behaald.

De logica dezer cijfers toont de groote kracht van de publiciteit aan, waarover deze zoogenaamde kleine courant beschikt.

Stelt men het aantal lezers per exemplaar gemiddeld op 5, wat zeker niet overdreven is, dan komt dit blad elken dag onder de oogen van niet minder dan 150.000 personen.

Ook de vermeerdering van de advertentiën, telken jare aangroeiend naar verhouding van de oplage, bewijst dat Het N. v. d. D. een der meest gelezen kranten in Nederland is. Zes jaar geleden, in 1875, plaatste het blad b. v. 26,994 advertentiën en in het afgeloopen jaar 1881 was dit cijfer gestegen tot 70.646.

Langzamerhand heeft Het Nieuws, zonder zijn oorspronkelijk karakter van beknopt en populair nieuwsblad prijs te geven, ook zijn inhoud vermeerderd en verbeterd. De 4 bladzijden druks, waaruit het bij zijn optreden bestond, zijn thans van 8 tot 16 bladzijden daags geworden.

De twee hierbij gevoegde schetsen, stellen de drukkerij en de verzending van het blad voor. Het drukken (zie afb. bladz. 207) en verzenden van Het Nieuws geschiedt met duizelingwekkenden spoed. Immers, in 2 uren tijds ongeveer moet de gansche oplaag, bestaande in een getal van 60 tot 120 duizend bladen — naar gelang het No. uit 2, 3 of 4 bl. bestaat — gedrukt, afgeteld, ingepakt, geadresseerd en naar alle oorden des lands verzonden zijn, zoodat het blad nog dienzelfden avond ontvangen wordt in de verst verwijderde plaatsen in het noorden en zuiden van ons land, indien deze aan den spoorweg zijn gelegen.

Ter bereiking van dit doel moet de zoogenaamde eerste oplage met de middagtreinen, die ongeveer te 5 uren van Amsterdam vertrekken, verzonden zijn, ofschoon deze toch niet voor 4.15 ter perse kan worden gelegd, omdat de beurs- en marktkoersen van dien middag nog alle dienen opgenomen te worden. De snelwerkende rotatiepersen, die elk 20,000 bladen gedrukt, gesneden en gevouwen per uur afle-

veren, en waarvan er minstens twee te gelijk in werking zijn, en de voorbeeldeloos vlugge expeditie door een zeer talrijk, geoefend personeel maken dit mogelijk.

Na 5 uren wordt het drukken eenigen tijd gestaakt om de nieuwe lettervormen van het 2e deel der oplage gereed te maken. Die latere oplage is grootendeels voor Amsterdam bestemd en bevat o. a. de nieuwstijdingen gedurende het drukken der 1e editie nog ter redaktie ontvangen.

't Is een merkwaardig schouwspel (zie afb. bladz. 209) de snelheid te zien, waarmede bovengenoemde persen het papier, dat in rollen van 6000 meters lengte in de machines wordt gelegd, bedrukken aan beide zijden in de lengte en breedte der courant afsnijden, daarna vouwen en aan twee kanten met eene snelheid van 4 expl. per seconde weder uitwerpen.

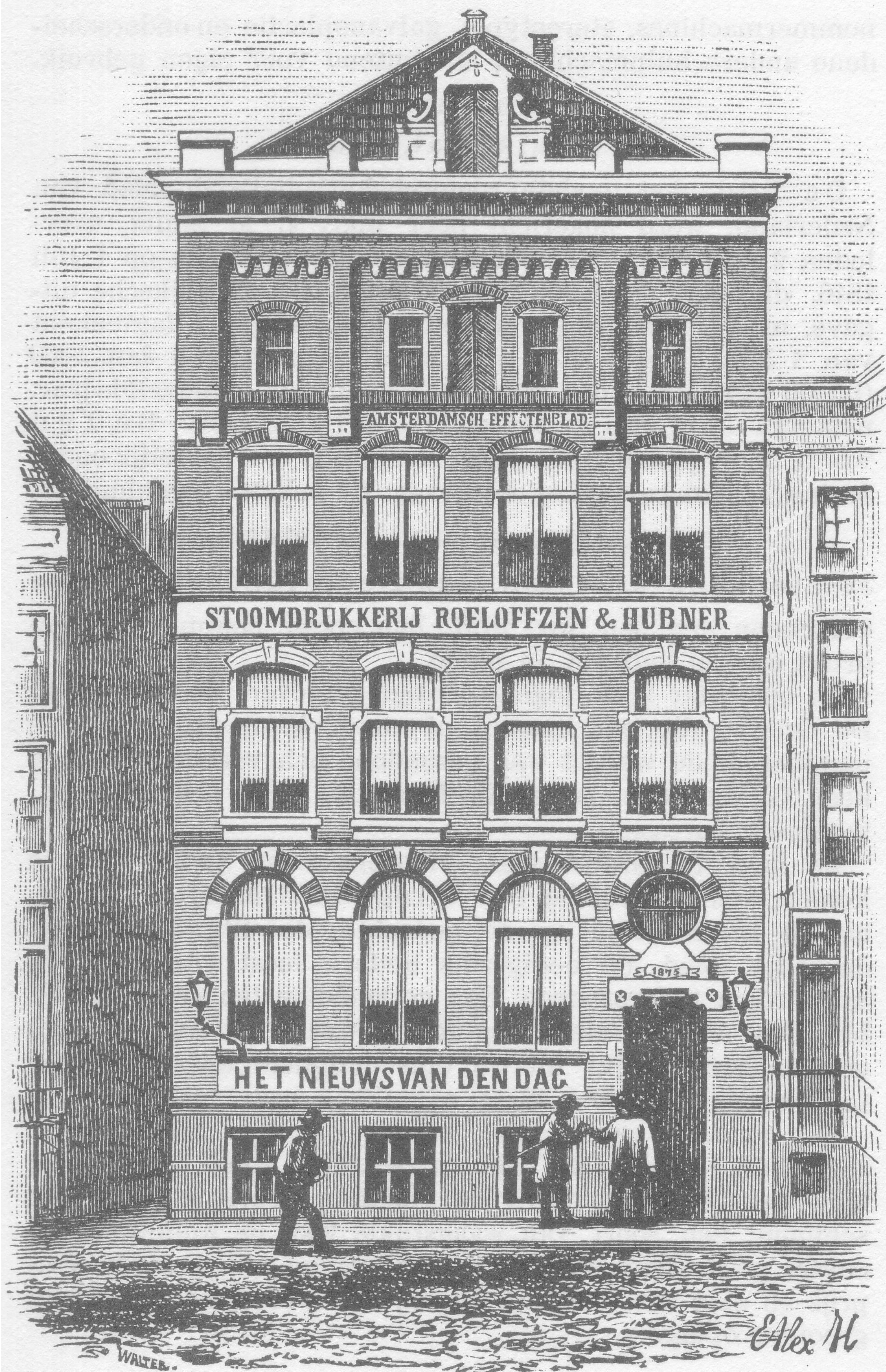
Aldus worden elken dag ten behoeve van Het Nieuws vijf rollen van 6000 m. lengte in couranten herschapen. Neemt men in aanmerking, dat dit papier de dubbele breedte van de courant heeft, dan vormt de papiermassa, waarop 't blad elken dag wordt gedrukt, eene lengte van 5 maal 12 of 60 kilometer papier, gelijkstaande met een afstand van 12½ uur gaans, of van Amsterdam tot 's-Gravenhage.

Voor hen, die de hoofdstad bezoeken en belang stellen in 't zien drukken en verzenden van 't Nieuws, is daartoe gelegenheid elken middag omstreeks half 5 uur, mits men in den loop van den dag bij de Direktie daartoe verlof heeft bekomen.

DE STOOMDRUKKERIJ VAN ROELOFFZEN & HÜBNER,
(Pijpenmarkt 187),

is ingericht tot uitvoering van alles, wat op typographisch gebied voorkomt, zoowel visitekaartjes als de uitvoerigste boekwerken en dagbladen.

Zij levert in den kortst mogelijken tijd, — getuige het hiervoren gemelde betreffende de uitvoering van Het Nieuws van den Dag — doordien hunne inrichting beschikt over twee stoommachines, drie rotatiemachines, voor Het Nieuws van den Dag, ieder à 20.000 afdrukken in 1 uur; acht dubbele en gewone snelpersen, van 1000–2000 ex. per uur, voor boek- en kantoorwerk; handpersen, satineer-, perforeer- en

AMSTERDAMSCH EFFECTENBLAD
STOOMDRUKKERIJ ROELOFFZEN & HUBNER
1875
HET NIEUWS VAN DEN DAG
WALTER.

nommermachines, stereotypie, galvanoplastie en onderscheidene andere hulpmachines, uitsluitend voor eigen gebruik.

DE TIJD.

(Spuistraat, 176).

De Tijd, het oudste roomsch-katholieke dagblad van Nederland, werd opgericht door mgr. J. A. Smits, overleden 2 Aug. 1872. Het eerste nommer verscheen op 1 Juli 1846, dinsdag, donderdag en zaterdag. De dagelijksche uitgave, met uitzondering van zon- en feestdagen, dagteekent van 1 Maart 1848. Het blad werd vergroot op 1 Jan. 1869 (bij de afschaffing der zegelwet), nogmaals in hetzelfde jaar, namelijk op 1 Juli en laatstelijk op 1 Jan. 1879. De Tijd wordt door geheel Nederland verspreid, voornamelijk onder de katholieke bevolking. Uitgever: C. L. Van Langenhuijsen.

HET VLIEGEND BLAD VAN AMSTERDAM,

»Kleine Courant voor het Nederlandsche Volk,«

verscheen den 9en Nov. 1875. Zijn eerste nommer was gedrukt op een half vel, in plano.

De oprichter is de tegenwoordige uitgever, de heer M. E. De Grauw, die een maand of vier, vijf, nadat het eerste nommer in de wereld was gezonden, zich verbond met den heer G. Werneke, onder de firma M. E. De Grauw & Co., thans eigenaresse.

De heer De Grauw had, alvorens naar Amsterdam te komen, aan Den Helder een Vliegend Blaadje opgericht, en dit bracht hem op de gedachte, de uitgifte van een dergelijk blad op eenigszins andere leest geschoeid, in Amsterdam te beproeven. Een geregeld bij den weg verkocht blad was hier ter stede nog een nieuwigheid. Dat hij goed gezien heeft, blijkt uit de omstandigheid dat de oplage tegenwoordig 19.000 à 20.000 afdrukken bedraagt.

Het formaat van 't blad werd vergroot in Jan. en Sept. 1877, Juni 1878 en Juli 1880. In Dec. 1876 werd besloten het blad drie, in plaats van twee malen 's weeks te laten verschijnen, een soort van waagstukje voor de uitgevers, dat echter goed afliep, evenals de verhooging van den inteekenprijs en dien der aankondigingen, in verband met de zooveel grootere oplage.

Martelaarsgracht. 8.

Het plaatje, waarop het bureel van het Vliegend Blad staat afgebeeld, gelegen aan de Martelaarsgracht No. 8, is ontworpen op het oogenblik, dat de uitgifte plaats heeft. Die uitgave geschiedt thans des maandags-, woensdags- en vrijdagsmiddags, te 12 uur, wanneer een zestigtal mannen en jongens, vrouwen en meisjes zich in de verschillende wijken der stad verspreiden, om het blad bij den weg te verkoopen, hetgeen hun een goed bestaan oplevert. Immers, het is geen zeldzaamheid, dat 18 en 19-jarige jongens, in het bezit van goede longen, met drie dagen 's weeks te werken, des Zaterdagsavonds met een *f* 20 à *f* 25 verdiend loon in den zak, naar huis gaan.

«Het Vliegend Blad van Amsterdam» heeft geen bepaalde richting. Het behelst nu en dan bevattelijke hoofdartikeltjes, nieuwstijdingen, oorspronkelijke en vertaalde feuilletons, welke door de volksklasse, naar 't schijnt, met graagte gelezen worden.

Op aanvrage bij den uitgever wordt gaarne een nommer ter kennismaking toegezonden.

DE STANDAARD.

(Warmoesstraat, 106.)

De Standaard, die thans zijn elfden jaargang beleeft, is een der organen van de anti-revolutionaire partij. Het verschijnt dagelijks met uitzondering van zon- en feestdagen.

Uitgever de heer J. H. Kruyt.

DE AMSTERDAMMER.

(Rokin 2.)

Gelijk de ondertitel, »Weekblad voor Nederland» aanduidt, verschijnt dit blad, aan staatkunde, kunst en letteren gewijd, slechts éénmaal 's weeks en wel des zondags. Het werd opgericht in 1879.

Uitgevers:

ELLERMAN HARMS & C°.

Betreffende deze firma ontvingen we nog de volgende mededeelingen:

Op 1 Nov. 1802 vestigde zich hier ter stede Isaac Ellerman, als kantoor-boekhandelaar, in het perceel

Spuistraat bij de Paleisstraat.

Rokin 2, thans Beursstraat genoemd. Den 28 Sept. 1842, zette diens weduwe den kantoor-boekhandel voort, onder de firma Wed. I. Ellerman. Op 1 Jan. 1860 kwam de zaak door overdracht aan den tegenwoordigen eigenaar G. J. Holtz, die den 27 Maart 1865 zijn zoon G. J. Holtz Jr. in zijne firma opnam; den 12 Aug. 1872 werd de zaak aanmerkelijk vergroot door het oprichten van eene boekdrukkerij, naast de bestaande binderij en den 1 Mei 1874 door aankoop van de steendrukkerij Harms & Co. Den 20 Maart 1877 werden beide zaken vereenigd en voortgezet onder de firma Ellerman Harms & Co., die thans hare werkplaatsen, bijzonder ingericht voor handels-drukwerk, heeft in de Spuistraat 218, benevens het daarnaast gelegen perceel 216. Daar zijn o. a. in werking, met 2 stoommachines, 14 stoomsnelpersen, benevens een personeel van twee honderd man.

Warmoesstraat, 67.

MAGAZIJNEN VAN VERSCHILLENDEN AARD.

De magazijnen, met hunne aantrekkelijke uitstalkasten, vervullen in eene stad gelijke rol als de schilderijen in onze woonkamers. Zij verlevendigen den aanblik van het geheel en bieden aangename rustpunten voor het oog. Bij den toenemenden kunstzin kon het wel niet anders of ook aan het uitwendige moest bijzondere zorg worden besteed; vandaar dat de hoofdstad in de laatste jaren menigen fraaien winkelgevel rijker is geworden. Het inwendige houdt gelijken tred daarmede. Bij een bezoek zal het spoedig blijken, dat onze magazijnhouders niet bij buitenlandsche mededingers behoeven achter te staan. Terwijl men, den voorgaanden tekst doorbladerende, reeds menige winkelafbeelding heeft ontmoet, vindt men in achterstaande bladzijden een en ander betreffende den inhoud van eenige onzer voornaamste magazijnen, welker eigenaars hieronder in alphabetische volgorde vermeld worden:

BECHT & DYSERINCK.

(Stadhouderskade tusschen de Utrechtsche- en Weteringpoorten N°. 54.)

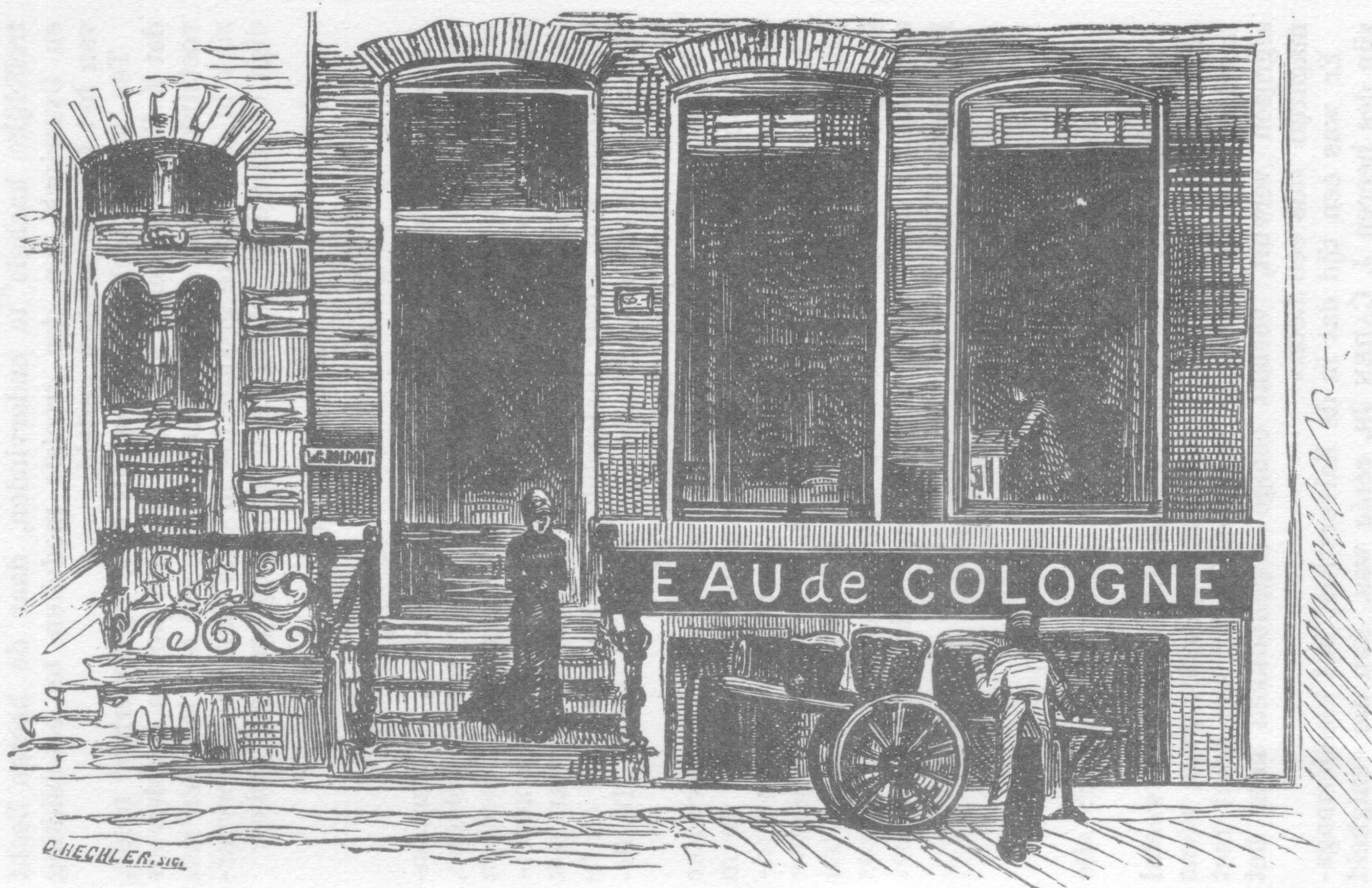
De fabriek en het magazijn dezer firma — zie de afbeelding op bladz. 147 — leveren een keur van bronswerken tot allerlei doeleinden, die naar de mate hunner bestemming elkander in deugdelijkheid en sierlijkheid evenaren. De koper-, zink- en ijzergieterij is voortdurend in gang, om hetzij aan openbare werken en gebouwen, hetzij aan onze eigenlijke woonhuizen de plannen onzer bouwmeesters in de verschillende metalen te verwezenlijken.

Is daar dus voor de uitwendige versiering onzer gebouwen een flink adres, ook voor ons binnenhuis vindt de behoefte of smaak hier verscheidenheid van keuze.

Eén voorbeeld: de gasornamenten. In het Grand-Théâtre des heeren Van Lier, in den Plantage-Schouwburg der heeren Prot & Zn., in de Raadzaal, het Kerkgebouw der Vrije Gemeente, in de Café's Krasnapolsky, Mast, Continental, Londres, Plantage, in de Hotels Palais-Royal en Suisse enz., enz., zijn de gaskronen alle door de firma Becht & Dyserinck geleverd.

Niet minder groot is in hare magazijnen de verscheidenheid van kachels, haarden en kookfornuizen, waaromtrent ook teekeningen en inlichtingen in het bijzonder betrekkelijk de nieuwste amerikaansche vindingen verkrijgbaar zijn. Vooral op het gebied van verwarming legt deze firma zich bijzonder toe, daar er bijna geen stelsel is of men treft het in hare magazijnen aan. Sierlijke insluithaarden voor salons, kachels voor slaapkamers, die den geheelen nacht langzaam blijven doorbranden, kachels met aanvoer van versche en met afvoer van bedorven lucht, vooral geschikt voor schoollokalen; kortom een ieder vindt op dit gebied zijne gading. En, wonderlijk genoeg, kan men weder bij deze firma verwarming-toestellen vinden, die het gebruik van alle haarden of kachels overbodig maken, daar ze op amerikaansche wijze het geheele gebouw gelijkmatig verwarmen door middel van heete lucht.

Zij die aan het Noordpool-station zullen overwinteren, zullen in de gelegenheid zijn de eigenschappen dezer voor-

J. C. Boldoot, Singel 92|94.

treffelijke kachels te ondervinden, daar de heeren Becht en Dyserinck een der grootste modellen ter beschikking van het Comité hebben gesteld.

Ten slotte deelen wij nog als eene bijzonderheid mede, dat Z. K. H. de Keizer van Solo in zijne parken beelden en voetstukken van «bronze d'art» heeft, zoo ook leeuwen van zink in natuurlijke grootte, die in deze fabriek zijn vervaardigd en van daar uit hunne bestemming gevolgd hebben.

J. C. BOLDOOT.

(Singel bij den Blauwburgwal 92 en 94)

Deze fabriek, — zie vorenstaande afbeelding, — staat ontegenzeggelijk in een goeden reuk. Haar eau-de-cologne, reukwerken, spiritualiën, politoeren, vernissen, enz. hebben haar een wereldbekenden naam verschaft. Op de tentoonstellingen in 1861, 1866 en 1868 werd haar fabrikaat dan ook telkenmale met zilver, laatstelijk te Parijs met goud en te Melbourne met de «first order of merit» bekroond. De firma is ook sedert jaren hofleverancier.

Tot een der nieuwste uitvindingen behoort een reukwater door den heer BOLDOOT uit hyacinthen vervaardigd en in den handel gebracht onder den naam van Duizend-Bloemengeur. De groote opgang, dien weldra dit nieuwe reukwerk maakte, had al spoedig tal van namaaksels ten gevolge, waartegen echter de kenner terstond den neus ophaalde, zoodat de firma ook hiermede andermaal het pleit won.

J. CAHEN JR.

(Kalverstraat 35, 37 en 44.)

Dit Magazijn verdedigt tal van jaren de stelling: «De kleeren maken den man».

Op aanschouwelijke wijze is deze stelling in een tweetal afbeeldingen op bladz. 185 uitgedrukt. Dezelfde man, wiens haveloos gewaad het eene oogenblik zelfs een hond met afgrijzen vervult, verlaat eenige oogenblikken later het magazijn «als een heer.»

Er was een tijd dat in de Kalverstraat het kleedermagazijn des heeren J. CAHEN JR. eenig was. Aan die eenigheid

had het dan ook den naam van «De Phenix» te danken. Verrezen er van lieverlede meer soortgelijke magazijnen als paddestoelen uit den grond, — in verscheidenheid van stof, sierlijkheid van snit, voorkomende en nauwgezette bediening is «de Phenix» nog niet door haar vakgenooten in de Kalverstraat verdrongen.

Het magazijn No. 44 is sedert kort in het bijzonder voor Dameskleeding ingericht.

ROELOF CITROEN.

(Kalverstraat 1.)

Het magazijn van gouden-, diamant- en zilverwerken van deze firma, opgericht in 1850 en vergroot in 1865, (zie afbeelding blz. 169) bevat eene ruime keuze kostbaarheden van dien aard, in het bijzonder horloges uit de fabrieken van Vacheron & Constantin, Waltham Mass, International Watch Company, enz. Voor de verkochte horloges wordt van 2 tot 5 jaar ingestaan.

Het groot magazijn van zilverwerk op de eerste verdieping bevat een aantal voorwerpen, in het bijzonder geschikt als prijzen bij verschillende gelegenheden, als harddraverijen, enz.

Tevens is er eene ruime keuze in gezette en ongezette diamanten.

De firma belast zich ook met den uitvoer harer artikelen naar Oost- en West-Indiën.

Tot herstelling van allerlei uurwerken is aan het magazijn een werkplaats verbonden, waar o. a. tevens gouden dames- en heerenkettingen, in groote verscheidenheid worden vervaardigd.

De prijzen van een en ander zijn zoo laag mogelijk gesteld. Voor alle door haar verkochte goederen wordt door de firma ingestaan.

C. COSSA.

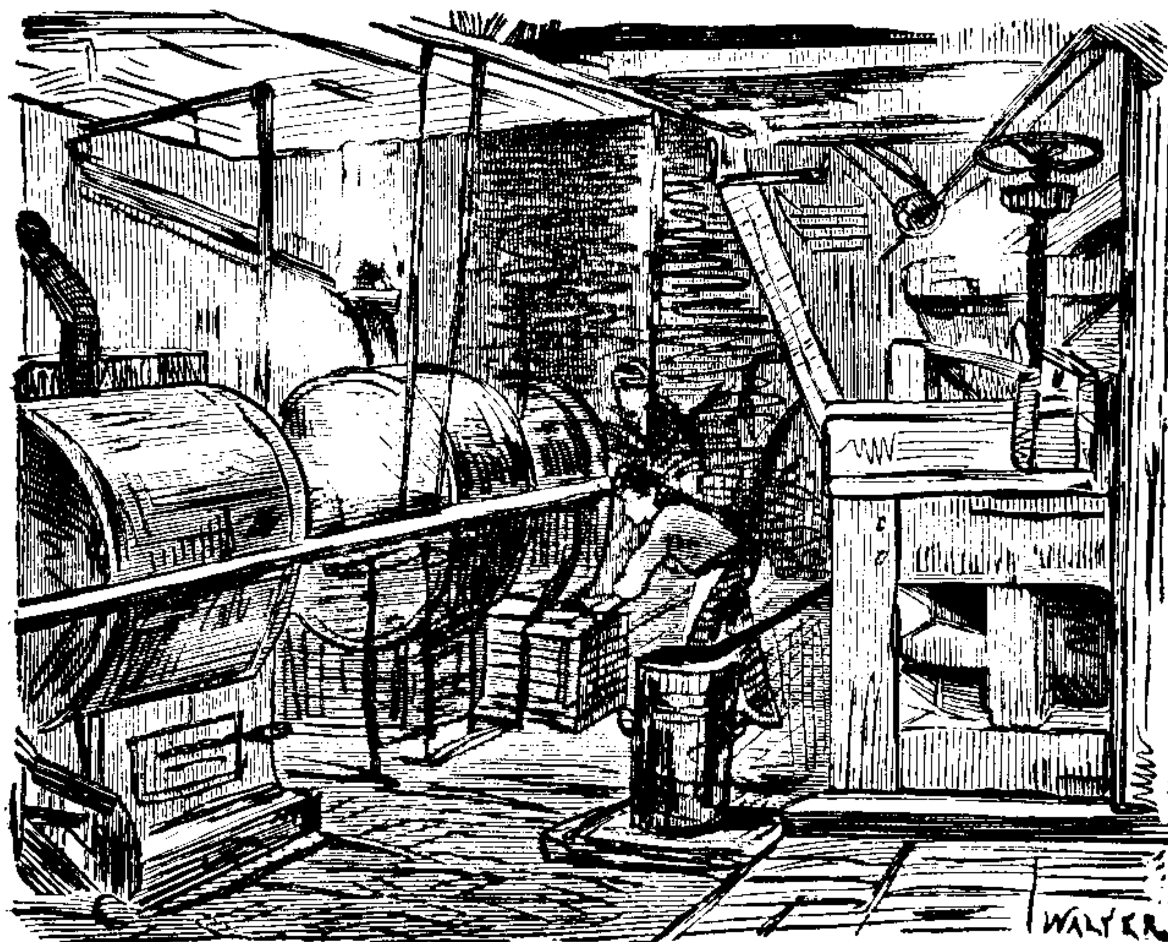
(Kalverstraat hoek Olieslagersteeg 183.)

Het magazijn dezer firma — waarvan de afbeelding op blz. 173 — mag met grond een sieraad van de stad worden

genoemd. Het trotsche gebouw, dat een oppervlakte beslaat van omstreeks 4 aren, maakt met zijn hardsteenen onderpui en niet het minst om zijn kostbaren inhoud een machtigen indruk.

Dien inhoud met name aan te wijzen is schier niet doenlijk. Het oog wordt daar gestreeld door al het schoone wat de kunst-nijverheid van verschillende landen daar heeft vereenigd. Weelde en goede smaak voeren er den boventoon. Al wat ons woonvertrek, onze zalen kan opluisteren, — meubelen in verschillende stijlen, porseleinen met kunstig schilderwerk, lichtkronen, pendules, voorwerpen in marmer, brons, aardewerk, gepolijst koper — en zooveel artikelen van weelde meer, vindt ge in die omvangrijke magazijnen bijeen.

Tentoonstelling van kunst toegepast op nijverheid — zou het blijvend opschrift mogen zijn van het magazijn dezer firma.

Geels & Co. Warmoesstraat 67.

ETIENNE DELAUNOY.

(Kalverstraat hoek Watersteeg 113.)

Het magazijn dezer firma — zie afbeelding op blz. 91 — beantwoordt op verschillende wijzen aan de eischen van weelde en kunstsmaak. Wie zijn binnenhuis in smaakvollen trant wil versieren, vindt hier volop keuze. Japansche en sjineesche goederen, gemonteerde porseleinen, antiquiteiten en kunstvoorwerpen zijn hier in groote verscheidenheid voorhanden, terwijl meer in het bijzonder de lampen met oud-delftsch en porselein, het effektvol gepolijst koper en verguld brons in allerlei stijl in hare magazijnen uw bewondering zullen wekken.

W. A. FISCHER & CO.

(Nieuwendijk 213 tegenover de Gravenstraat.)

De kleedermagazijnen voor heeren, dames en kinderen, van deze firma — zie de afbeelding op bladzij 175 — stellen vreemdeling en stadgenoot in de gelegenheid zich in verscheidenheid van stof, flink en spoedig van kleedingstukken te voorzien. Zoowel de ruime voorraad als de kleederen, die op maat zijn besteld, zullen hem de zekerheid geven, dat de sedert vijftien jaren bestaande firma zich het genoten vertrouwen steeds meer waardig maakt.

GEELS & CO.

(Warmoesstraat tegenover de Oudebrugsteeg 67.

De nederlandsche stoomkoffiebranderij en het magazijn van koffie en thee van deze firma staan op klassieken bodem. Het volksgeloof wil namelijk, dat diezelfde plek eenmaal werd bewoond door wijlen den hertog van Alva, treuriger nagedachtenis. Het bevolkingsregister kan in deze geen uitspraak doen en daar het hier nu wel niet de plaats is om ons in het geschiedkundig verleden onzer stad te verdiepen of de gangen van den spaanschen dwingeland na te gaan, bepalen we ons tot de opmerking, dat langs den

bodem van het tegenwoordige gebouw — altijd in de verbeelding des volks — ook nog gangen loopen naar de nabijgelegen Oude Kerk.

Bij de afbraak van het oude gebouw heeft de genoemde firma een schoorsteen uit de hand van den slooper gespaard en als een geschied- of bouwkundig aandenken van vroeger dagen aan het Rijksmuseum afgestaan. Op de plek, waar thans haar pakhuis staat, schijnt vroeger een kapel te zijn geweest, te oordeelen naar een altaarkast, die nog in het gebouw aanwezig is.

Het tegenwoordig gebouw, zie de afbeelding op blz 218, draagt geheel het kenmerk van nieuw leven. Flink verheft het zich met zijn sierlijke onderpui, welker spiegelruiten bijna tot de straat reiken, waardoor de eigenlijke winkel met zijn fraaigeschilderd plafond en die talrijke sjineesch verlakte bussen en trommels en kristallen vazen, door groote spiegels zoo veelvoudig weerkaatst, zulk een gunstig aanzien verkrijgt.

Achter den winkel is het pakhuis voor gebrande koffie en de branderij zelve (van laatstgenoemde geeft de afbeelding op blz. 224 een denkbeeld).

De firma GEELS & Co. heeft door haar verscheidenheid van goede merken koffie en thee — men raadplege de prijscourant in het Hotel-Adresboek blz. 51 — gepaard aan een flinke bediening zoo in als buitenshuis — zij maakt met betrekking tot dit laatste nimmer verschil in prijzen — zich een goeden naam en een talrijke clientèle weten te verwerven.

Behalve haar magazijn in de Warmoesstraat heeft de firma er ook in de Laurierstraat 162 en te Utrecht op de Ganzenmarkt 3.

WED. W. VAN DER HULST.

(Kalverstraat 67).

Deze firma is reeds sedert 1810 alhier gevestigd. Inzonderheid heeren vinden in haar magazijn (zie afbeelding blz. 157) een keur van ondergoederen, toiletbenoodigheden, overhemden, enz., terwijl tal van mode-artikelen, reisbenoo-

Rokin, 68.

digdheden enz., voor beiderlei kunne in smaak en goede bewerking als het ware wedijveren.

Tevens bevat het magazijn een grooten voorraad kunstvoorwerpen in gepolijst koper, brons, porselein, kristal enz. uit Londen, Parijs en Weenen.

H. F. JANSEN & ZONEN.

(Kalverstraat, 122 en 178).

In de magazijnen dezer firma (zie de afbeeldingen op blz. 189 en 203) welke een oppervlakte hebben van 400 vierk. meters, vindt de bezoeker een keur van voorwerpen, die tot het stoffeeren van een huis benoodigd zijn. De prijzen der ameublementen verschillen van één tot veertigduizend gulden. In de onmiddellijke nabijheid der magazijnen is de eigenlijke fabriek, alwaar allerlei meubelen en kamerbetimmeringen in verschillende stijlen worden bewerkt. De groote verscheidenheid houtsoorten, die zij steeds in voorraad houdt, komt haar daartoe bij uitstek te stade.

Het magazijn van tapijten en meubelstoffen is insgelijks steeds voorzien van het beste wat binnen- en buitenlandsche kunst-vlijt oplevert.

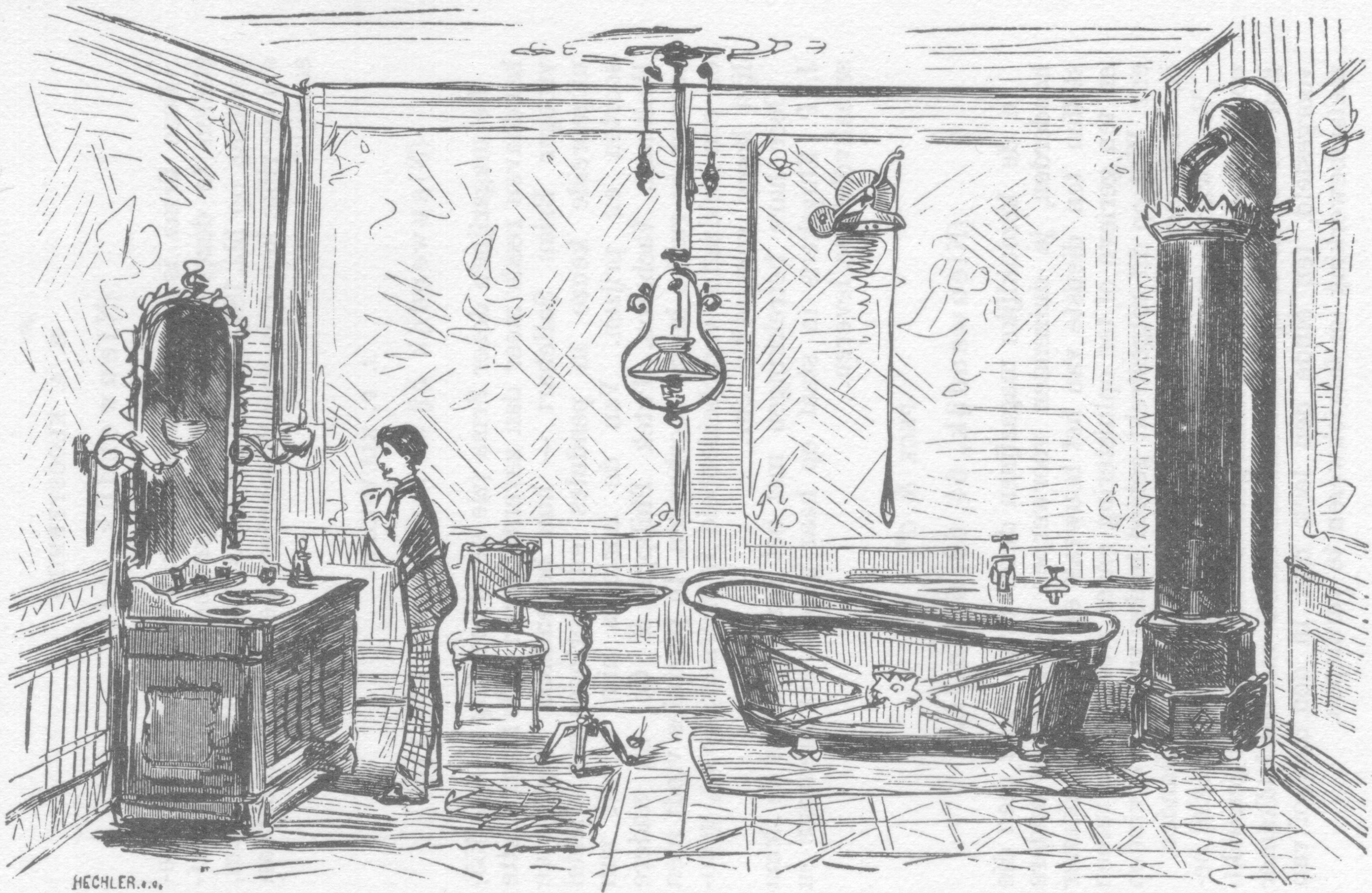
Zoo biedt de firma H. F. JANSEN & ZONEN ruimschoots de middelen, om tot verschillende prijzen ons woonhuis, overeenkomstig de eischen des tijds inwendig te versieren.

J. A. JORDAN.

(Rokin bij de Kapelsteeg, 68.)

JORDAN is sinds jaren de gevierde marchand-tailleur. Zoowel de verscheidenheid als de deugdelijkheid zijner stoffen, gepaard aan een vlugge sierlijke bewerking, hebben hem steeds meer het vertrouwen geschonken van ieder die begrijpt dat kleeding den man maakt.

Bladzijde 227 geeft de afbeelding van zijn flink ingericht magazijn.

Peck & Co., Nieuwendijk, 64, 66, 68 en 74.

H. A. KLOOSTERHUIS.

(Nieuwendijk, 141).

Deze firma is de nestor in het vak van verlichtingstoestellen te dezer stede. Hare magazijnen, waarvan een afbeelding op blz. 183, hebben een sinds lang gevestigden naam, om de rijke keuze in gasornamenten, die deugdelijkheid aan sierlijkheid paren.

J. P. KLUYSKENS.

(Nieuwendijk bij de Kolksteeg, 116/118).

De magazijnen dezer firma (zie de afbeelding op blz. 155) handhaven reeds meer dan zeventig jaren — de firma heette vroeger Brian Sallehart — hun bekendheid wegens de uitgebreide keuze in pendules en horloges van allerlei soorten en prijzen. Van de horloges zijn er die van Waltham, Vacheron, Patek Philippe & Co. en andere soorten in ruime keuze voorhanden. In pendules vindt men er een zeldzame verscheidenheid in marmer, brons, gepolijst koper, compositie, enz.

Door hare betrekkingen met het buitenland is de firma J. P. Kluyskens in staat op haar gebied het nieuwste en smaakvolste te leveren.

PECK & C°.

(Nieuwendijk, 64, 66, 68 en 74).

In de koninklijke magazijnen dezer firma vindt men die honderden, ja duizenden voorwerpen in metaal en andere stoffen ten dienste van het bouwvak en de machinekamer en ten gerieve of ter opluistering onzer woonhuizen, tuinen enz. Wat op dit uitgestrekt gebied in den vreemde te vinden is, vindt men hier in groote verscheidenheid voorhanden.

Voor water-, gas- en stoomleiding worden de velerlei benoodigdheden door deze firma geleverd en bruikbaar gemaakt. Een en ander is op vorenstaande schets van een badkamer voorgesteld, ten einde den leek niet in den doolhof van metaalbewerking en fabriekwezen te verdiepen.

Onder de vele bekroningen, die haar in de 25 jaren van haar bestaan zijn te beurt gevallen, behoort ook de zilveren medaille in 1877 ter internationale tentoonstelling van tuinbouw alhier, voor hare verwarmingtoestellen.

Zoo op den tast — daar het wel niet mogelijk is in het kort de tallooze voorwerpen, in deze magazijnen voorhanden, bij name aan te wijzen — vestigen wij nog de aandacht op de atmosferische schellen en spreekbuizen, baden met of zonder kachels, Norton's pijpwellen, fonteinen en gasornamenten, in zoo groote verscheidenheid hier aanwezig.

PERRY & C°.

(Kalverstraat, 97).

Het English and American Warehouse van de firma Perry & Co. (zie de afbeelding op blz. 167) is sedert 1866 te dezer stede filiale van de firma te Londen (Holborn Viaduct 18, 19 en 20), die bovendien hare vertakkingen heeft te New-York, 138 en 140 Grandstreet; Parijs, rue Turbigo, 60; Frankfort a/M., Rossmarkt 15 en Brussel, boulevard Anspach, 99.

De fabrieken der firma zijn te Birmingham, Lancasterstreet,

Buiten het eigen fabrikaat, zooals stalen pennen, potlooden en andere schrijfbehoeften, beijvert de firma zich steeds met het invoeren van nieuwigheden, vóoral voor kantoorgebruik. Een ruime keuze van reisbenoodigdheden, reisdekens, engelsche en amerikaansche speelgoederen; gomelastieken voorwerpen; engelsche zeepen en reukwerken; engelsche messen en scharen; amerikaansche klokjes en honderden voorwerpen voor huiselijk gebruik vindt men hier voorhanden.

Zoo vormt dit magazijn een voortdurend afwisselenden bazaar, waar elk wat wils vindt.

L. J. ROOZEBOOM & ZOON.

(Warmoesstraat 91, bij de Wijde Kerksteeg.)

Sinds meer dan 25 jaren wordt door deze firma het vak van loodgieten en zinkwerken uitgeoefend, waarbij zij door het soldeeren met hydrogenium of waterstofgas een der nieuwste vindingen op dat gebied heeft in toepassing gebracht.

Zij vervaardigt tevens en levert op de meest verschillende wijze ingerichte badtoestellen: kuipen met of zonder kachels, of met afzonderlijke verwarmingstoestellen (amerikaansch stelsel), kinder-, zit-, stort-, fantasie- en zoogenaamde russische badkuipen.

Voorts belast zij zich met den aanleg van duinwaterleiding en fonteinwerken. Spreekbuizen en luchtdrukschellen worden door haar over de verst mogelijke afstanden geleid.

Bij een en ander bevat haar magazijn, (zie nevensgaande afbeelding) een groote verscheidenheid van waschtoestellen en benoodigdheden. tot afvoer van water.

Daar voor het meerendeel de voorwerpen aan hare fabriek worden vervaardigd of verbeterd, boezemt zij wel het grootste vertrouwen in voor deugdelijke bewerking.

G. W. VON SCHMIT & ZOON.

(Heerengracht bij de Oude Spiegelstraat 329.)

In «De Vogel Struys» (het vroegere verkooplokaal van de firma Frederik Muller & Co.), heeft thans de firma G. W. von Schmit & Zoon haar magazijn van gebreide goederen, fransche en engelsche flanellen en het zoogen. crêpe de santé. Men zou er dus als 't ware voor zijn gezondheid heengaan, vooral wijl deze firma in de zooeven genoemde artikelen een «specialiteit» is.

De afbeelding op blz. 145 geeft een kijkje in hare magazijnen.

SIGTENHORST EN CO.

(Koningsplein 8.)

Deze firma, omstreeks een halve eeuw alhier gevestigd, staat vooral in hoog aanzien bij het schoone geslacht. De kleeren maken niet alleen — al zegge 't het spreekwoord ook — den man, de vrouw kan slechts aan schoonheid winnen in het kleed harer waardig. En waar nu het magazijn van voornoemde firma — de afbeelding op blz. 139 geeft er een schets van — door allerlei nieuwigheden der mode, in het bijzonder door zijn groote verscheidenheid van mantels, costumes, zijden stoffen, enz. aan den smaak

Warmoesstraat.

der schoonere helft van het menschdom voldoet, kan de andere helft voorzeker niet beter doen dan.... de rekening te betalen.

SINGER MANUFACTURING COMPANY.

(Kalverstraat 25.)

Blz. 181 schetst kantoor en magazijn van het Generaal-depot voor ons land van The Singer Manufacturing Company te New-York, bekend als de eerste en tevens grootste naaimachinen-fabriek der wereld. Uit de fabrieken dezer Maatschappij zijn de door haren stichter J. M. Singer uitgevondene en wegens deugdelijkheid en eenvoudige inrichting alom gezochte Singer-Machines afkomstig. Men kan zich een denkbeeld vormen van de uitgebreidheid der zaken van deze Maatschappij, wanneer men nagaat, dat van de omstreeks 9 millioen naaimachines, welke in het geheel tot op heden vervaardigd en verkocht werden, de Singer Company alleen meer dan 4 millioen stuks geleverd heeft en dat haar jaarlijksche omzet op dit oogenblik over het half millioen bedraagt. De fabrieken zijn er dan ook op ingericht om dagelijks niet minder dan 2000 complete machines te vervaardigen. De Singer-Maatschappij heeft, zooals bekend is, hare depôts in alle deelen der beschaafde wereld en bijvoorbeeld alleen in ons land reeds 25 eigen winkels, alwaar naaimachines voor verschillende doeleinden niet slechts in de gewone beteekenis des woords verkocht, maar ook aan onbemiddelde, mits als eerlijk bekend staande personen zelfs tegen *f* 1.— wekelijksche aflossing geleverd worden. Dit laatste is wel eene krachtige bijdrage tot de oplossing der sociale vraag, want slechts op deze wijze konden en kunnen voor het meerendeel de vele arme naaisters en kleinere ambachtslieden in het bezit eener eigene machine komen en zich aan de ellende van het met de hand naaien onttrekken. De Singer-Maatschappij ontvangt in de bovengenoemde cijfers van haren omzet wel het verdiende loon, — een omzet die met den dag toeneemt. Hierdoor is zij dan ook in staat haar fabrikaat steeds goedkooper verkrijgbaar te stellen en zoodoende het meer welhebbend gedeelte van het publiek voor zich in te nemen,

Fabriek & Magazijn

VAN

GOUDEN-ZILVEREN-& DIAMANTENWERKEN

A.D. VERSCHUUR

Amsterdam

door de hooge korting die aan betalers met gereed geld wordt toegestaan.

WED. J. VERDONCK,

firma: WED. KIRCHMAN & C°.

(Kalverstraat, 112.)

Voor het meerendeel worden de voorwerpen in het magazijn dezer firma (zie de afbeelding op blz. 141) tentoongesteld, ook in hare eigene werkplaatsen vervaardigd. Men vindt er tal van brandkasten van allerlei grootte en degelijk bewerkt, die meermalen de vuurproef hebben doorstaan. De nieuwste middelen tot verwarming, van de meest gewone kachels tot de rijkst bewerkte insluithaarden. Ook kookfornuizen met toebehooren. Voorts al hetgeen tot het ijzervak behoort, zoo voor huishoudelijk gebruik als tot versiering; vazen met metalen planten enz. fransche balkonhekken en ander gietwerk tot bouwkundige doeleinden enz. enz.

A. D. VERSCHUUR.

(Damrak, 22.)

Deze firma, (zie vorenstaande afbeelding van haar magazijn) is een der oudste en meest geachte onzer stad in het goud- en zilversmidsvak. Sedert hare oprichting, in 1774, heeft zij met altoos jeugdige kracht zich uitgebreid op dit gebied van kunst-nijverheid. Vandaar dat haar magazijn werkelijk als een *maison de confiance* aanbeveling verdient.

Gaven de voorgangers der tegenwoordige firma alle blijken van kracht en kennis in de opvatting hunner taak, het tegenwoordige hoofd der zaak, de heer Justus Verschuur, zet die taak met evenveel lust en ijver voort. Zoowel zilverwerken voor dagelijksch gebruik als groote gelegenheidsstukken, bijouterieën van klein tot groot en vooral de fijne juwelierswerken worden met smaak uitgevoerd en hebben de verdiensten van degelijkheid in hooge mate.

Een der hoofdredenen, waarom deze zaak aanbeveling en steun verdient, is: dat verreweg de meeste voorwerpen op

Verweegen & Kok. Kalverstraat, 88.

de werkplaatsen der firma, eveneens aan het Damrak, 22, worden vervaardigd, door de bekwaamsten in het vak.

De titel, «Koninklijke Fabriek en Magazijn,» dien de firma sedert ruim een jaar voert, is het vorstelijk loon op haar pogen en een aanmoediging te meer om dit magazijn met een bezoek te vereeren.

VERWEEGEN & KOK.

(Kalverstraat, 88 bij het Burgerweeshuis.)

De fabriek en het magazijn van deze firma, (zie voorenstaande afbeelding) zijn bij de liefhebbers van paarden en honden sinds jaren gunstig bekend.

Allerlei artikelen het rijvak betreffende, als: zadels en tuigen, zweepen, karwatsen, dekken, sporen, stangen, stalbehoeften, enz. zijn, op engelsche leest geschoeid, in groote verscheidenheid in genoemd magazijn voorhanden of kunnen aan de fabriek worden vervaardigd.

Opmerkelijk is de verscheidenheid tevens van hondenhalsbanden.

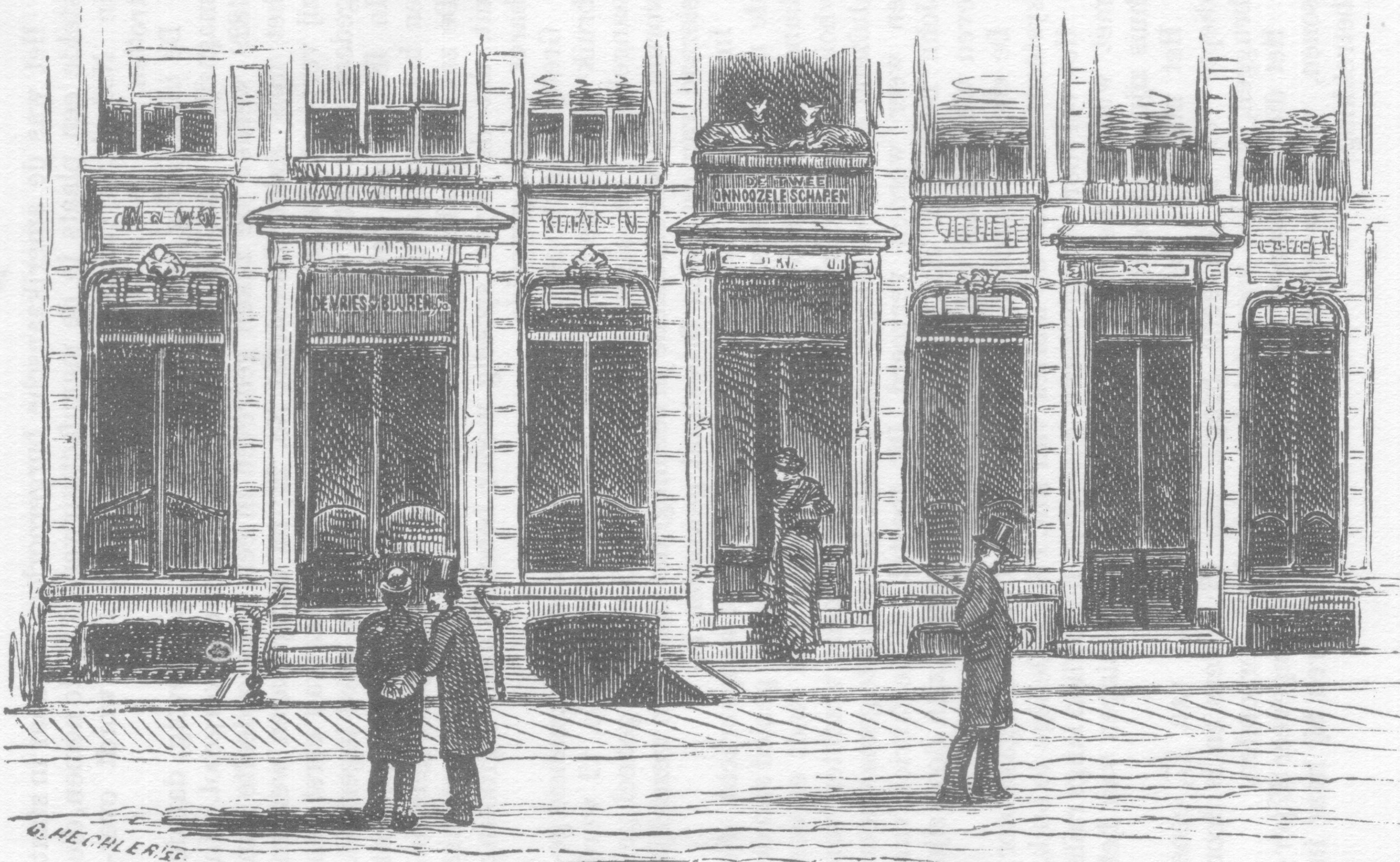
Bij een zoo breede bewerking van het leder, spreekt het vanzelf, dat er in dit magazijn ook nog allerhande portemonnaies in voldoenden voorraad verkrijgbaar zijn.

Een en ander wordt ook naar Oost- en West-Indië uitgevoerd.

DE VRIES VAN BUUREN & C°.

(Joden Breestraat, 8, 10 en 12.)

Voorzeker hebben de heeren C. de Vries en J. van Buuren den 5 Augustus 1829, toen de firma door hen werd opgericht, het niet voorzien, dat hun zeer bescheiden handel allengs die hoogte zou bereiken als de tegenwoordige firma in de manufactuurwereld inneemt. Toen immers bestond die handel voornamelijk in den kleinverkoop van garen, band, kanten en mutsen. Langzamerhand breidden zich de zaken echter uit en sedert 1843 werd de firma ook onder de groothandelaars — zij 't dan ook als een der kleinsten — gerekend.

De Vries van Buuren & Co., Jodenbreestraat, 8, 10 en 12.

Het was de amerikaansche burgeroorlog, die haar in staat stelde een plaats in de manufactuurwereld in te nemen, die in Nederland en gewis in Amsterdam niet wordt overtroffen.

De uitbreiding der zaken had dan ook het gevolg, dat de magazijnen van tijd tot tijd moesten worden vergroot. In 1829 werden de zaken gedreven in een klein gedeelte van het huis Joden Breestraat No. 22; na eenige jaren werden zij verplaatst naar dezelfde straat No. 8, waarvan eerst een gedeelte en later het geheel voor magazijn werd ingericht. In 1866 werd het naastbijgelegene huis No. 10 aangekocht en het magazijn door dien aankoop aanmerkelijk uitgebreid. De zaken stonden echter niet stil en breidden zich zoodanig uit, dat de firma spoedig weder behoefte aan vergrooting harer ruimte gevoelde.

Gretig maakte zij dan ook in 1882 van de gelegenheid gebruik om in die behoefte te voorzien. Perceel No. 12 werd aangekocht en alsnu met Nos 8 en 10 tot één geheel gevormd, (zie vorenstaande afbeelding) dat thans een wezenlijk sieraad van de Joden Breestraat geworden is.

In het huis No. 12 zijn alle gemakken aangebracht, die de nieuwste ontdekkingen op werktuigkundig gebied aan de hand geven tot vervoer van goederen. Men vindt er een «hoist» (ascenseur) in het groot, waarmede vrachten van duizend en meer kilogrammen met het grootste gemak heen en weer worden vervoerd. Dit toestel, uit de fabriek van John Barker & Sons te Oldham, kenmerkt zich door zijn even vluggen als veiligen gang.

De «hoist» wordt in beweging gebracht door een gasmotor, systeem-Otto, uit de fabriek van Ant. Fêtu & Deliège te Luik.

Het vervoer van goederen geschiedt bovendien langs rails met wissels, die door verschillende verdiepingen van het huis zijn aangelegd.

Het magazijn beslaat alsnu eene breedte van 17, eene diepte van 21 en eene hoogte van 16 meters en is door bruggen, van het voor- tot het achterhuis verbonden.

Het dienstpersoneel der firma bestaat uit ongeveer 80 personen, waarvan sommigen zelfs ruim 30 jaren bij haar in betrekking.

Wierdels & Co. Warmoesstraat, 166, 169.

WIERDELS & CO.

(Warmoesstraat 166. 169.)

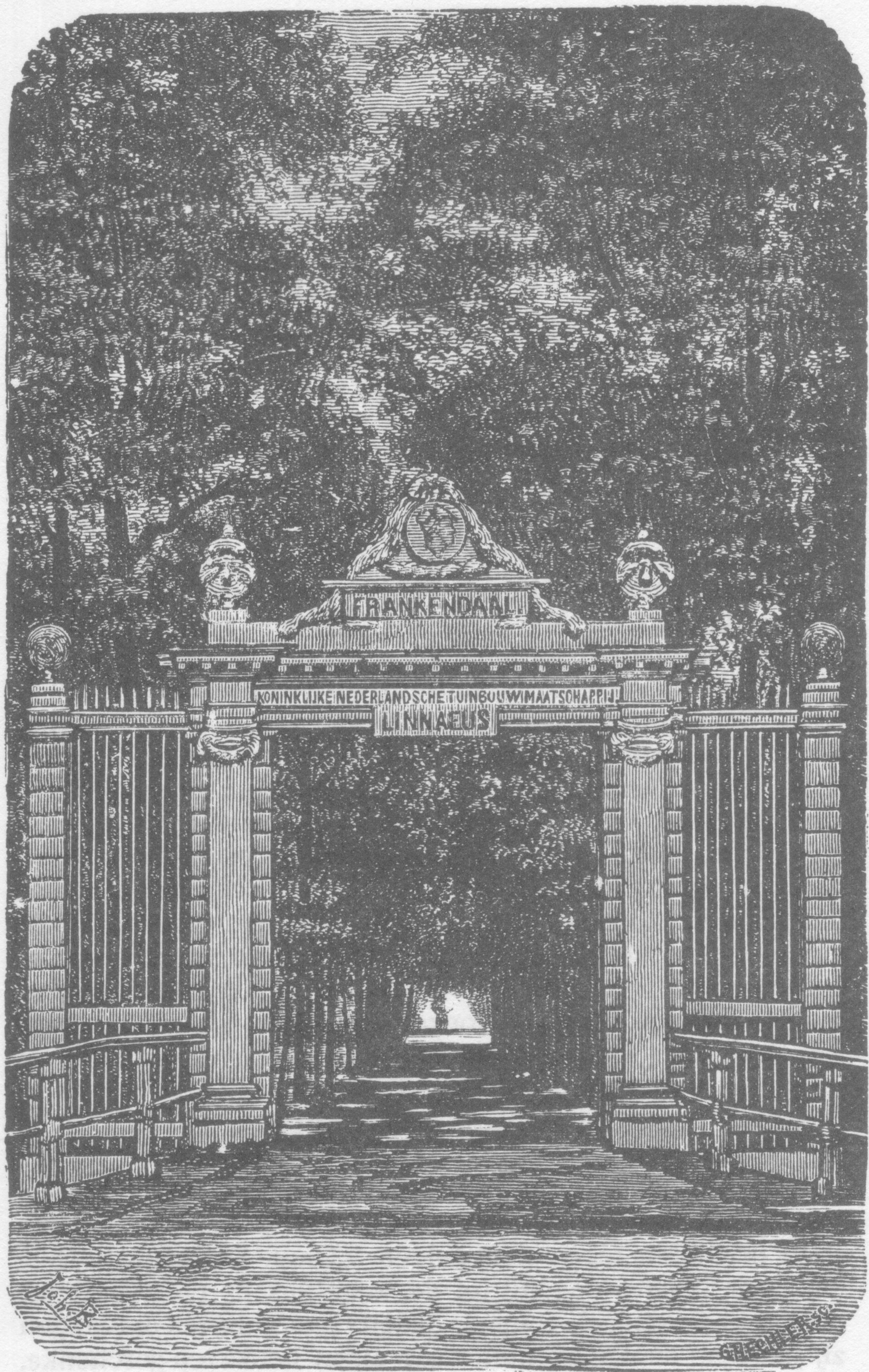
Sedert kort heeft deze firma aldaar haar tweede magazijn (het andere is sinds jaren in de Torensteeg) in koffie, thee, specerijen, comestibles enz. (zie vorenstaande afbeelding.) Aan de overzijde daarvan is hare stoomkoffiebranderij en specerijmalerij. Tevens is de firma fabrikant van chocolade en poedersuiker.

De wijze, waarop zij haar onderneming begon en voorzet, verdient inderdaad waardeering. Zij belooft voor Nederland te worden hetgeen de firma Pottin voor Frankrijk is.

De artikelen worden voor zooveel mogelijk in hare eigene stoomfabriek, Warmoesstraat 169, verwerkt. Daar brandt zij zelve hare koffie, daar maalt zij zelve de suiker, koffie en specerijen, in plaats van die den loonmaler toe te vertrouwen; daar brandt en bereidt zij hare cacao; in één woord, de voornaamste artikelen dezer firma worden in hare eigene inrichting verwerkt.

In poedersuiker is zij een zoogen. specialiteit, terwijl hare tabletten bijzondere vermelding verdienen.

Hare nieuwste vinding is de Wierdels-likeur; deze wordt uit fijne kruiden en specerijen gestookt en dient hoofdzakelijk om ter vervanging der chartreuse na de koffie te worden gebruikt. Om den goedkoopen prijs bovendien, vindt deze smakelijke likeur bij de liefhebbers meer en meer ingang.

FRANKENDAAL
KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE TUINBOUWMAATSCHAPPIJ
LINNAEUS

„Linnaeus."

UITSTAPJES.

DE TUINBOUWSCHOOL «LINNAEUS».

(Watergraafsmeer.)

Dagelijks te bezichtigen. Toegangsprijs *f* 0.50.

Een schilderachtige landweg, ter wederzijde met lommerrijke boomen beplant, voert naar de voormalige buitenplaats Frankendaal, sinds 1867 het eigendom der Ned. Tuinbouwschool «Linnaeus», die zich, behalve het verstrekken van uitgebreid onderwijs, ten doel koos: «het oprichten eener kweekerij op groote schaal, benevens handel in boomen, planten en verdere tuinbouwvoortbrengselen.»

Hare ligging op een kwartier afstands van Amsterdam met zijne talrijke hulpmiddelen voor het onderwijs, als boekerijen, musea, den Kruidtuin, de Diergaarde, het Aquarium, scheikundige Laboratoria enz., maakt de inrichting als tuinbouwschool bijzonder aanbevelenswaardig. Zij wordt door Rijks en gewestelijke toelagen gesteund en ondervindt, wat het getal kweekelingen betreft, bij voortduring levendige belangstelling. Vooral nu in onze overzeesche bezittingen zoovele geoefende werkkrachten worden gevraagd voor boschbouw, kinateelt enz. is haar weer een ruim arbeidsveld geopend, dat, dank zij den bekwamen stichter en bestuurder der instelling den heer J. C. Krook, den ondernemers ginds en menigen jongen man hier ten goede komt. De leergang, waaromtrent het gedrukte program alle inlichtingen geeft, duurt drie jaar.

Aan de hoofdstad en hare omgeving heeft de Maatschappij een belangrijken dienst bewezen door hare uitgestrekte terreinen (ruim tien bunder oppervlakte) met ruime kassen, fraaie waterpartijen, lommer- en bloemrijke wandeldreven, open te stellen tegen tien gulden 's jaars. De leden hebben daarvoor tevens toegang tot de wekelijksche muziekuitvoeringen gedurende de zomeravonden. Daarenboven ontvangen zij jaarlijks eenige planten naar eigen keuze ten geschenke.

Groenewegen & Co.

De inrichting, die wat het huis met stalling en naaste omgeving betreft, tevens een denkbeeld geeft van een achttiende-eeuwsche hollandsche buitenplaats, is in de laatste jaren een geliefkoosd plekje voor landgenoot en vreemdeling geworden, te meer nu de stoomtram (standplaats aan 't Rijnspoorwegstation bij de Weesperpoort) het bezoek zoo zeer vergemakkelijkt.

Zoowel in den tuin als in de kassen vindt men er de voornaamste plantenfamiliën vertegenwoordigd. De aanleg is van dien aard dat verdere aanwijzingen overbodig geacht kunnen worden. Alleen zij opgemerkt dat men van den heuvel, op een schiereilandje opgeworpen, in westelijke richting een echt hollandsch landschap met watermolen, vee en scheepvaart aanschouwt en ten zuiden den blik laat weiden over een zoogenaamd engelsch werk. Tevens verzuime men niet in het zwitsersche gebouwtje de verzameling bedriegelijk nagebootste vruchten te bezichtigen, een geschenk van nu wijlen prins Hendrik der Nederlanden.

Ongeveer in 't midden der groote laan rechts van den ingang, vindt men een paviljoen voor ververschingen.

BLOEMISTERIJ GROENEWEGEN EN CO.

(Linnaeusstraat.)

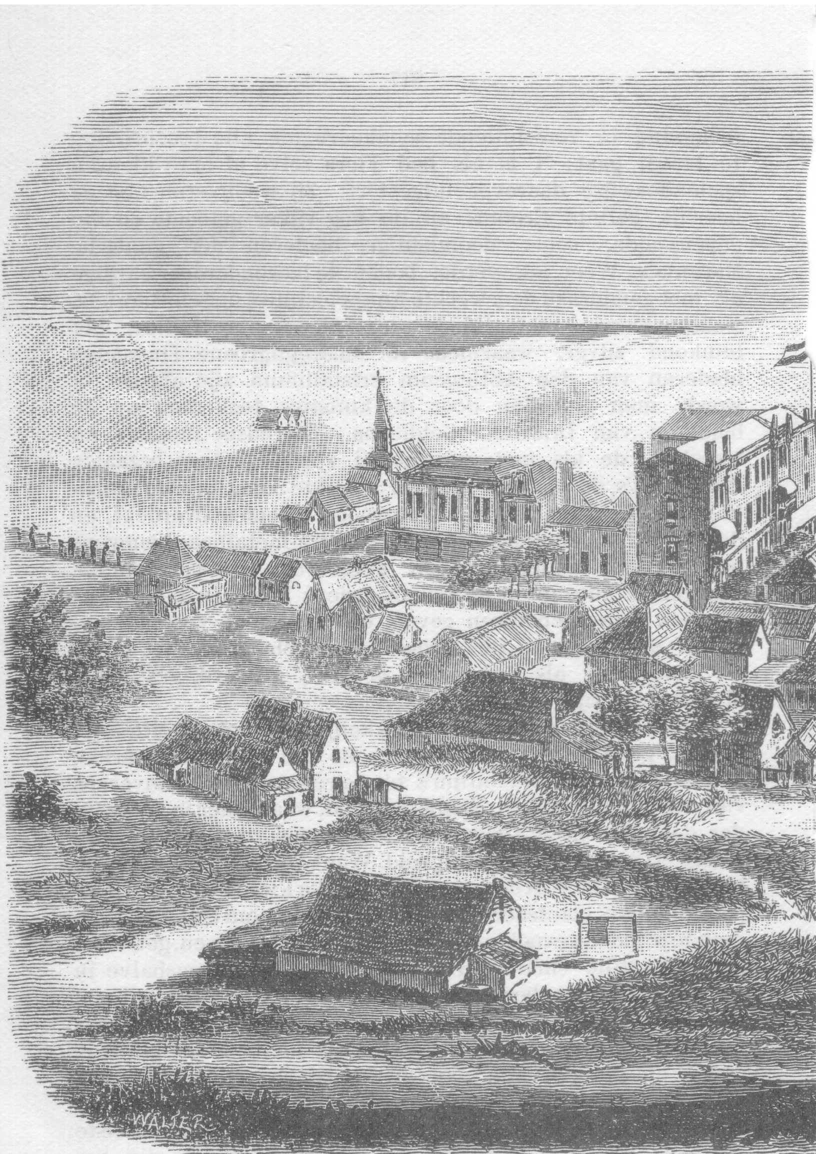
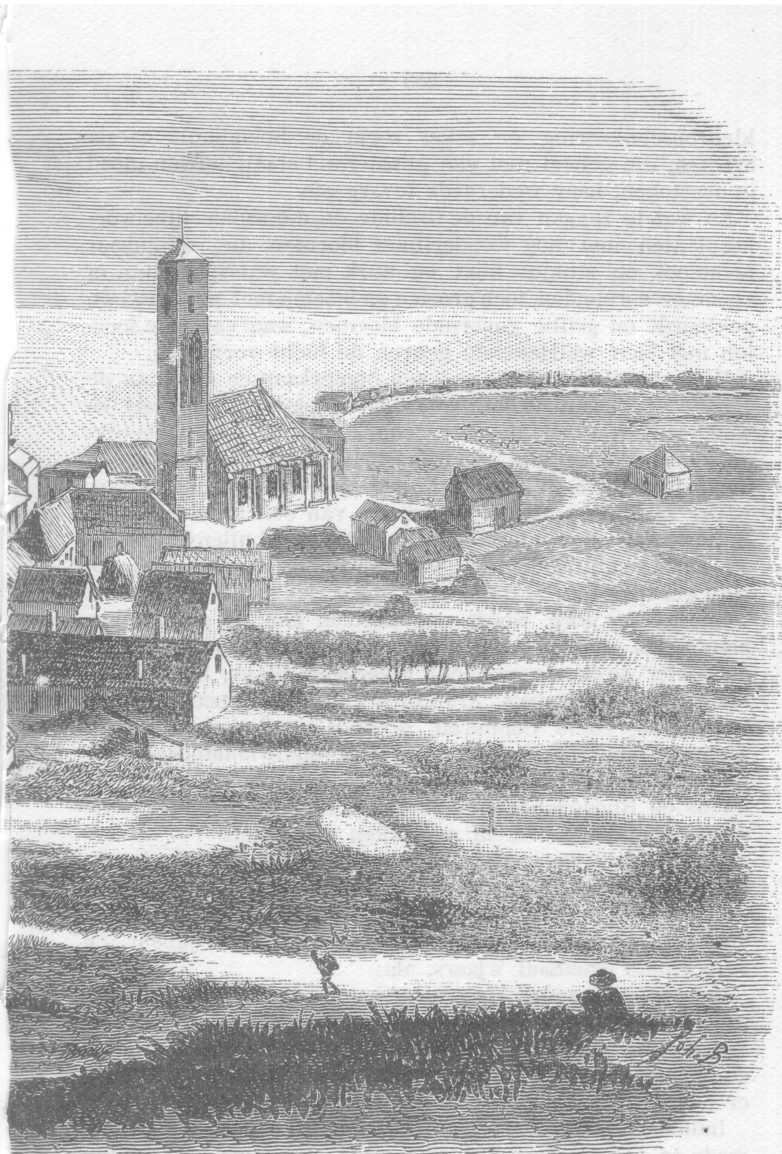
Dagelijks kosteloos te bezichtigen.

Deze uitgebreide inrichting, door den berlijnschen hoogleeraar Karl Koch in het *Wochenschrift für Gärtnerei und Pflanzenkunde* »eine der interessantesten Gärtnerein Europa's« genoemd, geeft een gunstig denkbeeld van de hoogte, welke de tuinbouw in ons land bereikt heeft.

Vooral de kassen, waarin men een halven ned. mijl kan afleggen, verdienen de aandacht. In de eerste vindt men de verschillende tropische palmen van zoo indrukwekkende groeikracht en bevallige schoonheid, en waaronder bijna niet een of hij levert nuttige voortbrengselen aan den mensch en belangrijke handelsartikelen. In de tweede prijken de prachtig gekleurde Dracaena's, meest alle ingevoerd van het andere einde der aarde, van de australische eilanden, om hier onze woonvertrekken te versieren. De volgende herbergt de Caladium's, wier bladkleuren en

teekening in verschillende schakeeringen alle beschrijving te boven gaat; 't is als had Flora zelve al hare kleuren spelenderwijze daarover uitgestort. Zij wedijveren met de heerlijk getinte Crotons en de nog rijker getooide en fijn gepenseelde, soms doorzichtige bladeren der gindsche Maranta's. Weer iets verder boeien de bewonderenswaardige als met gouddraad doorwerkte Anaectochilus, de schitterende, weêrkaatsende metaalkleur der Alocasia metallica, het blinkend zilver, waarmede de smaragdgroene fluweelen bladeren van den Anthusium cristallinum zijn afgezet, of wordt men getroffen door de kunstige teekening op de bladeren van Dracaena Goldieana, Tillandsia mosaïca en tessalata, de als met schitterend roode robijnen bezaaide Bertolonia's, de als met paarlen gestikte Sonerila's, de bronskleurige Cyrtodeira's met vuurroode bloemen overdekt, en de als uit koper gegoten Dichorisandra-metallica, benevens nog zoovele andere schoon gekleurde sierblad-planten, waaronder uitmunten de Coleus, wiens bladeren het rijkste mozaïek te aanschouwen geven, en de nieuwe verscheidenheden der Begonia Rex, wier groote bladeren, met zilver en bronskleur als overgoten, gevlekt, geaderd, gestippeld of gestreept zijn.

Een hooge mate van aantrekkelijkheid ook bezitten de kassen, gevuld met varenplanten uit alle deelen der wereld; van de sierlijkste Adiantum's tot de reusachtige Boomvarens van Nieuw-Holland en Nieuw-Zeeland, waaronder in 't bijzonder de zijdeachtige Todea superba, hoewel zij alle onderling wedijveren in losse bevalligheid. Want toen Flora — zoo verhaalt de dichter – in een oogenblikkelijke kwade luim aan deze beminnelijke plantsoort het genot ontzegde om ooit met bloemen te prijken, gevoelde zij daarover later berouw en, getroffen door de stille smart der varens, die zich schaamshalve in de schaduw der bosschen hadden teruggetrokken, schonk zij haar in vergoeding daarvoor zulk sierlijk, fijn en teeder vederachtig loof, dat zij tegenwoordig niet minder gewaardeerd en gezocht zijn dan de fraaist bloeiende gewassen. Maar dat geldt niet alleen de varens, ook de zoogenaamde mossoorten, Lycopodium's en Selaginella's in de edelste vormen, uit alle hemelstreken bijeenvergaderd, zijn bewonderenswaardig, zoowel door groote verscheidenheid van

Badplaats Wijk-aan-Zee.

kleurenschakeering en zeker zoekt de Selaginella caesia arborea, die geheel met een glinsterend staalblauwen gloed is overtogen, haar wedergade tevergeefs.

En wat te zeggen van de Orchideeën, die wonderlijke woekerplanten met nog wonderlijker bloemen, die, schijnbaar levenloos op stukjes hout en kurk met wat sphagnum of veenmos verbonden, toch groeien en bloeien met phantastisch gekleurde en grillig gevormde bloemen, waarvan vele soorten met haar welriekende geuren de lucht vervullen.

Wijden wij ten slotte nog een opmerkzamen blik aan de Nepenthes, urnen- of kannendragende planten, die altijd bewondering wekken; de Sarracenia's bijna even opmerkelijk; de Dionaea muscipula of Virginische vliegenvanger, die zich met vleesch voedt; de verwonderlijke Desmodium gyrons, wiens bladeren evenals de wijzers van een uurwerk altijd in beweging zijn; de Physianthus albens of uilenvanger en de Pilea callitrichoides, 't zoogenaamde kanonniertje of vuurwerkplantje.

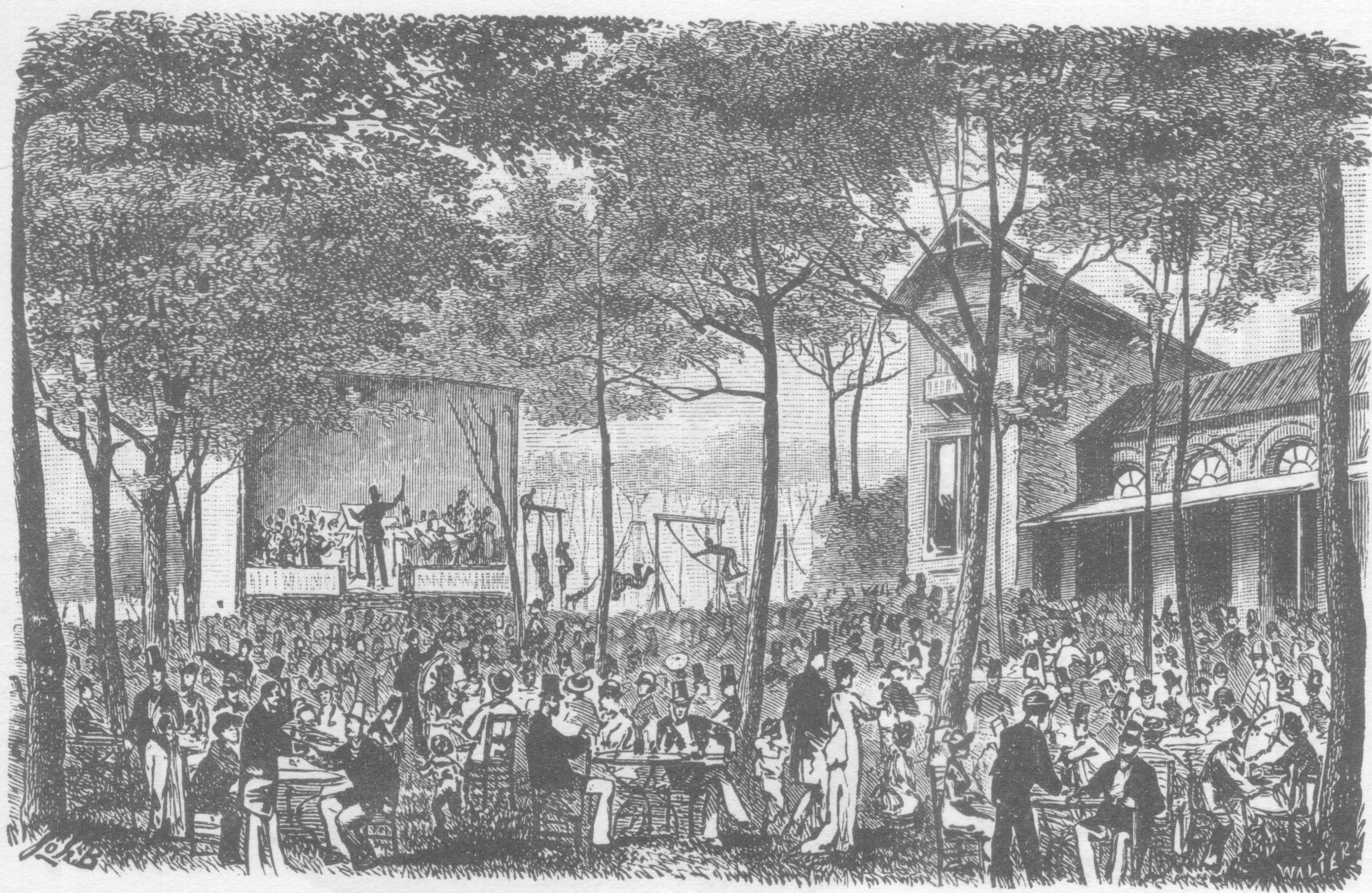
Bijzondere zorg wordt ook besteed aan de groote sierplanten in kuipen, zooals Laurierboomen, wier wedergade men hier te lande wellicht tevergeefs zoekt; bontbladige Phormium's, Aucuba's, Araucaria's, Agave's, Yucca's, harde Dracaena's, edele Coniferen, groote Camellia's, groote bolvormige Azalea's indica en tal van nieuwhollandsche gewassen, in gezelschap van kleinere Azalea's indica, Azalea mollis en Rhododendrum hybridum, bestemd om tijdens de wintermaanden in bloem getrokken te worden.

In 't zachte jaargetijde verdienen de tuinen en boomkweekerij natuurlijk evenzeer de aandacht.

Fraai uitgevoerde katalogen, met talrijke afbeeldingen versierd, zijn kosteloos aan de inrichting verkrijgbaar. Zij verschijnen driemaal 's jaars, als:

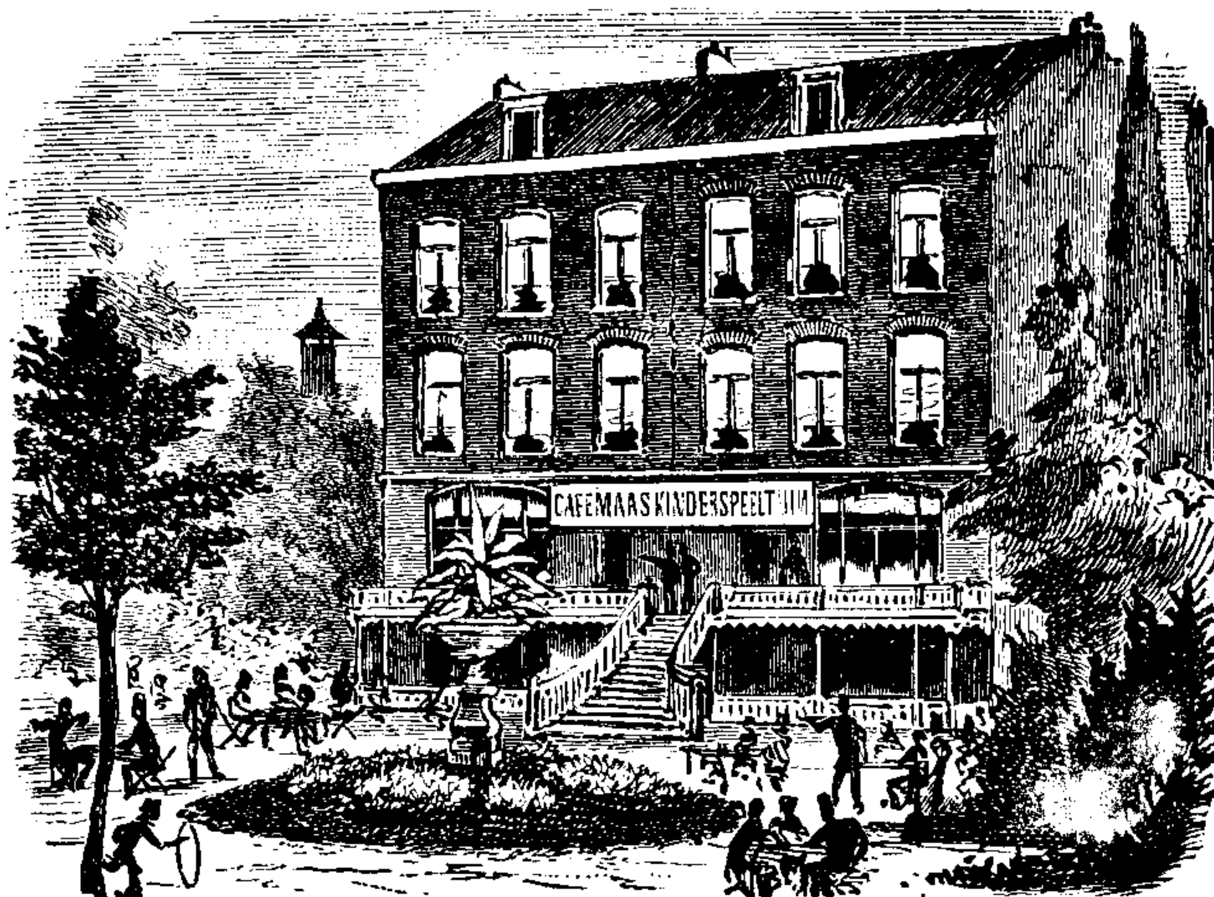
Januari, van zaden (bloem-, groente-, gras-, en landbouwzaden) en boomen, heesters en vollegrondsplanten. April, van warme en koude kasplanten, planten voor bloemperken en gazons. Augustus, van bloembollen (hyacinten, tulpen, crocus) en allerlei andere bolgewassen.

Indien men iets ter herinnering aan zijn bezoek wenscht mede te nemen, beveelt zich o. a. daartoe aan: Verzamelingen van twintig soorten bloemzaad, net verpakt à ƒ 1.—.

Het Tolhuis.

Verzamelingen van bloembollen à *f* 2.50, *f* 5.—, *f* 10.— en hooger. Pakjes door de firma in den handel gebracht en beroemd geworden «amsterdamsche capucijners» en «amsterdamsche stamdoppers.» Eene keuze van bloemhangers, jardinières, terrariums, enz. Ruikers van gedroogde grassen, kransen, enz.

CAFÉ-MAAS.

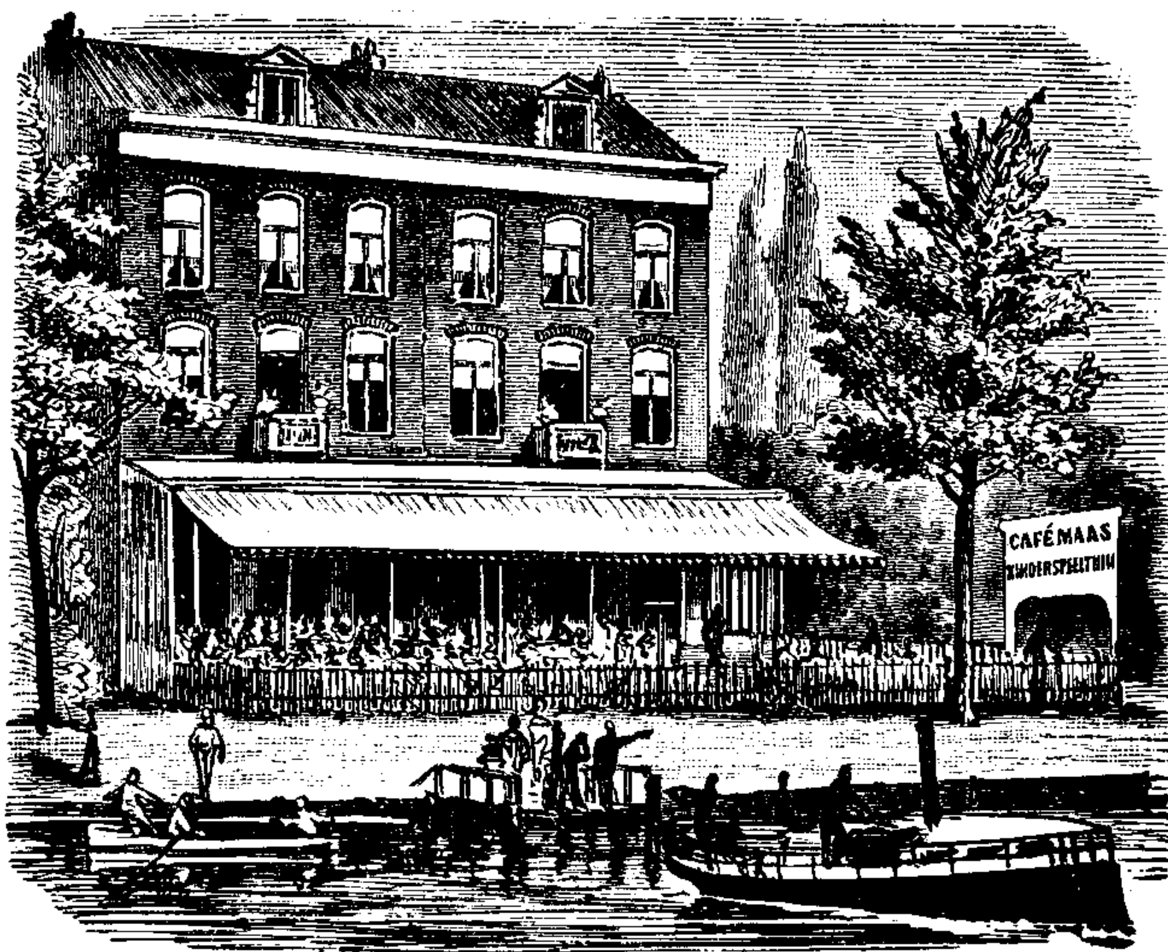
Aan de liefelijke Amstelboorden, op een kwartier gaans van de stad, heeft de heer H. W. F. MAAS, juist voor den laatsten aanlegsteiger van het havenbootje lijn Rokin-Schulpbrug, een alleraangenaamst zitje aangelegd, van waar ge het schilderachtig rivier- en landgezicht, in de schaduw der veranda voor en achter het gebouw, volop kunt genieten. Na den uitwendigen mensch te hebben versterkt in de tegenover het café-Maas gelegen zwem- en badinrichting, zult ge hier ook den inwendigen mensch kunnen te goed doen. Al spoedig zult ge u in gezelschap bevinden van de roeiers, die bij voorkeur voor deze inrichting hun gieken vastleggen, om hier voor eenige oogenblikken neer te strijken.

Achter het lokaal, dat bij zijn welvoorzien buffet en biljart ook nog een welvoorziene leestafel bevat, is een flink terrein met onderscheidene gymnastiektoestellen en kinderspelen.

HET TOLHUIS.

Van de De Ruyterkade — rechts van het Westerhoofd — vindt ge dagelijks per stoom- of kettingboot elke tien minuten, voor 10 cents heen en weer, gelegenheid om aan gene zijde van het IJ een bezoek te brengen aan het Tolhuis, van waar ge op de gunstigste en aangenaamste wijze het panorama, dat de hoofdstad daar in haar volle breedte voor u ontrolt, kunt genieten.

De ondernemer — de heer P. H. Mol — heeft niets onbeproefd gelaten, om van dat terrein — een uitgestrektheid van bijkans 3 hektaren — op de meest doeltreffende wijze partij te trekken. Vormen de bosch- en waterpartijen 's zomers deze plek van nature tot een verkwikkelijk zitje voor wie zich een poos aan het stadsgewoel wenschen te onttrekken, op allerlei wijze heeft de heer Mol dat genot

voor jong en oud weten te verhoogen. Ge vindt er een kegelbaan en banen voor schietoefeningen met kamerbuks of pijl en boog, allerhande gymnastiektoestellen en vermakelijkheden voor de jeugd.

Des avonds — meestal op zondag, maandag en donderdag — kunt ge er voor 25 cents de muziekuitvoeringen bijwonen van Sonnemann's kapel, in den regel besloten door vuurwerk.

De aangename plek en goede bediening maken, dat er meermalen bij voorkeur feestmalen of bruiloften worden gehouden.

Wilt ge, hetzij voor uw genoegen hetzij voor zaken, dieper in Noord-Holland doordringen, de stalhouderij en uitspanning, aan de onderneming verbonden, stelt u met haar onderderscheidene vervoermiddelen daartoe in de gelegenheid.

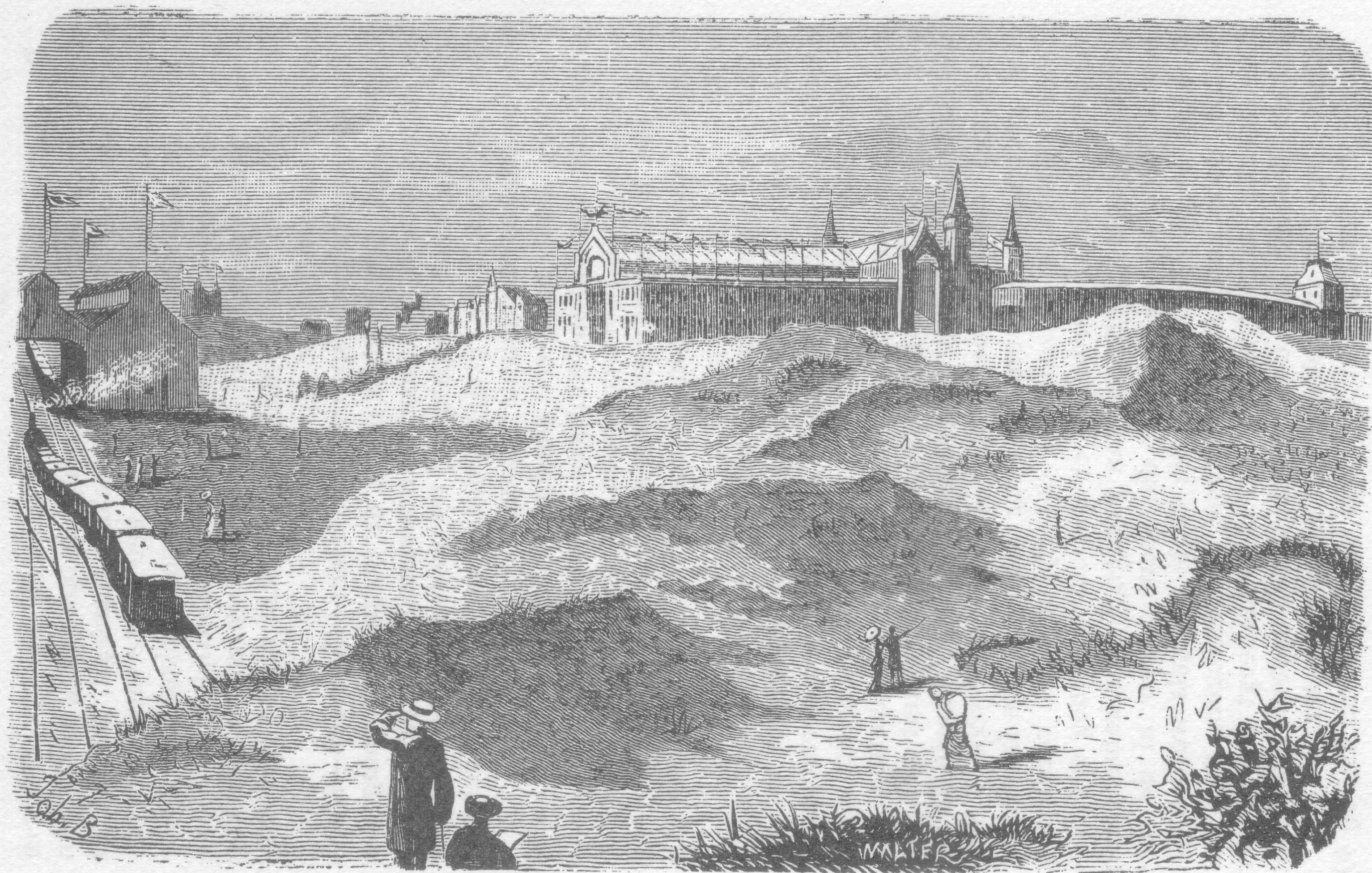
Aan die omstandigheden tevens dankt 't Tolhuis het ook des winters, bij besloten water, dat de handel van Noord-Holland zich grootendeels daar vereenigt.

ZANDVOORT.

(Met den trein Amsterdam—Zandvoort; een uurtje sporens.)

De vreemdeling, die een paar jaar geleden aan 't zandvoortsche strand luierende in een zonnestoel met al de gemoedelijkheid van een badgast bespiegelingen heeft liggen maken over het rusteloos golfgeklots en de niet geheel en al onbetwistbare schilderachtigheid van 't oude visschersdorp, zal bij zijne terugkomst in dit seizoen niet aanstonds op zijn gemak wezen. Zijn eerste indruk moet zijn dat hij een verkeerden trein heeft genomen of, half ontwaakt uit een zoete droomerij, een der sprookjes verwezenlijkt ziet, welke de zee haar mijmerenden bewonderaars zoo geheimzinnig weet toe te fluisteren.

Inderdaad, het is of een weldoende nimf uit de diepte is opgedoken om een vroeger tamelijk onherbergzame plek bij tooverslag in een aangenaam verblijf te herscheppen. Zelfs voor landgenooten, die van tijd tot tijd een en ander over de hervormingsplannen uit de dagbladen vernamen, ligt er iets raadselachtigs in, hoe in zoo weinig tijds zooveel duintoppen afgegraven, zooveel metselsteenen op elkander gestapeld konden worden, dat het terrein geheel onherkenbaar is.

Zandvoort

De plattegrond van Nieuw-Zandvoort, ten Noorden van het oude op eene door afgraving en ophooging verkregen hoogvlakte der voorste duinreeks aangelegd, beslaat 44 bunders of een lengte van 2200 en een diepte van 200 meter.

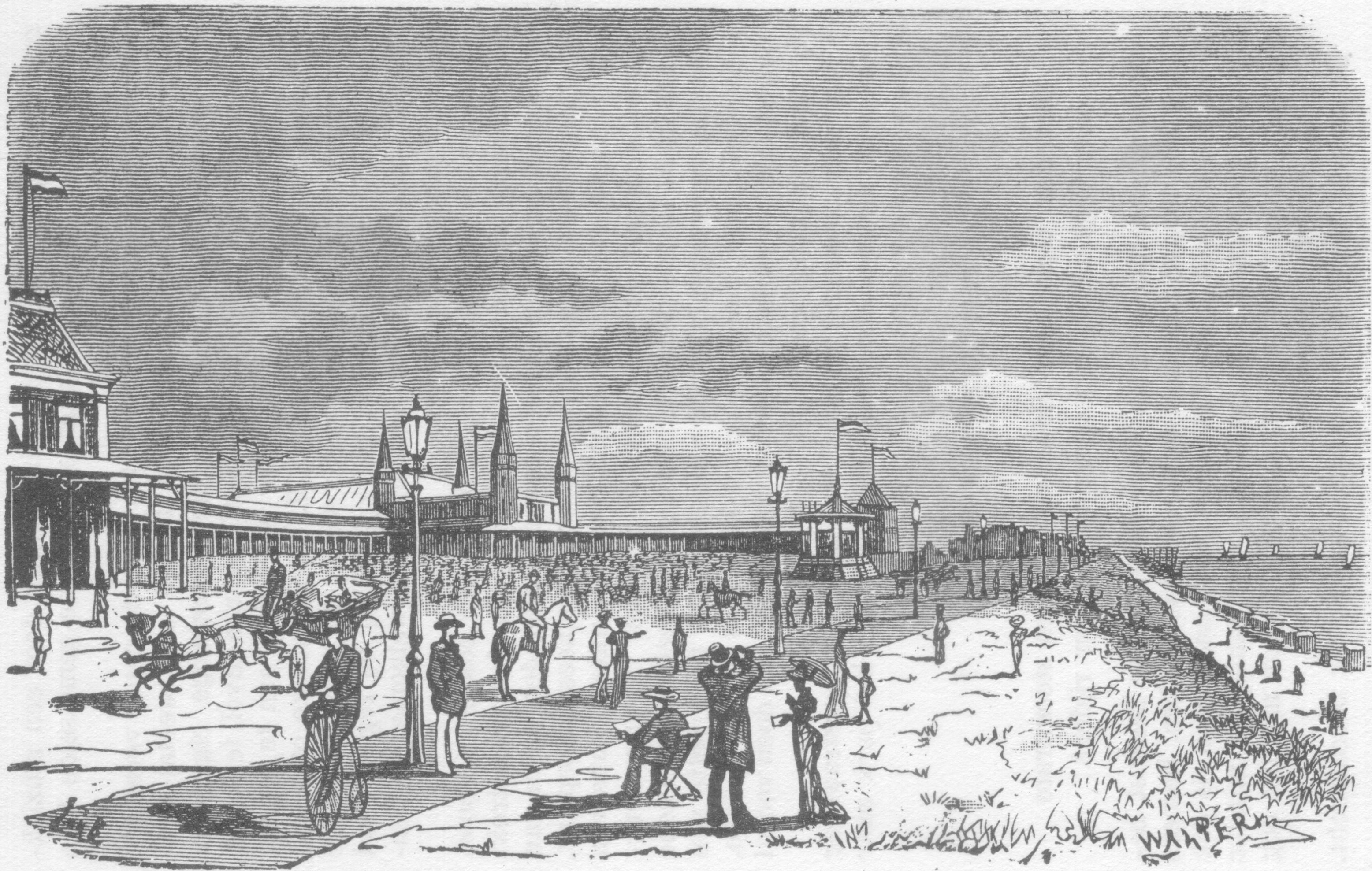
Over de geheele lengte loopt aan den zeekant een twintig meter breede klinkerweg, aan de landzijde met villa's en een hotel gestoffeerd. Doch laten we onze wandeling liever beginnen van de landzijde; wellicht zal de duidelijkheid van voorstelling er bij winnen.

De nieuwgebouwde spoorweg Haarlem—Overveen—Zandvoort brengt den reiziger onder de houten bekapping van het ruime station, waardoor men toegang verkrijgt tot een breede trap voor voetgangers, ter wederzijde geflankeerd door een oprit voor rijtuigen, die achter het hoofdgebouw eene overdekte standplaats vinden.

De trap leidt naar een passage of honderd meter lange galerij met een zes-en-twintigtal in aanbouw zijnde winkels en even zoovele bovenwoningen ten behoeve der ondernemers. Die bovenwoningen hebben haar ingang aan de buitenzijde, waar de kroonlijst met de europeesche wapens prijkt.

Aan 't eind der galerij bevindt zich andermaal een overdekte ruimte, die links en rechts toegang verleent tot een omvangrijke open speelplaats voor kinderen, een viertal straks te vermelden straten en in het midden den ingang vormt van het Badhotel met fraaie kurzaal, die eene afmeting heeft van 20 bij 20 M. Uit het hoofdgebouw ontwikkelt zich aan weerszijden een lange boogvormige vleugel, waarin 46 kamers met veranda, deels voor logies, deels voor 't verblijf gedurende een enkelen dag bestemd. De inrichting dezer zijstukken is zoodanig, dat zij met een verdieping verhoogd kunnen worden en er van achteren nog een dergelijke vleugel bijgebouwd kan worden, welker kamers men bereikt door dezelfde gang, die thans achter al de vertrekken loopt. De hoeken der beide vleugels worden gevormd door gebouwen van twee verdiepingen, met een torenvormig dak afgedekt. Het eene herbergt den dokter en het bestuur der onderneming; het andere bevat een biljart-, lees- en muziekzaal van 15 bij 10 meter.

Voor dit hotel strekt zich een terras uit van 160 bij 40

Zandvoort.

meter, welks midden wordt ingenomen door een muziektent en van waar men langs eene breede gemetselde trap naar 't strand afdaalt.

Ter rechter- en ter linkerzijde ligt de reeds vermelde straatweg. Evenwijdig daarmede loopen een tweetal straten, waarvan de voorste door de toekomstige eigenaars moet bebouwd worden in den trant der rue-Rivoli te Parijs. Zij is 15 meter breed en haar ter weerszijde aan te leggen verhoogde voetpaden van 2.50 M. breed, moeten overdekt worden. Daar zij, gelijk we reeds zagen, in rechtstreeksche gemeenschap staat met de galerij, zal zij bij regen, wind of al te koesterenden zonneschijn eene welkome gelegenheid tot wandelen aanbieden.

Behalve de Badmaatschappij heeft zich ook eene Bouwmaatschappij «Zandvoort» gevormd, die het uitgestrekt en golvend terrein, algemeen bekend onder den naam van Kostverloren en geheel met boomen en heesters beplant, heeft aangekocht, dat op slechts zeven minuten gaans van Nieuw-Zandvoort in de duinen is gelegen. De ingenieur-architekt A. L. van Gendt te Amsterdam, heeft daarvan eene indeeling ontworpen voor 52 villa-terreinen ter grootte van 4 tot 11.27 aren, met een groot koffiehuis in het midden, waarbij een overtuin behoort en dat dienst kan doen vooral bij minder gunstig weder.

Van den laatsten tol aan den Haarlemschenstraatweg voert een nieuwe straatweg midden door het park naar Nieuw-Zandvoort.

BADPLAATS WIJK-AAN-ZEE.

(Met den trein naar Beverwijk en den stoomtram naar Wijk-aan-Zee, gezamenlijk 1½ uur rijdens.)

Onze vriendelijke duinen en verkwikkelijke zeekust beginnen hoe langer zoo meer de aandacht te trekken. Immers bij de herschepping, die Zandvoort heeft ondergaan, is ook Wijk-aan-Zee niet achtergebleven. De aanleg is minder grootsch, maar daarom niet minder afdoende met het oog op de eigenaardige behoeften.

De natuur heeft Wijk-aan-Zee aanmerkelijk bevoorrecht.

Het ligt dieper landwaarts in en heeft ten gevolge van den waterdruk der hooge duinen vruchtbare valleien; want deze streek kan bogen op de hoogste duinen van de geheele reeks, die de kust omzoomt.

Het dorpje zelf, met zijn beide uiterst bescheiden kerkjes, waar de dienst door een predikant en een kapelaan wordt waargenomen, ligt in de luwte aan den voet van een paar trotsche zandbergen, welker groene helling een verrassende tegenstelling vormt met weer blonde zusteren in den omtrek. De plantengroei is er zooveel weelderiger dan elders, en veroorlooft zelfs een tuin op een paar honderd passen afstand van de zee. Het vergezicht is dan ook allermerkwaardigst. Aan de eene zij de schuimende watervlakte, rechts en links met Katwijk-aan-Zee, IJmuiden en Zandvoort tot eindpunten, aan den anderen kant bouw- en weiland, hoogopgaand geboomte, vredige dorpskerkjes, het Noordzeekanaal met zijne driemasters, en op den verren achtergrond de hoofdstad, wier talrijke torens zich nu eens weifelend, dan scherp afteekenen tegen den blauwen hemel. Die afwisseling is inderdaad treffend. Onwillekeurig vergezelt men dan ook in gedachte beurtelings den kleinen loodskotter, die maar trouw om de noord of de zuid kruist en den nijveren landman, die de blinkende ploegschaar, »het glimmend kouter» — gelijk Poot zingt — door zijne akkers drijft. Wie weet wat dichterlijke geest onze duinen nog eens zal bevolken met elfen en kabouters, gelijk de eenvoudige bergbewoner dat elders zijn stroomen en spelonken heeft gedaan. Zoo'n beetje poëzie zou heusch niet schaden, en de bodem — men sla er de Kennemer legenden maar op na — is er hier vruchtbaar genoeg voor.

Voorshands wijden we onze aandacht evenwel, echt prozaïesch, een oogenblikje aan den stoomtram. Elke wagen, met overdekte kap, verleent plaats aan tachtig personen. In overleg met de Hollandsche Spoorwegmaatschappij, als eigenaresse, is het Haventerrein te Beverwijk aanmerkelijk uitgebreid; terwijl in het naburige Wijk-aan-Duin, waar niet minder dan negentig bunders met aardbeziën zijn beplant, vaste wegen worden aangelegd: een verbetering, welke met afschaffing van den tol gepaard gaat. Het is opmerkelijk, hoezeer de tuinderij al dichter en dichter naar zee komt.

Het dorp zelf heeft sinds den aanvang van het vorige seizoen weer heel wat verandering ondergaan. Een aantal bouwvallige huisjes en stulpjes zijn verdwenen, en op het oogenblik zijn er vlak voor het hotel nog eenige gevallen, om plaats te maken voor een café-restaurant en een bazaar met overdekte galerij, waar de koopgrage badgast allerlei van zijne gading zal vinden. Te zijnen behoeve ook, is het hooge duin weer over een belangrijke uitgestrektheid beplant, ten einde de zandstuiving tegen te gaan, en duizenden jonge dennen en eiken beloven weldra de breede hellingen der Swaanstraat met frisch groen te tooien.

Aan de Rel, den ouden weg naar zee, is als 't ware een nieuw dorpje in aanbouw met woningen, waarin ook de mindergegoede, die behoefte aan zeelucht heeft, voor geringen prijs onder dak kan komen. Voor die huizengroep is het terrein ten behoeve van het nieuwe Kinder-ziekenhuis uitgebakend; zoo ook de woning voor den geneesheer, die op een der hoogste duintoppen vlak aan 't strand zal verrijzen. Meer zuidelijk op het hooge duin, dat den ingang der Swaanstraat aan zee flankeert, is een koffiehuis ontworpen met bestraat pad aan de landzijde en breede trap naar het strand.

Ook voor de zeer armoedige bevolking beginnen betere tijden aan te breken, daar de Maatschappij, gedeeltelijk door den nood gedrongen, in menig opzicht haar eigen leverancier is geworden. Zij is haar eigen bakker, vleeschhouwer, melkboer en warmoezier, elk met een vast personeel. De schelpenvisscherij wordt daarenboven telken jare op ruimer schaal uitgeoefend.

De partikuliere ondernemingsgeest laat zich evenmin onbetuigd. De rashoenderfokkerij en konijnenteelt, waarvoor door den heer Willy Tappenbeck een uitgestrekt terrein is ingericht, strekt daarvoor ten bewijze, evenals de aanbouw van villa's en meer bescheiden woningen, welke de zuidzijde van het dorp tot een meer voornaam kwartier zullen stempelen. Aan liefhebberij ontbreekt het blijkbaar niet; want een perceel grond van duizend vierk. meter, dat anderhalf jaar geleden nog voor geen tweehonderd gulden werd verkocht, bracht dezer dagen in openbare veiling drie-en-twintig honderd op.

De hoofdzaak intusschen is, dat de pogingen, om een nieuw Noordzeebad te stichten, geheel naar wensch slagen. Vandaar dat bij alles partij wordt getrokken van de beste voorbeelden, zooals het verbeterd model badkoetsjes met valkappen over het water voor dames.

Ons land begint zoodoende langzamerhand ook voordeel te plukken van de dichte vluchten trekvogels, die tot dusver bij voorkeur elders neerstreken, en de landgenoot, die ontspanning van den arbeid of herstel van krachten zoekt, behoeft zijn blik niet over de grenzen te richten. Hij heeft keus, en de onderlinge mededinging verzekert hem overal een goede ontvangst.

IJMUIDEN.

Geen bezoeker der hoofdstad verzuime kennis te maken met de meesterwerken der hedendaagsche waterbouwkunst, welke het Noordzeekanaal met zijne grootsche binnen- en buitenhaven te aanschouwen geeft.

Men bereikt IJmuiden 1°. door aan 't Centraal-station plaats te nemen tot Velzen en vervolgens op de boot over te stappen, die u naar verkiezing te IJmuiden afzet en een eindje de Noordzee opvaart; 2°. door onmiddellijk plaats te nemen op de kanaalbooten, welker ligplaats en vertrekuren in de dagbladen worden vermeld.

De laatste gelegenheid is de verkieslijkste, althans wanneer men tijd genoeg heeft. Laten we aannemen, dat dit werkelijk zoo is, en dat ge een ochtend uitkiest, waarop een der Suez-booten vertrekt. Dergelijk schouwspel is inderdaad indrukwekkend. Het statige zeekasteel wordt uitgeleide gedaan door de stafmuziek der infanterie, en de havenbootjes stellen u in staat het te vergezellen van de aanlegplaats in de Rietlanden tot het Centraal-station, in welks nabijheid ook de kanaalbooten afvaren.

De Rietlanden zelve, thans grootendeels nog een woestenij, zullen, dank zij der snelle uitbreiding van Amsterdam, eerlang een geheel anderen aanblik opleveren. Zij vormen het aangewezen terrein voor groote inrichtingen, die in 't hart eener handelsstad niet thuis behooren, als een veemarkt met stallen, een slachthuis, groote pakhuizen en dergelijke.

Schuin tegenover de ligplaats der boot, verheffen zich de

schoorsteenen van het stoomgemaal ten behoeve der waterverversching in de stadsgrachten, waarvoor een nieuw kanaal, de zoogenaamde Nieuwe Vaart, is gegraven. Door een ondernemend Amsterdammer is reeds bij den Gemeenteraad vergunning gevraagd op die hoogte een fraai, landelijk koffiehuis te bouwen, met omringende plantsoenen en een zwem- en badinrichting in het IJ.

Het vergezicht over de Zuiderzee, met haar Vuurtoren ter hoogte van Durgerdam en eenige kleine noordhollandsche dorpen, is daar bij helder weer allerverrassendst. De aanblik van de omvangrijke stad, met hare talrijke torens en hoofdgebouwen, is niet minder schoon. Van het dek onzer boot genieten we zelf reeds een voorsmaakje van dat eigenaardig panorama.

Aan onze linkerhand vertoonen zich achtereenvolgens de los- en laadkaden voor groote schepen en de spoorwegdijk met het tijdelijk Centraal station voor de Martelaarsgracht. Vervolgens ontwaren we iets verder de houthaven, de Zwem- en Badinrichtingen en een en ander wat geen nadere aanwijzing behoeft.

Ter rechterzijde laten we, met de Oranjesluizen, waar dagelijks ruim tweehonderd vaartuigen doorgaan, in 't verschiet, het Koninginnedok en nabij Nieuwendam het Droogdok van Von Lindern liggen. Eindelijk stevenen we de sluizen Willem III, aan den mond van het Noordhollandsch kanaal, voorbij, met het uitspanningsoord het Tolhuis en het Petroleum-Entrepot, in de onmiddellijke nabijheid.

Ongemerkt zijn we reeds het Kanaal ingestoomd met de drooggelegde IJpolders, thans in vruchtbaar land herschapen, ter rechter- en ter linkerzijde. De eerste dwarsvaart, die wij ontwaren, voert naar Kadoelen en Oostzaan; de tweede naar den westkant van laatstgenoemde plaats, de derde naar de Zaan. De fraaie ijzeren brug ten behoeve van de spoorlijn Zaandam-Alkmaar-Den Helder wordt reeds voor ons opengedraaid, en onwillekeurig meten we met het oog de breedte van ons schip en den doorgang van die brug. Maar eer nog de twijfel, of wij daar wel door kunnen, tot rijpheid is gekomen, stoomt de ontzagwekkende boot er reeds statig doorheen.

Noordwaarts krijgen we nu 't eerst de zijkanalen naar

Westzaan en Beverwijk; zuidwaarts naar Halfweg en Haarlem. Dan volgt de voetbrug naar Velzen in den grooten weg van Haarlem naar Alkmaar, en eindelijk de spoorwegbrug bij het gehucht Ter Heide, ontstaan tijdens de graving van het Kanaal. Het zal thans een paar honderd ingezetenen tellen, die, niet onder willende doen voor de hoofdstad, haar voornaamste straat. . . . Kalverstraat hebben genoemd!

Langzamerhand beginnen we nu de Noordzee-sluizen te naderen. De Zandsteen-fabriek, de voornaamste nijverheidszetel van IJmuiden, kunnen we stilzwijgend voorbijgaan, evenals de ballastinrichtingen aan de glooiing van den Kanaaldijk.

IJmuiden zelf, in 't vierkant gebouwd, telt thans zoo wat duizend inwoners. Behalve een post- en telegraafkantoor en een paar hotels, heeft het als hoofdgebouwen thans eene Hervormde kerk ten oosten der gemeente aan te wijzen, een school op 't Oranjeplein en een hulpgebouw, waarin de Roomsch-Katholieken hunne kerkelijke plichten waarnemen.

De gunstige verwachtingen, welke men aanvankelijk omtrent haar toekomstigen bloei koesterde en die zelfs zoover gingen dat enkelen van een mededingster der hoofdstad droomden, hebben zich tot dusver, helaas, nog niet verwezenlijkt. Krachtige handen, door een wakkeren, ondernemenden geest bestuurd, zullen er de banier der nijverheid moeten planten, ten einde er de bronnen van welvaart te ontsluiten, die men tot dusver vruchteloos van 't scheepvaartverkeer wacht. De schepen vertoeven er te kort; want, dank zij den voortdurend bevredigenden toestand van het kanaal, gaan zij onvertraagd regelrecht op hun einddoel, Amsterdam, aan. Zelfs des winters zullen de schepen voortaan dat einddoel, zonder oponthoud, kunnen bereiken. Immers de proeven, dezen winter voor het eerst met de ijsploeg genomen, doen den gewenschten uitslag verwachten. Dit ijzeren gevaarte, gebouwd naar 't ontwerp der amsterdamsche scheepsbouwmeesters Huygens en Ceuvel, wordt door een tweetal sleepbooten gestuwd en houdt dagelijks de geul open, door de schotsen deels op, deels onder den vasten ijszoom te werken.

IJmuiden dankt zijn naam aan den hoogleeraar Vissering, die in een Gids-opstel van 't jaar 1848 een dergelijke haven

voor 't oog der verbeelding opriep en haar IJmuiden, dat is IJ-mond, betitelde. Dat artikel leefde namelijk in de herinnering voort, en toen een dergelijke haven werkelijkheid was geworden, vroeg en verkreeg men 's Konings toestemming om haar dezen juistgekozen naam te geven.

Het plan eener doorgraving van Holland op zijn Smalst was reeds twee eeuwen vroeger te berde gebracht door den landmeter Jan Pzn. Douw, die het 24 April 1634 in eene vergadering van dijkgraven, heemraden en hoofdingelanden van Rijnland besprak als de vrucht van een vijfjarig onderzoek.

Het kanaal zelf, naar 't ontwerp van den ingenieur Conrad uitgevoerd, onder hoofdleiding van de ingenieurs Dirks en Hawkshaw, nadat daartoe den 10den December 1861 vergunning was verleend, is dan ook verreweg het merkwaardigste van alles wat wij op dit bescheiden gedeelte van onzen tocht ontmoeten. Enkele bijzonderheden zullen daarom niet onwelkom zijn.

In Maart van het jaar 1865 werd de eerste spade in den grond gestoken, en den eersten November 1876 kon het Kanaal plechtig worden geopend.

In verband met de doorgraving der landengte moesten echter eenige hoogstbelangrijke waterwerken worden aangelegd. Een daarvan was de bouw der sluis bij Schellingwoude of de afsluiting van het IJ. Voor deze zoogenaamde Oranjesluizen werd 29 April 1870 de eerste steen gelegd door den Koning, die ze ongeveer drie jaar later, 18 Maart 1872 feestelijk opende.

Na dien dag kon men met toenemende kracht de hand slaan aan de afsluiting van het oostelijk IJ, die den 4den Juni 1872 tot stand kwam.

Kon aan de zijde der Zuiderzee geen dam worden gemaakt, zonder te voren een doortocht voor de scheepvaart te verzekeren, aan de zijde van de Noordzee was de doorgraving, de afsnijding van het noordelijk deel van Holland, ondenkbaar zonder bolwerk tegen de woede der Noordzee.

Door dat bolwerk, de Noordzeesluizen, is de gemeenschap tusschen Noord- en Zuiderzee verkregen. Driemaalhonderdduizend kubiek meters grond had men moeten uitgraven, eer tot den bouw dezer reusachtige sluizen kon worden

overgegaan. Het diepste deel van den fundeeringsput lag ruim elf meter onder het amsterdamsche peil: eene diepte, nooit te voren in Nederland drooggelegd.

Moesten de Oranjesluizen gedragen worden door palen, die te zamen een lengte van 120 kilometer hebben, hier, waar de bodem sedert eeuwen door een twintig meter hoogen zandberg was saamgedrukt, kon die bodem zelf den last weerstaan.

In Februari 1871 werden de betonfundeeringen van de Noordzeesluizen in bewerking genomen; den 27en Juli 1872 werden die sluizen van regeeringswege opgenomen; en als behoorlijk waterkeerend goedgekeurd.

Ook de spoorwegbrug van de Holl. IJzeren Spoorwegmaatschappij, in de lijn Haarlem-Alkmaar, was intusschen gereed gekomen. Zij werd 15 Aug. 1872 beproefd en goedgekeurd.

De dam, waarover tot dien tijd de treinen geloopen hadden, kon dus worden opgeruimd, en het Kanaal werd tot den uitersten duinrand gevuld.

Den 1en Nov. 1872 werd eindelijk ook deze laatste afscheiding weggeruimd; de doorgraving van Holland op zijn Smalst was daardoor een feit geworden.

Hiermede was echter nog niet het laatste woord gesproken. De tot stand gebrachte gemeenschap tusschen Noord- en Zuiderzee moest nog voor de scheepvaart geschikt worden gemaakt, terwijl ook de Noordzeehaven nog verre van voltooid was.

Met kracht ving men dus het baggerwerk in de haven aan, terwijl ook de aanleg der havenhoofden zooveel mogelijk werd bespoedigd.

Dan helaas! de hoofden, die reeds een aanmerkelijke lengte bereikt hadden, en die men meende geheel meester te zijn, werden niet bestand bevonden tegen de onmetelijke kracht der golven. Reeds in 1872 richtten de najaarsstormen aan de zee-einden der hoofden aanmerkelijke schade aan. In Febr. 1873 werd een Staatskommissie benoemd, om onderzoek te doen naar de oorzaken dier schade, en middelen te beramen om dergelijke ongevallen voor het vervolg te voorkomen.

Nauwelijks had deze kommissie haar verslag uitgebracht,

of de Novemberstormen van 1873 tastten de werken met zulk geweld aan, dat in het Noorderhoofd over 420 meter lengte, in het Zuiderhoofd over 340 meter lengte, niet minder dan een totaal cijfer van ruim 17,000 kub. meter betonblokken werden afgeslagen of losgewoeld.

Maar al te ras bleek, hoe dringend versterking van de hoofden gevorderd werd. De Regeering sloeg daarom met de Kanaalmaatschappij de handen ineen, om de toekomst der Noordzeehaven, waaraan velen begonnen te wanhopen, te redden. De versterkingen, verhoogingen en bestortingen door de Staatskommissie voorgesteld, werden door Regeering en Maatsch. ondernomen.

Dat zij voldoende waren en dat na hare aanwending het werk verzekerd was, blijkt wanneer men nu een blik op de hoofden slaat, zooals ze, geheel voltooid, vaststaan als een rots in het midden der baren en tot heden onwrikbaar weerstand bieden aan het beuken der golven, zoodat ook in dit belangrijk opzicht de toekomst vertrouwend kan worden te gemoetgegaan.

Nadat de doorgraving was tot stand gekomen, meende men dat hare voltooiing spoedig en zonder zwarigheden zou kunnen geschieden. Ook hierin had men echter buiten het zand van onze duinen en van den zeebodem gerekend. De hellingen, die men aan de Kanaalboorden had gegeven en die door alle deskundigen voldoende werden geacht, met het oog op de ondervinding bij zeewerken opgedaan, stortten in, toen men trachtte het Kanaalvak buiten de Noordzee-sluizen op zijne diepte te brengen; de geul, die men door het strand baggerde, vulde zich telkens weer met zand, dat van de zijden losliet.

Ook hiertegen moesten middelen worden beraamd, — zij werden gevonden, doch slechts ten koste van aanzienlijke geldelijke opofferingen. Twee steenen dammen of binnenhoofden, aan weerszijde van de geul door het Noordzeestrand, benevens de afgraving en verdediging van de Kanaalboorden, heffen in bedoeld opzicht alle gevaar voor de toekomst op.
